

SUDNJI DAN Sulejman El-Eškar

Sulejman El-Eškar

SUDNJI DAN

بسم الله الرحمن الرحيم

Naslov originala:

اليوم الآخر
٤
القيامة الكبرى

Sulejman el-Eškar
Sudnji dan

Prijevod sa arapskog:
Hfz. Zijad ef. Dervić

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine

297.123

el- EŠKAR, Sulejman
Sudnji dan : islamsko vjerovanje u svjetlu
Kur ana i Sunneta / Sulejman el-Eškar ; /prijevod
sa arapskog Zijad Dervić/. - Sarajevo : Bookline,
2003. - 270 str. ; 21 cm

Izv. stv. nasl. na arap. jeziku

ISBN 9958-9240-2-1

COBISS.BH-ID 12427782

Sulejman el-Eškar

SUDNJI DAN

Islamsko vjerovanje u svjetlu Kur'ana i Sunneta

Sarajevo, 2003.

Hvala Allahu, Kome je sve potčinjeno i Koji je Svemoćan. On Svojim znanjem obuhvata sva stvorenja i nadvladava ih Svojom veličinom i vlašću. Stvorio je ljude iz ničega, odredio im da će ponovo nestati, a zatim će ih, kad htjedne, povratiti u život.

Donosim salavat i selam na Njegovog odabranog roba i plemenitog Poslanika, koji će se zauzimati za ljude na Sudnjem danu i kome će pripasti mjesto dostojno hvale. Neka je blagoslov i na njegovu porodicu, časne ashabe i na sve one koji će ih slijediti u dobru sve do Sudnjeg dana.

Ovo je knjiga u kojoj ćemo govoriti o Posljednjem danu, a čija će tema biti proživljenje ljudi u njemu. Knjiga je podijeljena na četrnaest poglavlja, ispred kojih smo napisali kraći predgovor i u njemu dali definiciju Kijametskog dana. U prvom poglavlju sam naveo najpoznatija imena Kijametskog dana i ukazao na tajnu koja se krije u mnoštvu tih imena.

U drugom poglavlju sam ukazao na strahote koje će zadesiti ljudski rod kad se puhne u rog i Allah usmrti sve što je živo. Tu sam naveo neke od hadisa koji nam pojašnjavaju suštinu roga i meleka koji će puhnuti u njega, kao i Dan kad će se to puhanje dogoditi. Također sam pojasnio koliko će se puta ponoviti puhanje u rog, kao i ko su ti koji će tom prilikom, kad sva ostala stvorenja pomru, ostati u životu.

U trećem poglavlju sam naveo specifičnosti proživljenja i okupljanja ljudi na jednom mjestu i ukazao na stanje koje će zadesiti Allahove robove toga dana.

U četvrtom poglavlju sam opisao zemlju na kojoj će se ljudi sakupiti (Erdu-l-Mahšer).

U petom poglavlju sam naveo dokaze koji dokazuju da će se uistinu dogoditi proživljenje i dao odgovor onima koji to poriču.

U šestom poglavlju sam spomenuo govor Allahovih poslanikâ o Sudnjem danu, o tome da su ga svi oni spominjali i nagovještavali. Također, prenio sam šta u svojim knjigama o Smaku svijeta kažu jevreji i kršćani.

U sedmom poglavlju sam govorio o strahotama Kijametskog dana i izložio dokaze koji ukazuju na to da će se Zemlja žestoko zatresti, brda smrviti, mora vatrom napuniti, nebo rascijepiti, Sunce sjaj izgubiti, Mjesec zamračiti i zvijezde popadati.

U osmom poglavlju sam ukazao na stanja ljudi toga Dana koji će biti podijeljeni na tri skupine: nevjernike i mnogobošce, grješnike, i one dobre i pobožne.

- Pojasnio sam poniženje nevjernika, njihovo međusobno svađanje, prepiranje i poništenje njihovih djela.

- Druga grupa su grješnici, te sam ukazao na neke grijehe zbog kojih će biti kažnjavani tog Veličanstvenog dana.

- Za bogobojazne sam ukazao na njihovu sigurnost na Dan velikog straha, kao što sam spomenuo i neka dobra djela zbog kojih je onaj koji ih je činio zaslužio da bude siguran.

U devetom poglavlju sam govorio o najvećem šefa'atu i hvale dostojnom mjestu koje će, između ostalih ljudi, pripasti isključivo Poslaniku, s.a.v.s., jer će se on zauzimati kod svoga Gospodara da poštedi vjernike strahota toga Dana, te će Allah razdvojiti ljude na dvije skupine, a zatim će stanovnici Dženneta biti povedeni u Džennet, a stanovnici vatre u Džehennem.

Deseto poglavlje govori o polaganju računa i nagrađivanju. To je opširno poglavlje u kome sam pojasnio suštinu polaganja računa, pisao o prizorima, o onima koji će biti ispitivani toga Dana. Ukazao sam na osnovna pravila prema kojima će se polagati račun i za šta će prvo biti pitani. Objasnio sam da se polaganje računa dijeli na razgovor, izlaganje djela, prijekor i korenje.

U jedanaestom poglavlju sam opisao na koji će način doći do nadoknade za učinjenu nepravdu među stvorenjima i kako će računi biti poravnani.

U dvanaestom poglavlju sam objasnio šta je to Mizan-terezija i naveo stav ehli-sunneta ve-l-džema'ata o tome, kao što sam ukazao i na ono što će biti vagano kao i na djela koja će biti preteška na vagi.

U trinaestom poglavlju sam naveo hadise koji govore o Havdu, vrelu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o njegovoj veličini, slatkoći njegove vode i svojstvima, o onima koji će piti sa njega i onima kojima će to biti zabranjeno.

U četrnaestom poglavlju će biti govora o sakupljanju ljudi u Džennet i Džehennem, o Sirat-ćupriji i stavu ehli-sunneta ve-l-džema'ata o tome.

Molim Uzvišenog Allaha da učini da toga Dana budemo među onima koji su uspjeli i koji su spašeni od vatre, da pređe preko naših grešaka i oprosti nam grijehe, poveća naše stepene i smjesti nas u Svoj hlad, kad neće biti drugog hlada osim Njegovog. Zaista, On sve čuje, blizu je i odaziva se onima koji Ga mole. Neka Allah blagoslovi i spasi Svoga roba i poslanika Muhammeda, s.a.v.s., njegovu porodicu i ashabe.

Dr. Sulejman el-Eškar

Kuvajt, 18. ramazan 1406. hidžretske godine,
26. maj 1986. godine

Definicija Sudnjeg dana

Doći će dan kad će Živi i Vječni usmrtiti sve što je živo i što živi. To potvrđuju Njegove riječi:

"Sve što je na Zemlji – prolazno je, ostaje samo Gospodar tvoj, Veličanstveni i Plemeniti" (Er-Rahman, 26.-27.);

"Sve će, osim Njega, propasti!" (El-Kasas, 88.).

Zatim će doći vrijeme kad će Allah vratiti život Svojim robovima i ponovo ih proživjeti, sakupiti ih pred Sobom i nagraditi ih za djela koja su činili. Ljudi će ovaj Dan doživjeti kao nešto veliko i strahovito i niko se neće spasiti osim onih koji su sa sobom donijeli vjeru i dobra djela. Pred kraj toga Dana ljudi će biti povedeni u Kuću vječnosti – Džennet ili Džehennem. Taj dan je Kijametski dan.

PRVO POGLAVLJE

O imenima Kijametskog dana

Najpoznatija imena Sudnjeg dana

Tajna koja se krije u mnoštvu imena Sudnjeg dana

O imenima Kijametskog dana

Allah, dž.š., nazvao je mnogim imenima Dan u kome će ovaj svijet zadesiti strašan potres, a poslije kojeg će se dogoditi proživljenje i skupljanje ljudi radi nagrađivanja i kažnjavanja. Veliki broj učenjaka navodi ta imena, a kod Gazalija i Kurtubija broj tih imena doseže do pedeset, kao što prenosi Ibn Hadžer el-Askalani.[1] Kurtubi ta imena navodi komentirajući i pojašnjavajući njihova značenja, ali je veliki dio toga preuzeo iz knjige "Siradžu-l-Muridin" od Ibn el-Arebija, s tim što je ponešto dodao u svom komentaru i pojašnjenju.[2] Neki učenjaci navode imena bez komentara i pojašnjenja. Naprimjer, Ibn Nedžah u knjizi "Subulu-l-Hajrat", Ebu Hamid el-Gazali u "Ihjau" i Ibn Kutejbe u knjizi "Ujunu-l-Ahbar".[3] Mi ćemo se u ovoj knjizi zadovoljiti spominjanjem najpoznatijih imena Sudnjeg dana i time da ih ukratko pojasnimo.

Najpoznatija imena Sudnjeg dana

1) Jevmu-l-Kijame (Dan ustajanja)

Ovo ime se spominje u sedamdeset kur'anskih ajeta.

1 Fethu-l-Bari, 11/396
2 Et-Tezkire, Kurtubi, 233
3 Et-Tezkire, 232

Naprimjer, *"Allah će vas – nema drugog boga osim Njega – sigurno sabrati na Kijametskom danu"* (En-Nisa', 87.);

"Mi ćemo ih, na Kijametskom danu, sakupiti, licem zemlji okrenute, slijepe, nijeme i gluhe" (El-Isra, 97.);

"Pravi stradalnici su oni koji na Kijametskom danu i sebe i čeljad svoju upropaste!" (Eš-Šura, 45.).

Riječ "kijamet" je izvedenica iz arapskog glagola "kamejekumu", što znači ustati, dići se, dogoditi se. Tako je nazvan radi velikih događaja, kada će svi ljudi stajati pred Gospodarom svih svjetova.

2) Jevmu-l-Ahir (Posljednji dan)

Uzvišeni kaže: *"Čestiti su oni koji vjeruju u Allaha, i u onaj svijet, i u meleke, i u knjige"* (El-Bekare, 177.);

"Ovim se savjetuju oni među vama koji vjeruju u Allaha i u onaj svijet" (El-Bekare, 232.);

"Allahove džamije održavaju oni koji u Allaha i u onaj svijet vjeruju" (Et-Tevbe, 18.).

Allah, dž.š., ponekad ovaj dan naziva Ahiretom ili Daru-l-Ahire (Drugi svijet). On, Uzvišeni, kaže:

"A Mi smo njega na ovom svijetu odabrali, i na onom će biti među dobrima" (El-Bekare, 130.);

"I neka se zato na Allahovu putu bore oni koji ne žale da žrtvuju život na ovom svijetu za onaj svijet" (En-Nisa', 74.).

I kaže: *"Taj drugi svijet dat ćemo onima koji ne žele da se na Zemlji ohole i da nered čine"* (El-Kasas, 83.);

"A samo onaj svijet je – život, kad bi samo oni znali!" (El-'Ankebut, 64.).

Ovaj dan je nazvan Posljednjim danom, jer poslije njega više neće biti računanja vremena.

3) Es-Sa'a (Čas)

Uzvišeni kaže: *"Čas oživljenja će zacijelo doći, zato ti velikodušno oprosti"* (El-Hidžr, 85.);

"Čas oživljenja će sigurno doći – od svakog ga tajim" (Ta Ha, 15.).

I kaže: *"O ljudi, Gospodara svoga se bojte! Zaista će potres, kad Smak svijeta nastupi, veliki događaj biti!"* (El-Hadždž, 1.).

Kurtubi kaže: "Riječ 'sa'atun' Arapi upotrebljavaju kad žele označiti dio vremena koji nije ograničen. Poznato je da se ova riječ upotrebljava i kao oznaka za dvadeset četvrti dio dana i noći, a koji su osnova vremena. Prava mudrost nazivanja Sudnjeg dana ovim imenom krije se u tome što riječ 'es-sa'a' sa određenim članom označava vrijeme u kome se trenutno nalazimo, a što se naziva prezentom. Kijametski dan je nazvan ovim imenom i zato što je uistinu veoma blizu, jer je sve što dolazi blizu, ili radi upozorenja na velike stvari koje će se tada dogoditi i od kojih će se koža ježiti. Neki, pak, smatraju da je nazvan ovim imenom zato što će jednog časa iznenada doći".[4]

4) Jevmu-l-Ba's (Dan proživljenja)

Uzvišeni kaže: *"O ljudi, kako možete sumnjati u oživljenje, pa Mi vas stvaramo od zemlje"* (El-Hadždž, 5.).

I kaže: *"A reći će oni kojima je dato znanje i vjerovanje: 'Vi ste ostali, prema Allahovoj odredbi, sve do Dana oživljenja, a ovo je Dan oživljenja'"* (Er-Rum, 56.).

Ibn Menzur kaže: "Izraz 'el-ba's' označava Allahovo proživljenje mrtvih, a njihovo proživljenje je sakupljanje na Dan proživljenja".[5]

5) Jevmu-l-Hurudž (Dan izlaska)

Uzvišeni kaže: *"Dan kad će oni čuti istinit glas – to će biti Dan izlaska"* (Kaf, 42.).

I kaže: *"Dan u kome će žurno kao da kumirima hrle iz grobova izići"* (El-Me'aridž, 43.), *"Zatim to što ćete, čim vas On samo jednom iz zemlje pozove, brzo ustati"* (Er-Rum, 25.).

[4] Et-Tezkire, Kurtubi, 216
[5] Lisanu-l-Arebi, 1/230

Nazvan je ovim imenom jer će toga dana Allahovi robovi izlaziti iz svojih kaburova kad se puhne u rog.

6) El-Kari'a (Smak svijeta)

Uzvišeni kaže: *"Smak svijeta! Šta je smak svijeta? I šta ti znaš o Smaku svijeta?"* (El-Kari'a, 1.-3.),

"Semud i Ad su Smak svijeta poricali" (El-Hakka, 8.).

Kurtubi kaže: "Nazvan je ovim imenom jer će potresti ljudska srca svojim strahotama".[6]

7) Jevmu-l-Fasl (Dan presuđivanja)

"Da, ovo je Dan strašnog suda u koji vi niste vjerovali!" (Es-Saffat, 21.);

"Ovo je Dan sudnji, i vas i narode drevne ćemo sakupiti" (El-Murselat, 38.);

"Dan sudnji je zaista već određen" (En-Nebe', 17.).

Kijametski dan je nazvan ovim imenom jer će Allah u njemu presuditi ljudima u onom o čemu su se prepirali. Uzvišeni kaže: *"Gospodar tvoj će među njima na Sudnjem danu presuditi u onome oko čega su se razilazili"* (Es-Sedžde, 25.).

8) Jevmu-d-Din (Dan vjere)

Uzvišeni kaže: *"A grješnici će sigurno u Džehennem, na Sudnjem danu u njemu će gorjeti i više iz njega neće izvedeni biti. A znaš li ti šta je Sudnji dan? I još jednom: Znaš li ti šta je Sudnji dan? Dan kad niko nikome neće moći nimalo pomoći, toga dana će vlast jedino Allah imati"* (El-Infitar, 14.-19.),

"I reći će: 'Teško nama, ovo je – Sudnji dan!'" (Es-Saffat, 20.).

Ed-Din u arapskom jeziku znači – nagrada ili obračun. Pjesnik kaže: "Danas ćeš požnjeti ono što si prije posijao, jer čovjeku će biti vraćeno onako kako je zaradio".

Kijametski dan je nazvan ovim imenom jer će Allah u njemu nagraditi svoje robove i oni će Njemu položiti račun.

[6] Et-Tezkire, 209.

9) Es-Saahha (Zaglušujući glas)

Uzvišeni kaže: *"A kad dođe glas zaglušujući"* ('Abese, 33.).

Kurtubi prenosi da je 'Ikrime rekao: "Es-Saahha je prvo puhanje, a Et-Taamme je drugo puhanje u rog na Sudnjem danu".

Taberi kaže: "Smatram da je ova riječ izvedena iz glagola "sahha", što znači zaglušiti. Ibn el-Arebi veli: "Es-Saahha je povik koji prouzrokuje gluhoću, a koji će svi čuti. Ovaj izraz ukazuje na ogromno bogatstvo riječi u arapskom jeziku".

Tako mi Allaha! Zaglušujući glas Sudnjeg dana će svi čuti i on će čitavu Zemlju zaglušiti i nagovijestiti nastupanje Ahiretskih stvari".[7]

Ibn Kesir navodi kako Begavi kaže: "Es-Saahha je zaglušujući krik na Sudnjem danu, a nazvan je ovim imenom jer će biti tako jak da će ljude učiniti gotovo gluhim".[8]

10) Et-Taammetu-l-Kubra (Nevolja najveća)

Uzvišeni kaže: *"A kad dođe Nevolja najveća"* (En-Nazi'at, 34.). Nazvan je ovim imenom jer će sa sobom donijeti svakakve vrste užasa i strahota, kao što kaže Uzvišeni:

"A Smak svijeta je užasniji i gorči" (El-Kamer, 46.).

Kurtubi kaže: "Et-Tamme znači 'ono što nadvladava svaku stvar', a pošto će Sudnji dan svojom strahotom nadvladati sve, onda mu ovo ime uistinu i odgovara". El-Hasan kaže: "Et-Taamme je drugo puhanje u rog na Sudnjem danu". Neki, pak, smatraju da ta riječ označava trenutak kad stanovnici vatre budu povedeni u Džehennem".[9]

11) Jevmu-l-Hasreti (Dan tuge)

Uzvišeni kaže: *"I opomeni ih na Dan tuge, kad će biti s polaganjem računa završeno, a oni su ravnodušni bili i nisu vjerovali"* (Merjem, 39.).

[7] Et-Tezkire, Kurtubi, 227
[8] Tefsir, Ibn Kesir, 7/217
[9] Et-Tezkire, Kurtubi, 228

Nazvan je ovim imenom jer će se ljudi toga dana žestoko pokajati i ražalostiti; nevjernici zbog svoga nevjerovanja: *"Kad im iznenada čas oživljenja dođe, i reći će: 'O žalosti naše, šta smo sve na Zemlji propustili!'"* (El-En'am, 31.).

Poslušaj samo kaolika će biti žalost nevjernika kad se na njih spusti Allahova kazna:

"Da čovjek ne bi uzviknuo: 'Teško meni, koliko sam samo dužnosti prema Allahu propustio, čak sam se i izrugivao!', ili da ne bi rekao: *'Da me je Allah pravim putem uputio, sigurno bih se Njegove kazne sačuvao'*, ili da ne bi rekao kad doživi patnju: *'Da mi se samo vratiti – dobra djela bih činio!'"* (Ez-Zumer, 56.-58.).

Međutim, kajanje nevjernika dostići će vrhunac onoga momenta kad se nevjerničke kolovođe odreknu svojih sljedbenika. Allah, dž.š., kaže:

"Kada će sljedbenici njihovi uzviknuti: 'Da nam je samo da se vratimo, pa da se i mi njih odreknemo kao što su se oni nas odrekli!' Eto, tako će Allah njima djela njihova po njih kobnim pokazati i oni iz vatre neće izlaziti" (El-Bekare, 167.).

Vjernici će se toga dana pokajati što nisu još više dobrih djela činili i bili još bogobojazniji.

12) El-Gašije (Teška nevolja)

Uzvišeni kaže:

"Da li je doprla do tebe vijest o teškoj nevolji?" (El-Gašije, 1.).

Nazvan je ovim imenom jer će obuhvatiti ljude svojim strahotama i nevoljama. Jedno od značenja je i to da će nevjernike vatra obuhvatiti sa svih strana: iznad glava i ispod nogu, kao što kaže Uzvišeni:

"Na Dan kad ih patnja i odozgo i odozdo obuzme" (El-'Ankebut, 55.).

I kaže: *"U Džehennemu će im ležaj i pokrivači od vatre biti. Eto tako ćemo Mi nevjernike kazniti"* (El-A'raf, 41.).

13) Jevmu-l-Hulud (Dan vječnosti)

Uzvišeni kaže:

"Uđite u nju u miru, ovo je Dan vječni!" (Kaf, 34.).

Nazvan je Danom vječnosti jer će u njemu ljudi krenuti prema Kući vječnosti. Nevjernici će vječno ostati u Džehennemu, a vjernici će vječno boraviti u Džennetu. Uzvišeni kaže:

"A oni koji ne budu vjerovali i knjige Naše budu poricali – bit će stanovnici Džehennema; u njemu će vječno ostati" (El-Bekare, 39.).

I kaže: *"A oni u kojih lica budu bijela, bit će u Allahovoj milosti, u njoj će vječno ostati"* (Ali 'Imran, 107.).

14) Jevmu-l-Hisab (Dan obračuna)

Uzvišeni kaže: *"One koji skreću s Allahova puta čeka teška patnja na onom svijetu zato što su zaboravljali na Dan u kome će se račun polagati"* (Sad, 26.).

I kaže: *"I Musa reče: 'Molim Gospodara svoga i Gospodara vašega da me zaštiti od svakog oholog koji ne vjeruje u Dan u kome će se račun polagati'"* (El-Mu'min, 27.).

Nazvan je ovim imenom jer će Allah u njemu tražiti od svojih robova da mu polože račun za učinjena djela.

Kurtubi veli: "Značenje polaganja računa je u tome da će Allah, dž.š., izbrojati dobra i loša djela Svojih robova i predočit će im Svoje blagodati koje im je podario, a zatim će im presuditi. Za dobro će biti nagrađeni dobrim, a za loše lošim". Također se prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Nema niko od vas a da mu se Allah neće direktno obratiti bez ikakvog nika".

15) El-Vaki'a (Događaj)

Uzvišeni kaže: *"Kad se Događaj dogodi"* (El-Vaki'a, 1.).

Ibn Kesir kaže: "Nazvan je ovim imenom zbog istinitosti njegovog događanja i postojanja".[10]

[10] Tefsir, Ibn Kesir, 6/507

Osnovno značenje riječi "vaki'a" u arapskom jeziku je bivstvovanje i postojanje.

16) Jevmu-l-Vei'id (Dan kojim se prijeti)

Uzvišeni kaže:

"I u rog će se puhnuti – to je Dan kojim se prijeti" (Kaf, 20.). To je zato jer je to Dan kojim je zaprijećeno Allahovim robovima, a suština prijetnje je obavještenje o kazni koja će nastupiti ukoliko se prekrši postavljena zabrana.

17) Jevmu-l-Azifeti (Dan bliski)

Uzvišeni kaže: *"I upozori ih na bliski Sudnji dan, kad će srca do grkljana doprijeti i popriječiti se"* (El-Mu'min, 18.).

Nazvan je ovim imenom zbog njegove bliskosti, odnosno blizine, kao što kaže Uzvišeni: *"Smak svijeta se približava, Allah će ga jedini otkriti!"* (En-Nedžm, 57.-58.).

Sudnji dan je uistinu blizu, jer sve što dolazi je blizu, pa makar do njegovoga dolaska ostalo još mnogo godina, a činjenica koja ukazuje na njegovu blizinu jeste i pojava pred znaka koji predskazuju njegovo približavanje.

18) Jevmu-l-Džem'i (Dan okupljanja)

Uzvišeni kaže: *"Eto, tako Mi tebi objavljujemo Kur'an na arapskom jeziku da bi opominjao Mekku i one oko nje i upozorio na Dan kad će se sakupiti"* (Eš-Šura, 7.).

Nazvan je ovim imenom jer će Allah u njemu sakupiti sve ljude na jednom mjestu, kao što kaže Uzvišeni:

"A to je Dan kad će svi ljudi biti sabrani i to je Dan kad će svi biti prisutni" (Hud, 103.).

19) El-Haakka (Čas neizbježni)

Uzvišeni kaže: *"Čas neizbježni, šta je čas neizbježni?"* (El-Hakka, 1.-2.).

Ibn Kesir smatra da je nazvan ovim imenom zato što će se u njemu obistiniti dvije pojedinosti: prijetnja kaznom i obećanje za nagradu.[11]

Buhari u svom «Sahihu» veli: "To je neizbježni dan jer će u njemu ljudi biti nagrađivani i računi biti svođeni". Ibn Hadžer veli u svom komentaru Buharijinog «Sahiha»: "Ovo je Buhari preuzeo od Ferraa". Komentirajući kur'anski ajet, on kaže: "El-Haakka je Sudnji dan. Nazvan je tako jer će u njemu ljudi biti nagrađivani i izravnani računi među njima".

Imam Taberi veli: "Nazvan je El-Haakka, jer će se u njemu obistiniti ono što je Allah obećao. To je kao da kažeš: 'Noć se spustila na nas'".

Neki kažu da je nazvan ovim imenom po tome što će u njemu bogobojaznima pripasti Džennet, a nevjernicima vatra. Drugi smatraju da je nazvan ovim imenom jer će u njemu nevjernici biti pobijeđeni u prepirci sa vjerovjesnicima, jer riječ "haakka" može značiti i prepiranje. Neki kažu da je nazvan ovim imenom jer je to sušta istina u koju nema nikakve sumnje.[12]

20) Jevmu-t-Telak (Dan susreta)

Uzvišeni kaže:

"Onome Najuzvišenijem, Koji svemirom vlada, Koji šalje Objavu, riječi Svoje – kome hoće od robova Svojih, da upozori na Dan susreta međusobnog" (El-Mu'min, 15.).

Ibn Kesir bilježi da je Ibn Abbas rekao: "U njemu će se sresti Adem, a.s., sa svojim potomcima".

Ibn Zejd kaže: "U njemu će se sresti Allahovi robovi". Katade, Es-Suddi, Bilal bin S'ad i Sufjan bin 'Ujejne kažu: "U njemu će se sresti stanovnici Zemlje sa stanovnicima neba, Stvoritelj i stvorenja". Mejmun Ibn Mihran veli: "U tom danu će se sresti nasilnik i onaj kome je nasilje učinjeno".

Neki, pak, smatraju da ovo ime Sudnjeg dana obuhvata sve nabrojano i podrazumijeva to da će se svako sresti s onim što je radio, bilo dobro ili loše".[13]

---

11 Tefsir, Ibn Kesir, 7/99
12 Fethu-l-Bari, 11/395
13 Tefsir, Ibn Kesir, 6/130

21) Jevmu-t-Tenad (Dan dozivanja)

Prenoseći nam savjete vjernika iz faraonove porodice, Allah, dž.š., kaže: *"O narode moj, plašim se šta će biti s vama na Dan kad budete jedni druge dozivali"* (El-Mu'min, 32.).

Nazvan je ovim imenom jer će se u njemu ljudi veoma mnogo dozivati. Svaki će čovjek biti pozvan svojim imenom radi polaganja računa i nagrađivanja. Stanovnici Dženneta će dozivati stanovnike vatre, a stanovnici vatre će dozivati stanovnike Dženneta, a oni koji budu na bedemima dozivat će i jedne i druge.

22) Jevmu-t-Tegabun (Dan samoobmane)

Uzvišeni kaže: *"A onoga dana kad vas On na onom svijetu sakupi, to će biti dan kad će vam biti jasno da ste sami sebe obmanuli"* (Et-Tegabun, 9.).

Nazvan je ovim imenom zato što će nevjernici otići u vatru zbog samoobmane, a stanovnici Dženneta uzeti svoju nagradu koju im je Allah obećao, kao i nagradu nevjernika koju bi dobili da su bili vjernici.

Ovo su najpoznatija imena Sudnjeg dana. Međutim, neki učenjaci navode i imena koja nismo spomenuli a koja su izveli iz nekih ajeta i hadisa. Nazvali su ga Danom pojavljivanja, uzimajući to iz riječi Uzvišenog:

"Toga dana će se ljudi odvojeno pojaviti da im se pokažu djela njihova" (Ez-Zilzal, 6.)

ili Danom brige, uzimajući to iz ajeta: *"Na dan u kom će svaki čovjek samo o sebi brinuti"* (En-Nahl, 111.).

Nazvali su ga i imenima koja opisuju stanje ljudi u njemu. Naprimjer, Težak dan, Veličanstveni dan, Dan kome će svi prisustvovati, Dan kad će lica smrknuta i namrgođena biti, Strašni dan.

Spominju se i slijedeća imena: Dan povratka, Dan izlaganja, Dan koji će neke poniziti, a neke uzvisiti, Dan odmazde,

Dan nagrade, Dan puhanja u rog, Dan kad će se uzdrmati, Dan kad će nastupiti potres, Dan razdvajanja, Dan otvaranja, Dan prevrtanja, Dan kajanja, Dan bježanja.

Također se navode slijedeća imena: Dan kad će savjesti biti ispitivane, Dan kad niko nikome neće moći koristiti, Dan kad će nevjernici grubo u džehenemsku vatru biti gurnuti, Dan kad će oči ostati otvorene, Dan kad nasilnicima nikakva pravdanja neće koristiti, Dan kad nevjernici neće smjeti ni prozboriti, Dan kad ni imetak ni sinovi neće od koristi biti, Dan kad se ni šapat neće moći skriti, Dan kad ih niko od Allaha neće moći odbraniti, Dan u kome ni trgovine ni prijateljstva neće biti i Dan u koji nema sumnje.

Ima učenjaka koji navode još neka imena, a koja otprilike opisuju Sudnji dan. Kurtubi kaže: "Nema nikakve smetnje da se nazove i drugim imenima koja nisu spomenuta, uzimajući to iz situacija i stanja ljudi na tom Danu. Naprimjer, Gužva, Tjeskoba, Poklizivanje nogu, Poniženje, Prezrivost, Sramota, Ovisnost, Niskost, Potučenost, Dan određeni, Zamka, itd.[14]

Tajna koja se krije u mnoštvu imena Sudnjeg dana

Kurtubi kaže: "Sve što je veliko i značajno ima mnogo imena i svojstava i to je još jedan dokaz širine arapskog jezika. Zar ne vidiš da su sablji, koja zauzima kod njih značajno mjesto, koju veoma cijene i koja im je u prošlosti pribavljala mnogo koristi, dali oko pet stotina imena? Isto tako je i Sudnji dan, radi njegove veličine, značaja i strahota koje će se u njemu dogoditi, Allah u Svojoj Knjizi nazvao mnogim imenima i opisao sa dosta svojstava".[15]

14 Et-Tezkire, 233
15 Et-Tezkire, 214

DRUGO POGLAVLJE

Puhanje u rog

Rog u koji će se puhnuti

Melek koji će puhnuti u rog

Dan u kome će se dogoditi puhanje

Koliko će se puta puhnuti u rog

Oni koji neće pomrijeti prilikom puhanja u rog

Puhanje u rog

Ovaj čudesni i zanimljivi kosmos u kome obitavamo je pun raznih oblika životâ kojima smo svjedoci, a i onih koje nismo u stanju primijetiti. Ti životi su u neprestanom kretanju, nikad se ne smiruju i ne prestaju kretati. Ovakvo stanje će potrajati sve dok Allah, dž.š., ne uništi sve što je živo osim onih za koje On htjedne da ostanu u životu.

Allah, dž.š., kaže: *"Sve što je na Zemlji prolazno je"* (Er-Rahman, 26.).

I kaže: *"Sve će, osim Njega, propasti"* (El-Kasas, 88.).

Kad dođe taj dan, puhnut će se u rog i to puhanje će usmrtiti sve što je živo na Zemlji i na nebu:

"I u rog će se puhnuti, i umrijet će oni na nebesima i oni na Zemlji, ostat će samo oni koje bude Allah odabrao" (Ez-Zumer, 68.).

To puhanje će biti tako strahovito i razorno da čovjek, kad ga čuje, neće imati vremena bilo šta kazati ili oporučiti, niti se vratiti svojoj porodici i prijateljima.

"A ne čekaju drugo do strašan glas koji će ih, dok se budu jedni s drugima prepirali, obuzeti, pa neće moći ništa oporučiti, niti se čeljadi svojoj vratiti" (Ja Sin, 49.-50.).

Muhammed, s.a.v.s., u jednom svom hadisu kaže: "Zatim će se puhnuti u rog tako da nema nikog ko ga čuje da neće pogledom tražiti odakle dolazi taj zvuk". I kaže: "Prvi će to

čuti čovjek koji će kopati vrelo za svoju devu. Pa će umrijeti i pomrijet će ostali ljudi".[16]

Ukazujući na brzinu i iznenadnost umiranja ljudi prilikom nastupanja Sudnjeg dana, Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Sudnji dan će nastupiti tako iznenada da će dvojica ljudi razviti platno da bi ga pazarili, ali neće uspjeti ni pazariti niti kupiti. Sudnji dan će nastupiti tako iznenada da će čovjek krenuti sa pomuženim mlijekom da ga odnese svojoj porodici, ali neće uspjeti stići do njih. Nastupit će tako iznenada da će čovjek napraviti sebi vrelo, ali se neće uspjeti napiti iz njega i nastupit će tako iznenada da će čovjek ponijeti zalogaj prema svojim ustima, ali ga neće uspjeti pojesti".[17]

Rog u koji će se puhnuti

Riječ "sur" u arapskom jeziku znači – rog. Poslanik, s.a.v.s., upitan je o značenju ove riječi, pa je objasnio da ona znači ono za što je Arapi i upotrebljavaju u svom svakodnevnom govoru, tj. označavaju sa njom riječ rog. U Tirmizijinom «Sunenu», u «Sunenu» Ebu Davuda, «Sunenu» Ibn Hibbana, Ahmedovom «Musnedu», Hakimovom «Mustedreku», bilježi se hadis od 'Amra bin el-'Asa, koji kaže: "Došao je neki beduin kod Poslanika, s.a.v.s., i upitao: 'Šta je to sur?' Poslanik, s.a.v.s., odgovori mu: 'Sur je rog u koji će se puhnuti na Sudnjem danu'". Hakim kaže da je lanac prenosilaca vjerodostojan, a sa njim se slaže i Zehebi. Tirmizi kaže da je ovaj hadis hasenun-sahih.

Prenosi se od Hasana el-Basrija da je on ovu riječ učio "suver", kao množinu od riječi "suretun", i protumačio je tako da se njome podrazumijeva puhanje u tijela, odnosno udahnji-

16 Sahihu-l-Muslim, Kitabu-l-Fiten, 4/2259
17 Sahihu-l-Buhari, Kitabu-l-Fiten, Fethu-l-Bari, 13/82

vanje duša u njih. Ebu 'Ubejde i Kelbi smatraju da riječ "suvr" označava tijela i kažu da se pod puhanjem u sur podrazumijeva puhanje u ljudska tijela kako bi se u njih povratile duše. Međutim, ono što oni navode je pogrešno iz više razloga:

Prvi: Da kiraet koji se pripisuje Hasanu el-Basriju nije na stepenu da se može pripisivati imamima s čijim se kiraetima može nešto dokazivati.

Drugi: Množina od riječi "suretun" se dobije ako kažemo "suverun" i ne kaže se "sur", kao što smatraju Ebu 'Ubejde i Kelbi. Uzvišeni kaže:

"I On vam obličje daje i likove vaše čini lijepim" (El-Mu'min, 64.);
"Fe ahsene suverekum", i ne prenosi se ni od jednog prenosioca kiraeta da ovu riječ uči "Fe ahsene suvrekum".

Treći: Ove riječi koje smo spominjali se ne pretvaraju u množinu preko određenih oblika i formula nego se jednina i množina razlikuju samo po harfu "ta" na kraju tih riječi.

Četvrti: Ovo mišljenje je u suprotnosti sa stavom ehlisunneta vel-džema'ata, a njihov stav je da je sur rog u koji će se puhnuti na Sudnjem danu.

Peti: Ovo mišljenje je u suprotnosti sa onim kako je riječ "sur" protumačio Allahov Poslanik, s.a.v.s., a on je rekao da je to rog i suprotstavlja se još mnogim hadisima prenesenim od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji ukazuju na ovo značenje.

Šesti: Rekao je Allah, dž.š.:

"I u rog će se puhnuti, i umrijet će oni na nebesima i oni na Zemlji, ostat će samo oni koje bude Allah odabrao; poslije će se u rog po drugi put puhnuti i oni će, odjednom, ustati i čekati" (Ez-Zumer, 68.).

Allah, dž.š., obavijestio je nas da će se puhanje u rog dogoditi dva puta. Da se pod tim podrazumijevalo puhanje u sur koji označava tijela, onda bi bile neispravne Allahove riječi:

"Poslije će se u rog po drugi put puhnuti", jer će se udahnjivanje duša u tijela na Dan proživljenja dogoditi samo jednom.[18]

Ono što spominju neki učenjaci da je sur stvoren od dragulja ili od svjetla, nije utemeljeno ni na jednom vjerodostojnom hadisu, a Allah najbolje zna.

Melek koji će puhnuti u rog

Ibn Hadžer el-Askalani kaže: "Poznato je da je Israfil, a.s., melek koji će puhnuti u sur, a Halimi o tome prenosi konsenzus islamskih učenjaka. To je jasno rečeno u hadisu koji prenosi Vehb bin Munebbih i u hadisu Ebu Seida, koji bilježi Bejheki, i u hadisu od Ebu Hurejre, koji bilježi Mirdevejh, i u podužem hadisu koji govori o puhanju u rog.[19]

Poslanik, s.a.v.s., obavijestio nas je da je melek zadužen za rog stalno spreman otkako ga je Allah, dž. š., stvorio.

Hakim u svom «Mustedreku» bilježi hadis od Ebu Hurejre u kome Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Oči meleka koji je zadužen za puhanje u rog su neprestano uprte u Allahov prijesto otkako je zadužen za njega bojeći se da mu ne bude naređeno da puhne u rog prije nego što mu se pogled vrati. Njegove oči su poput dvije sjajne zvijezde". Hakim kaže da je ovaj hadis sahih, a u tome ga podržava Zehebi.[20]

U ovo vrijeme u kome se veoma približilo nastupanje Sudnjeg dana, Israfil, a.s., još je spremniji i pripravniji za puhanje u rog. Ibn el-Mubarek u knjizi «Zuhd», Tirmizi u svome «Sunenu», Ebu Ne'im u knjizi «El-Hulijetun», Ebu Ja'la u «Musnedu», Ibn Hibban u «Sahihu» i Hakim u «Mustedreku» bilježe hadis od Ebu Seida el-Hudrija u kome Allahov Poslanik,

18 Et-Tezkire, 182
19 Fethu-l-Bari, 11/368
20 Silsiletu-l-ehadisi-s-sahiha, 3/65., br. 1078

s.a.v.s., kaže: "Kako da uživam u blagodatima kad je melek zadužen za puhanje u rog uzeo rog, podigao čelo, pažljivo osluškuje i čeka da mu se naredi, pa da puhne u njega?" Muslimani rekoše: "Pa šta da kažemo tog momenta, Allahov Poslaniče?" On im reče: "Recite: Dovoljan nam je Allah i divan li je On Zaštitnik, oslanjamo se na Allaha, našeg Gospodara".

Tirmizi kaže: "Hadis je hasen". Šejh Nasir spominje ashabe koji prenose ovaj hadis, njegove predaje i druge hadise koji ga potvrđuju u djelu «Silsiletu-l-Ehadisi-s-Sahihati», što ukazuje na njegovu vjerodostojnost.[21]

Dan u kome će se dogoditi puhanje

Sudnji dan će nastupiti u petak. U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Najbolji dan u kome se sunce rodilo je petak: toga dana je stvoren Adem, a.s., toga dana je uveden u Džennet i toga dana je izašao iz njega i neće nastupiti Sudnji dan osim u petak".[22] U drugom hadisu nas Poslanik, s.a.v.s., obavještava da će Sudnji dan nastupiti u petak i da će u njemu biti proživljeni Allahovi robovi. Evs bin Evs prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Jedan od najboljih dana je petak. U njemu je stvoren Adem, a.s., u njemu je umro, u njemu će biti puhnuto u rog i sve živo će pomrijeti, pa često donosite na mene salavat toga dana, jer će to donošenje salavata stići do mene". Prenose ga Ebu Davud, Nesai, Ibn Madže, Darimi, Bejheki u djelu «Da'vatu-l-Kebir»[23]. U «Musnedu-l-Evsatu» od Taberanija i u «El-Hulijjeti» od Ebu Ne'ima, prenosi se od Enesa, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Predočeni su

21 Ibid, 3/66 br. 1079.
22 Miškatu-l-Mesabih 1/427 br. 1356
23 Miškatu-l-Mesabih, 1/430 br. 1361, a recenzent tog djela kaže da je hadis sahih.

mi dani i predočen mi je petak i vidio sam da je on poput čistog ogledala na čijoj sredini je bila crna tačka. Ja upitah: 'Šta je ovo?' i bî mi odgovoreno: 'Sudnji dan'".[24]

Sva stvorenja znaju da će se Sudnji dan dogoditi petkom te svi oni, osim ljudi i džinna, petkom očekuju ovaj dan sa žudnjom i strahom. U Malikovom «Muvettau», «Sunenu» Ebu Davuda, Tirmizijinom i Nesaijinom «Sunenu» i «Musnedu» imama Ahmeda se prenosi hadis od Ebu Hurejre, r.a., da je rekao Allahov Poslanik, s.a.v.s.: "Najbolji dan u kome je sunce izašlo je petak. U njemu je stvoren Adem, a.s., u njemu je protjeran iz Dženneta, u njemu mu je primljeno pokajanje, i u tom danu je umro i toga dana će nastupiti Sudnji dan. I nema nijednog stvorenja osim džinna i ljudi, a da petkom ne očekuje nastupanje Sudnjeg dana od trenutka kad osvane, pa sve dok ne omrkne iz žudnje za Sudnjim danom".[25]

Koliko će se puta puhnuti u rog

Poznato je to da će Israfil, a.s., puhnuti dva puta u rog. Prilikom prvog puhanja, pomrijet će sve što je živo, a proživljenje će nastupiti kad drugi put puhne u rog. Uzvišeni kaže:

"I u rog će se puhnuti, i umrijet će oni na nebesima i oni na Zemlji, ostat će samo oni koje bude Allah odabrao; poslije će se u rog po drugi put puhnuti i oni će, odjednom, ustati i čekati" (Ez-Zumer, 68.).

U Kur'anu se, također, kaže:

"Na Dan kad se Zemlja potresom zatrese, za kojim će slijediti slijedeći..." (En-Nazi'at, 6.-7.).

Na drugom mjestu je prvo puhanje u rog nazvano strašnim glasom, a zatim se jasno kaže da će se drugi put puhnuti u rog.

24 Šejh Nasir u djelu Sahihu-l-Džami kaže da je hadis sahih: 4/31 br. 3895
25 Miškatu-l-Mesabih, 1/428

Uzvišeni kaže: *"A ne čekaju drugo do strašan glas koji će ih, dok se budu jedni s drugima prepirali, obuzeti, pa neće moći ništa oporučiti, niti se čeljadi svojoj vratiti. I puhnut će se u rog, pa će oni iz grobova prema Gospodaru svome pohrliti"* (Ja Sin, 49.-51.).

U Poslanikovim, s.a.v.s., hadisima se jasno spominju dva puhanja u rog. U «Sahihu» Buharije i Muslima se bilježi hadis od Ebu Hurejre u kome Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Između dva puhanja u rog će proći četrdeset". Upitaše: "O Ebu Hurejre, je li četrdeset dana?" On odgovori: "Ne". Upitaše: "Je li četrdeset mjeseci". On odgovori: "Ne". Upitaše: "Je li četrdeset godina?" Ebu Hurejre odgovori: "Ne".[26]

U Muslimovom «Sahihu» je zabilježen hadis od Abdullaha bin Amra bin Asa, koji je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Zatim će se puhnuti u rog tako da nema nikog ko ga čuje, a da neće pogledom tražiti odakle dolazi taj zvuk. Prvi koji će to čuti je čovjek koji će praviti vrelo za svoju devu. Pa će umrijeti on i pomrijet će ostali ljudi. Zatim će Allah spustiti kišu u vidu rose (ili je rekao: poput sperme – Nu'man, prenosilac hadisa, nije siguran koje je od ovo dvoje spomenuo Allahov Poslanik, s.a.v.s.,) pomoću koje će niknuti ljudska tijela, a zatim će se puhnuti u rog po drugi put i ljudi će odjednom ustati i čekati".[27]

Bejheki bilježi hadis sa vjerodostojnim lancem prenosilaca od Ibn Mes'uda u kome stoji: "Zatim će stati melek koji je zadužen za rog između nebesa i Zemlje i puhnuti u rog tako da neće ni na nebu ni na Zemlji ostati nijedno stvorenje u životu osim onih koje Allah izuzme. Između prvog i drugog puhanja u rog proći će onoliko koliko Allah htjedne da prođe".[28] Evs bin Evs es-Sekafi prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Najbolji dan je petak, u njemu će pomrijeti sve što je živo i u njemu će biti puhnuto u rog".

26 Buhari, Kitabu t-Tefsir, Fethu-l-Bari, 11/551
27 Muslim, 4/2258
28 Fethu-l-Bari, 11/370

Bilježe ga: Ebu Davud, Nesai, Ahmed, Ibn Huzejme, Ibn Hibban i Hakim.[29] Veliki broj učenjaka, naprimjer, Kurtubi[30] i Ibn Hadžer el-Askalani[31] na osnovu dokaza koje smo naveli, smatraju da je ispravno mišljenje da će se puhanje u rog dogoditi dva puta. Međutim, ima učenjaka koji smatraju da će se puhanje u rog dogoditi tri puta: prvi put – kad će se svi prestraviti, drugi put – kad će svi pomrijeti i treći put – kad će nastupiti proživljenje. Ovo je mišljenje Ibn el-Arebija,[32] Ibn Tejmijje,[33] Ibn Kesira[34] i Sefarejnija.[35] Oni kao dokaz navode ono što je navedeno u ajetu:

"A na Dan kad se u rog puhne, pa se smrtno istrave i oni na nebesima i oni na Zemlji, izuzev onih koje Allah poštedi, svi će Mu ponizno doći" (En-Neml, 87.).

Allah, dž.š., spomenuo je puhanje u rog koje će preplašiti ljude. Također, navode još neke hadise u kojima se jasno precizira da će se puhanje u rog dogoditi tri puta. Naprimjer, u podužem hadisu koji govori o puhanju u rog koga bilježi Taberi i u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Zatim će se puhnuti tri puta u rog: prvi put – kad će se stvorenja prestraviti, drugi put – kad će sve što je stvoreno umrijeti i treći put – kad će ljudi radi Gospodara svjetova ustati iz grobova".[36]

Što se tiče ajeta koji govori o strahu koji će obuzeti stvorenja prilikom puhanja u rog, iz njega se ne može jasno zaključiti da se pod tim podrazumijeva treće puhanje u rog zato što samo nastupanje straha ne podrazumijeva zasebno puhanje u rog. Prvo puhanje u rog prestravit će stvorenja kad budu umirali, a drugo puhanje u rog prestravit će ih kad budu proživljavani. Ibn Hadžer kaže: "Samo spominjanje nastupanja straha i umiranja prilikom prvog puhanja u rog ne znači da se neće dogoditi zajedno".[37]

U djelu «Tezkire» od Kurtubija se kaže: "Nastupanje straha i umiranje će se dogoditi prilikom prvog puhanja u rog, jer to dvoje dolaze obavezno jedno uz drugo: prepali su se i od toga su pomrli".[38] Što se tiče hadisa koji govori o puhanju u rog, to je da'if – slab hadis, kao što to smatra veliki stručnjak hadisa Ibn Hadžer el-Askalani prenoseći to mišljenje od Bejhekija.[39] Ibn Hazm, pak, smatra da će se puhanje u rog dogoditi četiri puta: Prvi put – kad će sve pomrijeti, drugi put – kad će nastupiti proživljenje i svi mrtvi će ustati, izići iz grobova i sakupiti se radi polaganja računa, treći put – kad će se stvorenja prestraviti i popadati kao u nesvjestici od koje niko neće umrijeti, i četvrti put – kad će se probuditi iz te nesvjestice.[40]

Nakon što je naveo mišljenje Ibn Hazma, Ibn Hadžer el-Askalani kaže: "Ono što je Ibn Hazm, umjesto u dva, raspodijelio na četiri puta, uopće nije jasno. U osnovi će se dogoditi samo dva puhanja u rog. Podjele su nastale samo radi stanja koje će zadesiti one koji će čuti to puhanje u rog. Prilikom prvog, pomrijet će svi oni koji budu u životu i onesvijestit će se oni koji neće umrijeti, a koje je Allah, dž.š., izuzeo. Prilikom drugog puhanja u rog oživjet će svi oni koji su pomrli i osvijestit će se oni koji su bili u nesvjestici, a Allah najbolje zna".[41]

Oni koji neće pomrijeti prilikom puhanja u rog

Naš Stvoritelj, Uzvišen neka je, obavijestio nas je da neka Njegova stvorenja neće umrijeti prilikom puhanja u rog, kada će svi stanovnici nebesa i Zemlje pomrijeti.

29 Ibid
30 Et-Tezkire, Kurtubi, 183.-184.
31 Fethu-l-Bari, 11/ 369
32 Fetava, Šejhu-l-islam, 4/260
33 Fethu-l-Bari, 11/369, Et-Tezkire, Kurtubi, 184
34 Nihaje, Ibn Kesir, 1/253
35 Levami'u Envari-l-Behijje, 2/161
36 Fethu-l-Bari, 11/369

37 Ibid
38 Et-Tezkire, Kurtubi, 184.
39 Fethu-l-Bari, 11/ 369
40 Fethu-l-Bari, 6/ 446
41 Ibid

"I u rog će se puhnuti, i umrijet će oni na nebesima i oni na Zemlji, ostat će samo oni koje bude Allah odabrao" (Ez-Zumer, 68.).

Učenjaci se razilaze kad su u pitanju oni koje je Allah izuzeo riječima: *"Ostat će samo oni koje bude Allah odabrao"*.

- Ibn Hazm smatra da su ovim ajetom izuzeti svi meleki. On smatra da su meleki stvoreni kao duše bez tijela, a duše u osnovi i ne umiru.[42] On to tako smatra, jer su meleki samo jedni u nizu Allahovih stvorenja, Njemu robuju, Njemu su potčinjeni i pod Njegovom su vlašću, On ih je stvorio i On ih je u stanju usmrtiti i ponovo oživjeti. Međutim, postoji sahih predaja koju prenose veliki broj ashaba, a u kome Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Kad Allah, dž.š., počne govoriti i objavljivati Objavu, meleke od toga obuzme nešto poput nesvjestice". A u drugoj predaji stoji: "Kad meleki čuju Allahov, dž.š., govor popadaju od straha". I obavijestio nas je u ovom hadisu da padaju u nesvjesticu, pa ako je moguće da padnu u nesvjesticu, onda je moguće i da umru.[43]

- Mukatil i još neki učenjaci smatraju da su ovim ajetom izuzeti Džibril, Mikail, Israfil i melek smrti,[44] a neki još dodaju i meleke, nosioce Allahovog 'Arša. Ispravnost ovoga mišljenja je povezana sa hadisima koje navode kao dokaz za ono što tvrde. Međutim, učenjaci hadisa ne ocjenjuju kao vjerodostojne hadise poput ovih.[45]

- Imam Ahmed bin Hanbel smatra da se ovim ajetom podrazumijevaju stanovnici Dženneta kao što su hurije i posluga, a Ebu Ishak bin Šakil el-Hanbeli i Dahhak bin Mezahim dodaju još i čuvare riznica u Džennetu, čuvare Džehennema i zmije i akrepe koji se u njemu nalaze.[46] Ibn

42 Fethu-l-Bari, 6/371
43 Medžmu'u Fetava, šejhu-l-islam Ibn Tejmijje, 4/260
44 Ruh, Ibn Kajjim, 50 i Fethu-l-Bari, 6/371
45 Fethu-l-Bari, 6/371
46 Ruh, Ibn Kajjim, 50 i Fethu-l-Bari, 6/ 371

Tejmijje kaže: "Što se tiče onih koji su izuzeti, to se odnosi na hurije u Džennetu, jer u Džennetu nema smrti".[47]

- Ebu Abbas el-Kurtubi, autor djela «El-Mufhim ila šerhi-l-Muslim», smatra da se pod onima koji su izuzeti podrazumijevaju općenito svi mrtvi, jer nemaju više nikakvih čula te ne mogu ni umrijeti.[48] Ukoliko bismo stanje koje će ljude obuzeti nakon prvog puhanja u rog protumačili kao smrt, a čovjek u osnovi umire samo jednom, onda je ispravno ono što Ebu Abbas smatra. Uzvišeni kaže:

"U njima, poslije one prve smrti, smrt više neće okusiti" (Ed-Duhan, 56.).

Ibn Kajjim je, u svojoj knjizi «Ruh», posvetio čitavo poglavlje da bi ukazao da su se učenjaci razišli u tome hoće li duše umrijeti kad se puhne u rog. Ono što on smatra ispravnim jeste da je smrt duša njihovo napuštanje tijela i izlaženje iz njih te je pobio mišljenje onih koji smatraju da duše prilikom smrti nestaju i više ne postoje, jer tekstovi iz Kur'ana i Sunneta jasno ukazuju na to da duše ostaju poslije smrti čovjeka u Berzahu i tu bivaju kažnjavane ili nagrađivane.[49]

Ukoliko stanje koje će zadesiti ljude poslije prvog puhanja u rog protumačimo kao nesvjesticu, onda tu treba ubrojati i duše i one neće biti od onih koje je Allah izuzeo u ovom ajetu, jer čovjek vidi neki zastrašujući prizor i od toga padne u nesvijest, kao što se dogodilo Musau, a.s., kad je vidio kako se brdo sravnilo sa zemljom:

"A Musa se onesviješćen strovali" (El-A'raf, 143.).

Ovo značenje je izrečeno i u nekim hadisima. U hadisu koji prenosi Ebu Hurejre, a bilježi ga Buhari, Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Nemojte me smatrati boljim od Musaa, a.s. Ljudi će pasti u nesvijest i ja ću biti prvi koji će se osvijestiti i

47 Medžmu'u Fetava, šejhu-l-islam Ibn Tejmijje, 4/261
48 Fethu-l-Bari, 6/370
49 Ruh, Ibn Kajjim, 49

ugledat ću Musaa, a.s., kako se pridržava za krajeve 'Arša. Ne znam je li pao u nesvijest, pa se prije mene osvijestio, ili je od onih koje je Allah učinio izuzetkom".[50]

Buharija, također, prenosi sličan hadis od Ebu Hurejre u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ja sam prvi koji će podignuti glavu nakon puhanja u rog na Sudnjem danu i tada ću ugledati Musaa, a.s., kako se pridržava za 'Arš, pa ne znam je li u tom stanju i bio ili se to dogodilo poslije puhanja u rog".[51] Buharija ovaj hadis bilježi i na trećem mjestu u slijedećem obliku: "Ljudi će se onesvijestiti na Sudnjem danu, a ja ću biti prvi koji će se osvijestiti. Tada ću ugledati Musaa, a.s., kako se pridržava za krajeve 'Arša, pa ne znam je li se prije mene osvijestio ili je od onih koje je Allah, dž.š., izuzeo".[52]

U ovom hadisu se jasno ukazuje na to da će i mrtve zadesiti stanje nesvjestice. Jer, ako je to slučaj sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., koji je pečat svih vjerovjesnika, a.s., onda će se to drugima prije dogoditi.

Ima učenjaka koji smatraju da će stanje nesvjestice obuzeti šehide mimo ostalih umrlih, a neki dodaju i vjerovjesnike, a.s. Tajna zašto su se ovi učenjaci ograničili samo na šehide i vjerovjesnike, a.s., kao što kaže Ahmed bin Amr el-Kurtubi, u tome je što su šehidi, i nakon što su ubijeni živi i opskrbljeni kod svoga Gospodara, radosni i veseli, a to su osobine i onih koji su na Dunjaluku. Ako su u ovakvom stanju šehidi, onda su vjerovjesnici još preči. Uz to, od Poslanika, s.a.v.s., prenesen je vjerodostojan hadis u kome on kaže da zemlja ne jede tijela vjerovjesnika, a.s., tj. da njihova tijela ne truhnu. Također nas je obavijestio da se on u noći Israa u Bejtu-l-Makdisu susreo sa ostalim vjerovjesnicima, kao što se susreo i na nebu sa nekima od njih, posebno sa

50 Buhari, Fethu-l-Bari, 6/441
51 Ibid, 8/551
52 Ibid, 11/367

Musaom, a.s. Također nas je obavijestio da Allah, dž.š., vraća u njegovo tijelo dušu kako bi uzvratio selam svima onima koji mu selam nazivaju.

Ovi i još neki tekstovi ukazuju na to da se smrt vjerovjesnika, a.s., odnosi na to da su se oni izgubili iz našeg vida tako da ih mi ne možemo vidjeti, iako su oni živi i postoje.

"Kad se puhne u rog, onesvijestit će se svi na nebesima i Zemlji, ostat će samo oni koje Allah bude odabrao".[53]

Bejheki, također, smatra da šehidi i vjerovjesnici neće pomrijeti nego da će se onesvijestiti te, opisujući stanje vjerovjesnika, kaže: "Ono što me navodi na ovakvo mišljenje je to što su vjerovjesnici živi kod svoga Gospodara, kao i šehidi, pa kad se puhne u rog – onesvijestit će se, ali to neće biti smrt nego samo gubitak osjećaja i svijesti.

Poslanik, a.s., spomenuo je da je moguće da je Musa, a.s., od onih koje je Allah, dž.š., izuzeo, pa ako bude od njih, neće izgubiti osjećaje, niti svijest u trenutku kad bude puhnuto u rog".[54] Temeljeći se na ovom razumijevanju, možemo zaključiti da vjerovjesnici i šehidi ne spadaju među one koje je Allah, dž.š., izuzeo. Međutim, prenosi se od Ibn Abbasa, Ebu Hurejre i Sei'da bin Džubejra da su vjerovjesnici i šehidi među onima koje je Allah, dž.š., izuzeo".[55] Ovo mišljenje Ibn Hadžer prenosi i od Bejhekija[56]. Ako pod ovim izuzimanjem podrazumijevaju izuzimanje od smrti, onda je to istina, ali ako žele time reći da će biti izuzeti od nesvjestice koja će zadesiti mrtve, kao što na to ukazuje hadis o Musau, a.s., onda je to mišljenje neispravno.

Neki učenjaci smatraju da je bolje vjerniku da se suzdrži od određivanja onih koje je Allah, dž.š., izuzeo, jer se o tome

53 Et-Tezkire, Kurtubi, 169
54 Fethu-l-Bari, 11/ 371
55 Ruh, Ibn Kajjim, 50
56 Fethu-l-Bari, 11/ 371

ne prenosi nijedan vjerodostojan hadis koji jasno definira ko su ti koji su izuzeti. Imam Kurtubi, autor djela «Tezkire», veli: "Naš učitelj Ebu Abbas kaže: 'Tačno je to da se ne prenosi nijedan vjerodostojan hadis koji ukazuje na to ko su ti koji su izuzeti, tako da je moguće sve ovo što navode'".[57]

Ibn Tejmijje kaže: "Što se tiče izuzimanja, ono se odnosi na one koji su u Džennetu, kao što su hurije, jer u Džennetu nema smrti, ali se može odnositi i na druge i nije moguće saznati na koga se sve ovo izuzimanje odnosi, jer je Allah, dž.š., to spomenuo uopćeno u Svojoj Knjizi, a i Poslanik, s.a.v.s., ograničio se samo na Musaa, a.s., ne spominjući je li i on izuzet ili nije. Pa, ako Poslanik, s.a.v.s., nije obavijestio o svima koje je Allah, dž.š., izuzeo, onda mi i nismo u stanju saznati o kome se radi, tako da je ovo pitanje poput poznavanja vremena kad će nastupiti Sudnji dan, poznavanja imena svih vjerovjesnika ili kao mnoga druga pitanja o kojima nas Allah, dž.š., nije detaljno obavijestio, a sve ove stvari se mogu saznati samo iz Kur'ana ili hadisa, a Allah najbolje zna".[58]

Kurtubi od Halimija prenosi da on ne smatra da su meleki koji nose 'Arš, ili Džibril, Mikail i melek smrti, te posluga i hurije u Džennetu, ili Musa, a.s., izuzeti, a zatim nam pojašnjava ovo svoje stanovište:

"Što se tiče prvih, tj. meleka koji nose 'Arš, oni i nisu stanovnici nebesa i Zemlje, jer se 'Arš nalazi iznad nebesa, pa kako da njegovi nosioci budu na nebesima? Džibril, Mikail i melek smrti su čisti meleki koji borave oko 'Arša i koji slave Allaha, dž.š. Pa, ako se 'Arš nalazi iznad nebesa, onda su iznad nebesa i meleki koji se nalaze oko njega. Također, i drugo mišljenje da su posluga i hurije izuzeti, iako u Džennetu postoje stepeni i svaki je stepen iznad drugog, opet se Džennet kao cjelina nalazi iznad nebesa, a ispod 'Arša, i stvoren je za

57 Et-Tezkire, 167
58 Medžmu'u Fetava, šejhu-l-islam Ibn Tejmijje, 4/261

vječnost. Isto tako, izuzimanje Musaa, a.s., između ostalih stvorenja nema nikakve osnove jer je on uistinu umro, te prilikom drugog puhanja u rog neće po drugi put umrijeti".[59]

Također je pobio mišljenje da su oni koji su izuzeti mrtvi, jer izuzimanje može biti samo onda ukoliko izuzimamo one koji ulaze u cjelinu. Pa, ako ih nije moguće svrstati u cjelinu, onda izuzimanje nema nikakvoga smisla. Nije obavezno da umru po drugi put oni koji su umrli prije puhanja u rog, tako da nema nikakve osnove njihovo izuzimanje".[60] On uzima kao ispravno to da nesvjestica koja će obuzeti Musaa, a.s., nije umiranje koje će zadesiti ljude i usmrtiti ih, nego je to nesvjestica koja će zadesiti ljude nakon proživljenja".

Kurtubi prenosi od svog šejha Ahmeda bin 'Umera da i on ima isto mišljenje, pa kaže: "Iz hadisa se može zaključiti da će se to dogoditi nakon drugog puhanja u rog, znači nakon proživljenja, a i tekstovi iz Kur'ana ukazuju na to da će se izuzimanje dogoditi nakon prvog puhanja u rog".

Ovo mišljenje neki uzimaju kao dokaz da Musa, a.s., još nije umro, što je neispravno, jer smo već spominjali njegovu smrt. Kadi 'Ijad kaže: "Moguće je da se pod ovim podrazumijeva puhanje u rog koje će prestraviti ljude nakon proživljenja, kad se nebesa i Zemlja rascijepe, a Allah najbolje zna".[61]

Ibn Kajjim smatra da je nesvjestica o kojoj govori Allahov Poslanik, s.a.v.s., nesvjestica koja će zadesiti ljude nakon proživljenja i da je spomenuta u riječima Uzvišenog:

"Zato ih pusti dok se ne suoče sa Danom u kome će pomrijeti" (Et-Tur, 45.),[62] a Allah najbolje zna šta je ispravno.

59 Et-Tezkire, Kurtubi, 168
60 Ibid
61 Ibid
62 Ruh, Ibn Kajjim, 52

TREĆE POGLAVLJE

Definicija proživljenja i oživljavanja

Proživljenje je novo stvaranja

Prvi nad kojim će se zemlja rascijepiti

Sakupljanje svih ljudi na jednom ogromnom mjestu

Opis proživljenja ljudi

Oblačenje odjeće u Danu povratka

Definicija proživljenja i oživljavanja

Pod proživljenjem se podrazumijeva povratak duša u tijela i oživljavanje robova na Dan povratka. Oživljavanje ima isto značenje kao i proživljenje. Kad Allah, dž.š., htjedne da nastupi proživljenje, naredit će Israfilu da puhne u rog i duše će se vratiti u tijela i ljudi će ustati radi Gospodara svjetova:

"I u rog će se puhnuti, i umrijet će oni na nebesima i oni na Zemlji, ostat će samo oni koje bude Allah odabrao; poslije će se u rog po drugi put puhnuti i oni će, odjednom, ustati i čekati" (Ez-Zumer, 68.).

Allah, dž.š., opisuje nam taj čudnovati prizor prilikom proživljenja, pa kaže:

"I puhnut će se u rog, pa će oni iz grobova prema Gospodaru svome pohrliti, govoreći: 'Teško nama! Ko nas iz naših grobova oživi?' – Eto ostvaruje se prijetnja Milostivog, poslanici su istinu govorili! Bit će to samo jedan glas i oni će se svi pred Nama obreti" (Ja Sin, 51.).

Iz nekih hadisa saznajemo da će se prije drugog puhanja u rog dogoditi spuštanje kiše sa neba pomoću koje će niknuti tijela robova. U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Abdullaha bin 'Amra, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Zatim će se puhnuti u rog tako da nema nikog ko ga čuje, a da neće pogledom tražiti odakle dolazi taj zvuk". Prvi koji će to čuti je čovjek koji će praviti vrelo za svoju devu. Kaže: "Pa će umrijeti on i pomrijet će ostali ljudi". "Zatim će

Allah spustiti kišu u vidu rose (ili je rekao poput sperme – Nu'man, prenosilac hadisa nije siguran koje od ove dvije stvari je spomenuo Allahov Poslanik, s.a.v.s.), pomoću koje će niknuti ljudska tijela, a zatim će se puhnuti u rog po drugi put i ljudi će odjednom ustati i čekati".[63]

Nicanje ljudskih tijela nakon što Allah, dž.š., spusti kišu bit će slično nicanju biljki iz zemlje kad se na nju spusti kiša sa zemaljskog neba. Zato Allah, dž.š., često u Kur'anu kao primjer za oživljavanje i proživljenje navodi primjer oživljavanja zemlje i nicanje biljaka nakon spuštanja kiše. Uzvišeni kaže:

"On je Taj Koji šalje vjetrove kao radosnu vijest milosti Svoje; a kad oni pokrenu teške oblake, Mi ih prema mrtvom predjelu potjeramo, pa na njega kišu spustimo i učinimo da uz njenu pomoć rastu plodovi svakovrsni; isto ćemo tako mrtve oživjeti, opametite se!" (El-A'raf, 57.).

A na drugom mjestu veli:

"Allah šalje vjetrove koji pokreću oblake, a Mi ih onda u mrtve predjele upravljamo i njima zemlju oživljavamo koja je mrtva bila; takvo će biti oživljenje" (Fatir, 9.).

U oba ajeta se kaže: *"Isto ćemo tako mrtve oživjeti"* i *"Takvo će biti oživljenje"*, što ukazuje na sličnost povratka duša u tijela i nicanja iz zemlje nakon što Allah, dž.š., spusti kišu. Znamo da se biljka sastoji od sitnog zrnevlja koje je smješteno u zemlji, i kad se na njeg spusti kiša, život se pokrene, klica probije zemlju i stablo se protegne prema nebu i postane zelena biljka. Na Sudnjem danu jedini dio čovjekovog tijela koji će postojati jeste sićušna kost koja će, kad do nje dopre voda, niknuti iz zemlje poput trave. Ta kost je repna kost (repnjača), a nalazi se na donjem dijelu kičme.

U «Sahihu» Buharije i Muslima se bilježi hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Između dva puhanja u rog će proći četrdeset. Zatim će Allah,

[63] Sahihu-l-Muslim, 4/2259, br. 2940

dž.š., spustiti sa neba kišu i ljudi će niknuti iz zemlje poput bilja. Od čovjekovog tijela neće ostati ništa a da neće struhnuti osim jedne kosti – repne kosti, iz koje će niknuti ljudi na Sudnjem danu". Muslim bilježi drugu predaju o istom pitanju u kojoj stoji: "Čovjek u sebi ima jednu kost koja nikad ne struhne, a iz nje će niknuti na Sudnjem danu". Ashabi upitaše: "A koja je to kost, Allahov Poslaniče?" Poslanik, s.a.v.s., odgovori: "Repnjača".

U drugoj predaji, u Malikovom «Muvettau», «Sunenima» Ebu Davuda i Nesaije se bilježi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Svaki dio čovjeka struhne u zemlji osim repne kosti. Od nje je čovjek stvoren i iz nje će ponovo niknuti".[64] U vjerodostojnim hadisima stoji da tijela vjerovjesnika, a.s., ne truhnu i ne nestaju, kao što je slučaj sa tijelima ostalih Allahovih robova. U hadisu koji prenosi Ebu Davud, a za koji Ibn Huzejme kaže da je vjerodostojan, Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Allah, dž.š., zabranio je zemlji da jede tijela vjerovjesnika".[65]

Proživljenje je novo stvaranja

Allah, dž.š., povratit će duše u tijela Svojih robova, ali će oni biti stvoreni nešto drukčije nego na Dunjaluku. Jedna od specifičnosti je da one – bez obzira šta ih zadesilo – više neće umirati: *"I smrt će mu sa svih strana prilaziti, ali on neće umrijeti"* (Ibrahim, 17.).

Hakim prenosi hadis sa vjerodostojnim lancem prenosilaca od Amra bin Mejmuna el-Evdija, koji je rekao: "Jednog dana među nama ustade Muaz bin Džebel i reče: 'O sinovi Evda! Ja sam izaslanik Allahovog Poslanika, s.a.v.s., vama. Znajte da ćete se jednog dana vratiti Allahu, dž.š., a zatim će

[64] Džamiu-l-Usul, 10/421, br. 7941
[65] Fethu-l-Bari, 6/488

vaše boravište Džennet ili vatra biti, boravište iz kojeg nikad nećete otputovati, bit ćete u vječnosti koja nikad neće proći i u tijelima koja neće umirati" (sličan hadis prenosi Taberani u djelima «Kubra» i «El-Evset»).

Novo je i to da će ljudi moći vidjeti ono što nisu mogli vidjeti. Toga dana vidjet će meleke, džinne i nešto od onoga što je samo Allahu poznato. Stanovnici Dženneta neće više imati potrebu da pljuju i vrše veliku i malu nuždu. Međutim, to ne znači da će ljudi na Sudnjem danu biti stvoreni kao sasvim druga stvorenja i sasvim različiti od onoga kakvi su bili na ovome svijetu.

Ibn Tejmijje kaže: "Dva stvaranje su dva načina stvaranja iste vrste, slažu se, isti su i sliče, s jedne strane, a razlikuju se i dijele na dvije vrste, s druge strane. Zato je stvaranje na ovome svijetu početak, a stvaranje na onome svijetu je poput njega. Uzimajući u obzir podudaranje početka i ponovnog stvaranja, oni su isti, a uzimajući u obzir različitosti između ovih stvaranja, oni su slični, i to sa svime što će se ponovno stvoriti. Ponovno stvaranje podrazumijeva početak i povratak".[66]

Prvi nad kojim će se zemlja rascijepiti

Prvi koji će biti proživljen i nad kojim će se zemlja rascijepiti jeste naš poslanik Muhammed, s.a.v.s. Muslim u svom «Sahihu» bilježi hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ja sam poglavar sinova Ademovih na Sudnjem danu. Prvi sam nad kojim će se kabur otvoriti, prvi koji će se zauzimati za ljude na Sudnjem danu i prvi kome će zauzimanje biti primljeno".[67]

U «Sahihu» Buharije i Muslima se bilježi događaj koji prenosi Ebu Hurejre: "Musliman i jevrej su se prepirali, pa

[66] Medžmu'u Fetava, Šejhu-l-islam, 17/253
[67] Sahihu-l-Muslim 4/ 1782, br. 2278

musliman reče: 'Tako mi Onog Koji je odlikovao Muhammeda nad ostalim stvorenjima'. Jevrej reče: 'Tako mi Onog Koji je odlikovao Musaa nad ostalim stvorenjima'. Musliman podiže ruku i udari jevreja, koji ode Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i obavijesti ga o onome što se dogodilo između njega i muslimana. Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Nemojte me smatrati boljim od Musaa, a.s. Ljudi će pasti u nesvijest i ja ću biti prvi koji će se osvijestiti i ugledat ću Musaa, a.s., kako se pridržava za krajeve 'Arša. Ne znam je li pao u nesvijest, pa se prije mene osvijestio ili je od onih koje je Allah učinio izuzetkom'".

U drugoj predaji koju njih dvojica prenose se kaže: "I puhnut će se u rog, pa će pomrijeti oni na nebesima i Zemlji, osim onih za koje Allah htjedne da ostanu u životu. Zatim će se u rog puhnuti po drugi put i ja ću biti prvi koji je proživljen, pa ću ugledati Musaa kako se pridržava za 'Arš, te ne znam da li mu se ubraja padanje u nesvijest na brdu Tur, ili je prije mene proživljen?"[68]

Sakupljanje svih ljudi na jednom ogromnom mjestu

Allah, dž.š., nazvao je Sudnji dan Danom sakupljanja jer će se u njemu sakupiti sva stvorenja na jedno mjesto:

"A to je Dan kad će svi ljudi biti sabrani i to je Dan kad će svi biti prisutni" (Hud, 103.). U ovom danu će biti sabrane prijašnje i potonje generacije:

"Reci: 'I drevni i kasniji, u određeno vrijeme, jednog određenog dana bit će sakupljeni" (El-Vaki'a, 49.-50.).

Allahova moć obuhvata Njegove robove i On je Svemoćan. On, Koji je bio u stanju da učini da pomru, u stanju je da ih ponovo proživi, bilo da su umrli negdje na nebeskim prostranstvima ili u dubinama zemlje, bilo da su ih rasko-

[68] Džamiu- l-Usul, 8/513, br. 6308

madale ptice grabljivice ili rastrgale divlje zvijeri, ili pojele ribe ili da su zakopani u grobove, sve je to kod Allaha isto. On, Uzvišeni, kaže:

"Ma gdje bili, Allah će vas sve sabrati; Allah, zaista sve može" (El-Bekare, 148.).

Kao što Allahova moć obuhvata Njegove robove i kao što će ih sabrati gdje god bili, isto je tako i Njegovo znanje sveobuhvatno, niko neće biti zaboravljen, niko neće izostati i niko neće moći umaći. Njihov Uzvišeni Stvoritelj ih je sve pobrojio i tačno zapamtio:

"Ta svi će oni, i oni na nebesima i oni na Zemlji, kao robovi u Milostivog tražiti utočište! On ih je sve zapamtio i tačno izbrojio, i svi će Mu na Sudnjem danu doći pojedinačno" (Merjem, 93.-95.).

I kaže: *"... a njih smo već sakupili, nijednog nismo zaboravili "*. (El-Kehf, 47.)

Svi ovi tekstovi općenito dokazuju da će sva stvorenja biti sakupljena, ljudi, džinni i meleki, a učenjaci se razilaze u mišljenju da će se sakupljanje odnositi i na životinje. Ibn Tejmijje smatra da će se sakupljanje životinja uistinu dogoditi. On, da mu se Allah smiluje, veli: "Što se tiče životinja, one će biti sve sakupljene, kao što na to ukazuju Kur'an i Sunnet". Uzvišeni kaže:

"Sve životinje koje po Zemlji hode i sve ptice koje na krilima svojim lete, svjetovi su poput vas – u Knjizi Mi nismo ništa izostavili – i sakupit će se poslije pred Gospodarom svojim" (El-En'am, 38.).

I kaže Uzvišeni: *"I kad se divlje životinje saberu"* (Et-Tekvir, 5.).

"Jedno od znamenja Njegovih je stvaranje nebesa i Zemlje i živih bića koja je rasijao po njima; On je kadar da ih sve sabere kad bude htio" (Eš-Šura, 29.).

Međutim, imam Kurtubi prenosi razilaženje uleme o ovome pitanju, a on smatra da će se sakupljanje dogoditi jer o

tome postoje jaki dokazi. Kaže: "Učenjaci su se razišli o pitanju sakupljanja životinja i izmirivanju računa među njima".

Prenosi se od Ibn Abbasa kako on smatra da je sakupljanje životinja njihova smrt, a ove riječi prenosi i Dahhak. Ali, u jednoj drugoj predaji od Ibn Abbasa, kaže se da će životinje biti sakupljene i proživljene. Isto mišljenje imaju Ebu Zerr, Ebu Hurejre, 'Amr bin el-'As, Hasan el-Basri i mnogi drugi i to mišljenje je ispravno, jer na to ukazuju Allahove riječi:

"I kad se divlje životinje saberu".

I riječi: *"I sakupit će se poslije pred Gospodarom svojim".*

Ebu Hurejre kaže: "Allah, dž.š., na Sudnjem danu će sakupiti sva stvorenja, stoku, ptice, životinje i sva ostala stvorenja i iz Allahove pravednosti bit će izmireni računi između šukave i rogate ovce, a zatim će im Allah reći: "Postanite prašina". Na ovo aludiraju Allahove riječi kojima nam prenosi riječi nevjernika na Sudnjem danu:

"A nevjernik će uzviknuti: 'Da sam, bogdo, zemlja ostao!'" (En-Nebe', 40.).

Opis proživljenja ljudi

Ljudi će biti proživljeni goli, bosi i neobrezani. U Buharijinom i Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Ibn Abbasa, koji prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Vi ćete biti proživljeni goli, bosi i neobrezani, a zatim je proučio Allahove riječi:

"Onako kako smo prvi put iz ničega stvorili, tako ćemo ponovo iz ništa stvoriti" (El-Enbija, 104.).

Kad 'Aiša, r.a., ču Poslanika, s.a.v.s., kako govori: "Ljudi će biti proživljeni goli, bosi i neobrezani", reče: "Allahov Poslaniče, zar ljudi i žene zajedno, gledajući jedni u druge?" Poslanik, s.a.v.s., odgovori joj: "'Aiša, taj dan će biti tako žestok i strašan da neće ni pomisliti gledati jedni u druge" (muttefekun alejhi, tj. Buharija i Muslim).

U nekim predajama se navodi da će ljudi biti proživljeni u istoj odjeći u kojoj su i umrli. Ebu Davud, Ibn Hibban i Hakim prenose da je Ebu Seid el-Hudri, kad mu se prikučila smrt, naredio da mu donesu novu odjeću i, kad su mu je donijeli, obukao ju je, a zatim rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Čovjek će na Sudnjem danu biti proživljen u odjeći u kojoj je umro". Hakim kaže da je ovaj hadis vjerodostojan po uvjetima koje postavljaju Buhari i Muslim i u tome ga podržava Zehebi. Imam Bejheki pomiruje ovaj i prethodno citirani hadis na slijedeće načine:

1) Njihova odjeća će struhnuti prilikom boravka u kaburovima i, kad ustanu iz njih i dođu pred Allaha, dž.š., bit će potpuno goli, a zatim će obući dženetsku odjeću.

2) Prvo će odjeću obući vjerovjesnici, zatim oni iskreni, zatim oni koji su poslije njih po stepenima, tako da će odjeća svakog biti u odnosu na stanje u kojem je umro, a kad uđu u Džennet – obući će dženetsku odjeću.

3) Pod odjećom se ovdje podrazumijevaju djela, tj. čovjek će biti proživljen na Sudnjem danu u istom stanju u kojem je i umro, bilo da je u tom trenutku radio dobra djela, bilo da je radio loša djela. Uzvišeni kaže:

"Ali, odjeća čestitosti, to je ono najbolje" (El-A'raf, 26.).

I kaže: *"I haljine svoje očisti!"* (El-Muddessir, 4.).

Bejheki u prilog ovome mišljenju navodi i hadis koji bilježi 'Ameš od Ebu Sufjana, a on od Džabira da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Svaki čovjek će biti proživljen u stanju u kojem je i umro".[69] Također se iz hadisa koji bilježi Muslim od Džabira, r.a., ne može razumjeti da će čovjek biti proživljen u odjeći u kojoj je ukopan, nego da će biti proživljen u stanju u kojem je umro, kao vjernik ili nevjernik, sa čvrstom vjerom ili u sumnji, i bit će proživljen čineći ono djelo koje je radio dok je umirao. Na sve ovo upućuje i hadis koji bilježi Muslim od Abdullaha

69 En-Nihaje, Ibn Kesir, 1/288

bin 'Umera, koji je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Kad Allah, dž.š., poželi kazniti neki narod, prvo kazni one koji su među njima, a na Sudnjem danu će biti proživljeni prema svojim djelima".[70]

Onaj ko umre u ihramima, bit će proživljen na Sudnjem danu učeći telbiju. U Buharijinom i Muslimovom «Sahihu» i «Musnedu» imama Ahmeda se bilježi da je Abdullah bin Abbas rekao: "Jedan čovjek je bio sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., na putu prema Mekki, a bio je pod ihramima. Njegova deva se poplašila i zbacila ga sa sebe te je on od toga i umro. Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Ogasulite ga vodom i sidrom (vrsta biljke – op. pr.) i ukopajte ga u njegovoj odjeći. Nemojte na njega stavljati miris i nemojte mu pokrivati glavu. On će doista biti proživljen na Sudnjem danu govoreći: 'Odazivam ti se Allahu, odazivam ti se...' (učeći telbiju)".[71]

Šehid će na Sudnjem danu biti proživljen, a rana će mu biti boje krvi i mirisat će poput miska. Zato je lijepo da se čovjek na samrti podstiče na izgovaranje riječi: *"Nema boga osim Allaha"*, pa da umre potvrđujući Allahovu jednoću i da na Sudnjem danu bude proživljen izgovarajući ove velike riječi.

Oblačenje odjeće u Danu povratka

U prošlom poglavlju smo spomenuli da će Allah, dž.š., proživjeti Svoje robove gole, bose i neobrezane, i o tome su preneseni vjerodostojni hadisi. Zatim će se Allahovi robovi obući. Oni koji su bili dobri, obući će ugodnu odjeću, a nepokorni će obući košulje od katrana, otrcana odijela i drugu sličnu užasnu i neugodnu odjeću. Prvi će se obući Ibrahim, a.s., prijatelj Milostivog. U Buharijinom Sahihu je zabilježen

70 Sahihu-l-Muslim, 2/2206
71 Miškatu-l-Mesabih, 1/520, 1637

hadis od Ibn Abbasa, koji prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Prvi će se obući Ibrahim, a.s., prijatelj Milostivog".[72] Ibn Hadžer veli: "Bejheki prenosi sličan hadis od Ibn Abbasa u kome je još dodano: "Prvi stanovnik Dženneta koji će se obući jest Ibrahim, a.s. Obući će ogrtač iz Dženneta i bit će mu darovana stolica i sjest će na visoko mjesto sa desne strane 'Arša. Zatim ću ja obući ogrtač iz Dženneta kakav ljudi nisu nikad vidjeli".[73]

Ulema spominje da je razlog tome što će Ibrahim, a.s., prvi obući odjeću to što, ni u prvim ni u kasnijim generacijama, niko nije bio bogobojazniji od njega, pa će prvi obući odjeću sigurnosti kako bi mu se srce smirilo. Neki, pak, smatraju da je to zato što je on – kako je preneseno i u hadisu – prvi koji je oblačio šalvare kad bi klanjao, nastojeći pokriti što više svog tijela i zaštititi svoj spolni organ da ne bi slučajno dodirnuo mjesto gdje je klanjao. Zbog toga mu je nagrada na Sudnjem danu da bude prvi koji će se obući. A moguće je da su oni koji su ga htjeli baciti u vatru skinuli sa njega odjeću i razgolitili ga pred ljudima, kako se to obično i postupa sa onima koji su osuđeni na pogubljenje, pa mu je nagrada za to da bude prvi koji će se obući na Sudnjem danu, a ovo bi mišljenje moglo biti i najispravnije.[74]

72 Sahihu-l-Buhari, Fethu-l-Bari, 11/377
73 Fethu-l-Bari, 11/384
74 Et-Tezkire, Kurtubi, 209

ČETVRTO POGLAVLJE

Zemlja proživljenja

Vrijeme kad će Zemlja i nebesa biti zamijenjeni

Zemlja proživljenja

Zemlja na kojoj će Allah, dž.š., sakupiti Svoje robove na Sudnjem danu nije ova zemlja na kojoj mi sada živimo. Uzvišeni kaže:

"Na Dan kad Zemlja bude zamijenjena drugom zemljom, a i nebesa, i kad svi iziđu pred Allaha Jedinog i Svemoćnog" (Ibrahim, 48.).

Poslanik, s.a.v.s., opisao je kakva će biti nova zemlja na kojoj će ljudi biti skupljeni. U Buharijinom i Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Sehla bin Sa'da, koji kaže: "Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako veli: 'Ljudi će na Sudnjem danu biti skupljeni na bijeloj zemlji poput uglačane ploče'". Sehl kaže: "Na njoj neće biti nikakva znaka". Od drugova Allahovog Poslanika, s.a.v.s., preneseno je još mnogo hadisa koji potvrđuju hadis koji smo naveli.

Abd bin Humejd i Taberi u svojim tefsirima i Bejheki u knjizi «Šu'abu-l-iman», preko Amra bin Mejmuna, bilježe da je o riječima Uzvišenog: "Na Dan kad Zemlja bude zamijenjena drugom zemljom", Abdullah bin Mes'ud rekao: "Zemlja će biti zamijenjena drugom zemljom i bit će poput srebra. Na njoj nije prolivana nedužna krv i nije počinjen nijedan grijeh" (prenosioci ovog hadisa su pouzdani).

Taberi i Hakim bilježe ovaj hadis preko Asima od Zerra bin Hubejša od Ibn Mes'uda u slijedećem obliku: "Bijela

zemlja kao da je od srebra". Abd bin Humejd, preko Hakima bin Ebana, prenosi da je 'Ikrime rekao: "Čuli smo da će ova dunjalučka zemlja biti smotana, a pored nje će biti druga, na kojoj će ljudi biti skupljeni".

U podužem hadisu koji govori o puhanju u rog, Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Zemlja će biti zamijenjena drugom zemljom, a i nebesa, pa će je Allah, dž.š., poravnati i uglačati kao da je uštavljena koža sa pijace 'Ukaz. Na njoj nećeš vidjeti nikakve neravnine. Zatim će se puhnuti u rog i ljudi će se odjednom naći na ovoj promijenjenoj zemlji poput one prve: ono što će biti u njenoj utrobi ostat će tu i ono što bude na njenoj površini bit će i dalje na površini".[75]

Neki učenjaci smatraju da će se zamijeniti samo svojstva zemlje. To potvrđuje hadis Abdullaha bin Amra u kome kaže: "Kad nastupi Sudnji dan, zemlja će se pružiti poput kože i ljudi će biti skupljeni". Također, i hadis koji bilježi Džabir, a koji se pripisuje Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: "Zemlja će se pružiti poput kože, a svaki čovjek će imati toliko mjesta da će moći spustiti samo svoja stopala" (prenosioci hadisa su povjerljivi).

O istome svjedoče i Ibn Abbasove riječi o tumačenju ajeta: "Na Dan kad Zemlja bude zamijenjena drugom zemljom", pa kaže: "Nešto će biti dodano, a nešto oduzeto, pa će nestati brda i planine, doline i drveće i bit će pružena poput kože sa pijace 'Ukaz".[76]

Vrijeme kad će Zemlja i nebesa biti zamijenjeni

Poslanik, s.a.v.s., obavijestio nas je da će vrijeme u kome će se dogoditi mijenjanje zemlje biti u trenutku kad ljudi budu

75 Fethu-l-Bari, 11/375
76 Fethu-l-Bari, 11/376

prelazili preko Sirat-ćuprije ili malo prije toga. U Muslimovom «Sahihu» se bilježi da je 'Aiša, r.a., rekla: "Upitala sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o riječima Uzvišenog: 'Na Dan kad Zemlja bude zamijenjena drugom zemljom'. Gdje će tada biti ljudi, Allahov Poslaniče?" On mi odgovori: 'Na Sirat-ćupriji'".

U Muslimovom «Sahihu» se, također, spominje da je neki jevrejski učenjak upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Gdje će biti ljudi kad se Zemlja drugom zemljom zamijeni, a i nebesa?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovori mu: "Bit će u tami ispod mosta", tj. Sirat-ćuprije.

PETO POGLAVLJE

Oni koji poriču Sudnji dan i proživljenje

Dokazi koji potvrđuju proživljenje i Sudnji dan

Još o tri prethodna dokaza u Kur'anu

Oni koji poriču Sudnji dan i proživljenje

Mnogi ljudi su poricali i poriču Sudnji dan i proživljenje, a i neki koji vjeruju u nastupanje Sudnjeg danu opisuju ga drukčije od opisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s. U Kur'anu se spominju riječi poricateljâ, njihovo nevjerstvo, prijetnja i kazna koje su im obećane. Uzvišeni veli:

"A ako se čudiš, pa – čudo su riječi njihove: 'Zar ćemo, zaista, kad zemlja postanemo, biti stvoreni ponovo?' Oni ne vjeruju u Gospodara svoga; na njihovim vratovima bit će sindžiri i oni će stanovnici Džehennema biti, u njemu će vječno ostati" (Er-Ra'd, 5.).

I kaže: *"I rekli bi: 'Nema života osim na ovom svijetu i mi nećemo biti oživljeni!' A da ti je vidjeti kako će, kad pred Gospodarom svojim budu zaustavljeni i kad ih On upita: 'Zar ovo nije istina?' – odgovoriti: 'Jeste, tako nam Gospodara našeg!' – a i kako će On reći: 'E, pa iskusite onda patnju zbog toga što niste vjerovali!"* (El-En'am, 29.).

I kaže: *"Oni govore: 'Zar kad se u kosti i prašinu pretvorimo, zar ćemo, kao nova bića, doista biti oživljeni?' Reci: 'Hoćete, i da ste kamenje ili gvožđe ili bilo kakvo stvorenje za koje mislite da ne može biti oživljeno'. – 'A ko će nas u život vratiti?' – upitat će oni, a ti reci: 'Onaj koji vas je i prvi put stvorio', a oni će prema tebi odmahnuti glavama svojim i upitati: 'Kada to?' Ti reci: 'Možda ubrzo!'"* (El-Isra, 49.-51.).

Ima još mnogo ajeta o ovoj temi.

Ibn Tejmijje govori o vrstama onih koji poriču proživljenje kao što su jevreji, kršćani, sabejci, filozofi i munafici ovog ummeta, pa kaže: "Nevjernici, jevreji i kršćani poriču da će stanovnici Dženneta jesti, piti i ženiti se u Džennetu, a smatraju da će stanovnici Dženneta uživati samo u ugodnim glasovima, lijepim mirisima i rahatluku duše. Uz to, oni potvrđuju da će u tijela biti udahnute duše i da će uživati ili biti mučene. Što se tiče ostalih nevjernika kao što su sabejci, filozofi i ostali koji se slažu sa njima, oni vjeruju da će biti proživljene samo duše i da će samo duše uživati u blagodatima ili biti kažnjavane.

Postoji i skupina nevjernika koji potpuno niječu proživljenje i ne vjeruju u proživljenje ni duša ni tijela, a Allah, dž.š., preko jezika Svoga Poslanika, s.a.v.s., detaljno nam je pojasnio pitanja o proživljenju i nastupanju Sudnjeg dana i uputio odgovor nevjernicima i poricateljima. Licemjeri koji sebe nazivaju sljedbenicima ovog ummeta ne potvrđuju nastupanje proživljenja tekstovima iz Kur'ana i Sunneta, jer oni mijenjaju smisao riječi i izvrću njihovo značenje. Oni kažu da su svi ovi primjeri iz Kur'ana navedeni samo da nam ukažu na proživljenje duše. To su pripadnici karamitsko-batinijske sekte, koji svoje stavove temelje na učenju vatropoklonika i sabejaca, i pripadnici sabejsko-filozofske škole, koji sebe nazivaju sljedbenicima islama, te skupine onih koji ih slijede, kao što su neki apologetičari, pojedine sufijske sekte, pripadnici reda ihvanu-s-saffa i mnogi drugi licemjeri koji su zbog svojih stavova, oprečnih Kur'anu i Sunnetu, otpali iz islama te ih, prema mišljenju nekih vjernika, treba sve pobiti".[77]

Na drugom mjestu, Ibn Tejmijje kaže: "Batinijje koje slijede filozofski pravac tumače ono što je ljudima obećano na Ahiretu samo kao primjere koji su navedeni da bi nam objasnili šta će se dogoditi sa dušom nakon smrti, kao što je uživanje

[77] Medžmu'u Fetava, Šejhu-l-islam, 4/313

ili patnja, ali ne ustvrđuju na osnovu ovih primjera da će se to dogoditi stvarno i da će uistinu uživati ili biti kažnjena".[78] Suština ovih njihovih tvrdnji je u tome da Allah, dž.š., i Njegov Poslanik, s.a.v.s., nisu govorili istinu kad su nas obavijestili o onome što će se dogoditi na Sudnjem danu. Zato je Ibn Tejmijje ovu skupinu filozofa koji tvrde suprotno učenju ehli-sunneta ve-l-džema'ata nazvao skepticima (onima koji u sve sumnjaju), te o njima kaže: "Ova skupina filozofa (skeptici) i oni koji ih slijede, neki skolastičari, neke sufije i oni koji sebe nazivaju učenjacima, kažu: "Ono što je Poslanik, s.a.v.s., spomenuo o vjerovanju u Allaha, dž.š., i Sudnji dan je samo mašta koja se prikazuje kao stvarnost kako bi se time pridobila masa, a ne da bi ovim objasnio istinu, niti uputio stvorenja i ukazao na pravu suštinu stvari".[79]

One koji poriču proživljenje i Sudnji dan možemo podijeliti na tri skupine:

1) Oni koji niječu postojanje Stvoritelja (Mulahide), a u takve se ubraja veliki broj savremenih filozofa i današnjih komunista. Oni poriču da stvorenja imaju svog Stvoritelja i poriču i stvaranje i proživljenje i općenito niječu postojanje Stvoritelja. Sa takvima nema smisla ni raspravljati o Sudnjem danu, nego je preče raspravljati o postojanju Stvoritelja, Njegovoj jednoći, a nakon toga dolazi rasprava o Sudnjem danu, jer je vjerovanje u Sudnji dan dio vjerovanja u Allaha, dž.š.

2) Oni koji potvrđuju postojanje Stvoritelja, ali poriču proživljenje i Sudnji dan. U ovu skupini spadaju predislamski Arapi, o kojima Allah, dž.š., kaže:

"A da ih upitaš: 'Ko je stvorio nebesa i Zemlju?', sigurno bi rekli: 'Allah!'" (Lukman, 25.). Oni su ti koji su rekli:

"Nevjernici govore: 'Zar ćemo, kad postanemo zemlja, i mi i preci naši, zaista biti oživljeni?' Ovim nam se već

[78] Medžmu'u Fetava, 13/238
[79] Medžmu'u Fetava, Šejhu-l-islam, 4/313

odavno prijeti, i nama i precima našim, a ovo su samo izmišljotine naroda drevnih" (En-Neml, 67.-68.).

Ovi za sebe tvrde da vjeruju u Allaha, dž.š., ali smatraju da je Allah nemoćan da ih proživi nakon smrti. Ovo su oni kojima je Allah, dž.š., navodio primjere, izlagao im dokaze koji ukazuju na Njegovu moć da ih ponovo proživi i da je On Svemoćan. U ovu skupinu spada i jedna skupina jevreja koji se nazivaju sadukejima i koji tvrde da slijede samo Tevrat koji je Allah objavio Musau, a.s., ali poriču proživljenje, Sudnji dan, Džennet i Džehennem.

3) Oni koji vjeruju u Sudnji dan, ali ne na onaj način kako to navodi Allahova objava.

Dokazi koji potvrđuju proživljenje i Sudnji dan

Vjerovanje u Sudnji dan zasniva se na dokazima iz Kur'ana i Sunneta našega Poslanika, s.a.v.s. Kur'an, od sure Fatiha pa do posljednje njegove sure je ispunjen opisom događanja na Sudnjem danu, potankim objašnjenjem i potvrđivanjem njegovog nastupanja, sa istinitim dokazima i navedenim primjerima koji trebaju poslužiti za pouku i uputu. Kur'an je spomenuo dokaze nastupanja Sudnjeg dana, uputio odgovor onima koji ga poriču i ukazao na njihovu laž i izmišljotine.

Zdrava ljudska priroda potvrđuje Sudnji dan i vodi ka tome. To što neki tvrde da ljudski razum odbacuje nastupanje Sudnjeg dana, potpuno je netačno i neispravno. Njegovo nastupanje nipošto nije oprečno ljudskom razumu, jer vjerovjesnici nisu dolazili sa onime čije događanje ne može zamisliti ljudski razum, iako su dolazili sa onim što je možda zbunjivalo. Zato naši učenjaci kažu: "Šerijat dolazi sa onim što začudi ljudski razum, ali ne dolazi sa onim što ljudski razum smatra nemogućim".

Sada ćemo spomenuti dokaze iz Kur'ana koji potvrđuju nastupanje Sudnjeg dana i proživljenja.

Prvo: Obavijest Sveznajućeg i o svemu Obaviještenog da će se Sudnji dan dogoditi.

Najveći dokazi da će se Sudnji dan dogoditi jesu u tome što je Allah, dž.š., na to ukazao. Onaj ko vjeruje u Allaha i vjeruje da je Poslanik, s.a.v.s., kojeg je On poslao istina i potvrđuje Knjigu koju je objavio, taj vjeruje i u ono o čemu smo obaviješteni o proživljenju i Sudnjem danu, nagradi i polaganju računa, Džennetu i Džehennemu.

Uzvišeni Allah je na razne načine u Kur'anu spomenuo dokaze koji ovo potvrđuju kako bi oni imali što više uticaja na ljudske duše i bili čvršće prihvaćeni u srcima.

1) Na nekim mjestima nas obavještava o nastupanju Sudnjeg dana sa česticom "inne" (zaista) i harfom "lam", koji se u arapskom jeziku koriste kad se želi potvrditi radnja koja će se bez ikakve sumnje dogoditi:

"Čas oživljenja će sigurno doći – od svakoga ga tajim" (Ta Ha, 15.).

I kaže: *"Čas oživljenja će zacijelo doći, zato ti velikodušno oprosti"* (El-Hidžr, 85.). I kaže:

"Ono čime vam se prijeti, doista će doći" (El-En'am, 134.).

I kaže: *"Sigurno će biti ono čime vam se prijeti!"* (El-Murselat, 7.).

2) Na drugom mjestu Allah, dž.š., zaklinje se da će se Sudnji dan dogoditi, pa kaže:

"Allah će vas – nema drugog boga osim Njega – sigurno sabrati na Kijametskom danu" (Nisa, 86.). I zaklinje se nekim Svojim stvorenjima da će se to doista dogoditi, pa kaže:

"Tako Mi onih koji pušu snažno, i onih koji teret nose, i onih koji plove lahko, i onih koji naredbe provode, istina je, zaista, ono čime vam se prijeti, nagrada i kazna sigurno će biti!" (Ez-Zarijat, 1.-6.).

Kaže: *"Tako Mi Gore, i Knjige u retke napisane na koži razvijenoj, i Hrama poklonika punog, i svoda uzdignutog, i mora napunjenog, kazna Gospodara tvoga sigurno će se dogoditi, niko je neće moći otkloniti"* (Et-Tur, 1.-8.).

3) Na nekim mjestima naređuje Poslaniku, s.a.v.s., da se zakune da će se Sudnji dan dogoditi, i to prilikom rasprave sa onima koji niječu Sudnji dan i koji ga poriču, pa kaže:

"A nevjernici govore: 'Čas oživljenja nam neće doći!' Reci: 'Hoće, tako mi Gospodara moga, Koji zna i ono što je skriveno, zacijelo će vam doći'" (Sebe', 3.).

I kaže: *"Oni te zapitkuju: 'Je li istina da će ono biti?' Reci: 'Jest, Gospodara mi moga, zaista je istina!'"* (Junus, 53.).

I kaže: *"Nevjernici tvrde da neće biti oživljeni. Reci: 'Hoćete, Gospodara mi moga, sigurno ćete biti oživljeni, pa o onome šta ste radili, doista, biti obaviješteni!'"* (Et-Tegabun, 7.).

4) Na nekim mjestima kudi one koji niječu Sudnji dan, pa kaže: *"Oni koji su poricali da će pred Allaha stati i koji nisu pravim putem išli bit će izgubljeni"* (Junus, 45.).

I kaže: *"O, kako su, doista, daleko zalutali oni koji o Času oživljenja raspravljaju!"* (Eš-Šura, 18.).

I kaže: *"Zar oni o onom svijetu da što znaju? Ništa! – oni u njega sumnjaju, oni su slijepi prema njemu"* (En-Neml, 66.).

5) Ponekad hvali one koji vjeruju u Sudnji dan. I kaže:

"Oni koji su dobro u nauku upućeni, govore: 'Mi vjerujemo u njih, sve je od Gospodara našeg!' – A samo razumom obdareni shvaćaju. 'Gospodaru naš, ne dopusti srcima našim da skrenu, kad si nam već na pravi put ukazao, i daruj nam Svoju milost; Ti si, uistinu, Onaj Koji mnogo daruje! Gospodaru naš, Ti ćeš sakupiti sve ljude na Dan u koji nema nikakve sumnje'. – Allah će, zaista, održati obećanje", (Ali 'Imran, 7.-9.).

I kaže: *"Elif Lam Mim. Ova Knjiga, u koju nema nikakve sumnje, uputstvo je svima onima koji se budu Allaha bojali; onima koji u nevidljivi svijet budu vjerovali i molitvu obavljali i udjeljivali dio od onoga što im mi budemo davali; i onima koji budu vjerovali u ono što se objavljuje tebi i u ono što je objavljeno prije tebe, i onima koji u onaj svijet budu čvrsto vjerovali. Njima će Gospodar njihov na pravi put ukazati i oni će ono što žele ostvariti"* (El-Bekare, 1.-5.).

I kaže: *"Nije čestitost u tome da okrećete lica svoja prema istoku i zapadu; čestiti su oni koji vjeruju u Allaha, i u onaj svijet, i u meleke, i u knjige, i u vjerovjesnike"* (El-Bekare, 177.).

6) Ponekad nas obavještava da je to istinito obećanje, nešto što se podrazumijeva, i određeni rok u koji nema nikakve sumnje:

"A to je Dan kad će svi ljudi biti sabrani i to je Dan kad će svi biti prisutni, a Mi ga odgađamo samo za neko vrijeme" (Hud, 103.).

I kaže: *"O ljudi, bojte se Gospodara svoga i strahujte od Dana kad roditelj djetetu svome neće moći nimalo pomoći, niti će dijete moći svome roditelju imalo pomoći! Allahova prijetnja je istinita"* (Lukman, 33.).

I kaže: *"I govore: 'Kad će već jednom ta prijetnja, ako istinu govorite?' Reci: 'Dan vam je već određen, ne možete ga ni za čas jedan zaustaviti niti ubrzati'. Zato ih ostavi neka se iživljavaju i zabavljaju dok ne dožive Dan kojim im se prijeti"* (Ez-Zuhruf, 83.).

I kaže: *"Istina je, zaista, ono čime vam se prijeti"* (Ez-Zarijat, 5.).

7) Ponekad nas Allah, dž.š., obavještava o skorom dolasku Sudnjeg dana i njegovoj blizini, kao što su Njegove riječi:

"Oni misle da se dogoditi neće, a Mi znamo da sigurno hoće" (El-Me'aridž, 6.-7.).

I kaže: *"Ono što je Allah odredio – dogodit će se; zato to ne požurujte!"* (En-Nahl, 1.)

I kaže: *"Bliži se čas i Mjesec se raspolutio!"* (El-Kamer, 1.).

8) Na drugim mjestima se Allah, dž.š., hvali kako je u stanju ponovo oživjeti stvorenja nakon njihove smrti i omalo-

važava vrijednost kipova koje obožavaju mnogobošci, jer nisu u stanju bilo šta stvoriti i oživjeti. Uzvišeni kaže:

"Neki pored Njega božanstva prihvataju koja ništa ne stvaraju, a koja su sama stvorena, koja nisu u stanju od sebe neku štetu otkloniti, ni sebi kakvu korist pribaviti i koja nemaju moći život oduzeti, život dati i oživjeti" (El-Furkan, 3.).

I kaže: *"Onaj koji sve iz ničega stvara, koji će zatim to ponovo učiniti, i koji vam opskrbu s neba i iz zemlje daje. – Zar pored Allaha postoji drugi bog? Reci: 'Dokažite ako istinu govorite!'"* (En-Neml, 64.).

9) Na drugim mjestima nam objašnjava da su stvaranje i proživljenje, koji prevazilaze granice ljudske moći i koji ljude ostavljaju začuđenim, lahki i jednostavni Allahu, dž.š.:

"Stvoriti sve vas i sve vas oživjeti isto je kao stvoriti i oživjeti jednog čovjeka" (Lukman, 28.).

I kaže: *"Zar čovjek misli da kosti njegove nećemo sakupiti? Hoćemo. Mi možemo stvoriti jagodice prsta njegovih ponovo"* (El-Kijame, 3.-4.).

Drugo: Prvo stvaranje je dokaz da je moguće i drugo stvaranje.

Kur'an nas upućuje da je prvo stvaranje dokaz da će se dogoditi i drugo stvaranje. Svjedoci smo da se svakog dana rađaju novi životi: djeca se rađaju, ptice se lijegu iz jaja, životinje se razmnožavaju, ribe ispunjuju mora i rijeke, sve ovo čovjek vidi svojim očima, a zatim poriče da će se proživljenje dogoditi drugi put nakon što Allah, dž.š., usmrti sve što je živo.

Oni koji traže dokaz za proživljenje nakon smrti zaboravljaju da je njihovo prvo stvaranje najveći dokaz za to. Onaj ko je bio u stanju jednom ih stvoriti, u stanju je to ponovo učiniti. Zato nam Kur'an na mnogo mjesta dokazuje da će se dogoditi ponovno proživljenje upravo time da se jedno stvaranje već dogodilo i opominje one koji to smatraju nemogućim, slijedećim riječima:

"Čovjek kaže: 'Zar ću, kad umrem, zbilja biti oživljen?' A zar se čovjek ne sjeća da smo ga još prije stvorili, a da nije bio ništa?" (Merjem, 66.-67.).

Na drugom mjestu, Kur'an nas podsjeća na stvaranje prvog čovjeka od prašine, našeg oca Adema, a.s., Onaj ko je bio u stanju od prašine stvoriti čovjeka, u stanju je istog takvog ponovo stvoriti nakon njegove smrti. Također nas podsjeća na stvaranje nas, potomaka Adema, a.s. Stvorio nas je od hude tekućine koja se pretvorila u kap sjemena, zatim je postala ugrušak, a zatim postala ugrušak mesa, sve dok Allah, dž.š., nije u nju udahnuo dušu i od toga stvorio čovjeka. Onaj ko je u stanju stvoriti ovo stvorenje koje mi vidimo i koje nam je poznato, u stanju ga je ponovo stvoriti i oživjeti mrtve:

"O ljudi, kako možete sumnjati u oživljenje? Pa, Mi vas stvaramo od zemlje, zatim od kapi sjemena, potom od ugruška, zatim od grude mesa vidljivih i nevidljivih udova, pa vam pokažemo moć Našu! A u materice smještamo šta hoćemo, do roka određenog, zatim činimo da se kao dojenčad rađate i da poslije do muževnog doba uzrastate; jedni od vas umiru, a drugi duboku starost doživljavaju, pa začas zaboravljaju ono što saznaju. I ti vidiš zemlju kako je zamrla, ali kad na nju kišu spustimo, ona ustrepće i uzbuja, i iz nje iznikne svakovrsno bilje prekrasno, zato što Allah postoji, i što je On kadar da mrtve oživi, i što On sve može. I što će Čas oživljenja, u to nema sumnje, doći, i što će Allah one u grobovima oživjeti" (El-Hadždž, 5.-7.).

Allah, dž.š., naredio je svojim robovima da putuju po Zemlji i vide kako je Allah, dž.š., sve iz ničega stvorio da bi u tome vidjeli Njegovu moć i snagu da ih ponovo proživi:

"Zar ovi ne vide kako Allah sve iz ničega stvara? On će to opet učiniti; Allahu je to, zaista, lahko. Reci: 'Putujte po svijetu da vidite šta je On iz ničega stvorio'. I, Allah će to, poslije, po drugi put stvoriti. Allah, zaista, sve može" (El-'Ankebut, 19.-20.).

I kaže: *"On je taj koji iz ničega stvara i On će to ponovo učiniti, to je Njemu lahko; On je uzvišen i na nebesima i na Zemlji; On je silan i mudar"*. (Er-Rum, 27.).

Treće: Onaj ko je u stanju stvoriti nešto veliko, u stanju je stvoriti i ono što je manje od toga.

Nema nikakve logike da čovjek optuži onoga ko može nositi nešto teško da nije u stanju nositi ono što je lakše od toga. Slično tome je da kažemo čovjeku koji je nadhrvao nekoga ko je poznat po snazi da nije u stanju pobijediti slabića. Onaj ko je u stanju sagraditi dvorac, u stanju je sagraditi i malu kuću. A Allahu pripada najuzvišeniji primjer. Među stvarima koje je On stvorio ima stvorenja čije je stvaranje veće od stvaranja čovjeka. Kako da kažemo Onom Koji je stvorio nebesa i Zemlju: Ti nisi u stanju stvoriti ono što je manje od toga!?

"Zar kad postanemo kosti i prah, zar ćemo kao nova stvorenja, doista, biti oživljeni? Zar oni ne znaju da je Allah, Stvoritelj nebesa i Zemlje, kadar stvoriti slične njima i da im je već odredio čas oživljenja u koji nema sumnje? A nevjernici samo poriču" (El-Isra, 98.-99.).

I kaže: *"Zar Onaj koji je stvorio nebesa i Zemlju nije kadar stvoriti njima slične? Jeste, On sve stvara i On je sveznajući"* (Ja Sin, 81.).

I kaže: *"Zar ne znaju da je Allah – koji je nebesa i Zemlju stvorio i koji nije, stvarajući ih, iznemogao – kadar da oživi mrtve? Jeste, On sve može"* (El-Ahkaf, 33.).

I kaže: *"Stvaranje nebesa i Zemlje je sigurno veće nego stvaranje roda ljudskog, ali većina ljudi ne zna"* (El-Mu'min, 57.).

Ibn Tejmijje, nakon što je naveo ove tekstove, veli: "Nije teško razumom ustvrditi da je stvaranje nebesa i Zemlje veće od stvaranja stvorenja sličnih potomcima Adema, a.s., i da je moć za njihovo stvaranje izraženija, i ono što je poput njih jednostavnije i lakše ga je stvoriti".[80]

[80] Medžmu'u Fetava, Ibn Tejmijje, 3/299

Komentator Tahavijeve poslanice veli: "Uzvišeni nas je obavijestio da će Onaj Koji je stvorio nebesa i Zemlju u svoj njihovoj veličini oživjeti kosti koje su postale prašina i da će ih povratiti u prvobitno stanje".[81]

Četvrto: Moć Allaha, dž.š., da mijenja stanja svojih stvorenja.

Oni koji poriču proživljenje smatraju da će čovjek nakon što umre potpuno iščeznuti i nestati u zemlji i da je njegovo ponovno proživljenje nemoguće.

"Oni govore: 'Zar ćemo, kad nestanemo pod zemljom, ponovo stvoreni biti?' Oni ne vjeruju da će pred Gospodara svoga izići" (Es-Sedžde, 10.). Riječ "nestanemo" ovdje znači: istruhnuti u zemlji i pomiješati se sa njom.

Uzvišeni Allah nam na mnogo mjesta objašnjava da u upotpunjenje Njegovih božanskih svojstava svemoći ulazi i to da može promijeniti stanja svojih stvorenja. On je taj koji daje život i smrt, stvara i uništava, izvodi živo iz mrtvog i mrtvo iz živog:

"Allah čini da zrnje i košpice prokliju. On iz neživa izvodi živo, iz živa neživo; to vam je, eto, Allah, pa kuda se onda odmećete? On čini da zora sviće, On je noć odredio za počinak, a Sunce i Mjesec za računanje vremena; to je odredba Silnoga, Sveznajućeg" (El-En'am, 95.-96.).

Iz nežive i mrtve sjemenke, on stvara bujnu i zelenu biljku koja cvjeta i plodove daje, zatim iz ove biljke ponovo stvara neživu sjemenku.

On daje da iz živih ptica izlaze jaja u kojima nema života, a iz ovih neživih jaja stvara ptice pune života, pokretne i cvrkutave, koje lete u visinama.

Mijenjanje robova iz mrtvih u žive, zatim iz živih u mrtve je najveći dokaz Allahove moći koji čovjeka čini poniznim pred Allahovom, dž.š., moći i vlasti.

[81] Šerhu akideti, Tahavije, 461

"Kako možete da ne vjerujete u Allaha, vi koji ste bili ništa, pa vam je On život dao; On će, zatim, učiniti i da pomrete i poslije će vas oživjeti, a onda ćete se Njemu vratiti" (El-Bekare, 28.).

Još o tri prethodna dokaza u Kur'anu

Allah, dž.š., spominje tri posljednja dokaza na jednom mjestu u Kur'anu odgovarajući njima onima koji poriču proživljenje, pa kaže:

"I Nama navodi primjer, a zaboravlja kako je stvoren, i govori: 'Ko će oživjeti kosti, kad budu truhle?' Reci: 'Oživjet će ih Onaj Koji ih je prvi put stvorio; On dobro zna sve što je stvorio. Onaj koji vam iz zelenog drveća vatru stvara i vi njome potpaljujete'. Zar Onaj Koji je stvorio nebesa i Zemlju nije kadar da stvori njima slične? Jeste, On sve stvara i On je sveznajući; i zaista On može, kad nešto hoće, samo za to rekne: 'Budi!' – i ono bude. Pa neka je hvaljen Onaj u Čijoj je ruci vlast nad svim, Njemu ćete se vratiti!" (Ja Sin, 78.-83.).

Onaj zbog koga je naveden ovaj primjer jedan je od arapskih nevjernika iz prvog perioda islama. Historičari su zapisali da je taj nevjernik došao sa truhlom kosti, smrvio je, a zatim puhnuo u taj prah i rekao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: "Muhammede, zar zaista misliš da će Allah ovo proživjeti?" Nakon toga je Allah, dž.š., objavio ove ajete ukazujući na neznanje i zabludu toga nevjernika:

"I Nama navodi primjer, a zaboravlja kako je stvoren, i govori: 'Ko će oživjeti kosti kad budu truhle?'"

Da je imao imalo razuma i pameti, ne bi ni postavio ovo pitanje jer je samo njegovo postojanje odgovor na postavljeno pitanje. U Kur'anu mu je upućen odgovor u ajetu:

"Reci: 'Oživjet će ih Onaj Koji ih je prvi put stvorio; On dobro zna sve što je stvorio'".

1) Kur'an je s prvim postojanjem dokazao da će se to postojanje ponovo dogoditi i s prvim stvaranjem dokazuje da će se dogoditi i drugo stvaranje, jer svako ko je razuman zna da je onaj koji je u stanju stvoriti jednom – da to stvaranje može ponoviti, i onaj ko je nemoćan da to po drugi put uradi – bio bi još nemoćniji da to uradi i prvi put.

Pošto stvaranje ukazuje na nadmoćnost Stvoritelja nad stvorenjima i Njegovo poznavanje svih detalja stvaranja, Allah, dž.š., završava ovaj ajet riječima:

"On dobro zna sve što je stvorio".

On dobro poznaje suštinu prvoga stvaranja i njegove detalje, materiju i oblik, i isti je slučaj i sa drugim stvaranjem, jer kako da za onog koji ima savršeno znanje i moć kažemo da nije u stanju oživjeti truhle kosti?

2) Zatim je potvrdio ovo sa moćnim i jasnim argumentom u kome je sadržan odgovor na pitanje nevjernika: Kost kad struhne postane hladna i suha, a ondje gdje ima života – njegov nosilac mora biti vruć, vlažan, što bi ukazivalo da će biti ponovo proživljen. U slijedećem ajetu su dokaz i odgovor došli zajedno:

"Onaj koji vam iz zelenog drveća vatru stvara i vi njome potpaljujete".

Uzvišeni Allah nas je obavijestio da iz zelenog drveta punog vlažnosti i hladnoće stvara vatru koja je simbol vreline i suhoće. Onaj koji iz neke stvari stvara njegovu suprotnost i kome se pokorava materija od koje su stvorena stvorenja i koja je pokorna Allahu, dž.š., On će uraditi ono što poriče nevjernik, tj. oživjet će truhle kosti.

3) Nakon toga je potvrdio ovu činjenicu, s tim da je onaj koji je moćan stvoriti nešto veliko, moćan je stvoriti i ono što je manje od toga, i to niko razuman neće poreći. Onome ko ima snage nositi čitav tovar, još mu je lakše nositi nešto što je dosta manje od toga. Allah, dž.š., kaže:

"Zar Onaj Koji je stvorio nebesa i Zemlju nije kadar da stvori njima slične?"

Ukazao je na to da je onaj koji je stvorio veličanstvena nebesa i Zemlju u svoj njihovoj veličini, prostranosti i čudnovatosti, još moćniji da oživi truhle kosti i da ih povrati u prvobitno stanje.[82]

4) Poslije toga je Allah, dž.š., ukazao na to da njegova djela nisu poput djela drugih koji rade sa alatkama, s mukom, trudom i naporom, koji ništa ne mogu uraditi bez alatke i pomagača, nego On, kad želi nešto uraditi, to uradi svojom voljom i samo kaže: *'Budi!'* i ono biva upravo onakvo kakvo je On i želio:

"I zaista On može, kad nešto hoće, samo za to rekne: 'Budi!' – i ono bude". Zatim je ovaj dokaz završio konstatacijom da je sve što postoji u Njegovoj vlasti i On sa tim upravlja kako On hoće:

"Pa neka je hvaljen Onaj u Čijoj je ruci vlast nad svim. Njemu ćete se vratiti!"

Peto: Oživljavanje nekih mrtvih još na ovome svijetu.

U različitim historijskim razdobljima neki ljudi su bili svjedoci povratka života leševima i truhlim kostima. Čak su bili svjedoci da se život javlja u neživoj materiji. I Allah, dž.š., u Kur'anu nam je prenio vijesti o nekim mu'džizama, kao, naprimjer, da su sinovi Israilovi rekli Musau, a.s.:

"Mi ti nećemo vjerovati dok Allaha ne vidimo!" Nakon ovih riječi, ošinula ih je munja, pa su nakon smrti ponovo proživljeni:

"Munja vas je ošinula, vidjeli ste. Zatim smo vas, poslije smrti vaše, oživjeli da biste zahvalni bili" (El-Bekare, 55.-56.).

Jedan čovjek je ubijen među sinovima Israilovim i svako pleme je optuživalo za ovo ubistvo drugo pleme. Musa, a.s., naredi im da zakolju kravu. Nakon što su tražili da im krava bude detaljno opisana, oni je zaklaše i nakon toga im Musa, a.s., naredi da jednim dijelom te krave udare ubijenog. Allah, dž.š., oživio je toga mrtvaca i on ih je obavijestio o svom ubici:

[82] Šerhu Akideti, Tahavije, 460

"Mi smo rekli: 'Udarite ga jednim njezinim dijelom!' – i eto tako Allah vraća mrtve u život i pruža vam dokaze Svoje da biste shvatili" (El-Bekare, 73.).

Allah, dž.š., obavijestio nas je i o onima koji su pobjegli iz svoje zemlje bojeći se smrti, pa ih je Allah, dž.š., usmrtio, a zatim ponovo oživio:

"Zar nisi čuo o onima koji su iz straha od smrti iz zemlje svoje pobjegli – a bijaše ih na hiljade. Allah im je rekao: 'Pomrite!' – a poslije ih je oživio. Allah je, zaista, dobar prema ljudima, ali većina ljudi ne zahvaljuje" (El-Bekare, 243.).

Obavijestio nas je i o onome koji je prošao pokraj jednog do temelja razrušenog naselja, pa ga je začudilo kako će Allah, dž.š., oživjeti njegove stanovnike. Uzvišeni Allah učini da taj umre i tako ostade stotinu godina, a zatim ga proživi. Kad bi upitan: "Koliko si ostao?", on je bio uvjeren da je ostao dan ili dio dana. Nakon što je njega oživio, Allah, dž.š., oživi i njegovog magarca i on bi svjedok Allahove, dž.š., moći u oživljavanju mrtvih: kosti su se skupile, a zatim bile odjenute mesom i nakon toga je udahnuta duša u njega. Njegova hrana koju je nosio sa sobom je ostala nepromijenjena tolike godine; nije se pokvarila. To je bio drugi znak koji je ukazivao na Allahovu, dž.š., moć:

"Ili za onoga koji je prolazeći pored jednog do temelja porušenog grada, povikao: 'Kako će Allah oživjeti ove što su pomrli?' i Allah učini te on umre i tako ostade stotinu godina, a onda ga oživje i zapita: 'Koliko si ostao?' – 'Dan ili dio dana', odgovori. 'Ne', reče On, 'ostao si stotinu godina. Pogledaj jelo svoje i piće svoje; nije se pokvarilo; a pogledaj i magarca svoga – da te učinim dokazom ljudima, a pogledaj i kosti – vidi kako ih sastavljamo, a onda ih mesom oblažemo'. I kad njemu bi jasno, on povika: 'Ja znam da Allah sve može!'" (El-Bekare, 259.).

Ibrahim, a.s., molio je svoga Gospodara da mu pokaže kako oživljava mrtve. Taj događaj nam prenosi Allah, dž.š., pa kaže:

"A kad Ibrahim reče: 'Gospodaru moj, pokaži mi kako mrtve oživljuješ!', On reče: 'Zar ne vjeruješ?' – 'Vjerujem',

odgovori on, 'ali bih da mi se srce smiri'. – 'Uzmi četiri ptice', reče On, 'i isijeci ih, pa pojedine komade njihove stavi na razne brežuljke, zatim ih pozovi, brzo će ti doći. Znaj da je Allah silan i mudar'" (El-Bekare, 260.).

Allah, dž.š., je naredio Ibrahimu, a.s., da uzme četiri ptice, da ih zakolje i raskomada na mnogo dijelova i njihove dijelove ostavi na vrhove različitih brežuljaka. Zatim ih je pozvao i naredio im da se ponovo sastave. Svaki dio ptice je dolazio i zauzimao mjesto koje mu je odgovaralo. Kad se završilo sastavljanje tijela, Allah, dž.š., udahnu u njih život i ptice odletješe u visine.

Isa, a.s., bi od gline načinio nešto poput ptice i zatim bi puhnuo u nju i ona bi, Allahovom voljom, postala prava ptica. Također je Allahovom voljom oživljavao mrtve. Uzvišeni kaže:

"I poslati kao poslanika sinovima Israilovim: 'Donosim vam dokaz od Gospodara vašeg: napravit ću vam od ilovače nešto poput ptice i puhnuću u nju, i bit će, voljom Allahovom, prava ptica. I iscijelit ću slijepa od rođenja, i gubava, i oživljavat ću mrtve voljom Allahovom" (Ali 'Imran, 49.).

Allah, dž.š., uspavao je stanovnike pećine i u njoj su proveli tri stotine i devet godina, pa ih je, nakon toliko godina spavanja, proživio:

"Poslije smo ih probudili da bismo pokazali koja će od dvije skupine bolje ocijeniti koliko su vremena proboravili" (El-Kehf, 12.).

"I Mi smo ih, isto tako, probudili da bi jedni druge pitali. 'Koliko ste ovdje ostali?', upita jedan od njih. 'Ostali smo dan ili dio dana', odgovoriše. 'Gospodar vaš najbolje zna koliko ste ostali'" (El-Kehf, 19.).

"A oni su ostali u pećini svojoj tri stotine i još devet godina" (El-Kehf, 25.).

Musaovo, a.s., najveće čudo je bio njegov štap koji bi on bacao na zemlju i štap bi se, Allahovom voljom i moći, pretvarao u ogromnu zmiju.

"I Musa baci štap svoj, kad on – zmija prava" (Eš-Šu'ara, 32.).

Kad su čarobnjaci bacili svoje štapove i užad, Musa, a.s., bacio je svoj štap koji pojede sve što su čarobnjaci bacili, iako je toga bilo mnogo:

"Zatim Musa baci svoj štap, koji, odjednom, proguta ono što su oni lažno izveli" (Eš-Šu'ara, 45.).

Šesto: Allah, dž.š., navodi kao primjer oživljavanje mrtvih predjela Zemlje.

Allah, dž.š., kao primjer koji potvrđuje povratak života u mrtva tijela i struhnule kosti, navodi oživljavanje mrtvih predjela Zemlje sa rastinjem i biljkama:

"Zato pogledaj tragove Allahove milosti – kako On oživi zemlju nakon mrtvila njezina! On će, uistinu, i mrtve oživjeti, On sve može" (Er-Rum, 50.),

"Allah šalje vjetrove koji pokreću oblake, a Mi ih onda u mrtve predjele upravljamo i njima zemlju oživljavamo, koja je mrtva bila; takvo će biti oživljenje" (Fatir, 9.).

I kaže: *"Jedno od znamenja Njegovih je i to što ti vidiš suhu zemlju, a kad na nju spustimo kišu, ona se pokrene i uzbuja. Onaj Koji njoj daje život oživjet će sigurno i umrle, jer je On kadar sve"* (Fussilet, 39.).

I kaže: *"Onaj Koji s neba s mjerom spušta vodu, pomoću koje u život vraćamo mrtve predjele – tako ćete i vi biti oživljeni"*. (Ez-Zuhruf, 11)

Sedmo: Proživljenje radi nagrađivanja i polaganja računa podrazumijeva Allahovu, dž.š., mudrost.

Allahova, dž.š., mudrost i pravda podrazumijevaju nastupanje Sudnjeg dana radi nagrađivanja Njegovih robova za djela koja su počinili. Allah, dž.š., stvorio je robove da bi Ga obožavali, poslao je poslanike i objavio knjige kako bi ljudima objasnio način na koji će Ga obožavati. Neki su se prihvatili pravoga puta i žrtvovali sebe i svoj imetak na tom putu. Neki su odbili biti pokorni Allahu, dž.š., uzoholili se i svaku mjeru prevršili. Zar je, onda, pravedno da umre i vjernik i nevjernik,

a da Allah, dž.š., ne nagradi dobrim onoga koji je dobro činio i ne kazni onoga koji je činio zlodjela:

"Zar ćemo muslimane sa nevjernicima izjednačiti?! Šta vam je, kako rasuđujete? Imate li vi Knjigu, pa u njoj čitate, da ćete imati ono što vi izaberete?" (El-Kalem, 35.-38.).

Zalutali nevjernici smatraju da je čitav ovaj svemir stvoren iz zabave, bez stvarne mudrosti i da nema nikakve razlike između konačnog odredišta vjernika i odredišta nevjernika, niti između bogobojaznog i grješnika:

"Mi nismo uzalud stvorili nebo i Zemlju i ono što je između njih; tako misle nevjernici, pa teško nevjernicima kad budu u vatri! Zar ćemo postupiti s onima koji vjeruju i čine dobro kao s onima koji prave nered na Zemlji, ili zar ćemo postupiti s onima koji se grijeha klone isto kao i s grješnicima?" (Sad, 27.-28.).

Svi vjerovjesnici su nagovještavali Sudnji dan

Osvrt na tekstove iz jevrejskih i kršćanskih knjiga koji govore o Sudnjem danu

Svi vjerovjesnici su nagovještavali Sudnji dan

Vjerovanje u Sudnji dan, Džennet i Džehennem je osnova vjerovanja svih vjerovjesnika i njihovih iskrenih sljedbenika. Kur'an, brižno čuvana Allahova knjiga koja nije izmijenjena, jasno ukazuje na to da su svi vjerovjesnici svome narodu nagovijestili nastupanje Sudnjeg dana, obradovali ih Džennetom i upozorili ih na vatru. Na to upućuje:

1) Kur'an nas je obavijestio da će svi nesretnici - nevjernici, stanovnici vatre, potvrditi da su ih njihovi poslanici upozorili na nastupanje Sudnjeg dana:

"Kad god se koja gomila u njeg baci, stražari u njemu će je upitati: 'Zar nije niko dolazio da vas opominje?' 'Jeste, dolazio nam je onaj koji nas je opominjao', odgovorit će, 'a mi smo poricali i govorili: Allah nije objavio ništa, vi ste u velikoj zabludi!' i reći će: 'Da smo slušali ili razmišljali, ne bismo među stanovnicima Džehennema bili!'" (El-Mulk, 8.-10.).

I kaže: *"Oni koji nisu vjerovali, u gomilama će u Džehennem biti natjerani, i kad do njega dođu, kapije njegove će se pootvarati i čuvari njegovi će ih upitati: 'Zar vam nisu dolazili vaši poslanici, koji su vam ajete Gospodara vašeg kazivali i opominjali da ćete ovaj vaš Dan doživjeti?' – 'Jesu', reći će oni, 'ali još je davno određeno da će nevjernici kažnjeni biti'"* (Ez-Zumer, 71.).

Svi će nevjernici potvrditi onog dana kad stignu do vatre i budu upitani da su ih vjerovjesnici upozoravali da će nastupiti ovaj dan, ali oni nisu vjerovali i u laž su ih utjerivali.

Ono što su potvrdili citirani ajeti Allah, dž.š., objasnio je još na mnogo mjesta u Kur'anu. Allah, dž.š., obavijestio nas je da Njegova mudrost i pravednost podrazumijevaju to da On neće kazniti nikoga kome nisu došli poslanici i nisu mu predočeni dokazi:

"A Mi nijedan narod nismo kaznili dok poslanika nismo poslali!" (El-Isra, 15.);

"O poslanicima koji su radosne vijesti i opomene donosili, da ljudi poslije poslanika ne bi nikakva opravdanja pred Allahom imali" (En-Nisa', 165.). Zato je poslanstvo obuhvatilo čitavo čovječanstvo:

"A nije bilo naroda kome nije došao onaj koji ga je opominjao" (Fatir, 24.).

2) Kad je Allah, dž.š., spustio Adema, a.s., na Zemlju, upoznao ga je sa Sudnjim danom i proživljenjem:

"'Izlazite', reče On, 'jedni drugima bit ćete neprijatelji! Na Zemlji ćete boraviti i do smrti ostati. Na njoj ćete živjeti, na njoj umirati i iz nje oživljeni biti', reče On" (El-A'raf, 24.-25.).

Kad se Allah, dž.š., rasrdio na Iblisa i protjerao ga iz Svoje milosti, prokletnik je tražio od Uzvišenog da mu dadne vremena do dana kad će biti proživljenje:

"'Gospodaru moj!', reče on, 'daj mi vremena do dana kad će oni oživljeni biti!' 'Dajem ti', reče On, 'do Dana već određenog'" (Sad, 79.-81.).

3) Prvi poslanik poslan ljudima, Nuh, a.s., upozorio je svoj narod na Sudnji dan i naveo im primjere i dokaze koji ukazuju na nastupanje tog dana. Rekao je svom narodu:

"Allah vas od zemlje poput bilja stvara, zatim vas u nju vraća i iz nje će vas sigurno izvesti" (Nuh, 17.-18.).

4) Otac vjerovjesnikâ Ibrahim, a.s., često je spominjao Sudnji dan. U svojoj poznatoj dovi u kojoj je molio za Mekku, on kaže:

"Gospodaru moj, učini ovo mjesto sigurnim gradom, a snabdij plodovima stanovnike njegove, one koji budu vjerovali u Allaha i u onaj svijet!" – On je rekao: "Onome koji ne bude vjerovao dat ću da neko vrijeme uživa, a onda ću ga prisiliti da uđe u paklenu vatru, a grozno će ona prebivalište biti!" (El-Bekare, 126.).

Moleći za sebe, svog oca i sve vjernike, Ibrahim, a.s., kaže:

"Gospodaru naš, oprosti meni, i roditeljima mojim, i svim vjernicima – na Dan kad se bude polagao račun!" (Ibrahim, 41.).

Raspravljajući sa svojim narodom o božanstvima koja obožavaju, a ne obožavaju Allaha, dž.š., Koji to zaslužuje, jer On daje hranu i piće, daje smrt i život, liječi bolesne, oprašta grijehe na Sudnjem danu:

"I Koji me hrani i poji, i Koji me, kad se razbolim, liječi, i Koji će mi život oduzeti, i Koji će me poslije oživjeti, i Koji će mi, nadam se, pogreške moje na Sudnjem danu oprostiti!" (Eš-Šu'ara, 79.-82.).

Zatim je zamolio svoga Gospodara da ga uvede u Džennet i da ga ne ponizi na Dan proživljenja:

"I učini me jednim od onih kojima ćeš dženetske blagodati darovati – i ocu mome oprosti, on je jedan od zalutalih – i ne osramoti me na Dan kad će ljudi oživljeni biti, na Dan kad neće nikakvo blago, a ni sinovi od koristi biti, samo će onaj koji Allahu srca čista dođe spašen biti". (Eš-Šu'ara, 85.-89.).

5) U razgovoru sa Musaom, a.s., Allah, dž.š., kaže:

"Ja sam, uistinu, Allah, drugog boga, osim Mene, nema; zato se samo Meni klanjaj i molitvu obavljaj – da bih ti uvijek na umu bio! Čas oživljenja će sigurno doći – od svakog ga tajim – kad će svaki čovjek prema trudu svome nagrađen ili kažnjen biti. I neka te zato nikako ne odvrati od vjerovanja u nj onaj koji u njega ne vjeruje i koji slijedi strast svoju, pa da budeš izgubljen" (Ta Ha, 14.-16.).

U dijalogu sa Faraonom Musa, a.s., prenosi Allahove riječi:

"Od zemlje vas stvaramo i u nju vas vraćamo i iz nje ćemo vas po drugi put izvesti" (Ta Ha, 55.).

6) I Hud je opominjao svoj narod i strašio ih Danom kad će susresti svoga Gospodara, ali su ga oni utjerivali u laž:

"Ali bi glavešine naroda njegova, koji nisu vjerovali, koji su poricali da će na onom svijetu biti oživljeni i kojima smo dali da u životu na ovom svijetu raskošno žive, govorili: 'On je čovjek kao i vi; jede ono što i vi jedete, i pije ono što i vi pijete; i ako se budete pokoravali čovjeku kao što ste vi, sigurno ćete biti izgubljeni. Zar vama on da prijeti da ćete, pošto pomrete i zemlja i kosti postanete, doista oživljeni biti? Daleko je, daleko ono čime vam se prijeti! Postoji samo život na ovom svijetu, mi živimo i umiremo, a oživljeni nećemo biti?'" (El-Mu'minun, 33.-37.).

7) Šuajb, a.s., rekao je svome narodu:

"O narode moj", govorio je on, *"Allahu se jedino klanjajte i činite ono za što ćete dobiti nagradu na onom svijetu, a po zemlji, nered praveći, zlo ne radite"* (El-'Ankebut, 36.).

8) Kad je Jusuf, a.s., zamolio Gospodara svoga, rekao je:

"Gospodaru moj, Ti si mi dao dio vlasti i naučio me tumačenju nekih snova! O Stvoritelju nebesa i Zemlje, Ti si Zaštitnik moj i na ovom i na onom svijetu; daj da umrem kao musliman i pridruži me onima koji su dobri!" (Jusuf, 101.).

9) Neki sljedbenici Allahovih poslanika, čije nam riječi u Svojoj Knjizi prenosi Allah, dž.š., govore o proživljenju i Sudnjem danu, govore o radostima u Džennetu i upozoravaju na džehenemsku vatru.

Zulkarnejn je, kad je stigao do mjesta gdje Sunce zalazi i kad mu se učinilo da ono zalazi u mutan izvor, našao tu narod i Allah, dž.š., mu reče:

"O Zulkarnejne", *rekosmo Mi*, *"ili ćeš ih kazniti ili ćeš s njima lijepo postupiti?" "Onoga ko ostane mnogobožac"*, *reče*, *"kaznit ćemo, a poslije će se svome Gospodaru vratiti, pa će ga i On teškom mukom mučiti. A onome ko bude vjerovao i dobra djela činio – nagrada najljepša, i s njim ćemo blago postupiti"* (El-Kehf, 86.-88.).

Vjernik iz faraonove porodice je bio čvrsto ubijeđen u nastupanje Sudnjeg dana, dobro je to poznavao i njegovo poznavanje Sudnjeg dana se nimalo ne razlikuje od našeg poznavanja. Upozorio je svoj narod potanko o svim detaljima Sudnjeg dana i, između ostalog, rekao im:

"O narode moj, plašim se šta će biti s vama na Dan kad budete jedni druge dozivali, na Dan kad budete uzmičući bježali, kad vas od Allaha neće moći niko odbraniti. A onoga koga Allah u zabludi ostavi, toga neće niko uputiti" (El-Mu'min, 32.-33.).

I rekao im je: *"O narode moj, život na ovom svijetu samo je prolazno uživanje, a onaj svijet je, zaista, Kuća vječna. Ko učini zlo, bit će prema njemu kažnjen, a ko učini dobro – bio muškarac ili žena, a vjernik je, u Džennet će; u njemu će imati u obilju svega, bez računa. O narode moj, šta je ovo, ja vas pozivam da vas spasim, a vi mene pozivate u vatru"* (El-Mu'min, 39.-41.).

I rekao je: *"Nema nimalo sumnje u to da se oni kojima me pozivate neće nikome ni na ovom ni na onom svijetu odazvati i da ćemo se Allahu vratiti, i da će mnogobošci stanovnici u ognju biti"* (El-Mu'min, 43.).

Faraonovi čarobnjaci, kad su vidjeli jasne dokaze koje im je donio Musa, a.s., pali su na sedždu Allahu, dž.š., i slavili su ga kao iskreni vjernici. Faraon im zaprijeti da će ih kazniti teškom kaznom, ali se oni čvrsto prihvatiše Allahove vjere, vjere svoga Gospodara, i ne osvrnuše se na prijetnje i zastrašivanja, te mu odgovoriše:

"Mi vjerujemo u Gospodara našeg da bi nam grijehe naše oprostio i vradžbine na koje si nas ti primorao. A Allah bolje nagrađuje i kažnjava trajnije. Onoga koji pred Gospodara svoga kao nevjernik iziđe čeka Džehennem, u njemu neće ni umrijeti ni živjeti; a one koji pred Njega iziđu kao vjernici, a koji su dobra djela činili – njih sve čekaju visoki stepeni, edenski vrtovi kroz koje će rijeke teći, u njima će oni vječno ostati, i to će biti nagrada za one koji se budu od grijeha očistili" (Ta Ha, 73.-76.).

Osvrt na tekstove iz jevrejskih i kršćanskih knjiga koji govore o Sudnjem danu

Nema sumnje da su nebeske knjige koje je objavio Allah, dž.š., bile pune spominjanja Sudnjeg dana, zastrašivanja njime i donoseći radosnu vijest o onome što je Uzvišeni Allah pripremio vjernicima od dženetskih blagodati. Te knjige su upozoravale na Džehennem i strahote Sudnjeg dana, ali su doživjele velike izmjene tako da je izgubljeno mnogo tekstova koji govore o ovoj temi.

1) U Tori (Tevratu) koji se pripisuje Mojsiju (Musau, a.s.), ima samo jedan tekst koji direktno govori o Sudnjem danu i taj tekst se nalazi u samirijskoj verziji Tore, dok u hebrejskoj verziji Tore ovaj tekst ima dva značenja.

U petoj Mojsijevoj knjizi, u 32. poglavlju, pasus 34.-35., u samirijskoj verziji Tore, kaže se: "Zar on nije sabran kod mene, pohranjen u mojim riznicama sve do Dana kažnjavanja i nagrađivanja, kad će se njihove noge pokliznuti?". U hebrejskoj verziji ovaj tekst je u slijedećem obliku: "Zar on nije pohranjen kod mene, smješten u moje riznice? Meni pripada kažnjavanje i nagrađivanje u vrijeme kad će im se noge pokliznuti".

Tekst iz samirijske verzije nedvosmisleno ukazuje na to da će se presuda dogoditi na Sudnjem danu, koji je nazvan Danom kažnjavanja i nagrađivanja, dok u hebrejskoj verziji može značiti da će se kažnjavanje dogoditi i na ovom svijetu, a može značiti da će se dogoditi i na Ahiretu. Zato jevrejska sekta, sadukeji, vjeruju samo u hebrejsku verziju Tore, ne vjeruju u Sudnji dan, niti u proživljenje, jer u toj verziji ne nalaze dokaz koji bi im to potvrdio.

Što se tiče riječi ostalih vjerovjesnika koje direktno govore o nastupanju Sudnjeg dana, prenesene su u Tevratu i Indžilu.

2) U Knjizi o Danijelu stoji: "Svi oni koji su zakopani pod zemlju u grobovima će se probuduti. Jedni da vječno uživaju, drugi u paklenu jamu i vječno poniženje".[83]

3) U Psalmima se spominje proživljenje i skupljanje u Paklu: "Poput ovaca će biti prema vatri potjerani, smrt će ih čuvati, i jutrom će ih uspravne voditi, tijela će im istruhnuti, a njihovo prebivalište će bezdan biti".[84]

4) U Evanđelju po Luki postoji tekst koji ukazuje na kabursku patnju. U njemu se kaže: "Bogataš umrije i bi zakopan. On u vatri podiže oči dok je u strašnoj patnji bio".[85] Grješnici će u kaburu biti kažnjavani i vidjet će svoje mjesto u vatri.

5) U Evanđelju po Mateji stoji: "Ako tvoja ruka ili noga učine grijeh, odsijeci je i baci, bolje ti je da hodaš na ovom svijetu hrom ili sakat nego da sa dvije ruke ili noge vječno uđeš u vatru".[86]

Međutim, od svih ovih knjiga o ovoj temi najviše govori Evanđelje po Barnabi. Ono govori o stanovnicima Dženneta, o tome da će jesti i piti, ali da neće vršiti nuždu, jer u njihovoj hrani neće biti prljavštine i štetnih otpadaka, ali kršćani poriču ovo Evanđelje koje je otkriveno tek u novije vrijeme.

Jedna skupina jevreja vjeruje u Sudnji dan i proživljenje i oni se nazivaju "učenjacima". Druga njihova skupina sadukeja ne vjeruju u proživljenje, niti u vječnost boravka u Džennetu ili vatri.

U Evanđelju po Mateji se spominje da je skupina onih koji poriču Sudnji dan došla Isau, a.s., i raspravljala sa njim. Istoga dana su mu došli i sadukeji, koji smatraju da neće nastupiti Sudnji dan.[87] Na pitanje jednog od svojih učenika: "Hoće

83 Poglavlje 12, Knjiga o Danijelu
84 Peti pasus, 55 stih.
85 Pasus 22, 6. poglavlje, Evanđelje po Luki
86 Pasus 8, 18. poglavlje, Evanđelje po Mateji
87 Pasus 23, 22. poglavlje, Evanđelje po Mateji

li naše tijelo otići u Džennet?", Isa, a.s., odgovori: "Čuvaj se Petre, pazi se da ne postaneš sadukej, jer oni govore da tijelo neće biti proživljeno i da ne postoje meleki, zato je njihovim tijelima i dušama zabranjen ulazak u Džennet".

Kršćani vjeruju da će samo duša biti nagrađivana ili kažnjavana. Isto mišljenje imaju i neke sekte koje sebe nazivaju islamskim, a takve su neke zalutale filozofske i batinijske sekte.

SEDMO POGLAVLJE

Dokazi veličine strahota Sudnjeg dana

Neki od znakova strahota Sudnjeg dana

Gužvanje Zemlje i smotavanje nebesa

Drobljenje zemlje i sravnjavanje brda

Mora će se vatrom napuniti i izliti

Treptanje i rascjepljivanje nebesa

Gubljenje sunčevog sjaja, pomračenje Mjeseca i padanje zvijezda

Kurtubijev komentar tekstova koji opisuju strahote Sudnjeg dana

Mehasibii opisuje strahote Sudnjeg dana

Dokazi veličine strahota Sudnjeg dana

Sudnji dan je veličanstven dan, pun velikih strahota kakve ljudi nikad nisu vidjeli. Na to upućuje mnogo toga:

Prvo: Allah, dž.š., taj dan je opisao kao Veliki dan.

Dovoljno nam je to što ga je naš Gospodar tako opisao, pa da ga smatramo većim nego što možemo zamisliti:

"Kako ne pomisle da će oživljeni biti na Dan veliki, na Dan kad će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići!" (El-Mutaffifun, 4.-6.). Na drugom mjestu ga je Allah, dž.š., opisao kao tegoban, a na trećem kao mučan dan:

"A ovi, oni život na ovom svijetu vole doista, a ništa ih se ne tiče Dan tegobni koji ih čeka" (El-Insan, 27.).

"Bit će to naporan dan nevjernicima, neće biti lahak" (El-Muddessir, 9.-10.).

Drugo: Strah i užas koji će obuzeti ljude tog dana.

Dojilja će zaboraviti dijete koje doji, trudnica će pobaciti, a ljudi će izgledati poput pijanaca koji su izgubili razum:

"O ljudi, Gospodara svoga se bojte! Zaista će potres, kad Smak svijeta nastupi, veliki događaj biti! Na dan kad ga doživite svaka dojilja će ono što doji zaboraviti, a svaka trudnica će svoj trud pobaciti, i ti ćeš vidjeti ljude pijane, a oni neće pijani biti, već će tako izgledati zato što će Allahova kazna strašna biti" (El-Hadždž, 1.-2.).

Zbog velikih strahota ovoga dana će se ukočiti pogledi nasilnika, neće moći ni trepnuti od straha, niti će se moći

osvrnuti ni lijevo ni desno. Od straha će im srca prazna biti, neće ništa poimati niti će šta razumjeti:

"A ti nikako ne misli da Allah ne motri na ono što rade nevjernici! On im samo pušta do Dana kad će im oči ostati otvorene i kad će, žureći uzdignutih glava, netremice gledati; a srca će im prazna biti" (Ibrahim, 42.-43.). Od velikog straha, srca nasilnika će se popeti do grkljana, pa niti će izaći, niti će moći ostati na tom mjestu:

"I upozori ih na bliski Sudnji dan kad će srca do grkljana doprijeti i popriječiti se" (El-Mu'min, 18.).

Na drugom mjestu, Allah opisuje stanje koje će zadesiti srca i vid, pa kaže:

"I koji strepe od Dana u kom će srca i pogledi biti uznemireni" (En-Nur, 37.).

I kaže: *"Srca toga dana bit će uznemirena"* (En-Nazi'at, 8.).

Dovoljno je znati da će dijete koje u životu nikad nije uradilo nijedno loše djelo osijediti od velikih strahota koje će vidjeti:

"Kako ćete se, ako ostanete nevjernici, sačuvati Dana koji će djecu sijedom učiniti?! Nebo će se toga dana rascijepiti, prijetnja Njegova će se ispuniti" (El-Muzzemmil, 17.-18.).

Treće: Prekidanje svih rodbinskih veza na Sudnjem danu, kao što kaže Uzvišeni:

"Pa kad se u rog puhne, tada rodbinskih veza među njima neće biti i jedni druge neće ništa pitati" (El-Mu'minun, 101.).

Toga dana će se čovjek samo o sebi brinuti i neće se osvrtati na nekog drugog, čak će bježati od najdražih ljudi, bježat će od brata, majke i oca, supruge i djece, kao što kaže Uzvišeni:

"A kad dođe glas zaglušujući – na Dan kad će čovjek od brata svoga pobjeći i od majke svoje i od oca svoga i od druge svoje i od sinova svojih, toga Dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti" ('Abese, 33.-37.). Na drugom mjestu veli:

"O ljudi, bojte se Gospodara svoga i strahujte od Dana kad roditelj djetetu svome neće moći nimalo pomoći, niti će dijete moći svome roditelju imalo pomoći! Allahova prijetnja je istinita" (Lukman, 33.).

I kaže: *"I bojte se Dana kad niko ni za koga neće moći ništa učiniti, kad se ničiji zagovor neće prihvatiti, kad ni od koga otkup neće primiti i kad im niko u pomoć neće priteći"* (El-Bekare, 48.).

Četvrto: Pripremanje nevjernika da uloži sve za što misli da bi ga moglo spasiti od Allahove kazne. Čak kad bi posjedovao svo blago ovoga svijeta, pokušao bi da se otkupi njime:

"Kad bi nevjernik imao sve ono što na Zemlji postoji, sve bi on to dao samo da se otkupi" (Junus, 54.). Pa kad bi nevjernik imao mnogo puta više nego što vrijedi ovaj svijet, pokušao bi se time otkupiti:

"A onima koji Mu se ne odazovu, kad bi sve što je na Zemlji njihovo bilo, i još toliko, rado bi se time otkupili. Njih čeka mučno polaganje računa" (Er-Ra'd, 17.). Čak bi, kad bi imali pun dunjaluk zlata, bili spremni žrtvovati ga, a Allah, dž.š., to ne bi primio:

"Ni od jednog nevjernika koji umre kao nevjernik doista se neće primiti kao otkup ni sve blago ovoga svijeta. Njih čeka patnja bolna i njima niko neće pomoći" (Ali 'Imran, 91.).

U Buharijinom «Sahihu» se bilježi hadis od Enesa bin Malika, koji prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dovest će se nevjernik na Sudnjem danu i bit će mu rečeno: 'Šta misliš kad bi imao pun dunjaluk zlata, bi li to dao da se otkupiš?' Nevjernik će odgovoriti: 'Da', a Allah, dž.š., reći će mu: "Na Dunjaluku je od tebe traženo da uradiš ono što je dosta manje od toga".[88] To će otići tako daleko da će nevjernik biti spreman žrtvovati sebi najdraže osobe, samo da sebe spasi od vatre:

"Nevjernik bi jedva dočekao da se od patnje toga Dana iskupi sinovima svojim, i ženom svojom, i bratom svojim, i porodicom svojom koja ga štiti, i svima ostalima

88 Buhari, Fethu-l-Bari, 11/400

na Zemlji, samo da se izbavi. Nikad! On će buktinja sama biti" (El-Me'aridž, 11.-15.).

Peto: I dužina Sudnjeg dana upućuje na njegovu težinu i strahote.

Uzvišeni kaže: *"K Njemu se penju meleki i Džibril u Danu koji pedeset hiljada godina traje. Zato ti budi strpljiv ne jadikujući. Oni misle da se dogoditi neće, a Mi znamo da sigurno hoće"* (El-Me'aridž, 4.-7.).

Iz teksta ajeta se može jasno zaključiti da se pod ovim danom misli na Sudnji dan. U vjerodostojnom hadisu Ibn Abbasa stoji da on smatra da je taj dan Sudnji dan. Isto mišljenje imaju i Hasen, Dahhak i Ibn Zejd.[89] Ljudi će pomisliti da su na Dunjaluku proboravili samo dio dana, kao što kaže Uzvišeni:

"A na Dan kad ih on sakupi, učinit će im se da su boravili samo jedan čas u danu" (Junus, 45.). Komentirajući ovaj ajet, Ibn Kesir kaže: "Allah, dž.š., podsjećajući ljude na Sudnji dan i sakupljanje na mjestu polaganja računa, kaže: 'A na Dan kad ih on sakupi...', kao da kaže: *'A njima će se učiniti, onoga Dana kad ga dožive, da su samo jednu večer ili jedno jutro njezino ostali'*" (En-Nazi'at, 46.).

I kaže Uzvišeni: *"Mi dobro znamo o čemu će oni govoriti kad najrazboritiji između njih rekne: 'Ostali ste samo dan jedan!'"* (Ta Ha, 104.). I kaže:

"A na Dan kad nastupi Čas oživljenja, zločinci će se zaklinjati da su u grobovima samo jedan čas ostali" (Er-Rum, 55.).

Ovaj ajet je dokaz da će se ovodunjalučki život na Ahiretu smatrati veoma kratkim. To dokazuje i ajet:

"A koliko ste godina na Zemlji proveli?", upitat će On. "Proveli smo dan ili samo dio dana", odgovorit će. "Pitaj one koji su brojali." "Pa da, kratko ste proveli", reći će On, "da ste samo znali!" (El-Mu'minun, 112.-114.).[90]

[89] En-Nihaje, Ibn Kesir, 1/323
[90] Tefsir, Ibn Kesir, 3/505

Neki od znakova strahota Sudnjeg dana

Kur'an nam govori o strahotama s kojim će se ljudi suočiti toga dana, kako će se ukočiti pogledi, oduzeti se moć samokontrole i potresti njihova srca. Jedna od najvećih strahota je uništenje ovoga kosmosa koje će obuzeti Zemlju i njena brda, nebo i zvijezde, Sunce i Mjesec.

Naš Gospodar nas obavještava da će se Zemlja uzdrmati i zatresti i da će brda poletjeti i sa zemljom se sravniti, mora vatrom napuniti i izliti, nebo rascijepiti i uzavrijeti, sunce sjaj izgubiti i nestati, Mjesec ostati bez svjetla, zvijezde popadati i sjaj izgubiti i iz svojih orbita izaći.

Navest ću neke od tekstova iz Kur'ana i Sunneta koji će nam odslikati stvarnost tih strahota, a zatim ću pojedinačno govoriti o svakom znaku tih velikih strahota.

Gužvanje Zemlje i smotavanje nebesa

Allah, dž.š., će na Sudnjem danu zgrabiti Zemlju u Svoju ruku i Svojom desnicom nebesa smotati, kao što kaže Uzvišeni:

"Oni ne veličaju Allaha onako kako Ga treba veličati; a čitava Zemlja će na Sudnjem danu u vlasti Njegovoj biti, a nebesa će u moći Njegovoj smotana ostati. Hvaljen neka je On i vrlo visoko iznad onih koje Njemu smatraju ravnim!" (Ez-Zumer, 67.).

Na drugom mjestu nas obavještava o načinu smotavanja nebesa, pa kaže:

"Onoga Dana kad smotamo nebesa kao što se smota list papira za pisanje. Onako kako smo prvi put iz ničega stvorili, tako ćemo ponovo iz ništa stvoriti – to je obećanje Naše. Mi smo doista kadri to učiniti" (El-Enbija, 104.).

Ibn Kesir kaže: "Prenesena je vjerodostojna predaja od Ibn Abbasa u kojoj kaže da riječ "sidžill", spomenuta u ovom ajetu, znači list papira. To isto kažu i Ali ibn ebi Talha, Avfi, Mudžahid, Katade i mnogi drugi, a sa tim se slaže i Ibn Džerir, jer je to poznata riječ u arapskom jeziku, pa bi ovaj ajet značio: "Na dan kad smotamo nebo poput lista papira za knjigu..."[91]

O ovome su preneseni i vjerodostojni hadisi koji imaju isto značenje kao i kur'anski ajeti, s tim da se u njima pojašnjava i to šta će reći Uzvišeni Allah nakon što zgrabi Zemlju u ruku i smota nebesa. U hadisu koji prenose Buharija i Muslim od Ebu Hurejre, Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Allah, dž.š., na Sudnjem danu će uzeti Zemlju u ruku i smotat će nebesa Svojom desnicom, a zatim će reći: "Ja sam istinski Vladar, gdje su vladari Zemlje?"[92]

U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Abdullaha bin 'Umera u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Allah, dž.š., na Sudnjem danu će smotati nebesa, zatim će ih uzeti u svoju desnicu i reći: 'Ja sam istinski Vladar, gdje su sada naslinici? Gdje su oni koji su se oholili?' Zatim će uzeti Zemlju u lijevu ruku (u drugoj predaji stoji – u drugu ruku) i reći: 'Ja sam istinski Vladar. Gdje su nasilnici? Gdje su oni koji su se oholili?'"[93]

Buharija bilježi hadis od Abdullaha bin Mes'uda, koji prenosi da je neki jevrej došao kod Poslanika, s.a.v.s., i rekao mu: "Muhammede, Allah, dž.š., će uzeti nebesa jednim prstom, i sedam zemalja sa jednim prstom, brda sa jednim prstom, drveće sa jednim prstom, ostala stvorenja sa jednim prstom, a zatim će reći: 'Ja sam istinski Vladar'. Poslanik, s.a.v.s., se osmjehnuo, tako da su mu se pokazali kutnjaci, a

91 Tefsir, Ibn Kesir, 4/ 602
92 Miškatu-l-Mesabih, 3/53, br. 5522
93 Ibid, 3/53, br. 5523

zatim je proučio: 'Oni ne veličaju Allaha onako kako Ga treba veličati; a čitava Zemlja će na Sudnjem danu u vlasti Njegovoj biti, a nebesa će u moći Njegovoj smotana ostati. Hvaljen neka je On i vrlo visoko iznad onih koje Njemu smatraju ravnim!'"

Uzimanje Zemlje i smotavanje nebesa će se dogoditi nakon što Allah, dž.š., usmrti sva stvorenja. Neki smatraju da će glasnik povikati, nakon što stvorenja budu skupljena na jedno mjesto na bijeloj zemlji poput srebra na kojoj nije učinjena nijedna nepokornost prema Allahu, dž.š. Ovo mišljenje zastupa Ebu Džafer en-Nuhas.

Ali, ispravno je ono što se prenosi od Ibn Mes'uda, a ne ono što se dobije putem analogije i tumačenja. Kurtubi kaže: "Prvo mišljenje je raširenije. Ovim hadisom se želi istaći Allahovo, dž.š., jedinstvo kao istinskog vladara kad više ne budu važila sva zauzimanja, niti pozivanje na plemenito porijeklo, jer će svaki vladar sa svojim imetkom propasti, i svaki silnik i oholnik će biti uništen zajedno sa svojom vladavinom, neće više biti njihovog pozivanja na plemenito porijeklo i samouzdizanja". Ovo mišljenje je prihvatljivije.[94]

Drobljenje zemlje i sravnjavanje brda

Allah, dž.š., obavještava da će se ova naša čvrsta Zemlja i postojana brda na njoj zatresti na Sudnjem danu i od jednog udara zdrobiti:

"A kad se jednom u rog puhne, pa se Zemlja i nebo dignu i od jednog udara zdrobe, toga dana će se Smak svijeta dogoditi" (El-Hakka, 13.-16.). I kaže:

"A ne valja to! Kad se Zemlja u komadiće zdrobi" (El-Fedžr, 21.), tog trenutka će se ova gorda i čvrsta brda pretvoriti u prašinu, kao što kaže Uzvišeni:

94 Et-Tezkire, Kurtubi, 172

"Na Dan kad se Zemlja i planine zatresu, i planine - pješčani humci razbacani postanu" (El-Muzzemmil, 14.), tj. postat će poput brežuljaka od prašine nakon što su bili postojana brda.

Na drugom mjestu nas obavještava da će brda postati poput vune, kao što kaže Uzvišeni:

"A brda kao vuna šarena" (El-Me'aridž, 9.).

Na drugom mjestu ih Allah, dž.š., poredi sa raščešljanom vunom, pa kaže:

"A planine kao šarena vuna iščupana" (El-Karia, 5.). Zatim nas Uzvišeni obavještava da će ukloniti brda sa njihovih mjesta i da će učiniti Zemlju potpuno ravnom, tako da na njoj neće više biti ni uzvisina, niti dolina. Allah, dž.š., kaže:

"I kad se planine pokrenu" (Et-Tekvir, 3.). I kaže:

"I planine će se zdrobiti i priviđenje će biti" (En-Nebe', 20.).

I kaže: *"I kad se planine u prah zdrobe"* (El-Murselat, 10.).

Zatim nam Uzvišeni Allah opisuje stanje Zemlje nakon što brda budu sravnjena sa zemljom i budu pretvorena u prašinu, pa kaže:

"A na Dan kad planine uklonimo, i kad vidiš Zemlju ogoljenu" (El-Kehf, 47.), tj. izloženu bez uzvišenja i dolina, kao što kaže Uzvišeni:

"A pitaju te o planinama, pa ti reci: 'Gospodar moj će ih u prah pretvoriti i zasuti, a mjesta na kojima su bile ravnom ledinom ostaviti, ni udubina ni uzvisina na Zemlji nećeš vidjeti'" (Ta Ha, 105.-107.).

Mora će se vatrom napuniti i izliti

Što se tiče mora koja pokrivaju veći dio naše planete, u kojima postoje mnogobrojni i raznovrsni oblici života, na kojima mirno plove lađe i odlaze noseći terete, ona će eksplodirati i napuniti se vatrom.

U novije vrijeme često slušamo o eksploziji sićušnog atoma koji je manji od molekula vode. Kako će biti tek onda kad eksplodiraju molekuli vode ovih ogromnih mora! Tada će se mora jedna u druga uliti i vatrom napuniti. Zamislite samo to da ova velika mora postanu zapaljujuća masa. Kako će izgledati kad se iz njih podigne plamen prema nebu? Uzvišeni kaže:

"I kad se mora jedna u druga uliju" (El-Infitar, 3.). I kaže:

"I kad se mora vatrom napune" (Et-Tekvir, 7.).

Prijašnji učenjaci su smatrali da se pod riječju "tefdžir", spomenutoj u ajetu iz sure Tekvir, podrazumijeva rascjepljivanje morskih obala i uklanjanje prepreka između mora, te miješanje pitkih voda sa morskim slanim vodama, tako da će sve vode postati jedno more.[95] Međutim, ono što smo mi spomenuli jasnije je i bliže pravom značenju jer riječ "tefdžir" ima upravo ono značenje koje smo spomenuli i odgovara tome da će se mora jedna u druga uliti. A Allah, dž.š., najbolje zna šta je ispravno.

Treptanje i rascjepljivanje nebesa

Ovo naše predivno plavo nebo u koje svakodnevno gledamo i čije gladanje unosi u naša srca radost, jednoga dana će uzavriti i silno se ustalasati:

"Na Dan kad se nebo silno uzburka" (Et-Tur, 9.), a zatim će se rascijepiti i puknuti:

"Kad se nebo rascijepi" (El-Infitar, 1.). I kaže:

"Kad se nebo rascijepi i posluša Gospodara svoga – a ono će to dužno biti" (El-Inšikak, 1.-2.), tada će nebo postati slabo i hlabavo poput veličanstvenog dvorca čvrste građe i jakih temelja kad ga zadesi snažan zemljotres. Poslije snage i čvrstine, vidite ga srušenog, slabog i razbacanog:

[95] Tefsir, El-Elusi, 30/63

"I nebo će se razdvojiti - tada će hlabavo biti" (El-Hakka, 16.). Lijepa plava boja neba će nestati i postat će poput ucvrkanog ulja – nekad crveno, nekad žuto, nekad zeleno, pa onda plavo, kao što kaže Uzvišeni:

"A kad se nebo razdvoji i kao ucvrkan zejtin rumeno postane" (Er-Rahman, 37.).

Od Ibn Abbasa se prenosi da će nebo toga dana biti poput "feresu-l-virda" (jedna vrsta biljke, op. pr.), a koja – kako kaže El-Begavi – biva u proljeće žuta, zimi crvena, a kad zima bude jaka onda joj se boja mijenja. Tumačeći riječi "verdeten keddihan" iz sure Er-Rahman, Hasan el-Basri kaže: "Bit će različitih boja".[96]

Gubljenje sunčevog sjaja, pomračenje Mjeseca i padanje zvijezda

Sunce koje vidimo i koje nas svakodnevno obasjava svojom svjetlošću, baca na Zemlju svoje zrake i omogućava nam da vidimo, i život svim ostalim živim stvorenjima i biljkama na Zemlji, jednoga dana će izgubiti svjetlost i svoje zrake, kao što kaže Uzvišeni:

"Kad Sunce sjaj izgubi" (Et-Tekvir, 1.).

Što se tiče Mjeseca koji na početku svakog mjeseca vidimo u obliku mlađaka i koji se postepeno povećava i popunjava sve dok ne postane pun i prekrasan, o čijoj ljepoti pjevaju pjesnici i čije svjetlo putnicima obasjava put, izgubit će svoj sjaj:

"Kad se pogled od straha ukoči i Mjesec pomrači" (El-Kijame, 7.-8).

Prekrasne zvijezde razasute po plavom nebeskom svodu toga dana će izići iz svojih orbita i popadati:

"I kad zvijezde popadaju" (El-Infitar, 2. i Et-Tekvir, 2.).

96 Tefsir, Ibn Kesir, 6/494

Kurtubijev komentar tekstova koji opisuju strahote Sudnjeg dana

Kurtubi kaže: "Tirmizi bilježi hadis od Ibn Umera, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko želi da gleda u Sudnji dan neka uči: *'Kad Sunce sjaj izgubi'* (znači, suru Et-Tekvir), *'Kad se nebo rascijepi'* (znači, suru El-Infitar), *'Kad zvijezde popadaju"* (znači, suru El-Inšikak). Kurtubi kaže: "Ovaj hadis je dobar".[97]

Ove tri sure govore isključivo o Sudnjem danu, spominju rascjepljivanje nebesa, gubljenje sunčevog sjaja, padanje zvijezda i još mnoge druge strahote, kao što je izlazak ljudi iz kaburova, vatrene tamnice ili prekrasne dvorce nakon što ljudima budu predočena njihova djela i bude donesena knjiga koju će uzeti desnom ili lijevom rukom ili će im knjiga biti data iza leđa, a što ćemo kasnije detaljnije pojasniti.

Uzvišeni kaže: *"Kad se nebo rascijepi"*. I kaže:

"A na Dan kad se nebo rastvori i samo tanak oblak pojavi" (El-Furkan, 25.), i vidiš ga hlabavog, rastvorenog i rascijepljenog, kao što kaže Uzvišeni:

"I nebo će se otvoriti i mnogo kapija imati" (En-Nebe', 19.).

Oblak će biti zastor između nebesa i Zemlje. Neki kažu da će se rascijepiti od žestine džehenemske vatre, a to će biti onda kad će presahnuti pitke vode i biti postavljena terezija. Nebo će prvo postati crveno poput ucvrkanog ulja. Rascijepit će se u trenutku kad Allah, dž.š., htjedne uništiti ovaj svijet.

Neki, pak, kažu da će nebo postati raznobojno, postat će žuto, pa onda crveno ili će postati crveno, pa onda žuto poput gorke tikvice, koja je u proljeće žuta, a ljeti, kad nastupe vrućine, postane crvena, a zatim siva. Tako misli i Halimi.

Uzvišeni kaže: *"Kad Sunce sjaj izgubi"*. Ibn Abbas kaže

97 Ovaj hadis je vjerodostojan; bilježe ga Tirmizi, Hakim i Ahmed

da se pod time misli na to da će se Sunce spojiti sa 'Aršom. Drugi smatraju da to znači da će izgubiti svoju jasnoću. Tako smatraju Hasan i Katade, a iste riječi se prenose i od Ibn Abbasa i Mudžhida. Ebu 'Ubejde kaže: "Bit će poput turbana koji se razmota i nestane". Rebi' bin Hajsem kaže: "Riječ 'kuvviret' spomenuta u ajetu znači da će Sunce pasti".

Kurtubi kaže: "Osnovno značenje ove riječi je 'sakupiti' ili 'smotati', uzeto od 'smotati turban oko glave'. Sunce će izgubiti svjetlost, a zatim će biti bačeno; a Allah najbolje zna".

Riječi Uzvišenog: *"I kad zvijezde popadaju"*, znače – popadaju i raspu se. Neki kažu: Popadat će iz ruku meleka jer će oni pomrijeti. U jednoj predaji se kaže da su zvijezde povješane između nebesa i Zemlje na lancima koje drže meleki. Ibn Abbas, r.a., kaže: "Riječ 'inkederet' spomenuta u ajetu znači 'promijeniti se', a osnovno značenje je 'padati'. Zvijezde će popadati u mora, koja će se zbog toga, kad nestane vode u njima, napuniti vatrom".

"I kad se planine pokrenu..." Te riječi Uzvišenog su poput riječi: *"A na Dan kad planine uklonimo"*, tj. kad, umjesto kamenja, postanu poput pješčanih humki od sitnog pjeska i budu poput šarene vune i budu poput priviđenja. Neki kažu da će brda nakon što se pokrenu postati kao šarena vuna zbog žestine džehenemske vatre, isto kao što će i nebo postati poput ucvrkanog ulja. Halimi veli: "To je zbog toga, a Allah najbolje zna, što je zemaljska voda bila zadržavana između neba i Zemlje (u oblacima) pa kad nestane vode i pojača se žestina džehenemske vatre, to će se odraziti i na nebo i na Zemlju na način na koji je to opisano".

Riječi Uzvišenog: *"I kad steone kamile bez pastira ostanu"*, tj. njihovi vlasnici će ih napustiti i neće ih musti jer će biti zauzeti brigom o sebi. Te deve će biti u posljednjim mjesecima steonosti i tada su najdraže svojim vlasnicima, ali će na Sudnjem danu biti napuštene.

Značenje ajeta je da oni, kad ustanu iz svojih kaburova i vide jedni druge i ugledaju divlje zvijeri i životinje sakupljene na jedno mjesto i među njima svoje steone deve koje su im bile najdraži imetak, devama neće pridavati nikakvu važnost, niti će se na njih osvrtati. Također, može značiti to da će Allah, dž.š., poništiti vlasništvo ljudi nad onim što su posjedovali na Dunjaluku, pa će vlasnici vidjeti svoje deve, ali im neće moći prići.

Neki smatraju da riječ "išar" spomenuta u ovom ajetu označava oblake, te da će im Allah, dž.š., zabraniti da spuštaju kišu. Postoji i mišljenje da se ova riječ odnosi na gradove, te da na Sudnjem danu niko neće u njima stanovati. Neki učenjaci smatraju da spomenuta riječ označava zemlju koja će postati neplodna i na njoj nikakvi usjevi neće više uspijevati. Međutim, prvo mišljenje je najraširenije i njega zastupa većina učenjaka.

Uzvišeni kaže: *"I kad se divlje životinje saberu"*, tj. sakupe. I kaže: *"I kad se mora vatrom napune"*, tj. potpale i postanu vatra. Ove riječi prenosi Dahhak od Ibn Abbasa, r.a.. Katade veli: "Znači, voda im presahne i nestane". Hasan i Dahhak kažu: "Tj., ustalasaju se". Ibn ebi Zemenejn kaže: "Riječ 'sudžiret' znači – napuniti se. Mora će se napuniti vodom, ustalasati se, preliti jedno u drugo i postati jedna cjelina". I Hasan je istog mišljenja.

Neki kažu: "Sunce će izići iz svoje putanje i biti bačeno u mora, koja će se zbog toga zagrijati i pretvoriti u vatrenu masu". Halimi kaže: "Ukoliko uzmemo u obzir mišljenje onih koji riječ 'tesdžir' tumače kao ispunjavanje i punjenje, onda je moguće da ovaj ajet znači to da će vatra obuhvatiti veći dio mora jer je Sunce mnogo puta veće od Zemlje, pa kad se baci u mora, ona će se napuniti i povećat će im se obim".

Uzvišeni kaže: *"I kad se duše sa tijelima spare"*.

Hasan u komentaru ovog ajeta kaže da će se svaka skupina ljudi priključiti na Sudnjem danu njoj sličnoj – jevrej sa ostalim jevrejima, kršćanin sa kršćanima, vatropoklonik sa

vatropoklonicima i bit će zajedno proživljeni svi oni koji su obožavali nešto drugo mimo Allaha, dž.š. Licemjeri će biti sa licemjerima, a vjernici sa vjernicima.

'Ikrima kaže: "Značenje ajeta je u tome da će se duše spojiti sa tijelima, tj. povratiti u njih".

Neki kažu da će se onaj koji je pozivao na stranputicu susresti sa onima koje je zaveo, bilo da je od šejtana ili od čovjeka, dok drugi smatraju da ovaj ajet znači to da će se vjernik priključiti hurijama, a nevjernici šejtanima.

Riječi Uzvišenog: *"I kad živa sahranjena djevojčica bude upitana zbog kakve krivice je umorena"*, označavaju kćeri iz džahilijetskog doba koje su žive zakopavali u zemlju, a to su činili iz dva razloga: govorili su da su meleki Allahove, dž.š., kćeri i tako izmislili da Allahu, dž.š., pripadaju ženski potomci, te, drugo, bojali su se neimaštine i siromaštva.

Cilj upućivanja pitanja sahranjenoj djevojčici je da osudi njenog ubicu, kao što se kaže djetetu kojeg je neko udario: Zašto si udareno, šta si skrivilo?

Hasan kaže: "Allah, dž.š., ovim ajetom želi ukoriti i osuditi ubicu nevine djevojčice, jer je ubijena bez ikakvoga grijeha. Prema jednom od kiraeta, ovaj ajet se uči: "A kad živa sahranjena djevojčica upita". Na Sudnjem danu će ova djevojčica doći svome ocu i upitati: "Zbog koje krivice si me ubio?"

Neki smatraju da riječ "upitana" znači da će neko drugi umjesto nje upitati za razlog njezinog ubistva, kao što kaže Uzvišeni: *"Jer će se za obavezu, zaista, odgovarati!"* (El-Isra, 34.).

Riječi Uzvišenog: *"I kad se listovi razdijele"* govore o polaganju računa, o čemu ćemo kasnije opširnije pisati. I kaže: *"I kad se nebo ukloni"*. Neki kažu da to znači – smotaju se, kao što kaže Uzvišeni:

"Onoga Dana kad smotamo nebesa kao što se smota list papira za pisanje" (El-Enbija, 104.), tj. kao motanje lista papira sa onime šta je na njemu. Neki smatraju da riječ "sidžill" spomenuta u ajetu označava ime jednog od ashaba Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pisara Objave. Međutim, nije nam poznato da se iko od ashaba zvao ovim imenom.

Uzvišeni kaže: *"I kad se Džehennem raspali"*, tj potpali. I kaže: *"I kad se Džennet približi"*, tj. onima koji zaslužuju da uđu u njega. I kaže Uzvišeni: *"Svako će saznati ono što je pripremio"*, tj. uradio, kao što kaže Allah, dž.š.:

"Svako će saznati šta je pripremio, a šta je propustio" (El-Infitar, 5.).

U stihovima iz Tezkire od Kurtubija se kaže:

"Zamisli samo, o ti obmanuti,
Sudnji dan došao, nebo će uzavrijeti,
Na dan kad se Sunce spusti i iznad ljudi zaplovi,
Zvijezde popadaju i bez svjetla ostanu,
I kad se mora od straha vatrom napune
I vidiš ih da poput ognja vriju,
I kad se brda iz temelja poljuljaju,
I kad se kao da su oblaci pokrenu,
I steone deve ostanu napuštene,
A naselja porušena, bez života ostavljena,
A divlje zvijeri na Strašnom danu okupljene
pitaju vladare: Gdje idete?
I kad se čestiti vjernici ožene hurijama,
Sa kosom predivnom ukrašenom,
I kad nevina djevojčica bude upitana
Zbog kojeg grijeha je ubi zločinac,
I kad Veličanstveni desnicom nebesa smota
Poput raširenog papira za pisanje
I kad se listovi razdijele i polete,
A zastori se sa očiju vjernika skinu,
I nebo se ukloni sa onime na sebi,
I vidiš sazviježđa kako u orbitama plove,
I kad se oganj raspali i njegovo pucketanje
do grješnika dopre,

A dženetski vrtovi ukrase
I pripreme za mladića, čednog, postojanog i strpljivog,
I kad se nevino dijete u majčinom naručju
Poboji za sebe, a srce mu od straha zatreperi,
Ono bez grijeha, a boji se za sebe,
Šta li je tek sa onim koji stalno griješi?"[98]

Mehasibii opisuje strahote Sudnjeg dana

Haris el-Mehasibii, opisujući strahote Sudnjeg dana veli: "Kad svi pomru, Zemlja i nebo ostanu bez svojih stanovnika i svi nestanu nakon što su živjeli i kretali se i ne ostane niko da sluša, niti da vidi, i ostane samo Svemoćni i Uzvišeni, Koji je oduvijek bio i nikad neće nestati, jedinstven u Svojoj Veličini i Uzvišenosti, tvoju dušu će iznenaditi jedan povik koji će sva stvorenja, zajedno sa tobom, pozvati da ponizno i skrušeno dođu pred Allaha, dž.š. Zamisli samo kako će taj povik uticati na tvoj sluh i razum kad shvatiš da si pozvan da staneš pred Najvećeg Vladara? Srce će ti zatreptati, a kosa osijediti od toga poziva, jer je to povik koji će te dovesti pred Veličanstvenog, Plemenitog, Uzvišenog i Moćnog.

U trenutku dok ti budeš drhtao od straha od toga glasa koji ćeš čuti, nad tobom će se rascijepiti zemlja i ti ćeš, sav prašnjav, ustati na svoje noge iz kabura u kome si ležao i uputit ćeš se, pogleda oborenog, u pravcu odakle je došao poziv. Sva stvorenja će sa tobom ustati, prašnjava od zemlje u kojoj su toliko vremena ležali i truhli.

Zamisli samo njihovo ustajanje sa strahom i zebnjom, čime ćeš biti ispunjen i ti i oni, zamisli sebe kako potpuno go, ponižen, usamljen, uplašen, tužan, pun briga i zebnji ideš u gomili drugih stvorenja, golih i bosih. Svi šute okruženi

[98] Et-Tezkire, 214

poniženjem, jadom i bijedom, strahom i užasom. Čuješ samo topot njihovih nogu i glas koji doziva, a prema kojem su se svi uputili. I ti si među njima, ideš skrušeno i ponizno sve dok ne stigneš na mjesto gdje su se okupili svi narodi, generacije i pokoljenja džinna i ljudi, goli i bosi.

Ovosvjetski vladari su lišeni vlasti, stoje jadni i poniženi, i sada su, među svim ljudima, oni najbjedniji, najbeznačajniji i najbezvrjedniji nakon što su se uzdizali i oholili nad ostalim Allahovim, dž.š., robovima na Zemlji. Zatim će pristići zvijeri iz ravnica i sa brda, pognutih glava zbog strahota Sudnjeg dana nakon što su bile neukrotive i divlje, udaljene od ostalih stvorenja. Sada, na Dan okupljanja, dolaze ponizno, ne napadaju nikoga svojim očnjacima, niti kidaju svojim oštrim kandžama. Zamisli samo divlje zvijeri kako poslušno dolaze na taj Veličanstveni dan, na Dan okupljanja i obračuna. Zvijeri će, nakon što su druge napadale i bile neustrašive, doći i stati iza ljudi, oborenih glava, ponizno i poslušno pred Najvećim Vladarom.

Doći će šejtani, nakon što su bili oholi i neposlušni, puni straha pred poniženjem na Dan polaganja računa pred Allahom Uzvišenim. Pa neka je slavljen Onaj Koji ih je sve sabrao nakon što je prošlo dugo vremena otkako su struhli i, uprkos različitosti njihove prirode i ćudi, nagona da jedni druge napadaju, Sudnji dan ih je sve ukrotio i na jednom mjestu ih okupio.

Kad se skupe svi stanovnici Zemlje, ljudi, džinni i šejtani, zvijeri, stoka i gmizavci i stanu na mjestu obračuna i polaganja računa, zvijezde će popadati sa neba, a Sunce i Mjesec sjaj izgubiti, pa Zemlja utonuti u mrak i tminu, jer su svjetiljke koje su je obasjavale prestale plamtjeti. I dok ti i ostala stvorenja budete tako stajali, zemaljsko nebo će se pokrenuti i pomjeriti i ti ćeš svojim očima gledati u taj zastrašujući prizor.

Zatim će se, uprkos njegovom čvrstom zdanju i udaljenosti petstotina godina putovanja, rascijepiti. I kako će samo zastrašujuće odjeknuti u tvojim ušima zvuk tog praskanja.

Zatim će biti raskomadano zbog veličine strahota Sudnjega dana. Meleki će stajati na njegovim krajevima i okruživati ono što se raskomadalo i rascijepilo. Šta misliš o strahotama od kojih će se nebo rascijepiti i koje će njegov Gospodar učiniti da izgleda poput srebra u kojem ima žutila zbog velikih strahota toga Dana, kao što kaže Uzvišeni i Veliki: *"A kad se nebo razdvoji i kao ucvrkan zejtin rumeno postane"* (Er-Rahman, 37.), *"onoga Dana kad nebo bude kao talog od zejtina, a brda kao vuna šarena"*(Mearidž, 8.-9.)?

Meleki koji su stajali na krajevima zemaljskog neba spustit će se na zemlju obračuna i polaganja računa. Spustit će se sa svojim ogromnim tijelima, svojim gromkim glasovima ponizno i pokorno veličajući Najvećeg Vladara, Koji ih je okupio na Zemlji da bi Mu odgovarali na pitanja i stajali pred Njim. Zamisli ih samo kako se spuštaju kroz oblake, onako ogromni, povišenih glasova, ponizno se odazivajući naredbi svoga Gospodara.

Kako ćeš se samo ti i ostala stvorenja prepasti, bojeći se da nisu poslani da vas kažnjavaju i unište, pa ćete upitati: "Je li među vama naš Gospodar, Allah, dž.š.?", a meleki će se prepasti pitanja kako neko može i pomisliti da se Gospodar nalazi među njima, pa će povikati svojim jakim glasovima, odgovarajući stanovnicima Zemlje: "Slavljen neka je naš Gospodar, On nije među nama, On će doći kasnije".

Tada će meleki okružiti stvorenja i poget će glave od težine Sudnjeg dana, pa iako su ogromni i veliki, meleki će spustiti svoja krila i pogeti glave iz strahopoštovanja prema svome Gospodaru. Isto će, u velikom broju i ogromnih tijela, učiniti stanovnici svih sedam nebesa, i svi oni će okružiti stvorenja na Sudnjem danu. Kad se iskupe svi stanovnici sedam nebesa i sedam zemalja, Sunce će se spustiti iznad glava stvorenja na daljinu jednog ili dva luka i pržit će ih tako deset godina. Toga dana neće bit drugog hlada osim hlada 'Arša (Prijestolja) Gospodara svih svjetova. Kakva je samo razlika između onog

koji će biti smješten u taj hlad i onog koji će biti izložen sunčevoj žegi, koja će ga pržiti i povećavati mu muke i nevolje?

Tada će se narodi uskomešati, pa će jedni druge stješnjavati. Stope će se izmiješati, a grla ispucati od velike žeđi. Sastavit će se sunčeva žega sa vrelinom ljudskih uzdaha, a tijela će biti čvrsto priljubljena jedna uz druga te će iz njih poteći tako obilan znoj da će potopiti čitavu Zemlju i ljude, shodno njihovom položaju i stepenima kod Allaha, dž.š., jesu li bili od onih sretnih ili onih koji su nesretni. Nekima će znoj dopirati do članaka, nekima do pojasa, a nekima do ušiju. Neki će se jedva vidjeti od znoja, jer će biti potopljeni u njemu, a kod nekih će znoj normalno teći."

Od Ibn 'Umera se prenosi da je rekao: "Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'Zaista će čovjek (a drugi put je rekao: zaista će nevjernik) na Sudnjem danu stajati u znoju koji će mu, od dužine stajanja, dopirati do polovice ušiju'.

U hadisu koji prenosi Abdullah, a koji se pripisuje Poslaniku, s.a.v.s., stoji: "Nevjernik će na Sudnjem danu biti zauzdan vlastitim znojem zbog dužine toga dana" (a u predaji od Alije: zbog dužine stajanja) sve dok ne zamoli: 'Gospodaru, smiluj mi se i izbavi me iz ovog stanja, pa makar me i u vatru poslao'. A ti ćeš, bez sumnje, biti jedan od onih koji će stajati na tom mjestu. Zamisli sebe, vratio si se svome Gospodaru, potopljen si u svome znoju. Sve nevolje svijeta su te zadesile, u prsima ti je teško, ne možeš disati od znoja, straha i užasa. I ostali ljudi iščekuju presudu: ili u Kuću sreće ili u Kuću nesreće. Tako će biti sve dok ti i ostali ne dođete do zadnjih granica izdržljivosti i čekanje se ne odužì: niti ćete razgovarati, niti će vas drugi zanimati.

Od Katade ili od K'aba se prenosi da je rekao u komentaru slijedećeg ajeta: "Na dan kad će ljudi zbog Gospodara svjetova ustati", "Stajat će tri stotine godina". Kaže: "Čuo sam Hasana kako govori: 'Šta misliš o narodima koji će zbog Allaha, dž.š., stajati na svojim nogama pedest hiljada godina, niti će šta jesti, niti piti? Kad im vratovi popucaju od žeđi i utrobe izgore od gladi i budu povedeni u vatru i napiju se iz posuda čija će vrelina biti

nesnosna i plamen biti veoma jak i više ne mognu trpjeti, obratit će se jedni drugima tražeći nekoga ko će se zauzimati za njih kod njihovog Gospodara da ih oslobodi ove patnje i uvede u Džennet ili u Džehennem i riješi ih ovog nesnosnog stajanja. Otići će Ademu, Nuhu, poslije njega Ibrahimu, zatim Musau i Isau, i svi oni će im reći: 'Gospodar moj se danas rasrdio kao nikad prije, ni poslije'. Svi će se pozivati na veliku srdžbu njihovog Gospodara i bit će zauzeti samim sobom, govoreći: 'Brigo moja, brigo moja!'"

Briga za samog sebe će spriječiti zauzimanje kod Gospodara za bilo koga drugog osim za sebe, a to potvrđuju i riječi Uzvišenog Allaha, dž.š., Koji kaže:

"Na Dan u kom će svaki čovjek samo o sebi brinuti" (En-Nahl, 111.). Zamisli samo glasove stvorenja dok dozivaju, svako za sebe: "Gospodaru, spasi me, Gospodaru, spasi me!" Nećeš čuti ništa drugo osim ovih riječi. Kako će to samo biti strašno dok budeš dozivao sa njima, obuzet brigom o sebi i nastojeći se spasiti kazne svoga Gospodara! Šta misliš o Danu u kojem će dozivati odabrani Adem, a.s., i Ibrahim, a.s., prijatelj Milostivog, i Musa, a.s., koji je još na Dunjaluku razgovarao sa Allahom, dž.š., i Isa, a.s., Allahov ruh i Njegova riječ, koju je On u Merjemu udahnuo?

Uprkos njihovoj odlikovanosti i velikim stepenima kod Allaha, dž.š., svaki od njih će dozivati: "Gospodaru spasi me, Gospodaru spasi me!", bojeći se velike srdžbe svoga Gospodara. Kako ćeš tek ti biti uplašen i obuzet brigom o sebi, ispunjen tugom i strahom? Kad stvorenja izgube svaku nadu da će se oni zauzimati za njih, doći će Muhammedu, s.a.v.s., i zatražiti od njega da se zauzima za njih, i on će im se odazvati. Ustat će pred Gospodarom i zatražiti dozvolu i bit će mu dozvoljeno, a zatim će pasti na sedždu nadahnut zahvalom i pohvalom koja samo njemu dolikuje, a ti i ostali ćete sve to čuti. Njegov Gospodar će mu udovoljiti i ubrzat će nastupanje polaganja računa i izlaganja djela".[99]

99 Kitabu-t-Tevehhum ve-l-Ehval, 5

Stanja ljudi na Sudnjem danu

Stanje nevjernika

Poništenje djela nevjernika

Prepirka stanovnika vatre

Stanje muslimana grješnika

Oni koji nisu davali zekat

Oni koji su se oholili

Grijesi zbog kojih Allah, dž.š., neće ni osloviti njihovog počinioca

Oni koji su raskošno živjeli

Sramoćenje varalice

Utajivači, otimači zemlje i dvoličnjaci

Vladar koji je nepristupačan svojim podanicima

Onaj koji prosi, a ima koliko je potrebno

Onaj koji bude pljuvao u pravcu Kabe

Ko slaže da je sanjao nešto što nije vidio u snu

Stanje bogobojaznih

Oni koje će Allah, dž.š., staviti u Svoj hlad

Oni koji žure priteći u pomoć svojoj braći muslimanima

Oni koji olakšavaju nevoljnicima

Oni koji su bili pravedni u porodici i prema onima kojima su vladali

Šehidi i graničari

Oni koji obuzdavaju svoju srdžbu i ljutnju

Oslobađanje muslimana iz ropstva

Vrijednost mujezina

Oni koji su osijedili u islamu

Vrijednost abdesta

Stanja ljudi na Sudnjem danu

Stanja ljudi na Sudnjem danu će se jasno razlikovati. Mi ćemo ovdje pojasniti stanja tri skupine ljudi: nevjernika, grješnika muslimana i bogobojaznih i čestitih.

Stanje nevjernika

Onaj ko dobro razmisli o tekstovima Kur'ana i Sunneta koji govore o prizorima Sudnjeg dana, shvatit će veličinu strahota i nevolja koje će se sručiti na nevjernike tog Velikog dana. Mi ćemo navesti neke od prizora koje opisuje Kur'an:

1) Opisujući nam stanje nevjernika u trenutku kad budu izlazili iz kaburova, Allah, dž.š., kaže:

"Dan u kome će žurno, kao da kumirima hrle, iz grobova izići oborenih pogleda i poniženjem oprhvani. To će biti onaj Dan kojim im se stalno prijeti!" (El-Me'aridž, 43.-44.).

Ajet nam ukazuje na brzinu njihovog izlaska iz kaburova, kad će se uputiti prema mjestu odakle je dopro glas koji ih je dozvao. Izgledat će kao da žure prema svojim kipovima koje su obožavali na Dunjaluku. Ali, toga dana neće biti sretni i radosni kao što su bili na ovom svijetu, nego će biti u stanju poniženja, oborenih pogleda, prezrenost ih je okružila sa svih strana baš onako kako im je obećao Allah, dž.š., dok su još bili na Dunjaluku.

2) I kaže Uzvišeni: *"Zato se okreni od njih! Na Dan kad ih glasnik pozove na nešto užasno, oni će oborenih pogleda iz grobova izlaziti, kao skakavci rasuti, i netremice gledajući u glasnika i žureći, nevjernici će govoriti: 'Ovo je težak dan!'" (El-Kamer, 6.-8.).*

Ovi ajeti, kao i prethodni, ukazuju na stanje u kojem će izlaziti: oborenih pogleda, poniženi, žureći prema glasu koji ih je dozvao. Također nam pruža živu sliku opisujući nam proživljenje i sakupljanje. Njihovi pokreti i kretanje dok budu žurno izlazili iz kaburova najsličniji su razasutim skakavcima. Uz to, ajeti sadrže priznanje nevjernika da ih se ovaj dan teško dojmio i da ih je pogodio: *"Nevjernici će govoriti: 'Ovo je težak dan!'"*

3) Treći ajet ukazuje na to da će nevjernici u trenutku kad se puhne u rog prizivati propast i prokletstvo, pitajući se ko ih je to iz kaburova proživio. Allah, dž.š., kaže:

"I puhnut će se u rog, pa će oni iz grobova prema Gospodaru svome pohrliti, govoreći: 'Teško nama! Ko nas iz naših grobova oživi?' – 'Eto, ostvaruje se prijetnja Milostivog, poslanici su istinu govorili!" (Ja Sin, 51.-52.).

Kod Ebu Mahkema el-Džisrija bi se sakupljali njegovi drugovi, a bio je veoma mudar, pa kad bi se proučio ovaj ajet, on bi zaplakao i zatim bi rekao: "Zbog ograničenosti i slabosti razuma, strahote Sudnjega dana se smatraju malim. Tako mi Allaha, da su stanovnici kaburova shvatili pravu težinu situacije, ne bi prizivali propast u prvim trenucima proživljenja i ne bi stali na mjesto polaganja računa i ispitivanja, a da ne ugledaju veliku opasnost koja se nad njih nadvila. Sudnji dan ih je zadesio sa svim svojim strahotama, ali su oni, zbog dužine mučenja i kažnjavanja u kaburovima, smatrali da je to najveća kazna koja ih može zadesiti. Međutim, nisu prizivali propast kad su izlazili iz kaburova osim radi toga što su izloženi još većoj nevolji i kazni. Da nije tako, ne bi smatrali kaznu u kaburovima malom u odnosu na kaznu koja im dolazi. Zbog toga su i nazvali svoje kaburove 'rikaden' (mjestom gdje su mirovali i spavali), a dokaz za ovo imamo i u Kur'anu. Allah, dž.š., kaže: *'A kad dođe nevolja najveća'"* (En-Nazi'at, 34.).

Zatim bi Ebu Mahkem plakao sve dok ne bi bradu natopio suzama.[100]

4) Slijedeći ajet nam opisuje nove detalje njihovog izgleda prilikom proživljenja. Njihovi pogledi su, pred veličinom strahota, ukočeni i izbuljeni, a srca prazna i obuzeta samo strahotom koja ih je okružila. Uzvišeni kaže:

"A ti nikako ne misli da Allah ne motri na ono što rade nevjernici! On im samo pušta do Dana kad će im oči ostati otvorene i kad će, žureći uzdignutih glava, netremice gledati; a srca će im prazna biti" (Ibrahim, 42.-43.).

Profesor Sejjid Kutb, da mu se Allah, dž.š., smiluje i obilno ga nagradi, kaže u komentaru ovoga ajeta: "Poslanik, s.a.v.s., ni u kom slučaju ne smatra da Allah, dž.š., ne motri na ono što nasilnici rade. To izgleda tako samo na prvi pogled. Govor je upućen onima koji vide nasilnike i nevjernike kako uživaju i naslađuju se ovim svijetom i slušaju Allahovu, dž.š., prijetnju upućenu njima i vide kako ih ta prijetnja ne stiže na ovom svijetu. Ovaj ajet ukazuje na to da se to odgađa do trenutka kad će biti kažnjeni kaznom koja će vječno trajati, od koje se neće moći osloboditi. Bit će kažnjeni u Strašnom danu, u kojem će se pogledi ukočiti od straha i užasa, oči će ostati otvorene gledajući u strašne prizore, niti će treptati, niti će se pomjerati. Zatim se opisuje prizor u kojem će se zateći ljudi...

Vidjet ćeš ih kako žure ne osvrćući se ni na šta, podignutih glava, ne zato što oni to tako žele, nego zato što su im vratovi ukočeni i nisu ih u stanju pomjeriti. Pogledi će im biti usmjereni prema zastrašujućim prizorima; neće treptati, niti se pomjerati. Srca su im od straha prazna; ne pridaju ničemu pažnju, niti se čega sjećaju. Ovo je taj Dan do kojeg im Allah, dž.š., odgada kaznu kako bi se susreli sa svim ovim užasima i suočili sa

100 En-Nihaje, Ibn Kesir, 1/274

velikim strahom. Bit će poput ptića uhvaćenog u strašne kandže: "On im samo pušta do Dana kad će im oči ostati otvorene i kad će, žureći uzdignutih glava, netremice gledati; a srca će im prazna biti". Brzina kretanja će biti veoma velika, pogledi ukočeni, prisiljeni da gledaju u taj užas, srce istravljeno i prazno, daleko od bilo kakve sposobnosti da išta shvati ili razumije..., a sve to zbog prizora koji će poglede ukočenim učiniti".[101]

5) Kur'an opisuje i strah koji će ovladati u dušama nevjernika tog Veličanstvenog dana, pa kaže:

"I upozori ih na bliski Sudnji dan, kad će srca do grkljana doprijeti i popriječiti se, kad nevjernici ni prisna prijatelja ni posrednika neće imati koji će uslišan biti" (El-Mu'min, 18.).

Ajet nam opisuje Sudnji dan kao da je već došao, a duše su zbog toga unesrećene i potištene, srca kao da udaraju u grkljanima. Nevjernici će, zato što su im se srca u grkljanima popriječila, od bola i straha otežano disati, i to će im samo povećavati nevolje. Neće moći naći sebi prisnog prijatelja koji bi sa njima saosjećao, niti nekoga čija se riječ sluša da se za njih na ovom teškom i strašnom mjestu zauzima.[102]

6) Zato što su ovi bili zločinci, odmetnici od svog Stvoritelja, Boga, i zato što su bili oholi, ne obožavajući Ga, bit će na Sudnjem danu dovedeni pred Njega okovani u lance, obučeni u košulje od katrana, a vatra će im lica pokrivati. Kako je samo užasno to što će doživjeti i veliko to što će sresti:

"Na Dan kad Zemlja bude zamijenjena drugom zemljom, a i nebesa, i kad svi iziđu pred Allaha Jedinoga i Svemoćnog. Toga dana ćeš vidjeti grješnike povezane u zajedničke okove; košulje će im od katrana biti, a vatra će lica njihova obavijati" (Ibrahim, 48.-50.). Komentirajući ovaj ajet, imam Taberi veli: "Oni koji nisu vjerovali u Allaha, dž.š., i koji su bili mnogobošci razlikovat će se od ostalih toga Dana, znači na Dan

[101] U okrilju Kur'ana, 4/2111
[102] U okrilju Kur'ana, 6/3074

kad će Allah, dž.š., zamijeniti Zemlju drugom zemljom i nebesa, s tim što će biti okovani u zajedničke okove". Kaže: "Ruke i noge će im biti lancima svezane za vratove".[103]

7) Sunce će se spustiti i bit će udaljeno od ljudi samo jednu milju i, da nisu stvoreni novim stvaranjem poslije kojeg nema nestajanja, istopili bi se i iščezli, ali nakon prve smrti više neće umirati. Njihov znoj će se razliti po Zemlji i nakvasit će je, a zatim će je potopiti i ljudi će, shodno svojim djelima, biti u znoju.

U Muslimovom «Sahihu» se prenosi da je Mikdad bin el-Esved rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: 'Na Sudnjem danu će se Sunce tako nisko spustiti da će biti udaljeno samo jednu milju iznad ljudskih glava'. Sulejm bin el-Amir je na to rekao: 'Tako mi Allaha, dž.š., ne znam šta se misli pod riječju 'milja', u dužini cijele Zemlje ili onoliko dokle oko može doprijeti?' Kur'an kaže: 'Pa će ljudi biti potopljeni u znoj shodno njihovim djelima. Nekima će znoj dopirati do članaka, nekima do koljena, nekima do pojasa a nekima će dopirati do usta'. Nakon toga je Poslanik, s.a.v.s., pokazao prstom na usta".[104]

U Buharijinom i Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Ibn 'Umera koji prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., komentirajući slijedeći ajet:

"Na dan kad će ljudi zbog Gospodara svjetova ustati" (El-Mutaffifun, 6.), rekao: "Neki od njih će stajati u svom znoju koji će dopirati do polovice ušiju".

U Buharijinom i Muslimovom «Sahihu» se, također, prenosi od Ebu Hurejre, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ljudi će se na Sudnjem danu toliko znojiti da će im znoj doprijeti sedamdeset lakata iznad zemlje i zauzdat će ih tako da će im dopirati do ušiju".

8) Kad nevjernici vide kaznu i poniženje koje će zadesiti nevjernike i mnogobošce, obuzet će ih tuga i kajanje. Zbog

[103] Tefsir, Ibn Džerir et-Taberija, 13/253
[104] Sahihu-l-Muslim, 4/2196, br. 2864

veličine njihove tuge i žalosti taj dan je nazvan Danom tuge: *"I spomeni ih na Dan tuge kad će biti s polaganjem računa završeno, a oni su ravnodušni bili i nisu vjerovali"* (Merjem, 39.).

Zbog žestine i veličine kajanja zato što nije slijedio Poslanika, s.a.v.s., i što je slijedio njegove neprijatelje, nevjernik će gristi svoje ruke:

"Na Dan kad nevjernik prste svoje bude grizao, govoreći: 'Kamo sreće da sam se uz Poslanika pravog puta držao, kamo sreće, teško meni, da toga i toga za prijatelja nisam uzeo, on me je od Kur'ana odvratio nakon što mi je priopćen bio!' – a šejtan čovjeka uvijek ostavlja na cjedilu" (El-Furkan, 27.-29.).

9) Toga dana će nevjernici biti ubijeđeni da im grijesi neće biti oprošteni i opravdanja primljena, i izgubit će svaku nadu u Allahovu milost:

"Na Dan kad nastupi Čas – mnogobošci će svaku nadu izgubiti" (Er-Rum, 12.).

10) Nevjernici će toga dana priželjkivati da ih Allah, dž.š., potpuno uništi i pretvori u prašinu:

"Toga dana jedva bi dočekali oni koji nisu vjerovali i koji su se protiv Poslanika dizali da je nad njima zemlja poravnana; a od Allaha neće moći nijednu riječ sakriti" (En-Nisa', 41.),

"... a nevjernik uzviknuti: 'Da sam, bogdo, zemlja ostao!'" (En-Nebe', 40.).

Kakvo je sada tvoje mišljenje o onima koje su puste želje obuzimale!?

Poništenje djela nevjernika

Djela nevjernika se dijele na dvije vrste:

Prva vrsta su djela kao što su nasilje, prelaženje svake granice u griješenju, činjenje nereda na Zemlji i slično. Ovo su loša i nevaljala djela i njihov počinilac se ne nada nikakvom

dobru, niti očekuje nagradu za to. Kur'an njihova djela poredi sa tminama jednim iznad druge:

"Ili su kao tmine nad dubokim morem koje prekrivaju talasi sve jedan za drugim, iznad kojih su oblaci, sve tmine jedna iznad drugih, prst se pred okom ne vidi; a onaj kome Allah ne da svjetlo, neće svjetla ni imati". (En-Nur, 40.)

Druga vrsta djela su djela za koja nevjernici smatraju da će im koristiti kod Allaha, dž.š. Naprimjer, sadaka, oslobađanje robova, spajanje rodbinskih veza, dijeljenje na putevima dobročinstva. Kur'an i za ovu vrstu djela navodi primjere. Na pojedinim mjestima ih poredi sa fatamorganom (varkom), za koju onaj koji gleda misli da je voda, ali kad dođe, nadajući se da će ugasiti žeđ, ne nađe ništa:

"A djela nevjernika su kao varka u ravnici u kojoj žedan vidi vodu, ali kad do toga mjesta dođe, ništa ne nađe, a zateći će da ga čeka kraj njega Allahova kazna i On će mu potpuno isplatiti račun njegov jer Allah veoma brzo obračunava" (Nur, 39.).

Na drugom mjestu ih poredi sa snažnim i hladnim vjetrovima koji pogađaju usjeve i razaraju ih:

"Ono što u životu na ovom svijetu udijele slično je usjevu onih koji su se prema sebi ogriješili, koji vjetar pun leda pogodi i uništi ga. Ne čini njima Allah nepravdu, oni je sami sebi čine" (Ali 'Imran, 117.). Riječ "sirr", spomenuta u Kur'anu, označava jaku hladnoću, a hladni vjetrovi su nevjerstvo i mnogoboštvo koji nište njihova dobra djela. Na trećem mjestu ih poredi sa pepelom kojeg snažan vjetar raznosi na sve strane, pa može li iko taj pepeo ponovo sakupiti?!:

"Djela nevjernika u Gospodara njihova nalik su na pepeo koji vihor u olujnom danu raznese; neće moći da očekuju nikakvu nagradu za djela koja su učinili, to će teška propast biti!" (Ibrahim, 18.). Allah, dž.š., će djela nevjernika pretvoriti u razasutu prašinu, kao što kaže Uzvišeni:

"I Mi ćemo pristupiti djelima njihovim koja su učinili i u prah i pepeo ih pretvoriti" (El-Furkan, 23.). Ovo je skupina

onih koji smatraju da rade dobra djela, ali će na Sudnjem danu biti iznenađeni činjenicom da su im djela ništavna i uzaludna. Takvi su pobožnjaci iz redova jevreja i kršćana koji nisu postali muslimani nakon poslanstva Muhammeda, s.a.v.s. Neki od njih ulažu mnogo truda u ibadet i činjenje dobrih djela i ubijeđeni su da će im to koristiti kod Uzvišenog Allaha. Isti je slučaj i sa onima koji sebe nazivaju muslimanima, ali su Allahu, dž.š., pripisali kao druga ono o čemu On nije nikakav dokaz objavio i obožavali su druge mimo Allaha, dž.š. Svima njima njihova djela neće nimalo koristiti i Allah, dž.š., neće im na Sudnjem danu nikakvu važnost pridavati:

"Reci: 'Hoćete li da vam kažemo čija djela neće nikako priznata biti, čiji će trud u životu na ovom svijetu uzaludan biti, a koji će misliti da je dobro ono što rade?' To su oni koji u dokaze Gospodara svoga ne budu vjerovali i koji budu poricali da će pred Njega izići: zbog toga će njihov trud uzaludan biti i na Sudnjem danu im nikakva značaja nećemo dati. Njima će kazna Džehennem biti, zato što su nevjernici bili i što su se dokazima Mojim i poslanicima Mojim rugali" (El-Kehf, 103.-106.).

Mus'ab bin Sa'd je upitao svoga oca Sa'da bin ebi Vekkasa o onima čija će djela propasti, pa mu je on odgovorio: "To su jevreji i kršćani. Što se tiče jevreja, nisu povjerovali u Muhammeda, s.a.v.s. A što se tiče kršćana, zanijekali su Džennet i rekli su: 'U Džennetu neme ni hrane ni pića'".[105]

Jevreji i kršćani su gubitnici zato što mnogi od njih smatraju da su na istini, trude se da urade što više ibadeta, ali ne vjeruju u Allahovog Poslanika Muhammeda, s.a.v.s., da je on pečat svih poslanika, niti vjeruju u Knjigu koja mu je objavljena, tj. Kur'an. Uz to, niječu mnogo toga što je objavljeno i njima samima, a vjeruju u ono što su izmijenili i što je netačno. Zato ova djela za koja nevjernici misle da će im koristiti na Sudnjem danu nemaju nikakve vrijednosti jer se zasnivaju na neispravnim temeljima:

105 Sahihu-l-Buhari, Fethu-l-Bari, 8/425

"A onaj koji želi neku drugu vjeru osim islama, neće mu biti primljena, i on će na onom svijetu nastradati" (Ali 'Imran, 85.).

Jedini ispravni temelj i osnova je islam, pa ukoliko čovjek nije musliman i ne vjeruje da je Allah, dž.š., Jedan i Jedini, djela mu neće biti primljena, a trud će mu biti odbačen i neće biti nagrađen za njega. Muslim u svom «Sahihu» prenosi da je 'Aiša, r.a., rekla: "Allahov Poslaniče, Ibn Džed'an je u džahilijjetu pazio na rodbinske veze, hranio siromahe, hoće li mu to imalo koristiti?" Poslanik, s.a.v.s., odgovori: "Ne, neće mu koristiti. On nikad u svom životu nije rekao: 'Gospodaru, oprosti mi moje grijehe na Sudnjem danu'".

Prepirka stanovnika vatre

Kad Allahovi neprijatelji nevjernici ugledaju kakva strašna kazna im je pripremljena i u kakve će sve muke zapasti, zamrzit će sami sebe, kao što će zamrziti i svoje prijatelje i rodbinu koju su voljeli na ovom svijetu, čak će se pretvoriti u neprijateljstvo svaka ljubav koja se nije zasnivala na vjeri. Uzvišeni kaže:

"Toga Dana će oni koji su jedni drugima bili prijatelji postati neprijatelji, samo to neće biti oni koji su se Allaha bojali i grijeha klonili" (Ez-Zuhruf, 67.).

Toga dana će nevjernici raspravljati jedni sa drugima i iznosit će dokaze jedni protiv drugih: oni koji su obožavali, protiv onih koje su obožavali, sljedbenici protiv svojih kolovođa, nemoćni i slabi protiv gordih i oholih, čovjek protiv svog šejtana, pa čak će nevjernik raspravljati sa svojim vlastitim organima.

1) Oni koji su obožavali protiv onih koje su obožavali. Uzvišeni Allah kaže:

"A Džehennem će se zalutalima ukazati, i reći će im se: 'Gdje su oni kojima ste se klanjali, a niste Allahu: mogu li vam oni pomoći, a mogu li i sebi pomoći?', pa će i oni i oni

koji su ih u zabludu doveli u nj biti bačeni, i vojske Iblisove – svi zajedno. I oni će, svađajući se u njemu, govoriti: 'Allaha nam, bili smo, doista, u očitoj zabludi kad smo vas s Gospodarom svjetova izjednačavali, a na stranputicu su nas naveli zlikovci'" (Eš-Šu'ara, 91.-99.).

Nevjernici će se obraćati svojim božanstvima koja su obožavali, priznajući pred njima svoju zabludu što su ih obožavali i izjednačavali njih i Stvoritelja svih svjetova. Jer, ko god obožava nešto drugo mimo Allaha, dž.š., izjednačava stvorenje sa Stvoriteljem, a onaj ko tako učini, taj je uistinu propao. Ovo je najveća nepravda kao što kaže Lukman svom sinu savjetujući mu:

"O sinko moj, ne smatraj druge Allahu ravnim, mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda". (Lukman, 13.).

Što se tiče onih dobrih, koji su bili obožavani, a da to nisu ni znali ili s time nisu bili zadovoljni, naprimjer meleki i neki dobri Allahovi, dž.š., robovi, oni će se na Sudnjem danu odreći onih koji su ih obožavali i poreći će njihove laži i zablude, jer meleki nisu tražili ni od koga da ih obožava, niti su time zadovoljni. Oni koji su to tražili, to su džinni kako bi zaveli ljude i bacili ih u propast. Oni koji su zalutali i obožavali nešto drugo mimo Allah, dž.š., ne obožavaju u suštini meleke nego džinne:

"A na Dan kad ih sve sabere, pa meleke upita: 'Zar su se ovi vama klanjali?', oni će odgovoriti: 'Hvaljen neka si, Ti si Gospodar naš, između nas i njih nije bilo prijateljstva: oni su se džinnima pokoravali i većina njih je vjerovala u njih'" (Sebe', 40.-41.).

I Isa, a.s., sin Merjemin će se na Sudnjem danu odreći onih koji su ga smatrali bogom i obožavali ga mimo Allaha, dž.š.:

"A kad Allah rekne: 'O Isa, sine Merjemin, jesi li govorio ljudima: 'Prihvatite mene i majku moju kao dva boga uz Allaha!', on će reći: 'Hvaljen neka si Ti! Meni nije priličilo da govorim ono što nemam pravo. Ako sam ja to govorio, Ti to već znaš; Ti znaš šta ja znam, a ja ne znam šta Ti znaš; Samo Ti jedini sve što je skriveno znaš. Ja sam im samo ono govorio što si im Ti naredio: 'Klanjajte se Allahu, i mome i svome Gospodaru'" (El-Ma'ide, 116.-117.).

Ovakav je slučaj sa svima koji su mimo svoje volje obožavani. Odreći će se svojih obožavalaca, u laž ih utjerati i potvrdit će pravo na obožavanje samo Allahu, dž.š., njihovom Gospodaru:

"A kad oni koji su Njemu druge ravnim smatrali – božanstva svoja ugledaju i reknu: 'Gospodaru naš, ovo su božanstva naša; njima smo se klanjali, a ne Tebi', božanstva će im dobaciti: 'Vi ste, uistinu, lažljivci!' i oni će se toga dana Allahu pokoriti, i propast će ono što su potvarali" (En-Nahl, 86.-87.). A na drugom mjestu, Uzvišeni veli:

"A na Dan kad ih sve sakupimo, reći ćemo onima koji su Allahu druge ravnim smatrali: 'Stanite, vi i božanstva vaša!', pa ćemo ih razdvojiti; a božanstva njihova će reći: 'Niste se vi nama klanjali, Allah je dovoljan svjedok i nama i vama, mi doista nismo znali da ste nam se klanjali'. Tu će svako saznati ono što je prije uradio – bit će vraćeni Allahu, svome istinskom Gospodaru, a neće im biti onih koje su izmišljali" (Junus, 28.-30.).

2) Prepiranje sljedbenika sa svojim kolovođama u zabludi i nastranim mišljenjima oprečnim islamu. Allah, dž.š., spominje na slijedećem mjestu u Kur'anu:

"To će biti samo glas jedan, i svi će odjednom progledati i reći: 'Teško nama, ovo je – Sudnji dan!' Da, ovo je Dan strašnog suda u koji vi niste vjerovali! Sakupite nevjernike i one koji su se s njima družili i one kojima su se klanjali mimo Allaha, i pokažite im put koji u Džehennem vodi i zaustavite ih, oni će biti pitani: 'Šta vam je, zašto jedni drugima ne pomognete?' Ali, toga Dana oni će se sasvim prepustiti i jedni drugima prebacivati: 'Vi ste nas varali!', 'Nismo!', odgovorit će, 'nego vi niste htjeli vjrovati, a nikakve vlasti nad vama nismo imali, obijestan narod ste bili i riječ Gospodara našeg da ćemo, doista, kaznu iskusiti na nama se ispunila, a u zabludu smo vas pozivali jer smo i sami u zabludi bili'. I oni će toga Dana zajedno na muci biti, jer Mi ćemo tako sa mno-

goboščima postupiti. Kad im se govorilo: 'Samo je Allah Bog!', oni su se oholili" (Es-Saffat, 19.-35.).

U ajetu se spominje međusobno korenje i prepiranje stanovnika vatre. Sljedbenici će govoriti svojim vođama koji su ih odveli u zabludu:

"Vi ste nam uljepšavali neistinu i ukrašavali nam postupke suprotne istini", kao što kaže Uzvišeni: *"A onima koji ne vjeruju – zaštitnici su šejtani i oni ih odvode sa svjetla u tmine"* (El-Bekare, 257.). Ali će njihove vođe i prvaci u nevjerstvu odgovoriti: "Vi se sami suočite sa rezultatima vaših djela, sami ste izabrali nevjerstvo, mi vas nismo na to silom natjerali. Vaše pretjerivanje i oholost doveli su vas do ovakvoga završetka".

3) Allah, dž.š., u slijedećim riječima spominje prepiranje nemoćnih i slabih sa svojim vladarima, zapovjednicima i pretpostavljenima koji su imali vlast nad Allahovim, dž.š., robovima, koji su ih tlačili i svojim imetkom i samim sobom im pomagali u nevjerstvu:

"I izići će svi pred Allaha, pa će oni koji su bili tlačeni reći glavešinama svojim: 'Mi smo bili vaše pristalice, možete li nam imalo Allahovu kaznu olakšati?' – 'Da je nas Allah uputio', odgovorit će oni, 'i mi bismo vas uputili. Žalili se mi ili trpjeli, svejedno nam je, spasa nam više neće biti'" (Ibrahim, 21.).

Dopustimo poznatom misionaru i mufessiru profesoru Sejjidu Kutbu, da ga Allah, dž.š., obilno nagradi, da nam prokomentira ovaj ajet, te da zajedno sa njim živimo u okrilju Kur'ana:

"I izići će svi pred Allaha..." Znači, oholi vladari i njihove pristalice od slabih i potlačenih, a sa njima zajedno i šejtani. Zatim, oni koji su vjerovali u poslanike i radili dobra djela, izići će svi pred Allaha jasno izloženi, a oni su stalno izloženi pred Allahom, ali će oni smatrati da su na Sudnjem danu izloženi, da između njih i Allaha nema nikakve pregrade, da ih nikakav zastor više ne skriva i da nema niko da ih štiti. Svi će izići, mjesto će se ispuniti, a zastori će biti podignuti. Rasprava će početi. Oni potlačeni i slabi će reći onima koji su se oholili:

"Mi smo bili vaše pristalice, možete li nam imalo Allahovu kaznu olakšati?" Nemoćni su uvijek slabi. Oni su ti koji su se sami spustili ispod nivoa čovječnosti i ljudskosti koju im je Allah, dž.š., dao onog trenutka kad su se odrekli svoje lične slobode, prava na slobodu razmišljanja, vjerovanja i usmjerenja. Sami su sebe učinili sljedbenicima onih oholih i silnika. Vjeru drugih mimo Allaha su pretpostavili Allahovoj, dž.š., vjeri. Ali, nemoć nije opravdanje nego je to, ipak, zločin. Allah, dž.š., nikome ne želi da bude slab. On sve ljude poziva da budu pod Njegovom zaštitom i da traže snagu kod Njega, a Allahu, dž.š., pripada svo dostojanstvo.

Allah, dž.š., ne želi ni od koga da se spusti ispod nivoa čovječnosti i da se odrekne svoje slobode, koja je mjerilo plemenitosti i ljudskosti, ili da se protiv svoje volje pokori. Materijalna snaga, bez obzira kolika bila, nije u stanju porobiti i ščepati u svoje kandže čovjeka koji želi biti slobodan i hoditi stazama ljudske plemenitosti. Ono što može ta snaga jest da porobi tijelo, da ga muči, uznemirava, kažnjava i stavi u zatvor, ali savjest, dušu i razum niko nije u stanju ukrotiti i savladati, niti ih baciti u okove i tamnicu. Ko je bio u stanju prisiliti te nemoćne i slabe da slijede ohole u njihovom vjerovanju, razmišljanju i ponašanju? Ko je bio u stanju prisiliti te nemoćne da s ubjeđenjem obožavaju nekog drugog mimo Allaha, dž.š., a On je Taj Koji ih je stvorio, opskrbio i Koji ih štiti mimo svih ostalih?

Niko, niko drugi do njihove slabe duše. Oni su slabi ne zato što imaju manje materijalnih sredstava od vladara i silnika, ne zato što su manje ugledni, siromašniji ili slabijeg položaja i mjesta, ne zato. Sve to nema nikakve veze sa snagom, niti se smatra slabošću koja ih kao takve obilježava. Oni su slabi zato što im se slabost nalazi u dušama, u njihovom ponašanju i odricanju od najvrjednijih moralnih vrijednosti jednog čovjeka! Nemoćni su mnogobrojni, a silnici su manjina, pa ko je uspio pokoriti mnoštvo manjini, i šta je njih

navelo da se pokore? Pokorila ih je samo slabost njihovih duša, nedostatak ambicije, nepostojanje ispravnih ideala i principa i spuštanje ispod svih moralnih vrijednosti koje je Allah, dž.š., darovao čovjeku! Silnici uspijevaju pokoriti mase samo zato što to mase žele tako. Mase su stalno u stanju suprotstaviti im se, samo ako to žele. Volja, to je ono što im nedostaje! Poniženje se ne može usaditi u dušama nemoćnih, osim ako za to ne nađe u njima samima pogodno tlo, a to je ono jedino na što se oslanjaju silnici. Ovi slabi se čak i na Ahiretu u svojoj bijedi i jadu obraćaju silnicima i traže od njih pomoć:

"Mi smo bili vaše pristalice, možete li nam imalo Allahovu kaznu olakšati? Slijedili smo vas, pa smo zato dospjeli u ovako bolan položaj!?" Ili su, kad su vidjeli kaznu, željeli da oni koji su ih predvodili u nevjerstvu sada iskuse kaznu umjesto njih? U načinu na koji se u ajetu prenose njihove riječi ogleda se totalno poniženje i prezrenost! Na ovaj zahtjev oholi će uzvratiti na slijedeći način: "Da je nas Allah uputio", odgovorit će oni, "i mi bismo vas uputili. Žalili se mi ili trpjeli, svejedno nam je, spasa nam više neće biti". Odgovor u sebi sadrži tugu i tjeskobu: "Da je nas Allah uputio", odgovorit će oni, "i mi bismo vas uputili". Pa, zašto onda nas korite kad se svi nalazimo na istom putu i idemo na isto mjesto? Mi nismo bili na uputi, a vas na zabludu navraćali. Da je nas Allah uputio, mi bismo i vas poveli putem upute, kao što smo vas, kad smo u zabludi bili, na stranputicu vodili!

Oni sada pripisuju svoju uputu i zabludu Allahu, dž.š., i sada, na Sudnjem danu, priznaju Njegovu moć, a prije toga su poricali i Allaha i Sudnji dan. Odnosili su se prema nemoćnim kao oni koji nimalo ne pridaju važnost moći Silnog i Moćnog i upućuju svoje sljedbenike da se zabluda i odvođenje drugih u zabludu vraća na Allaha, dž.š., a Allah, dž.š., ne naređuje da se slijedi zabluda, kao što to kaže Uzvišeni:

"Allah ne zapovijeda da se rade ružna djela!" (El-A'raf, 28.). Nakon toga oni svojim sljedbenicima ukazuju na to da nema

nikakve koristi da se žale niti da trpe, kazna se obistinila i ni strpljenje niti jadikovanje je neće otkloniti. Prošlo je vrijeme i prilika kad je molba za poštedu od kazne koristila i kad su se nasilnici vraćali pravom putu i strpljenje na nedaćama bilo razlog da ih stigne Allahova, dž.š., milost. Sve to je prošlo i nikad se više neće pružiti prilika za bijeg i izlaz iz patnje:

"Žalili se mi ili trpjeli, svejedno nam je, spasa nam više neće biti". (Ibrahim, 21.)

Sve je gotovo, rasprava je završena i galama se stišala i sada na ovome mjestu vidimo nešto čudno. Vidimo šejtana, došaptača i donosioca ružnih misli, izazivača zalutalih, vidimo ga sada kako odlazi do vračara i šejtana. Obraća se svojim šejtanskim govorom i potlačenima i onima koji su tlačili, govorom koji im teže pada od same kazne:

"I kad bude sve riješeno, šejtan će reći: 'Allah vam je pravo obećanje dao, a ja sam svoja obećanja iznevjerio; ali, ja nisam nikakve vlasti nad vama imao, samo sam vas pozivao i vi ste mi se odazvali; zato, ne korite mene, već sami sebe, niti ja mogu vama pomoći, niti vi možete pomoći meni. Ja nemam ništa s tim što ste me prije smatrali Njemu ravnim'. Nevjernike sigurno čeka bolna patnja" (Ibrahim, 22.).

Allah, Allah! Šejtan, uistinu, nije ništa drugo nego šejtan! Njegova prava priroda se pokazala sada, ovoga trenutka, kao što se pokazala ćud potlačenih i oholih u prethodnom dijalogu. Šejtan, koji im je u grudi ružne misli donosio i zavarao ih grijesima, uljepšao im nevjerstvo i odvratio ih od slušanja upute, on, on je taj koji im sada nanosi ovaj bolni udarac, u trenutku kad mu nisu u stanju uzvratiti, jer je sve gotovo; on im, nakon što su prošle sve nade, kaže: "Allah vam je pravo obećanje dao, a ja sam svoja obećanja iznevjerio". Zatim im se obraća po drugi put, nanoseći im novo poniženje i sramoteći ih zato što su mu se odazvali kad nikakve vlasti nad njima nije imao, osim što su oni izmijenili svoju prirodu i zaboravili na iskonsko neprijateljstvo između čovjeka i šejtana, pa su se

odazvali na poziv u zabludu, a ostavili pravi put: "Ali, ja nisam nikakve vlasti nad vama imao, samo sam vas pozivao i vi ste mi se odazvali". Zatim ih poziva da kore sami sebe zato što su mu se odazvali, pa kaže: "Zato, ne korite mene, već sami sebe".

Zatim ih napušta i diže ruke od njih, a on je taj koji im je obećavao i lažne nade im donosio i došaptavao im da ih niko neće moći pobijediti, a na Sudnjem danu im se neće odazvati kad pomoć zatraže, niti će oni stupiti ponovo u njegovu vojsku kad zapomaže: "Niti ja mogu vama pomoći, niti vi možete pomoći meni". Između nas nema nikakve solidarnosti, niti pomoći. Nakon toga će se odreći njihovog obožavanja i zanijekat će da su ga uopće i obožavali: "Ja nemam ništa s tim što ste me prije smatrali Njemu ravnim". Hutbu će prokletnik završiti bolnom činjenicom koju će u lice izreći svojim štićenicima: "Nevjernike sigurno čeka bolna patnja". Kako je samo šejtan jadan! Kako je jadan njihov zaštitnik, koji ih je u zabludu pozivao, pa su mu se oni odazvali, a poslanici su ih Allahu, dž.š., pozivali, a oni su ih u laž utjerivali i zanijekali.[106]

Na drugom mjestu u Kur'anu, Allah, dž.š., spominje prepirku potlačenih i njihovih vođa, pa kaže:

"I kad se u vatri budu prepirali, pa oni koji su bili potlačeni reknu glavešinama svojim: 'Mi smo se za vama povodili, možete li nas makar malo vatre osloboditi?', onda će glavešine reći: 'Evo nas, svi smo u njoj, jer Allah je presudio robovima Svojim'" (El-Mu'min, 47.-48.).

Ovi plemeniti ajeti dolaze nakon spominjanja faraona, njegove oholosti i klanja muške djece sinova Israilovih te pokušaja da ubije Musaa, a.s., i razgovora sa jednim vjernikom iz svoje porodice koji mu se suprotstavio i pobio njegove lažne dokaze, opisujući narod koji se potpuno pokorio silniku, ispunjavajući svaku njegovu želju i pristupajući klanju, mučenju i protjerivanju drugog naroda. Ovi, koji su bili na

106 U okrilju Kur'ana, 4/2095

ovom svijetu pomagači jednom vođi kao što je faraon, reći će na Sudnjem danu: "Mi smo se za vama povodili, možete li nas makar malo vatre osloboditi? Ali će vođe, koji ni sami sebi ne mogu neku korist pribaviti, niti pomoći, reći: "Evo nas, svi smo u njoj, jer Allah je presudio robovima Svojim". Ovaj slučaj nam pruža odgovor na lažne riječi koje ponavljaju neki nasilnici, a koji kažu svojim sljedbenicima: "Slijedite me, a ja ću na sebe prihvatiti vaše grijehe ako ih bude bilo". Pa čak i kad bi na sebe naprtio njihove grijehe, neće odvratiti kaznu od onih koji su ih slijedili:

"Nevjernici govore vjernicima: 'Slijedite naš put, a mi ćemo nositi grijehe vaše!', a ne bi ponijeli nijedan grijeh njihov, oni samo lažu, ali će, sigurno, vlastito breme i breme onih koje su u zabludu odveli nositi, i za laži koje su iznosili, doista, na Sudnjem danu će odgovarati" (El-'Ankebut, 12.-13.).

Prenoseći nam riječi potlačenih upućene silnicima, Allah, dž.š., kaže:

"... A kad bi samo vidio kad oni koji su učinili zlo pred Gospodarom svojim budu zadržani i kad stanu među sobom razgovarati: 'Da vas nije bilo, sigurno bismo bili vjernici', reći će oni koji su tlačeni bili onima koji su bili oholi. 'A zar smo vas mi od pravog puta odvratili nakon što vam je bilo na njega ukazano? Ne, sami ste vi grešnici bili', reći će oni koji su bili oholi onima koji su bili tlačeni. 'Nije bilo tako', odgovorit će oni koji su bili tlačeni onima koji su bili oholi, 'nego ste danju i noću spletkarili kad ste od nas tražili da u Allaha ne vjerujemo i da Mu druge jednakim smatramo'. I svi će prikriti tugu kad vide da će kažnjeni biti, a Mi ćemo na vratove nevjernika sindžire staviti; zar će biti kažnjeni drukčije nego prema onome kako su radili?" (Sebe', 31.-33.).

Sljedbenici i potlačeni optuživat će svoje vođe i predvodnike riječima: "Vi ste ti koji ste se isprriječili između nas i ispravne vjere. Da nije bilo vas, mi bismo slijedili ono što nam je objavljeno od našeg Gospodara", ali će silnici odbaciti ovu optužbu i reći će im: "Vi ste sami grješnici bili; kad god smo

vas pozvali, vi ste nam se odazvali i mi nismo nad vama nikakvu silu provodili", a potlačeni i zalutali narod će odgovoriti: "Ne, nego su nas vaše danonoćne spletke odvele u zabludu te nismo bili na ispravnom putu. Vaša vijećanja i dogovaranja i medijska sredstva u različitim vremenima koja su nam istinu kao laž pokazivala, a laž istinom, te razne sumnje i lažna učenja koja ste među nas proturali, sve to nas je u zabludu odvelo i učinilo nevjernicima u Allaha, pa smo Mu druga pripisivali". Međutim, činjenica je da su svi grješni i ni jedni ni drugi neće imati opravdanje za svoju zabludu i nevjerstvo.

Allah, dž.š., opisuje nam prepirku nevjernika koja će nastupiti u trenutku kad budu ulazili u vatru, pa kaže:

"Eto toliko! A one koji budu zlo činili čeka najgore prebivalište: Džehennem, u kojem će gorjeti; a grozne li postelje! Eto toliko! Pa neka okušaju vodu ključalu i kapljevinu smrdljivu i druge slične ovima muke, mnogostruke. 'Ova gomila će zajedno s vama tiskajući se u Džehennem ući!' – 'Ne bilo im prostrano! U vatri će oni, doista, gorjeti!' – 'Vama ne bilo prostrano!', reći će oni, 'vi ste nam ovo pripremili, a grozna li boravišta!' – 'Gospodaru naš', reći će, 'udvostruči patnju u vatri onima koji su nam ovo priredili!' i govorit će: 'Zašto ne vidimo ljude koje smo u zle ubrajali i koje smo ismijavali? Da nam se nisu iz vida izgubili?' Istina je, sigurno, da će se stanovnici Džehennema među sobom raspravljati" (Sad, 55.-64.).

Ovi koji su jedni drugima izražavali dobrodošlicu prilikom susreta na ovom svijetu i tješili jedni druge na Sudnjem danu, reći će: "Ne bilo im prostrano! U vatri će oni, doista, gorjeti!" – "Vama ne bilo prostrano!", reći će oni, "vi ste nam ovo pripremili". Svaki od njih će tražiti od Allaha, dž.š., da poveća patnju i bolove njegovom drugu.

Prepirka između stanovnika vatre je sušta istina u koju nema sumnje, jer tako kaže naš Uzvišeni Gospodar.

4) Nevjernik će na Sudnjem danu raspravljati i sa svojim šejtanom koji mu je bio stalni drug na ovom svijetu. Uzvišeni kaže:

"A drug njegov će reći: 'Ovaj pored mene, spreman je'. 'Baci u Džehennem svakog nezahvalnika, i inadžiju, koji je branio da se čine dobra djela i koji je nasilnik i podozriv bio, koji je pored Allaha u drugog boga vjerovao – zato ga baci u patnju najtežu!' A drug njegov će reći: 'Gospodaru naš, ja ga nisam silom zaveo, sam je u velikoj zabludi bio'. – 'Ne prepirite se preda Mnom!', reći će On, 'još davno sam vam zaprijetio, Moja Riječ se ne mijenja i Ja nisam prema robovima Svojim nepravičan'" (Kaf, 23.-29.).

5) Prepirka će dostići vrhunac onoga momenta kad nevjernik započne raspravu sa vlastitim organima:

"A na Dan kad Allahovi neprijatelji u vatru budu potjerani, oni prvi bit će zadržani da bi ih sustigli ostali, i kad dođu do nje, uši njihove, i oči njihove, i kože njihove svjedočit će protiv njih o onome što su radili. 'Zašto svjedočite protiv nas!', upitat će oni kože svoje. 'Allah, Koji je dao sposobnost govora svakom biću, obdario je darom govora i nas', odgovorit će. 'On vas je prvi put stvorio i Njemu ste se, evo vratili'" (Fussilet, 19.-21.).

Ovo će se dogoditi kad nevjernici ugledaju žestoku kaznu koju im je Allah, dž.š., pripremio. Pokušat će se spasiti laganjem i nijekanjem tvrdeći da su bili dobri. Poreći će svjedočanstvo meleka, poslanika i dobrih Allahovih, dž.š., robova. Tada će Allah, dž.š., zapečatiti njihova usta, a dat će moć govora njihovim rukama i nogama da posvjedoče o onome što su radili. Tada će nevjernici reći svojim organima: "Daleko bili i prokleti neka ste, zbog vas sam se i raspravljao sa Gospodarom".[107]

Muslim, Tirmizi, Ibn Mirdevejh i Bejheki bilježe hadis od Ebu Seida i Ebu Hurejre, r.a., koji prenose da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Kad rob susretne svoga Gospodara, On, Allah, dž.š., reći će mu: 'Zar te nisam odlikovao nad ostalim stvorenjima, učinio te vođom i omogućio ti da se ženiš? Potčinio sam ti konje i deve i pustio te da privređuješ i

[107] Ovo je dio hadisa koji bilježe imam Muslim i drugi. Tefsir, Ibn Kesir, 6/168

povećavaš svoj imetak', a rob će odgovriti: 'Svakako, moj Gospodaru!' Reći će mu Allah, dž.š.: 'Jesi li vjerovao da ćeš Me ikad sresti?', a rob će odgovoriti: 'Ne'. Reći će mu Allah, dž.š.: 'Danas ću Ja tebe zaboraviti kao što si ti Mene zaboravio'. Zatim će doći drugi, pa će mu biti isto rečeno, zatim će doći treći pa će mu biti isto rečeno, a on će odgovoriti: 'Vjerovao sam u Tebe, moj Gospodaru, u Tvoju Knjigu i u Tvog Poslanika, klanjao sam, postio i sadaku udjeljivao...' i nabrojat će dobrih djela što god više bude mogao. Reći će mu Allah, dž.š.: 'Hoćemo li pozvati nekoga da posvjedoči protiv tebe?', a čovjek će se zamisliti o tome ko bi mogao svjedočiti protiv njega. Allah, dž.š., zapečatit će mu usta i bit će rečeno njegovom stegnu: 'Govori!' Njegovo stegno, usta i kosti će progovoriti i posvjedočit će o njegovim djelima koja je činio, a to je zato da ne bi imao opravdanje pred sobom. Ovaj čovjek je licemjer i on je taj na kojeg će srdžba biti povećana".[108]

Ovaj razgovor i prepirka koja će se dogoditi između nevjernika i njegovih organa su predmet čuđenja. Čak je i Poslanika, s.a.v.s., ovaj slučaj nasmijao. U hadisu koji bilježi, imam Muslim Enes ibn Malik kaže: "Bili smo kod Poslanika, s.a.v.s., kad se on iznenada nasmija i upita nas: 'Znate li zašto sam se nasmijao?' Mi odgovorismo: 'Allah i Poslanik najbolje znaju'. On reče: 'Zbog riječi koje će rob uputiti svome Gospodaru. Reći će: 'Gospodaru, zar me nećeš zaštititi od nepravde?' Gospodar će odgovoriti: 'Svakako'. Rob će reći: 'Onda ja ne dozvoljavam da protiv mene svjedoči iko osim neki dio moga tijela'. Gospodar će reći: 'Dovoljan si ti kao svjedok protiv samog sebe, a i plemeniti pisari' (kiramen-katibin). Zatim će njegova usta biti zapečaćena i bit će rečeno njegovim djelovima tijela: 'Govorite!' Pa će govoriti o njegovim djelima. Zatim će mu biti omogućeno da govori, pa će on reći: 'Daleko bili i prokleti neka ste, za vas sam se i borio'".[109]

108 Sahihu-l-Muslim, 4/2280, br. 2969
109 Ibid

6) Tijelo će na Sudnjem danu raspravljati sa dušom.

Ibn Kesir kaže: "Ibn Mende u knjizi «Er-Ruh» prenosi da je Ibn Abbas, r.a., rekao: 'Ljudi će na Sudnjem danu međusobno raspravljati, čak će i duša raspravljati sa tijelom te će reći tijelu: 'Ti si radilo to i to', a tijelo će joj odgovoriti: 'Ti si mi naredivala i podsticala me'. Allah, dž.š., poslat će meleka da presudi među njima, pa će im reći: 'Vaš primjer je kao primjer nepokretnog čovjeka koji vidi drugog koji je u stanju da se kreće, ali je slijep, a nalazi se u tuđoj bašči. Nepokretni reče slijepcu: 'Vidim tamo ukusne plodove, ali ne mogu da dođem do njih', a slijepac mu predloži: 'Popni se na mene, ja ću te odnijeti do njih'. Melek ih zatim upita: 'Koji od njih je grješan?' Duša i tijelo odgovoriše: 'I jedan i drugi'. Melek im reče: 'Vi ste upravo presudili protiv samih sebe'. Znači, tijelo je u odnosu na dušu poput jahaće životinje koju ona jaše i pomoću nje stiže do svoga cilja".[110]

7) Na tom Strašnom danu nevjernici će zamrziti sami sebe.

Allah, dž.š., kaže: *"Onima koji nisu vjerovali doviknut će se: 'Allahova odvratnost prema vama kad ste, pozvani da vjerujete, ostali nevjernici – bila je, doista, veća od vaše odvratnosti sada prema sebi"* (El-Mu'min, 10.).

Isto tako će zamrziti sve one koji su im bili pomagači i drugovi na ovom svijetu, molit će protiv njih i tražiti da im se kazna maksimalno poveća:

"Na Dan kad se njihova lica u vatri budu prevrtala, govorit će: 'Kamo sreće da smo se Allahu pokoravali i da smo Poslanika slušali!' i govorit će: 'Gospodaru naš, mi smo prvake naše i starješine naše slušali, pa su nas oni s Pravog puta odveli: Gospodaru naš, podaj im dvostruku patnju i prokuni ih prokletstvom velikim!'" (El-Ahzab, 66.-68.).

Zbog količine mržnje prema onima koji su ih zaveli, tražit će od Allaha, dž.š., da im pokaže one koji su ih na stranputicu odveli kako bi ih pod noge svoje bacili:

110 Tefsir, Ibn Kesir, 6/92

"I nevjernici će reći: 'Gospodaru naš, pokaži nam džinne i ljude, one koji su nas zaveli, da ih stavimo pod noge naše, neka budu najdonji'" (Fussilet, 29.). A kad uđu u vatru, povišenim glasovima će proklinjati jedni druge, a zatim će jedni drugima priželjkivati što veću patnju:

"I kad god neki narod uđe, proklinjat će onaj za kojim se u nevjerovanje poveo. A kad se svi u njemu iskupe, tada će običan puk reći o glavešinama svojim: 'Gospodaru naš, ovi su nas u zabludu odveli, zato im podaj dvostruku patnju u vatri!'" (El-A'raf, 38.).

Stanje muslimana grješnika

Neki muslimani koji su činili grijehe i prijestupe na Sudnjem danu će se suočiti sa posljedicama tih grijeha, zadesit će ih poteškoće, strahote i neki vidovi kazne.

Spomenut ćemo neke vrste grješnika i kazne koje će ih zadesiti na Sudnjem danu.

Oni koji nisu davali zekat

Jedno od velikih prava koja Allah, dž.š., ima kod Svoga roba je i zekat. To je ono što je čovjek dužan izdvojiti iz svoga imetka i oni koji to ne urade bit će mučeni istim tim imetkom na Strašnom danu. Kur'an i Sunnet nas obavještavaju da će se ta kazna dogoditi na više načina:

Prvo: Da mu se taj imetak prikaže u liku ogromne ćelave zmije, koja će imati dvije crne mrlje iznad očiju. Ona će ga ščepati za vrat i uši i reći će mu: "Ja sam tvoj imetak, ja sam tvoje blago!" U Buharijinom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Kome Allah, dž.š., podari imetak, a on ne bude na njega davao zekat, taj imetak će na Sudnjem danu biti pretvoren u ćelavu zmiju, koja će iznad očiju imati dvije crne mrlje. Zgrabit će ga na Sudnjem danu i reći će mu: 'Ja sam tvoj imetak, ja sam tvoje blago!'" Zatim je Poslanik, s.a.v.s., proučio slijedeći ajet:

"Neka oni koji škrtare u onome što im Allah iz obilja Svoga daje nikako ne misle da je to dobro za njih; ne, to je zlo za njih. Na Sudnjem danu bit će im o vratu objećeno ono čime su škrtarili" (Ali 'Imran, 180.). Riječi "šudžau akreu" spomenute u hadisu označavaju zmiju kojoj su opale dlake s glave zbog žestine otrova koji se nalazi u njoj.

Drugo: Doći će se sa istim tim imetkom, onakvim kakav jest, pa ako bude zlato ili srebro, od njega će se napraviti užarene ploče i njima će biti kažnjavan, a ako imetak bude u vidu stoke, naprimjer, deve, krave ili ovce, bit će poslate kod svog vlasnika i one će ga kažnjavati i mučiti. Kaže Uzvišeni:

"Onima koji zlato i srebro gomilaju i ne troše ga na Allahovom putu – navijesti bolnu patnju na Dan kad se ono u vatri džehenemskoj bude usijalo, pa se njime čela njihova i slabine njihove i leđa njihova budu žigosala. 'Ovo je ono što ste za sebe zgrtali; iskusite zato kaznu za ono što ste gomilali!'" (Et-Tevbe, 34.-35.).

U Muslimovom «Sahihu» je zabilježen hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Nema nijednog vlasnika zlata i srebra koji ne daje zekat na njih a da mu neće na Sudnjem danu od toga biti napravljene ploče od vatre i time će biti pržen u džehenemskoj vatri i time će biti žigosane njegove slabine, čelo i leđa; kad god se ohlade, ponovo će se zagrijati. To sve će se dogoditi u Danu koji će trajati pedeset hiljada godina, sve dok ne bude presuđeno među robovima, pa će vidjeti svoj put: ili u Džennet ili u vatru". Neko upita: "Allahov Poslaniče, a šta je sa devama?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: "Niti vlasnika deva koji ne bude ispunjavao dužnosti u vezi s njima, a njihovo pravo je da se muzu kad se vraćaju sa ispaše. Kad nastupi Sudnji dan, zemlja će se

potpuno poravnati, neće biti ni jedne udoline, pa će ga te deve spram kojih nije ispunjavao dužnosti koje je imao gaziti nogama i gristi zubima u Danu koji će trajati pedeset hiljada godina, sve dok ne bude presuđeno među ljudima i on ne vidi svoje odredište: vatru ili Džennet". Neko upita: "Allahov Poslaniče, a šta je sa kravama i ovcama?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovori: "Niti vlasnika krava i ovaca koji ne bude ispunjavao dužnosti prema njima, a njihovo pravo je da se pomuzu kad se vrate sa ispaše. Kad nastupi Sudnji dan, zemlja će se poravnati tako da na njoj neće biti nikakve udoline i nijedna krava niti ovca neće biti krivih, niti slomljenih rogova, niti će ih biti šukavih. One će ga bosti svojim rogovima i gaziti nogama u Danu koji će trajati pedeset hiljada godina, sve dok Allah, dž.š., ne presudi među ljudima i oni vide svoje odredište: vatru ili Džennet".

Oni koji su se oholili

U Allahovom, dž.š., zakonu i propisima oholost se ubraja u velike grijehe. Allah, dž.š., veoma će se rasrditi na takve na Sudnjem danu i proživjet će ih ponižene i prezrene. U hadisu koji bilježi Tirmizi od Amra bin Šu'ajba, on od svoga oca i djeda, prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Oni koji su se oholili bit će proživljeni na Sudnjem danu u veličini trunke (zerre) u liku ljudi, poniženje će ih okruživati sa svih strana".[111] Riječ "zerr" označava mladunčad mrava koje ljudi jedva mogu i vidjeti golim okom, pa ih gaze nogama a da to i ne osjećaju. Allah, dž.š., njihova imanja, kojim su se ponosili na ovom svijetu i s njima se oholili, učinit će omraženim, ružnim i najodvratnijim kod Allaha, dž.š. Buharija, Muslim i Tirmizi bilježe hadis od EbuHurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Najponiženije ime na Sudnjem danu kod Allaha će biti ime čovjeka koji je sebe nazivao imenom

111 Miškatu-l-Mesabih, 2/635, br. 5112

Meliku-l-Muluk (vrhovni vladar)". U Muslimovoj predaji još se dodaje: "A nema istinskog vladara osim Allaha, dž.š."

Muslim i Ahmed prenose ovaj hadis i u slijedećem obliku: "Najomraženiji čovjek kod Allaha na Sudnjem danu, najprezreniji i najmrži sam sebi bit će onaj koji je sebe nazivao vrhovnim vladarom". Kadi 'Ijad kaže: "Značenje riječi 'ahnea', koja je spomenuta u hadisu, jeste – najprezrenije ime". Ibn Bettal veli: "Onaj čije je ime najprezrenije je i najprezreniji čovjek".[112]

Grijesi zbog kojih Allah, dž.š., neće ni osloviti njihovog počinioca

U Kur'anu i Sunnetu postoje mnogobrojni tekstovi koji zastrašuju ljude i upozoravaju ih na neke grijehe za koje je Allah, dž.š., obećao da na Sudnjem danu neće njihovog počinioca ni osloviti, niti će ga očistiti od grijeha. U tu skupinu spadaju oni koji sakrivaju ono što je Allah, dž.š., objavio u Svojoj Knjizi, a to su jevrejski učenjaci i kršćanski monasi, kao i sva ostala ulema koja svoje znanje ne iznosi pred ljude želeći time zadovoljiti vladara ili radi neke svoje koristi ili želeći time postići neku od ovodunjalučkih koristi. U takve, kao što je spomenuto, spadaju jevrejski učenjaci i kršćanski monasi, koji su iz svojih svetih knjiga izbrisali opise Muhammeda, s.a.v.s., porekli njegovo vjerovjesništvo uprkos tome što su ga poznavali kao što poznaju svoje sinove. O takvima Uzvišeni Allah kaže:

"Oni koji taje ono šta je Allah u Knjizi objavio i to zamjenjuju za nešto što malo vrijedi – oni u trbuhe svoje ne trpaju ništa drugo do ono što će ih u vatru dovesti; na Sudnjem danu Allah ih neće ni osloviti, niti ih očistiti; njih čeka patnja nesnosna. Oni su umjesto pravog puta izabrali zabludu, a umjesto oprosta zaslužili patnju; i koliko su samo oni neosjetljivi na vatru!" (El-Bekare, 174.-175.)

112 Fethu-l-Bari, 10/589

Komentirajući Allahove, dž.š. riječi: "Na Sudnjem danu Allah ih neće ni osloviti, niti ih očistiti", Ibn Kesir kaže: "To zbog toga što je Uzvišeni Allah, dž.š., srdit na njih jer su sakrili ono što su dobro poznavali i zato su na sebe navukli Allahovu, dž.š., srdžbu, pa ih On neće ni pogledati, niti ih očistiti, tj. neće ih pohvaliti, nego će ih nesnosnom kaznom kazniti".[113]

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko bude upitan za neko znanje, pa ga sakrije i prešuti, taj će na Sudnjem danu biti zauzdan uzdama od vatre" (hadis prenose Ebu Davud i Tirmizi, navodeći da je hasen, a Ibn Madže, Ibn Hibban, Bejheki i Hakim, kažu da je sahih).

U predaji koju bilježi Ibn Madže, stoji: "Ko nauči neko znanje i sakrije ga, doći će na Sudnjem danu zauzdan uzdama od vatre".[114]

Od onih na koje će se Allah, dž.š., rasrditi na Sudnjem danu, neće ih ni osloviti, niti očistiti i oni će u tešku patnju zapasti, ubrajaju se oni koji su prekidali zavjet dat Allahu, dž.š., i koji su svoje zakletve prodavali za nešto što malo vrijedi, te oni koji su se svjesno lažno zaklinjali nastojeći dobiti prezrenu ovodunjalučku korist. Uzvišeni kaže:

"Oni koji obavezu svoju prema Allahu i zakletve svoje zamjenjuju nečim što malo vrijedi – na onom svijetu nikakva dobra neće imati, Allah ih neće ni osloviti, niti će na njih, na Sudnjem danu, pažnju obratiti, niti će ih očistiti – njih bolna patnja čeka" (Ali 'Imran, 77.).

O ovoj temi Ibn Kesir navodi brojne hadise, naprimjer, hadis koji bilježi imam Muslim, autori «Sunena» i imam Ahmed od Ebu Zerra, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Tri vrste ljudi Allah, dž.š., neće na Sudnjem danu ni osloviti, neće ih ni pogledati, niti će ih očistiti i bit će kažnjeni bolnom kaznom". Ebu Zerr, r.a., upita: "A ko su oni, Allahov Poslaniče?" Poslanik, s.a.v.s., ponovi tri puta: "Propali su i upropašćeni su", a zatim reče: "Onaj koji spusti svoju odjeću ispod članaka, onaj koji lažno se zaklinjući prodaje svoju robu i onaj koji prigovara za sve što dâ ili pokloni drugima".

113 Tefsir, Ibn Kesir, 1/363
114 Et-Tergib ve-t-erhib, Hafiz El-Munziriija, 1/97

Također, hadis koji bilježe Buharija i Muslim od Abdullaha, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko se svjesno lažno zakune, želeći time nepravedno uzeti imetak drugog muslimana, doći će na Sudnjem danu Allahu, dž.š., okružen Allahovom srdžbom". Buharija prenosi i hadis od Abdullaha bin ebi Evfa, koji pripovijeda da je neki čovjek donio svoju robu na pijacu, izložio je, a zatim se počeo lažno zaklinjati da je prodaje jeftinije nego što je on kupio, kako bi primamio jednog muslimana, pa je objavljen slijedeći ajet: "Oni koji obavezu svoju prema Allahu i zakletve svoje zamjenjuju nečim što malo vrijedi..."

Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi bilježe hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Tri vrste ljudi Allah, dž.š., neće na Sudnjem danu ni osloviti, neće ih pogledati, niti očistiti i njima pripada bolna patnja: čovjeka koji odbije napojiti putnika, čovjeka koji se poslije ikindije lažno zakune kako bi prodao robu i čovjeka koji dadne prisegu vladaru, pa ako mu vladar dâ kakvog imetka, on mu je pokoran, u protivnom mu je nepokoran" (Tirmizi kaže da je ovaj hadis hasenun-sahih).[115]

Buharija u svom «Sahihu» bilježi hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Tri vrste ljudi Allah, dž.š., neće na Sudnjem danu ni osloviti, niti će ih pogledati: čovjeka koji se lažno zakleo da prodaje robu jeftinije nego što je on kupio, čovjeka koji se poslije ikindije lažno zakune s namjerom da bespravno uzme imetak drugog muslimana i čovjeka koji odbije napojiti putnika. Allah, dž.š., takvome će na Sudnjem danu reći: "Danas ću i Ja tebi uskratiti Svoju dobro-

115 Tefsir, Ibn Kesir, 2/60

tu kao što si ti uskratio drugima ono što nisu tvoje ruke napravile (tj., vodu – op. pr.).

Među grješnicima za koje se Allah, dž.š., obavezao da ih na Sudnjem danu neće ni osloviti, neće ih ni pogledati, niti očistiti, su i starac bludnik, vladar lažov, oholi siromah, onaj koji je bio neposlušan svojim roditeljima, žena koja oponaša muškarca, onaj koji u svojoj porodici nije sprječavao nemoral i grijehe, onaj koji spolno opći u ženinu stražnjicu i ko iz oholosti spusti svoju odjeću da mu se vuče po zemlji.

U Muslimovom «Sahihu» i Nesaijevom «Sunenu» je zabilježen hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Trojicu ljudi Allah, dž.š., neće na Sudnjem danu ni osloviti, neće ih očistiti, niti će ih pogledati: starca bludnika, vladara lopova i oholog siromaha".

U Ahmedovom «Musnedu», Nesaijevom «Sunenu» i Hakimovom «Mustedreku» je zabilježen hadis od Abdullaha bin 'Amra, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Trojicu ljudi Allah, dž.š., neće na Sudnjem danu ni pogledati: neposlušnog prema svojim roditeljima, ženu koja oponaša muškarca i onog koji u svojoj porodici ne sprječava nemoral i grijehe".

Ebu Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Onog ko spolno opći u ženinu stražnjicu Allah, dž.š., neće na Sudnjem danu ni pogledati". U Buharijinom i Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Allah, dž.š., neće na Sudnjem danu ni pogledati onoga ko iz oholosti spusti svoju odjeću da mu se vuče po zemlji". U istim djelima se bilježi i hadis od Ibn 'Umera da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko pusti odjeću da mu se vuče po zemlji Allah, dž.š., ga na Sudnjem danu neće ni pogledati". Ibn 'Umer, također, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Allah, dž.š., neće ni pogledati na Sudnjem danu onog ko iz oholosti pusti da mu se odjeća vuče po zemlji" (hadis bilježe Ebu Davud, Nesai i Ibn Madže).

Oni koji su raskošno živjeli

Bit će u teškoj situaciji na Sudnjem danu oni koji budu skloni samo ovome svijetu, budu zadovoljni samo njime, utopljeni u njegove užitke i čari. Allahov Poslanik, s.a.v.s., obavijestio nas je da će onaj koji bude previše sit na ovome svijetu biti dugo gladan na Ahiretu.

U Tirmizijinom «Sunenu», «Sunenu» Nesaija i Ibn Madže i Hakimovom «Mustedreku» je zabilježeno da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao jednom od svojih ashaba: "Prestani sa podrigivanjem jer oni koji budu najviše siti na ovom svijetu bit će najduže gladni na Sudnjem danu". Poslanik, s.a.v.s., također nas je obavijestio da će imućni i oni koji su uživali u blagodatima ovoga svijeta imati najmanju nagradu na onom svijetu, osim ukoliko budu dijelili svoje imetke u dobrotvorne svrhe na Allahovom putu.

U Buharijinom i Muslimovom «Sahihu» je zabilježen hadis od Ebu Zerra, koji kaže: "Oni koji budu imali najviše imetka na ovom svijetu bit će u najvećoj oskudici na Sudnjem danu, osim onih kojima Uzvišeni Allah, dž.š., podari dobro, pa budu dijelili svoje imetke i ljevicom i desnicom, ispred sebe i iza sebe, i budu svoje imetke ulagali u ono što je korisno i hairli". Mali broj dobrih djela bit će uzrok da oni budu zadnji na Sudnjem danu, a drugi će biti ispred njih, nakon što su na Dunjaluku uvijek imali prednost. U «Sunenu» Ibn Madžea se bilježi hadis od Ebu Zerra, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Oni koji budu imali najviše imetka bit će na najnižim stepenima na Sudnjem danu, osim onih koji taj imetak budu dijelili na Allahovom putu i budu ga na dozvoljen način zarađivali".

Poslanik, s.a.v.s., obavijestio nas je da oni koji su opterećivali svoje duše raznovrsnim dunjalučkim užicima, bili u izobilju i raskošnosti, neće biti u stanju preći prepreke na Sudnjem danu i njegove strahote.

U djelu «Šuabu-l-iman» se prenosi da je Ummu Derda rekla Ebu Derdau: "Zašto i ti ne tražiš imetak, kao što traži taj i taj?", a Ebu Derda joj je odgovorio: "Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Pred vama se nalazi teška prepreka. Neće je moći preći oni koji budu teški".

Sramoćenje varalice

Ibn 'Umer prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Kad Allah, dž.š., na Sudnjem danu skupi prijašnje i potonje narode, svaki će varalica imati zastavu, pa će se reći: To je prevara tog i tog" (Muslim). Riječ "gadir", spomenuta u hadisu, označava čovjeka koji daje obećanja, ali ih ne ispunjava, a riječ "livaun" označava veliku zastavu koju nosi onaj koji predvodi vojsku u ratu ili onaj koji poziva u rat, a kojeg ljudi slijede. Varalici će biti podignuta zastava na kojoj će biti napisana njegova prevara i na taj način će biti osramoćen na Sudnjem danu, a ta zastava će biti postavljena kod njegove stražnjice.

U Muslimovom «Sahihu» je zabilježen hadis od Ebu Se'ida, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Na Sudnjem danu će svaki varalica imati kod stražnjice zastavu". Što bude veća prevara, bit će veća i zastava koja će sramotiti varalice.

U Muslimovom «Sahihu» se, također, bilježi hadis od Ebu Se'ida da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Na Sudnjem danu će svaki varalica kod stražnjice zastavu imati koja će biti prema veličini njegove prevare. A najveći varalica je vladar koji vara narod". Vladar varalica će biti najviše kažnjen zato što njegova prevara nanosi štetu mnogim ljudima, a vladar posjeduje snagu i moć, pa i nema potrebe varati druge. Allah, dž.š., će kazniti tu vrstu grješnika ovom kaznom jer je taj način kažnjavanja poznat među ljudima i oni ga razumiju. Arapi su prije svakom varalici podizali zastavu na nekim skupovima i u vrijeme hadždža, a isto su radili sa zločincima i kriminalcima i sa njima bi tako kružili među narodom.[116]

Utajivači, otimači zemlje i dvoličnjaci

Pod utajivanjem se ovdje misli na uzimanje ratnog plijena kradom i utajivanjem, i to je grijeh iza kojeg se kriju požuda i pohlepa. Allah, dž.š., zaprijetio je da će na Sudnjem danu onoga ko to uradi osramotiti pred svim ljudima i to tako što će taj nositi toga dana ono što je utajio:

"A onaj ko nešto utaji – donijet će na Sudnji dan to što je utajio i tada će se svakome u potpunosti dati ono što je zaslužio, nikome se nepravda neće učiniti" (Ali 'Imran, 161.).

Tumačeći ovaj ajet, Kurtubi kaže: "Doći će na Sudnjem danu noseći ono što je utajio na leđima i na vratu i na taj način će biti kažnjavan, zastrašen svojim glasom i ponižen iznošenjem na vidjelo svoje prijevare pred svim ljudima".[117] U zatajivanje spada i utaja državnog imetka vladara, činovnika, radnika i namjesnika.

Poslanik, s.a.v.s., opisao nam je kako će na Sudnjem danu oni koji su utajivali tuđe imetke nositi ono što su utajili. Ebu Hurejre pripovijeda: "Jednog dana je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ustao među nama, spomenuo nam utajivanje i ukazao na to da je to veliki grijeh, a zatim nam rekao: 'Nemojte da ikog od vas zateknem na Sudnjem danu kako nosi na svom vratu devu koja riče, a da mi on kaže: 'Allahov Poslaniče, pomozi mi', a ja mu kažem: 'Ne mogu ti ništa pomoći, dostavio sam ti potpuno ono što mi je objavljeno'. Neka niko od vas ne dođe na Sudnjem danu noseći na svom vratu konja koji njišti, pa da mi kaže: 'Allahov Poslaniče, pomozi mi', a ja ću mu reći: 'Ne

116 Et-Tezkire, Kurtubi, 297
117 Tefsir, Kurtubi, 4/256

mogu ti ništa pomoći, dostavio sam ti potpuno ono što mi je objavljeno'. Neka niko od vas ne dođe na Sudnjem danu noseći na svom vratu ovcu koja će blejati, pa da mi kaže: 'Allahov Poslaniče, pomozi mi', a ja ću mu reći: 'Ne mogu ti ništa pomoći, dostavio sam ti potpuno ono što mi je objavljeno'. Neka niko od vas ne dođe noseći na svom vratu nedužno ubijenu osobu koja će vikati, pa da mi kaže: 'Allahov Poslaniče, pomozi mi', a ja ću mu reći: 'Ne mogu ti ništa pomoći, dostavio sam ti potpuno ono što mi je objavljeno'. Neka niko ne dođe od vas na Sudnjem danu noseći na glavi ogrtač koji će lepršati, pa da mi kaže: 'Allahov Poslaniče, pomozi mi', a ja ću mu reći: 'Ne mogu ti ništa pomoći, dostavio sam ti potpuno ono što mi je objavljeno'. Neka niko od vas ne dođe na Sudnjem danu noseći na plećima zlato i srebro, pa da mi kaže: 'Allahov Poslaniče, pomozi mi', a ja ću mu reći: 'Ne mogu ti ništa pomoći, dostavio sam ti potpuno ono što mi je objavljeno'" (bilježi Buharija, a ovo je predaja koju bilježi i Muslim).

Taberani u svom djelu «Mu'džemu-l-kebir», Bejheki u «Sunenu» i Humejdi u «Musnedu», navode da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zadužio 'Ubadu bin Samita da sakuplja zekat, a zatim mu rekao: "Boj se Allaha, Ebu Velide, da ne dođeš na Sudnjem danu noseći na svom vratu devu koja će rikati, ili kravu koja će mukati, ili ovcu koja će blejati".

Ibn Kesir u svom tefsiru navodi hadise koji u sebi sadrže prijetnju onome ko nešto utaji ili nešto sakrije prilikom sakupljanja zakata.

Ebu Humejd es-Sa'idi navodi slijedeći hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., zadužio je jednog čovjeka iz plemena Ezd po imenu Ibn Lutbija, koji kad dođe i donese zekat, reče: 'Ovo je vaše, a ovo je darovano meni'. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ustade, pope se na minber i reče: 'Šta je sa čovjekom kojeg pošaljemo po nekom zadatku, a on nam kaže: 'Ovo je vaše, a ovo je darovano meni'? Zašto nije sjedio u kući svoga oca ili majke, pa da vidi bi li mu ko šta

darovao? Tako mi Onog u Čijoj je ruci Muhammedova duša, niko od vas neće nešta nepravedno uzeti, a da na Sudnjem danu neće doći noseći to na svojim plećima. Ako bude deva – rikat će, ako bude krava – mukat će, a ako bude ovca – blejat će" (Buharija i Muslim).

Abdullah bin 'Umer prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko nepravedno uzme neki komad zemlje, propadat će zajedno sa njim na Sudnjem danu kroz sedam zemalja". [118]

Najgori ljudi na Sudnjem danu će biti oni koji su bili prefarbani svim bojama, koji su se mijenjali prema situaciji, nisu imali svog jasnog stanovišta, nego su se jednima prikazivali na jedan, a drugima na drugi način. Buharija i Muslim prenose hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Naći ćete da je najgori čovjek na Sudnjem danu dvoličnjak, koji se jednima prikazuje na jedan, a dugima na drugi način". U nekim hadisima se navodi da će ova vrsta ljudi imati na Sudnjem danu jezike od vatre.

Ebu Davud i Buharija u djelu «Edebu-l-mufred», Darimi, Ebu J'ala i drugi navode hadis od 'Ammara bin Jasira, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko bude na ovom svijetu dvoličnjak, imat će na Sudnjem danu jezik od vatre".

Vladar koji je nepristupačan svojim podanicima

Ebu Davud, Ibn Madže i Hakim bilježe hadis sa vjerodostojnim lancem prenosilaca od Ebu Merjema el-Ezdija da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko postane vladar muslimana i ne bude im pristupačan uprkos njihovim potrebama, siromaštvu i neimaštini, Allah, dž.š., mu neće pomoći uprkos njegovim potrebama, siromaštvu i neimaštini".

[118] Sahihu-l-Buhari, Fethu-l-Bari, 5/103

Onaj koji prosi, a ima koliko je potrebno

Onaj koji bude prosio uprkos tome da je imućan, bit će proživljen na Sudnjem danu sa licem punim rana ili ogrebotina. Ebu Davud, Nesai, Tirmizi, Darimi i drugi bilježe hadis od Abdullaha bin Mes'uda, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko bude prosio, a bude imao imetak koji mu je dovoljan, to njegovo prošenje će, na njegovom licu na Sudnjem danu, biti u vidu rane, ogrebotine ili iskrivljenja". Neko upita: "Allahov Poslaniče, a koliki je imetak koji je dovoljan?" Poslanik, s.a.v.s., odgovori: "Pedeset dirhema ili njihova protuvrijednost u zlatu". U Musnedu imama Ahmeda se bilježi hadis od 'Imrana bin Husajna, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Prosjačenje imućnog će biti crna mrlja na njegovom licu na Sudnjem danu".

Onaj koji bude pljuvao u pravcu Kabe

Pravac na kojem se nalazi Kaba je poštovan i svet. Zato su izrečeni hadisi koji zabranjuju da se prilikom mokrenja ili vršenja velike nužde okreće sprijeda ili leđima u pravcu Kabe. Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je i pljuvanje u pravcu Kabe. Obavijestio nas je da će onaj ko bude pljuvao u pravcu Kabe doći na Sudnjem danu sa istom tom pljuvačkom na svom licu. Bezzar u svom Musnedu, Ibn Hibban i Ibn Huzejme u «Sahihu» bilježe da je Ibn 'Umer rekao: "Pljuvačka onog koji je pljuvao u pravcu Kabe će biti na Sudnjem danu na licu svoga vlasnika". Ebu Davud u svom «Sunenu» i Ibn Hibban u «Sahihu» bilježe hadis od Huzejfe bin Jemana, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko bude pljuvao u pravcu Kabe doći će na Sudnjem danu sa tom pljuvačkom među očima" (lanac prenosilaca hadisa je vjerodostojan).

Ko slaže da je sanjao nešto što nije vidio u snu

Onaj koji slaže da je vidio u snu ono što nije vidio, bit će kažnjen na Sudnjem danu, s tim da će mu biti naređeno da poveže međusobno dvije dlake. Onaj koji bude prisluškivao ljude koji to ne žele, bit će kažnjen na Sudnjem danu time što će mu u uši biti sipano rastopljeno olovo. Buharija u svom «Sahihu» bilježi hadis od Ibn Abbasa, koji prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko slaže da je u snu vidio nešto što nije vidio, bit će zadužen da poveže međusobno dvije dlake, a to mu nikad neće uspjeti, a bit će sipano rastopljeno olovo u uši onome ko bude prisluškivao ljude koji žele sakriti svoj govor ili bježe od njega".

Stanje bogobojaznih

Jedna skupina Allahovih, dž.š., robova se neće prepasti kad se ostali ljudi prepadnu, niti će tugovati kad ostali budu tugovali. To su štićenici Milostivog koji su čvrsto vjerovali u Njega i bili u neprekidnoj pokornosti prema Njemu pripremajući se za taj Dan, pa će Allah, dž.š., učiniti da oni budu sigurni, a kad ustanu iz svojih kaburova – dočekat će ih meleki smirujući ih i ubacujući u njihova srca spokojstvo i mir:

"A oni kojima smo još prije lijepu nagradu obećali, oni će od njega daleko biti, huku njegovu neće čuti, i vječno će u onom što im budu duše željele uživati, neće ih brinuti najveći užas, nego će ih meleki dočekivati: 'Evo ovo je vaš dan, vama obećan!'" (El-Enbija, 101.-103.).

"Najveći užas" je ono što će pogoditi Allahove dž.š. robove prilikom njihovog ustajanja iz kaburova:

"On im samo pušta do Dana kad će im oči ostati otvorene" (Ibrahim, 42.). Toga Dana će glasnik Milostivog dozvati Njegove štićenike smirujući ih:

"O robovi Moji, za vas danas straha neće biti, niti ćete i za čim tugovati; oni koji su u ajete Naše vjerovali i poslušni bili" (Ez-Zuhruf, 68.-69.). Na drugom mjestu, kaže:

"I neka se ničega ne boje i ni za čim neka ne tuguju Allahovi štićenici, oni koji budu vjerovali i koji se budu Allaha bojali, za njih su dobre vijesti i na ovom i na onom svijetu; Allahove riječi niko ne može izmijeniti – to će, zaista, veliki uspjeh biti" (Junus, 62.-64.) Tajna koja se krije u ovoj sigurnosti kojom će Allah, dž.š., okružiti vjernike u tome što su njihova srca na ovom svijetu bila ispunjena strahom prema Njemu Uzvišenom, noću su dugo klanjali, a danju postili i spremali se za Dan kad će stajati pred Allahom, dž.š. O njima Njihov Gospodar prenosi da su rekli:

"Mi se Gospodara našeg bojimo, onog Dana kad će lica smrknuta i namrgođena biti" (El-Insan, 10.). A onog čije stanje bude ovakvo, Allah, dž.š., sačuvat će zla toga Dana i učinit će ga sigurnim:

"I njih će Allah strahote toga Dana sačuvati i blaženstvo i radost im darovati, i Džennetom i svilom ih za ono što su trpjeli nagraditi" (El-Insan, 11.-12.).

U hadisu koji prenosi Ebu Nuajm, u djelu «El-Hulijje» od Šeddada bin Evsa, Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Allah, dž.š., kaže: 'Tako mi Moje veličine i veličanstvenosti, kod Svoga roba neću sjediniti dvije sigurnosti i dva straha. Ako Moj rob bude siguran na Dunjaluku, učinit ću da iskusi strah na Dan kad ću sakupiti sve Svoje robove. A ako Me se bude bojao na Dunjaluku, Ja ću ga učiniti sigurnim na Dan kad sakupim sve Svoje robove'". Sve što rob bude iskreniji prema svome Gospodaru, bit će sigurniji na Sudnjem danu. Muslimani koji svoje vjerovanje ne budu izmiješali sa mnogoboštvom, imat će potpunu sigurnost na Sudnjem danu. Na ovo upućuje odgovor koji je Ibrahim, a.s., uputio svome narodu kad su ga počeli plašiti svojim kipovima. On im je odgovorio:

"A kako bih se ja bojao onih koje s Njim izjednačujete kad se vi ne bojite što Allahu druge ravnim smatrate, iako vam On za to nije nikakav dokaz dao? I znate li vi ko će, mi ili vi, biti siguran? Bit će sigurni samo oni koji vjeruju i vjerovanje svoje s mnogoboštvom ne miješaju; oni će biti na pravom putu" (El-En'am, 81.-82.).

Oni koje će Allah, dž.š., staviti u Svoj hlad

Kad ljudi budu na Sudnjem danu pod suncem koje će ih žestoko i nemilosrdno pržiti, suočit će se sa iskušenjem koje ne bi mogla podnijeti ni čvrsta i postojana brda. Toga Dana će jedna odabrana skupina vjernika biti sklonjena u hlad 'Arša Milostivog Allaha, dž.š. Neće ih mučiti nevolja koja je pritisla druge ljude. To su oni koji su imali visoke ciljeve i iskrenu odlučnost, koja je bila prožeta ispravnim islamskim vjerovanjem i visokim vrijednostima. Pa, ko su ti? To su oni koji su radili djela koja su po mjerilima islama imala svoju vrijednost i težinu. U ovu skupinu spada pravedan vladar koji je posjedovao vlast i moć, ali se nije oholio i uspostavio je pravdu među Allahovim, dž.š., robovima koja je u potpunosti odgovarala božanskim zakonima i principima vlasti.

Među njima je i mladić koji je odrastao u pokornosti prema Allahu, dž.š., obuzdao je svoje mladalačke prohtjeve uzdama bogobojaznosti i čestitosti, kontrolirao svoju dušu i niske strasti i na taj način živio čistim i neporočnim životom.

Tu se ubrajaju i oni koji se brinu o Allahovim, dž.š., mesdžidima, osvjetljavaju njihove unutrašnjosti spominjanjem Allaha, dž.š., i upućivanjem dove Njemu i nikad ne iziđu iz mesdžida a da ne osjete čežnju za njihovim okriljem.

Tu su i oni koji su se voljeli u ime Allaha, dž.š., njih je spajala bratska ljubav u ime Allaha, dž.š., okupljali su se samo radi dobročinstva, bogobojaznosti i onoga što je dobro i kad su se rastajali – rastajali su se uz dobra djela.

Tu je i onaj koji je bio iskušan sa ženom koja mu se ponudila da sa njom učini blud, ali se između njega i bluda isprije čila bogobojaznost.

I onaj koji je dijelio svoj imetak iskreno u ime Allaha, dž.š., pa je skrivao davanje sadake čak i od samog sebe.

Tu je i onaj koji se u osami sjetio Allaha, dž.š., pa su mu od straha potekle suze.

Buharija u «Sahihu» prenosi hadis od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Sedam vrsta ljudi će biti u Allahovom hladu na Dan kad nikakvog drugog hlada neće biti: pravedan vladar, mladić koji odraste u pokornosti Allahu, čovjek čije je srce neprestano vezano za džamiju, prijatelji koji se vole samo u ime Allaha, takvi su kad se sastaju i raziđu, čovjek kojeg lijepa i ugledna žena pozove na blud, a on kaže: 'Ne, ja se bojim Allaha', čovjek koji udjeljuje milostinju tako da mu lijeva ruka ne zna šta je desna udijelila i čovjek koji se sjeti Allaha u samoći, pa pusti suze".

Preneseni su brojni hadisi koji ukazuju da će se oni koji su se voljeli u ime Allaha, dž.š., smjestiti u hlad Allahovog 'Arša. Ebu Hurejre, također, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Na Sudnjem danu će Allah, dž.š., reći: 'Gdje su oni koji su se voljeli u Moje ime? Danas ću ih uvesti u Moj hlad, kad nema drugog hlada osim Moga".[119] Taberani u djelu «Muadžemu-l-Kebir», Ahmed u «Musnedu», Ibn Hibban u «Sahihu» i Hakim u «Mustedreku» bilježe hadis od Mu'aza, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Oni koji se budu voljeli u ime Allaha, dž.š., bit će na Sudnjem danu u hladu 'Arša". U djelu «El-Ihvan» od Ibn ebi Dun'ja se bilježi hadis sa vjerodostojnim lancem prenosilaca od 'Ubade bin Samita od Poslanika, s.a.v.s., da je rekao: "Allah, dž.š., kaže: "Moja ljubav se spustila na one koji se vole u Moje ime. Stavit ću ih u hlad Svog 'Arša na Dan kad ne bude drugog hlada".

119 Muslim, 4/1988, br. 2566

Stavljanje u hlad Allahovog, dž.š., 'Arša nije ograničeno samo na ovih sedam skupina spomenutih u hadisu. Preneseni su i drugi hadisi da će taj stepen postići i drugi. Ibn Hadžer el-Askalani je sabrao svojstva zbog kojih će njihov vlasnik biti u Allahovom hladu u knjizi koju je nazvao «Ma'rifetu-l-Hisal el-Muvessale ila-Zilal».[120] U ova svojstva spada i odgađanje roka za vraćanja duga onome ko nije u stanju vratiti dug.

U Muslimovom «Sahihu» i «Musnedu» imama Ahmeda se bilježi hadis od Ebu Jusra da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko sačeka onoga ko mu je dužan ili mu oprosti dug, Allah, dž.š., na Sudnjem danu će ga smjestiti u Svoj hlad". U «Musnedu» imama Ahmeda i Darimijinom «Sunenu» se bilježi hadis sa vjerodostojnim lancem prenosilaca od Ebu Katade da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko olakša svome dužniku ili potpuno skine dug sa njega, bit će na Sudnjem danu u Allahovom hladu".

Oni koji žure priteći u pomoć svojoj braći muslimanima

Žurba roba u otklanjanju nevolja i briga svoje braće muslimana, pomaganje onima kojima je pomoć potrebna, olakšavanje onima kojima je teško i praštanje nepravdi i greški učinjenih prema njemu, ubrajaju se u svojstva koja će najviše olakšati muke i nevolje roba na Sudnjem danu.

U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko otkloni brigu svoga brata muslimana – Allah, dž.š., njemu će otkloniti brigu na Sudnjem danu, ko olakša nevoljniku – Allah, dž.š., njemu će olakšati i na ovom i na onome svijetu, ko prikrije neku mahanu muslimana – Allah, dž.š., prikrit će njegove mahane na ovom i na onome svijetu. Allah, dž.š., neprestano će biti na pomoći Svome robu sve dok rob pomaže svome bratu muslimanu".

120 Fethu-l-Bari, 2/144

Buharija u svom «Sahihu» prenosi hadis od Abdullaha bin 'Umera da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Musliman je brat muslimanu: on ga ne ugnjetava i ne ostavlja ga na cjedilu (ne predaje ga drugome). Ko pomogne svome bratu u nevolji, Allah će njemu pomoći u njegovoj nevolji. Ko otkloni nedaću jednog muslimana, Allah će njemu otkloniti jednu od njegovih nedaća na Sudnjem danu. A ko prikrije sramote jednog muslimana, Allah će prikriti njegove na Sudnjem danu".

Ed-Dinuri u djelu «El-Medžalise», Bejheki u «Šu'abu-l-Iman» i Dija' u «El-Muhtare» prenose od Enesa da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko tajno pomogne svome bratu muslimanu, njemu će Allah, dž.š., pomoći i na Dunjaluku i na Ahiretu".

Oni koji olakšavaju nevoljnicima

Buharija i Muslim bilježe hadis od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Jedan čovjek je posuđivao svoj novac ljudima, pa je često govorio svome slugi: 'Kad vidiš da je neko u teškoj situaciji, oprosti mu dug ne bi li i nama Allah, dž.š., oprostio naše grijehe'. Kad je umro, sreo je Allaha, dž.š., oproštenih grijeha". Nesai, Ibn Hibban i Hakim prenose hadis sa vjerodostojnim lancem prenosilaca od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Jedan čovjek nikad nije u svom životu uradio nijedno dobro djelo, a davao je pozajmice ljudima, pa je govorio svome izaslaniku: 'Uzmi dug od onoga kome je lahko dug vratiti, a pričekaj onoga ko je u teškoj situaciji ili mu dug potpuno oprosti; možda i Allah, dž.š., nama oprosti'. Kad je umro, upitan je: 'Jesi li ikad uradio ijedno dobro djelo?' On odgovori: 'Ne, ali sam imao slugu i davao sam pozajmice ljudima. Kad bih slao slugu da uzme dug, govorio bih mu: 'Uzmi dug od onoga kome je lahko dug vratiti, a pričekaj onoga ko je u teškoj situaciji ili mu dug potpuno oprosti; možda i Allah, dž.š., nama oprosti'. Allah, dž.š., mu reče: 'Već sam ti oprostio'".

U Hakimovom «Mustedreku» se bilježi hadis sa vjerodostojnim lancem prenosilaca od Huzejfe, 'Ukbe bin 'Amira i Ebu Mes'uda da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Allah, dž.š., na Sudnjem danu reći će jednom Svom robu kome je podario mnogo imetka: 'Šta si radio na Dunjaluku?', a on će reći: 'Nisam radio nikakva dobra, Gospodaru, osim što si mi ti dao imetak, pa sam ga ja posuđivao ljudma i imao sam običaj smanjiti dug onom ko je u oskudici i pričekati onoga ko je u teškoj situaciji'. Reče mu, Allah, dž.š.: 'Ja sam preči od tebe da to uradim. Oslobodite Moga roba vatre'".

Oni koji su bili pravedni u porodici i prema onima kojima su vladali

Pravednici će na Sudnjem danu biti na visokim stepenima. Sjedit će na minberima od svjetla sa desne strane Milostivog, a obje ruke Milostivog su desne.

U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Abdullaha bin 'Amra da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Pravednici će na Sudnjem danu biti na minberima od svjetla sa desne strane Milostivog, a obje ruke Milostivog su desne. To su oni koji su pravedno sudili, bili pravedni u svojoj porodici i prema onima nad kojima su imali vlast".[121]

Šehidi i graničari

Kad se ljudi prepadnu na Dan najvećeg straha, šehidi će biti sigurni. U Tirmizijinom i Ibn Madžeovom «Sunenu» se bilježi hadis od Mikdama bin Ma'dija Kerba da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Šehid kod Allaha ima šest odlika: bit će mu

121 Muslim, 3/1458

oprošteni svi grijesi kad mu poteče prva kap krvi, vidjet će svoje mjesto u Džennetu, bit će zaštićen kaburske patnje, bit će siguran na Dan najvećeg straha i bit će mu stavljena na glavu prekrasna kruna. Jedan biser iz te krune je vrjedniji od Dunjaluka i onoga što je na njemu. Bit će oženjen sa sedamdeset dvije dženetske ljepotice i imat će pravo zauzimati se za sedamdeset članova svoje porodice".

Sličan šehidu je i graničar koji je čuvao granice na Allahovom putu. Ako umre u trenutku dok bude stražario, Allah, dž.š., učinit će ga sigurnim na Dan najvećeg straha. Taberani prenosi hadis sa vjerodostojnim lancem prenosilaca od Ebu Derdaa da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Jedan dan stražariti na Allahovom putu je bolje nego postiti čitav život. Ko umre stražareći na Allahovom putu, bit će siguran na Dan najvećeg straha, bit će hranjen hranom i mirisan mirisom iz Dženneta i imat će nagradu stražara na Allahovom putu sve dok ga Allah, dž.š., ne proživi na Sudnjem danu".

Među počastima šehida je i to što će ga Allah, dž.š., proživjeti na Sudnjem danu, a rana će mu biti boje krvi i miris poput mirisa miska. U Buharijinom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Tako mi Onoga u Čijoj je ruci moja duša, neće niko biti ranjen na Allahovom putu, a Allah najbolje zna ko se bori na Njegovom putu, a da neće doći na Sudnji dan sa ranom boje krvi i mirisom poput mirisa miska".

Tirmizi, Nesai i Ebu Davud bilježe hadis sa vjerodostojnim lancem prenosilaca od Mu'aza bin Džebela, koji je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Ko se bude borio na Allahovom putu koliko traje jedna mužnja deve, ima pravo na Džennet, a ko dobije jednu ranu na Allahovom putu ili povredu od nesreće, rana će mu na Sudnjem danu biti veća nego prije, krv će biti boje šafrana, a mirisat će poput miska". Ibn Hadžer prenosi da su učenjaci rekli: "Mudrost proživljavanja

šehida u ovakvom stanju jeste u tome da bude uz njega dokaz koji upućuje na njegovu odlikovanost jer je žrtvovao svoj život na putu pokornosti Allahu, dž.š."[122]

Oni koji obuzdavaju svoju srdžbu i ljutnju

Srdžba je često uzrok belajâ i neugodnosti koje pogađaju Allahovog, dž.š., roba. Njezin uzrok može biti neki rođak, prijatelj ili neko ko nam je učinio nešto dobro. Nema sumnje da nam uznemiravanje koje dolazi u više oblika – naprimjer, da čujemo da neko priča o nama ili vidimo nešto što ne bismo voljeli vidjeti ili doživimo neku fizičku bol kojoj smo sami uzrok – teže pada i više nas pogađa. Zato moramo osposobiti naše duše da budu spremne oduprijeti se ovom izazovu, a veoma je teško kontrolirati dušu u trenucima kad smo ljuti i srditi, i to mogu samo oni koji imaju čvrstu volju i koji su jaki. Islam savladavanje srdžbe ubraja u moralne i pozitivne osobine, a nosilac takve osobine zaslužuje da bude odlikovan. Džennet, čije je prostranstvo koliko nebesa i Zemlja, pripremljen je bogobojaznim i čestitim, a savladavanje srdžbe spada među prva svojstva vjernika:

"I nastojte da zaslužite oprost Gospodara svoga i Džennet prostran kao nebesa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje, za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju – a Allah voli one koji dobra djela čine" (Ali 'Imran, 133.-134.).

Na Sudnjem danu Uzvišeni Gospodar će prozvati onoga ko je svaladavao srdžbu pred ljudima, a zatim će mu ponuditi da sebi izabere koju god želi huriju. Tirmizi i Ebu Davud bilježe hadis od Sehla bin Mu'aza bin Džebela, koji prenosi od svoga oca da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko savlada

122 Fethu-l-Bari, 6/20

svoju srdžbu, a u stanju je da je ispolji, Allah, dž.š., prozvat će ga pred svim ljudima na Sudnjem danu i ponudit će mu da sebi izabere koju god želi huriju".

Oslobađanje muslimana iz ropstva

Oslobađanje robova ubraja se u plemenita djela kojima musliman može na Sudnjem danu ublažiti svoju kaznu i obrisati grijehe i propuste:

"Pa, zašto on na blagodatima zahvalan bio nije? – A šta ti misliš: kako se može na blagodatima zahvalan biti? – roba ropstva osloboditi" (El-Beled, 11.-13.).

Ibn Kesir u komentaru ovih ajeta navodi hadise koji pojašnjavaju njihovo značenje. Imam Ahmed kaže: "Pričao nam je Ali bin Ibrahim, a njemu Abdullah, znači Ibn Seid bin ebi Hind od Ismaila bin ebi Hakima, štićenika porodice Zubejr, od Seida bin Merdžana, a on od Ebu Hurejre koji je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: 'Ko oslobodi muslimana iz ropstva Allah, dž.š., oslobodit će svaki organ toga muslimana i jedan njegov organ od vatre, za ruku će oslo-boditi ruku, za nogu – njegovu nogu i za spolni organ – njegov spolni organ'. Ali bin el-Husejn upita: 'Jesi li ti uistinu to čuo od Ebu Hurejre?' Seid mu odgovori: 'Da'. Tada Ali bin el-Husejn reče svome slugi: 'Zovni mi slugu Mitrafa'. Kad sluga stade pred njega, on mu reče: 'Idi, oslobađam te u ime Allaha, dž.š.'" Hadis bilježe i Buharija, Muslim, Tirmizi, Nesai.

U drugim predajama ovog hadisa od Se'ida bin Merdžana i u predaji koju bilježi Muslim se navodi da je za ovog slugu kojeg je oslobodio Ali bin el-Husejn Zejnulabidin dao deset hiljada dirhema. Katade prenosi od Salima bin ebi Dža'da, on od Ma'dana bin ebi Talhe, a on od Ebi Nedžiha, koji je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Kad god musliman oslobodi iz ropstva drugog muslimana, Allah, dž.š., za svaku njegovu kost iskupit će njegovu kost od vatre i kad god muslimanka oslobodi muslimanku iz ropstva Allah, dž.š., za svaku njezinu kost iskupit će od vatre njezinu kost" (hadis u ovom obliku bilježi Ibn Džerir, a Ebu Nedžih spomenut u hadisu je 'Amr bin 'Abse es-Sulemi, r.a.).

Imam Ahmed veli: "Pričao nam je Hajve bin Šurejh, prenoseći od Bekijje, od Budžejra bin Sa'da, od Halida bin Ma'dana, od Kesira bin Murre, od 'Amra bin 'Abse, koji im je prenio da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko sagradi mesdžid da bi se u njemu spominjalo Allahovo, dž.š., ime, Allah će mu sagraditi kuću u Džennetu. Ako iz ropstva oslobodi musli-mana, bit će mu to iskup od Džehennema. A ko osijedi u isla-mu, bit će mu to svjetlo na Sudnjem danu".

Ahmed kaže: "Pripovijedao nam je El-Hakem bin Nafi' od Džerira, a on od Sulejma bin 'Amira da je Šerhabil bin es-Semt rekao 'Amru bin 'Absi: 'Ispričaj nam hadis u kome ništa nije dodano, ni oduzeto od riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.' 'Amr mu reče: 'Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: 'Ko oslobodi iz ropstva muslimana, njegovo oslobađanje će mu biti iskupljenje od vatre organ za organ. Ko osijedi na Allahovom putu, bit će mu to svjetlo na Sudnjem danu. A ko baci koplje na Allahovom putu, pa pogodi ili promaši, to će mu biti upisano kao da je oslobodio iz ropstva jednog od Ismailovih, a.s., potomaka'" (neke djelove ovog hadisa prenosi i Ebu Davud i Nesai).

Ahmed, također, kaže: "Pripovijedao nam je Hašim bin Kasim od Feredža, a on od Lukmana, od Ebu Umame od 'Amra bin 'Abse, a da Sulemi kaže: 'Rekao sam mu: 'Ispričaj nam jedan od hadisa koji si čuo od Allahovog Poslanika u kome nije ništa oduzeto niti zaboravljeno od Poslanikovih riječi'. 'Amr reče: 'Čuo sam ga kako kaže: 'Allah, dž.š., će muslimana kojem se rodi troje djece i umru prije nego što dostignu punoljetnost uvesti u Džennet iz Svoje milosti prema toj djeci. Ko osijedi na Allahovom putu, to će mu biti svjetlo na Sudnjem danu. Ko baci

strijelu na Allahovom putu, pa pogodi ili promaši, bit će mu upisano kao da je oslobodio roba. Ko oslobodi iz ropstva muslimana, Allah, dž.š., će za svaki organ toga roba osloboditi njegov organ od vatre. Ko udijeli na Allahovom putu dvije deve, krave ili ovce, Džennet ima osam vrata i Allah, dž.š., uvest će ga u Džennet kroz koja god vrata htjedne" (senedi ovih hadisa su jaki i dobri, a Allahu pripada svaka hvala).

Ebu Davud kaže: "Pripovijedao mi je 'Isa bin Muhammed er-Remli od Damere, od Ibn ebi 'Able, od 'Arifa bin 'Ajjaša ed-Dejlemijja, koji kaže: "Došao nam je Vâsil bin el-Eska', pa smo mu rekli: 'Ispričaj nam jedan hadis u kome nije ništa ni dodano ni oduzeto od riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.' On se naljuti i reče: 'Neko od vas uči Kur'an u kući gledajući u Mushaf, pa pogriješi'. Mi mu rekosmo: 'Htjeli smo samo da nam ispričaš hadis koji si čuo od Allahovog Poslanika, s.a.v.s.' On reče: 'Došli smo kod Allahovog Poslanika sa jednim našim drugom koji je zaslužio da ide u Džehennem jer je ubio nekog čovjeka. Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Oslobodite za njega jednog roba. Allah, dž.š., za svaki njegov organ će osloboditi njegov organ od vatre".

U istom obliku ovaj hadis prenosi Nesai od Ibrahima bin ebi 'Able, od El-'Arifa bin 'Ajjaša ed-Dejlemije, a on od Vâsila. Ahmed kaže: "Pripovijedao nam je Abdusamed od Hišama, od Katade, od Kajsa el-Džezamija, od 'Ukbe bin 'Amira el-Džuhenija, da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Ko oslobodi muslimana iz ropstva bit će mu to otkup od vatre'".

Pričao nam je Abdulvehab el-Haffaf od Seida, a on od Katade, koji je rekao: "Pričali su nam da je Kajs el-Džeddami prenio hadis od 'Ukbe bin 'Amira da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko oslobodi iz ropstva muslimana to djelo će mu biti otkup od vatre".

Imam Ahmed kaže: "Pripovijedali su nam Jahja bin Adem i Ebu Ahmed od 'Isa bin Abdurrahmana el-Bedželija,

od Benu Bedžile, od Benu Sulejma, od Talhe bin Musarrifa, od Abdurrahmana bin 'Uvesidže, od Berraa bin 'Aziba, koji kaže: "Došao je neki beduin kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i rekao: 'Allahov Poslaniče, poduči me nekom djelu koje će me, ako ga budem radio, uvesti u Džennet'. Reče mu Poslanik, s.a.v.s.: 'Iako si malo govorio, dobro si postavio pitanje. Oslobađaj robove i iskupljuj sužnja'. Beduin reče: 'Allahov Poslaniče, zar to nije isto?' Odgovori mu Poslanik, s.a.v.s.: 'Ne. Oslobađanje robova je da ti sam oslobodiš roba bez ičijeg drugog učešća, a iskupljivanje sužnja je da pomogneš nekom da to uradi. Iznajmljuj svoju stoku drugim muslimanima, daji darove rodbini koja je nepravedna prema tebi, a ako nisi u stanju to raditi, onda hrani gladnog, poji žednog, naređuj dobro i odvraćaj od zla, a ako ne možeš ni to, onda govori samo ono što je dobro'".[123]

Vrijednost mujezina

I mujezini su među onima čija će odlikovanost na Sudnjem danu biti očita. Imat će duže vratove od svih ljudi.

Muslim u svom «Sahihu» bilježi hadis od Mu'avije bin ebi Sufjana, koji je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Mujezini će imati najduže vratove na Sudnjem danu". A dužina vrata je znak ljepote. Zatim, to odgovara djelu koje su radili, a to je da su svojim glasovima širili riječi ezana koje u sebi sadrže potvrdu Allahove, dž.š., jednoće i poziv na obavljanje namaza. Na Sudnjem danu će svaka stvar koja je čula mujezina kad je svojim glasom izgovarao riječi ezana na Dunjaluku svjedočiti u njegovu korist.

Buharija u «Sahihu» bilježi da je Ebu Se'id el-Hudri rekao Abdurahmanu bin Sa'sau: "Vidim da veoma voliš

123 Tefsir, Ibn Kesir, 7/295

ovce i pustinju, pa kad budeš sa svojim ovcama u pustinji i budeš ezanio, podigni glas jer neće nijedan džinn, ni čovjek, niti bilo ko čuti mujezinov glas, a da neće svjedočiti za njega na Sudnjem danu".

Oni koji su osijedili u islamu

Sijede dlake će biti svjetlo na Sudnjem danu muslimanu, a o tome su preneseni vjerodostojni hadisi. U Tirmizijevom i Nesaijevom «Sunenu» bilježi se hadis od Ka'ba bin Murre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko osijedi u islamu bit će mu to svjetlo na Sudnjem danu".

U «Musnedu» imama Ahmeda, Tirmizijevom, Nesaijevom i Ibn Hibbanovom «Sunenu» se bilježi hadis od 'Amra bin 'Abse da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko osijedi na Allahovom putu bit će mu to svjetlo na Sudnjem danu".

Bejheki u svom djelu «Šu'abu-l-iman» bilježi hadis sa dobrim lancem prenosilaca od Abdullaha bin 'Amra da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Sijede dlake će biti svjetlo vjernika na Sudnjem danu. Neće musliman dobiti nijednu sijedu dlaku a da mu za svaku neće biti upisano dobro djelo i bit će uzdignut za jedan stepen".

Ovaj hadis potvrđuju i Ebu Hurejrine riječi, koje prenosi od Poslanika, s.a.v.s.: "Nemojte čupati sijede dlake jer će one biti svjetlo na Sudnjem danu. Ko osijedi u islamu imat će za svaku dlaku upisano jedno dobro djelo i bit će uzdignut za jedan stepen" (bilježi ga i Ibn Hibban sa dobrim senedom).

Ibn 'Adijj i Bejheki, u djelu «Šu'abu-l-iman», bilježe hadis od Fudale bin 'Ubejda da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Sijede dlake će biti svjetlo na licu vjernika, pa ko želi neka čupa svoje svjetlo".

Vrijednost abdesta

Oni koji su se odazvali Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i koji budu klanjali i često uzimali abdest bit će prepoznatljivi na Sudnjem danu po svijetlim i bijelim licima. U Buharijinom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Moj će se ummet na Sudnjem danu raspoznavati po svijetlim i bijelim licima od tragova abdesta". Ovo svjetlo i bjelina bit će ukras vjernika na Sudnjem danu.

U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ukras vjernika će dopirati do mjesta dokle je dopirao abdest". Sa ovim ukrasom od svjetla će se raspoznavati ovaj ummet među ostalim narodima i po tome će Poslanik, s.a.v.s., raspoznati svoje sljedbenike među ostalim ljudima i neće biti nikakve razlike između ashaba i drugih sljedbenika.

U Muslimovom «Sahihu» je zabilježen hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., došao na neko groblje i rekao: "Es-selamu 'alejkum boravište naroda koji vjeruje! I mi ćemo vam se, inšallah, pridružiti, a želio bih da vidimo našu braću". Ashabi upitaše: "Zar mi nismo tvoja braća, Allahov Poslaniče?" Poslanik, s.a.v.s., odgovori: "Vi ste moji ashabi, a braća su oni koji još nisu došli na ovaj svijet". Ashabi upitaše: "Kako ćeš prepoznati one koji još nisu došli a od tvog su ummeta, Allahov Poslaniče?" Poslanik, s.a.v.s., odgovori: "Recite mi, kad bi čovjek imao konja bijele grive i bijele glave, bi li ga mogao prepoznati među potpuno crnim konjima?" Rekoše: "Mogao bi, Allahov Poslaniče". Poslanik, s.a.v.s., reče: "Naša će braća doći svijetlih (bijelih) i čistih lica od abdesta, a ja ću ih predvoditi na Havd (vrelo Poslanikovo, s.a.v.s.)".

Imam Ahmed prenosi vjerodostojnim senedom od Ebu Derda'a, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ja

sam prvi kome će biti dozvoljeno da učini sedždu na Sudnjem danu i prvi kome će biti dozvoljeno da podigne glavu. Pogledat ću ispred sebe i prepoznati svoj ummet među ostalim narodima. Pogledat ću iza sebe, s moje desne i lijeve strane, i prepoznat ću ih". Neki čovjek upita: "Allahov Poslaniče, kako ćeš prepoznati svoj ummet među ostalim narodima od Nuha, a.s., pa do vremena kad je živio tvoj ummet?" Poslanik, s.a.v.s., odgovori: "Lica mojih sljedbenika će biti svijetla i bijela od tragova abdesta i niko drugi neće izgledati kao oni. Prepoznavat ću ih i po tome što će im knjiga sa njihovim djelima dolaziti sa desne strane i prepoznat ću ih po tome što će ispred njih ići njihovi potomci".

Šefa'at

Hadisi o šefa'atu

Način kojim se iz ovih hadisa dokazuje šefa'at Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Šefa'at koji će biti primljen i šefa'at koji će biti odbijen

Šefa'at

Kad nevolje pritisnu ljude na Sudnjem danu i potraje dugo traganje za onima koji imaju visoke stepene i položaje kako bi se za njih zauzimali kod Gospodara da ubrza polaganje računa i riješi ljude nevolja i teškoća stajanja na Sudnjem danu, oni će doći svome ocu Ademu, a.s., i zatražiti od njega da se prihvati tog zadatka. Podsjetit će ga na njegovu odlikovanost i Allahove, dž.š., počasti prema njemu, ali će se on sustegnuti od toga i spomenut će svoj grijeh prema Allahu, dž.š., kad je jeo plodove drveta koje mu je On zabranio. On će ih uputiti Nuhu, a.s., prvom poslaniku kojeg je Allah, dž.š., poslao ljudima i kojeg je nazvao zahvalnim robom. Ali, i on će odbiti i spomenuti svoje propuste prema Allahu, dž.š. I, tako će ih svaki poslanik upućivati drugom odabranom poslaniku, sve dok ne dođu do pečata svih poslanika, Muhammeda, s.a.v.s., kome je Allah, dž.š., oprostio prijašnje i buduće grijehe.

On će zauzeti mjesto na kojem će mu biti zahvalne i prijašnje i kasnije generacije i na kojem će se objelodaniti njegova velika odlikovanost i visoki stepeni. On će zatražiti dozvolu od svoga Gospodara i bit će mu dozvoljeno. Hvalit će Ga i veličati i zatražiti od Njega da mu dozvoli da se zauzima za svoj ummet. Bit će mu udovoljeno molbi. Allah, dž.š., svakom je vjerovjesniku dao pravo da Mu se obrati jednom dovom za svoj ummet i svaki vjerovjesnik je tu dovu upotrijebio na ovom svijetu, a naš Poslanik, s.a.v.s., odgodio je svoju

dovu za Sudnji dan, kad će njegovom ummetu biti najpotrebnije da se moli i zauzima za njega. Pa neka je Allahov blagoslov i spas na njega, koji je prema vjernicima blag i milostiv, kako je opisao njegov Gospodar.

U «Sahihu» Buharija i Muslim bilježe hadis od Enesa bin Malika, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Svaki vjerovjesnik je zatražio (ili je rekao: svaki vjerovjesnik je zamolio) za svoj ummet, a ja sam svoju dovu odgodio za Sudnji dan kako bih se mogao tom dovom zauzimati za svoj ummet".

U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Džabira bin Abdullaha da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Svaki vjerovjesnik je imao pravo da zamoli jednom dovom za svoj ummet, a ja sam svoju dovu odgodio za Sudnji dan kako bi se njome mogao zauzimati za svoj ummet". U Buharijinom i Muslimovom «Sahihu» i Tirmizijinom «Sunenu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Svaki vjerovjesnik je imao pravo na dovu koja će mu sigurno biti uslišana i svaki od njih je proučio svoju dovu na Dunjaluku, a ja sam svoju dovu odgodio za Sudnji dan kako bih se njome mogao zauzimati za svoj ummet i ona će koristiti svakome ko umre iz mog ummeta, ne pripisujući druga Allahu, dž.š." Tirmizi i Ebu Davud bilježe od Enesa bin Malika da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Zauzimat ću se za velike grješnike iz mog ummeta".

Hadisi o šefa'atu

O šefa'atu su preneseni mnogobrojni hadisi, a mi ćemo se zadovoljiti navođenjem hadisa koje je sakupio Ibn el-Esir u svom djelu «Džami'u-l-usul».

1) Buharija i Muslim u «Sahihu» prenose od Ma'beda bin Hilala el-Anezija da je rekao: "Mi, stanovnici Basre, sakupili smo se kako bismo otišli kod Enesa bin Malika, r.a., i sa

sobom smo poveli Sabita da bi nam olakšao pristup njemu. Zatekli smo ga kod kuće u vrijeme dok je klanjao duha-namaz. Sabit je zatražio, u naše ime, dozvolu da uđemo i on nam je dozvolio, a Sabita je postavio da sjedne pored njega na njegov krevet. Sabit mu reče: 'Ebu Hamza, ovo su tvoja braća, stanovnici Basre, došli su da te pitaju za hadis o šefa'atu'. Enes reče: 'Pričao nam je Muhammed, s.a.v.s., slijedeće: 'Kad nastupi Sudnji dan, ljudi će se zbog gužve početi jedni s drugima sudarati, pa će doći Ademu, a.s., i reći: 'Ademe, zauzmi se za nas kod svoga Gospodara', a on će reći: 'Ja nisam određen za to, nego idite kod Ibrahima, jer je on prijatelj Milostivog'. Onda će doći do Ibrahima i on će reći: 'Ja nisam određen za to. Idite kod Musaa, jer je on taj sa kim je Allah još na Dunjaluku razgovarao'. Oni će otići do njega, ali će im on reći: 'Ja nisam određen za to. Idite kod Isaa, jer je on ruh Allahov i Njegova riječ'. Oni će otići do Njega, ali će im on reći: 'Ja nisam određen za to. Idite kod Muhammeda'. Oni će mi doći, a ja ću reći: 'Ja sam određen za to'. Zatim ću zatražiti dozvolu od svoga Gospodara, pa će mi dozvoliti i nadahnut će me zahvalom kojom ću mu se zahvaljivati i hvaliti Ga, a koja mi sada nije poznata. Zahvalit ću Mu se tom zahvalom i pasti Mu na sedždu, a On će mi reći: 'Muhammede, podigni glavu i govori! Tvoj govor će biti saslušan! Zauzimaj se! Tvoje zauzimanje će biti primljeno. Zatraži! Bit će udovoljeno tvojoj molbi!' Ja ću reći: 'Gospodaru, moj ummet, moj ummet'. On će reći: 'Idi i izvedi iz vatre one u čijim srcima je bilo imana koliko zrno ječma'. Ja ću otići i to uraditi. Zatim ću se ponovo vratiti i zahvaliti Mu se istom zahvalom i pasti na sedždu, a On će mi reći: 'Muhammede, podigni glavu! Govori! Tvoj govor će biti saslušan! Zauzimaj se! Zauzimanje će ti biti primljeno! Zatraži, bit će udovoljeno tvojoj molbi!', a ja ću reći: "Moj ummet, Gospodaru, moj ummet!' On će reći: 'Idi i izvedi iz vatre one u čijim srcima je bilo imana koliko zrno gorušice!' Ja ću otići i to uraditi. Zatim ću se vratiti i zahvaliti Mu se istom

zahvalom i pasti Mu na sedždu, a on će reći: 'Muhammede, podigni glavu i govori! Tvoj govor će biti saslušan! Zauzimaj se! Zauzimanje će ti biti primljeno! Traži, bit će udovoljeno tvojoj molbi!', a ja ću reći: 'Gospodaru, moj ummet, moj ummet!', a moj će Gospodar reći: 'Idi i izvedi iz vatre one u čijim srcima bude imana nekoliko puta manje od zrna gorušice!', a ja ću otići i to uraditi'... Ma'bed bin Hilal el-Anezi dalje priča: 'Kad smo izišli od Enesa, ja rekoh nekim svojim drugovima: 'Šta mislite da odemo do Hasana, koji je sada u kući Ebu Halife, da mu ispričamo šta smo čuli od Enesa bin Malika'. Svratismo do njega i nazvasmo mu selam. Kad nam dozvoli da uđemo, rekosmo mu: 'Ebu Seide, dolazimo ti od Enesa bin Malika, koji nam je ispričao o šefa'atu nešto što nikad prije nismo čuli'. 'A šta to?', upita on. Mi mu ispričasmo, a kad dođosmo do kraja hadisa, on reče: 'Samo dotle vam je ispričao?' 'Da', rekosmo mi. 'Na ovo nam nije ništa dodao'. Hasan reče: 'Prije dvadeset godina je meni ispričao hadis do kraja. Ne znam je li zaboravio ili nije htio da vas optereti više nego što možete shvatiti'. Mi mu rekosmo: 'Ebu Seide, ispričaj nam ti hadis do kraja'. On se nasmija i reče: 'Čovjek je stvoren brzoplet. To sam vam spomenuo jer vam želim ispričati o tome. I meni je isto ispričao', a zatim je rekao, prenoseći riječi Poslanika, s.a.v.s.: 'Zatim ću se vratiti četvrti put i zahvaliti Mu istom zahvalom i pasti Mu na sedždu, a on će reći: 'Muhammede, podigni glavu i govori! Tvoj govor će biti saslušan! Zauzimaj se! Zauzimanje će ti biti primljeno! Traži, bit će udovoljeno tvojoj molbi!', a ja ću reći: "Gospodaru, dozvoli mi da iz vatre izvedem sve one koji su govorili: 'La ilahe illellah' (Nema drugog boga osim Allaha), a on će reći: 'Tako mi Moje Snage i Veličanstvenosti, Veličine i Uzvišenosti, izvest ću iz vatre sve one koji su govorili da nema drugog boga osim Allaha!' Svjedočim da nam je El-Hasan ovo ispričao i da je čuo Enesa bin Malika prije dvadeset godina, dok još nije bio u dubokoj starosti".

U predaji koju prenosi Katade od Enesa stoji: "Allah, dž.š., sakupit će ljude na Sudnjem danu, pa će smatrati da trebaju potražiti nekoga da se za njih zauzima (a u drugoj predaji stoji: Bit će nadahnuti da traže nekoga da se zauzima za njih), pa će reći: 'Kad bismo potražili nekoga da se zauzima za nas kod Gospodara ne bi li nam olakšao na ovom našem mjestu'".

Dalje se kaže: "Doći će Ademu i reći: 'Ti si Adem, otac čovječanstva, Allah te Svojom rukom stvorio i u tebe od Svoga ruha udahnuo. Naredio je melekima da ti učine sedždu. Zato se danas zauzimaj za nas kod Gospodara ne bi li nam olakšao na ovom našem mjestu". Reći će Adem, a.s.: 'Ja nisam za to', a zatim će spomenuti svoj grijeh i bit će ga stid Gospodara, pa će im reći: 'Idite Nuhu, prvom poslaniku kojeg je Allah poslao ljudima'. Doći će Nuhu, a on će im reći: 'Ja nisam za to', pa će spomenuti grijeh koji je počinio i bit će ga stid Gospodara, pa će im reći: 'Idite Ibrahimu, kojeg je Allah uzeo za prijatelja'. Oni će doći Ibrahimu, a.s., a on će im reći: 'Ja nisam za to', pa će spomenuti grijeh koji je počinio i bit će ga stid, te će reći: 'Idite Musau, koji je s Allahom još na Dunjaluku razgovarao i Tevrat mu objavio'. Doći će Musau, a on će im reći: 'Ja nisam određen za to', pa će spomenuti neki grijeh koji je počinio i bit će ga stid Gospodara, te će im reći: 'Idite Isau, Allahovom ruhu i Njegovoj riječi'. Onda će doći Isau, ruhu Allahovom i Njegovoj riječi, a on će im reći: 'Ja nisam određen za to, ali idite Muhammedu, robu kome je Allah oprostio prijašnje i buduće grijehe'. Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: 'Pa će mi doći i ja ću zatražiti dozvolu od Gospodara i On će mi dozvoliti. I ja ću, kad Ga vidim, pasti na sedždu i provest ću tako onoliko koliko Allah htjedne da provedem, a zatim će mi reći: 'Muhammede, podigni glavu i reci! Tvoj govor će biti saslušan! Zatraži! Bit će udovoljeno tvojoj molbi! Zauzimaj se! Zauzimanje će biti primljeno!' Ja ću podignuti glavu i zahvalit ću Allahu zahvalom kojoj će me On naučiti. Zauzimat ću se za određenu skupinu i izvest ću ih iz vatre i uvesti ih u

Džennet. Zatim ću se vratiti, pasti na sedždu i provest ću tako onoliko koliko Allah htjedne da provedem, a potom će mi biti rečeno: 'Podigni glavu, Muhammede, i reci! Tvoj govor će biti saslušan! Zatraži! Bit će udovoljeno tvojoj molbi! Zauzimaj se! Zauzimanje će ti biti primljeno!' Ja ću podignuti glavu i hvalit ću svoga Gospodara zahvalom kojoj će me On podučiti, pa ću se zauzimati i izvest ću ih iz vatre i uvesti ih u Džennet'".

Prenosilac hadisa kaže: "Ne znam hoće li slijedeće riječi reći kad se vrati treći ili četvrti put: 'Pa ću reći: 'Gospodaru, nisu ostali u vatri osim onih kojima je Kur'an zabranio da izidu ili im je neminovan vječni boravak u vatri'".

Buharija bilježi i slijedeći hadis, koji prenosi od Katade, a on od Enesa, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Vjernici će biti sakupljeni na Sudnjem danu...", a zatim navodi prethodni hadis, a na kraju hadisa veli: "U vatri su ostali samo oni kojima je Kur'an zabranio da izidu ili im je neminovan vječni boravak u vatri", a zatim je Poslanik, s.a.v.s., proučio slijedeći ajet:

"Gospodar tvoj će ti na onom svijetu hvale dostojno mjesto darovati" (Isra, 79.)

Dalje se kaže: "Ovo je hvale dostojno mjesto koje je Allah obećao vašem Poslaniku, s.a.v.s." U drugoj predaji se dodaje: "Iz vatre će izići svako onaj ko je govorio: 'Nema boga osim Allaha' i u čijem je srcu bilo dobra koliko je teško zrno ječma. Zatim će iz vatre izići onaj ko je govorio: 'Nema boga osim Allaha' i u čijem je srcu bilo dobra koliko zrno pšenice. Zatim će iz vatre izići onaj koji je govorio: 'Nema boga osim Allaha' i u čijem srcu je bilo dobra koliko zrno gorušice".

Buharija bilježi dio hadisa od Humejda, a ovaj od Enesa, da je Poslanik, s.a.v.s. rekao: "Na Sudnjem danu ću se zauzimati, pa ću reći: 'Uvedi u Dežnnet one u čijim srcima je bilo vjere koliko veličine mrava', pa će ući u Džennet, a zatim ću reći: 'Uvedi u Džennet one u čijim srcima je bilo vjere i manje

od toga'". Enes, dalje, kaže: "Kao da sada gledam u prste Allahovog Poslanika, s.a.v.s."

2) Buharija, Muslim i Tirmizi bilježe hadis od Ebu Hurejre, koji kaže: "Bili smo na jednoj gozbi zajedno sa Poslanikom, s.a.v.s. Volio je plećku i, kad mu je dadoše, on zagrize i reče: 'Ja sam prvak ljudi na Sudnjem danu. A znate li zbog čega? Allah će sakupiti prijašnje i kasnije narode na jednom mjestu, tako da će ih jedan čovjek moći dozvati i pregledati. Sunce će se nisko spustiti, pa će zapasti u nesnošljivu brigu i muku. Ljudi će povikati: 'Zar ne vidite u šta ste zapali i šta vas je zadesilo, zar nećete potražiti nekoga da se za nas zauzme kod Gospodara?' Tada će reći jedni drugima: 'Potražite našeg oca Adema!' Doći će Ademu i reći: 'Ti si otac čovječanstva, Allah te je Svojom rukom stvorio, u tebe život udahnuo, naredio je melekima da ti sedždu učine i nastanio te u Džennetu, pa zauzmi se za nas kod svog Gospodara. Zar ne vidiš u šta smo zapali i šta nas je zadesilo?' On će reći: 'Allah se danas rasrdio kao nikad ni prije ni poslije. Zabranio mi je da se približavam drvetu, a ja sam prekršio zabranu. Ah, moje brige, moje brge, moje brige! Idite nekom drugom, idite Nuhu'. Kad dođu Nuhu, reći će mu: 'O Nuh, ti si prvi poslanik na Zemlji, Allah te je nazvao zahvalnim robom, pa se zauzmi za nas kod svog Gospodara. Zar ne vidiš u šta smo zapali i šta nas je zadesilo', ali će on reći: 'Moj Gospodar se danas rasrdio kao što nije nikad ni prije ni poslije, i dovu mi je primio, pa sam prokleo svoj narod. Ah, moje brige, moje brige, moje brige! Idite nekome drugom, idite Ibrahimu'. Kad dođu Ibrahimu, reći će mu: 'Ti si Allahov poslanik i prijatelj na Zemlji, zauzmi se za nas kod svog Gospodara. Zar ne vidiš u šta smo zapali i šta nas je zadesilo?' 'Moj Gospodar se danas rasrdio kao nikad ni prije ni poslije. Ja sam za života tri puta slagao. Ah, moje brige, moje brige, moje brige! Idite nekom drugom, idite Musau', reći će Nuh. Kad dođu Musau, reći će mu: 'Ti si Allahov poslanik, odlikovao te nad ostalim ljudima

svojim poslanstvom i govorom. Zauzmi se za nas kod svog Gospodara. Zar ne vidiš u šta smo zapali?' 'Moj Gospodar se danas rasrdio kao nikad ni prije ni poslije. Ubio sam čovjeka, a to mi nije bilo naređeno. Ah, moje brige, moje brige, moje brige! Idite nekom drugom, idite Isau', reći će on. Kad dođu Isau, reći će mu: 'Isa, ti si Allahov poslanik i Allahova riječ kojom je On život udahnuo u Merjemu, iz bešike si razgovarao sa ljudima. Zauzmi se za nas kod svoga Gospodara. Zar ne vidiš u šta smo zapali?' 'Moj Gospodar se danas rasrdio kao nikad ni prije ni poslije (Isa nije spomenuo nijedan svoj grijeh). Ah, moje brige, moje brige, moje brige! Idite nekom drugom, idite Muhammedu, s.a.v.s.', reći će on."

U drugoj predaji se dodaje: "Kad mi dođu, reći će mi: 'Muhammede, ti si Allahov poslanik i pečat vjerovjesnicima, Allah ti je oprostio sve ranije i kasnije grijehe, zauzmi se za nas kod svoga Gospodara. Zar ne vidiš u šta smo zapali?' Tada ću doći ispod 'Arša i pasti ničice na sedždu pred Gospodarom. Zatim će me nadahnuti zahvalom i pohvalom kakvom nikad nikoga prije nije nadahnuo i reći će mi: 'Muhammede, podigni glavu i zamoli. Dat će ti se! Zauzimaj se (traži šefa'at), zauzimanje će ti se primiti!' Podignut ću glavu i reći: 'Moj ummet, Gospodaru, moj ummet Gospodaru!' 'Muhammede', reći će mi: 'Uvedi iz svog ummeta u Džennet na desna dženetska vrata one koji neće polagati račun, a na druga dženetska vrata preostali će ulaziti zajedno sa drugim ummetima!' Tako mi Allaha, u Čijoj je moći moja duša, dženetska vrata su široka koliko od Mekke do Hedžera (u Bahreinu) ili koliko od Mekke do Busre (u Siriji)'".

U drugoj predaji stoji: "Pred Allahovog Poslanika, s.a.v.s., postavljena je posuda sa poparom i mesom. On, s.a.v.s., uze plećku (a to mu je bio najdraži dio ovce), uze jedan zalogaj, a zatim reče: 'Ja sam poglavar ljudi na Sudnjem danu', a zatim uze drugi zalogaj, pa reče: 'Ja sam poglavar ljudi na Sudnjem danu'. Kad vidje da ga ashabi ništa ne pitaju, on im reče: 'Zar

nećete upitati kako to?' Ashabi tada upitaše: 'Kako to, Allahov Poslaniče?' Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Ljudi će se na Sudnjem danu dići jer će im Gospodar svjetova narediti...' A zatim je naveo hadis istog značenja kao i prethodno citirani, s tim što je u govoru o Ibrahimu, a.s., dodao riječi Ibrahima o zvijezdama, kad je rekao: 'Ovo je moj Gospodar', njegove riječi o kipovima, kad je rekao: 'Ne, to je uradio najveći od njih' i Ibrahimove, a.s., riječi kad je rekao: 'Ja sam bolestan'. U hadisu je još rekao: 'Tako mi Onoga u Čijoj je ruci Muhammedova duša, zaista je veličina vrata u Džennetu kao udaljenost između Mekke i Hedžera ili Hedžera i Mekke'. Prenosilac hadisa kaže: "Ne znam koje je prvo spomenuo Allahov Poslanik, s.a.v.s." Hadis bilježe Buharija, Muslim i Tirmizi, s tim što se u Muslimovoj predaji riječi "moje brige" ponavljaju dva puta kod svakog poslanika, a u predaji koju bilježi Tirmizi ove se riječi ponavljaju po tri puta.

Muslim bilježi od Huzejfe bin el-Jemana i Ebu Hurejre, koji prenose da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Uzvišeni Allah će na Sudnjem danu sakupiti ljude. Kad im se približi Džennet, vjernici će ustati, doći do Adema, a.s., i reći: 'O naš oče, zatraži da nam se otvori Džennet', a Adem, a.s., će im reći: 'A zar vas iz Dženneta nije izvela greška vašeg oca? Ja nisam određen za to. Idite mom sinu Ibrahimu, Allahovom prijatelju'. Ibrahim, a.s., reći će im: 'Ja nisam određen za to. Iako sam prijatelj Milostivog, nisam na tom stepenu. Ali, idite Musau, a.s., s kojim je Allah, dž.š., bez posrednika razgovarao'. Doći će Musau, a.s., a on će im reći: 'Ja nisam određen za to. Idite Isau, koji je Allahova riječ i ruh Njegov', ali će im Isa reći: 'Ja nisam određen za to'. Zatim će doći Muhammedu, s.a.v.s., pa će on ustati i bit će mu dozvoljeno. Bit će poslano povjerenje i spajanje rodbinskih veza, pa će stati s desne i lijeve strane Sirat-ćuprije. Prvi koji budu prolazili, proći će brzinom munje". Neko upita: "Draži si mi od oca i majke; šta znači to poput munje?" Poslanik, s.a.v.s., odgovori mu: "Zar ne vidite

kako se munja brzo kreće poput treptaja oka? Zatim će oni poslije njih prolaziti poput vjetra, zatim brzinom ptica, zatim poput najbržih ljudi, a sa njima će ići i njihova djela. Vaš Poslanik će stajati na Sirat-ćupriji i govoriti: 'Gospodaru, spasi, spasi!' Neke će njihova djela učiniti slabim, tako da će doći čovjek koji neće moći ići nego će puzati". Poslanik, s.a.v.s., dalje kaže: "Sa strana Sirat-ćuprije će biti postavljene kuke koje će hvatati one koje im je naređeno da hvataju. Bit će spašeni oni koje kuke propuste, a past će u vatru oni koje kuke uhvate. Tako mi Onog u Čijoj je ruci život Ebu Hurejre, džehenemska provalija je duboka sedamdeset godina".

4) Tirmizi bilježi hadis od Ebu Sei'da el-Hudrija, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Bez hvalisanja, ja sam poglavar ljudi na Sudnjem danu. U mojoj ruci će biti zastava zahvalnosti i neće biti nijednog poslanika od Adema, a.s., pa nadalje a da neće biti pod mojom zastavom. Ja sam prvi nad kojim će se rascijepiti zemlja". Zatim je rekao: "Ljudi će se tri puta prepasti, pa će doći Ademu, a.s., i reći mu: 'Ti si naš otac Adem, pa se zauzmi za nas kod svoga Gospodara', a on će im reći: 'Ja sam počinio grijeh, pa sam zbog njega protjeran iz Dženneta. Idite Nuhu'. Zatim će doći Nuhu, a.s., a on će im reći: 'Ja sam protiv svoga naroda proučio dovu, pa je zbog te dove uništen, ali idite Ibahimu'. Doći će Ibrahimu, a.s., a on će im reći: 'Ja sam u životu tri puta slagao'". (Poslanik, s.a.v.s., nakon ovih riječi je dodao: "Sve 'laži' su bile u odbrani Allahove vjere".) 'Idite Musau'. Oni će doći Musau, a on će im reći: 'Ja sam ubio čovjeka, idite Isau'. Kad dođu Isau, a.s., on će im reći: 'Ja sam obožavan mimo Allaha, dž.š., idite Muhammedu'. Zatim će mi doći i ja ću krenuti sa njima". Ibn Džed'an prenosi da je Enes rekao: "Kao da sada gledam u Allahovog Poslanika kako govori: 'Pa ću ja uzeti za halku na vratima Dženneta i pokucat ću, pa ću biti upitan: 'Ko je?' i bit će odgovoreno: 'Muhammed'. Otvorit će mi vrata i izraziti dobrodošlicu riječima: 'Dobro došao', a ja ću pasti na sedždu i moj će me Gospodar nadahnuti zahvalom, pa će mi biti rečeno: 'Podigni glavu i traži! Bit će udovoljeno tvojoj molbi! Zauzimaj se! Tvoje zauzimanje će biti primljeno! Govori! Tvoj govor će biti saslušan'. To je hvale dostojno mjesto o kojem je Allah, dž.š., rekao:

"Gospodar tvoj će ti na onom svijetu hvale dostojno mjesto darovati" (El-Isra, 79.).

Način kojim se iz ovih hadisa dokazuje šefa'at Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Onaj ko razmisli o ovim hadisima vidjet će da će se vjernici obratiti vjerovjesnicima na čelu sa posljednjim Allahovim poslanikom Muhammedom, s.a.v.s., kako bi se za njih zauzeli da ih riješe napornog stajanja na Sudnjem danu. Iz hadisa se može još zaključiti to da će se Poslanik, s.a.v.s., zauzimati samo za svoj ummet.

Komentator Tahavijeve poslanice o akidi, nakon što je naveo ove hadise o šefa'atu, kaže: "Veoma čudi to što učenjaci navode ovaj hadis sa više lanaca prenosilaca, a ne navode dio koji govori o velikom šefa'atu, kad će Gospodar spustiti Svoju konačnu presudu, kao što se to navodi u hadisu koji govori o puhanju u rog", i to je ono na šta se želi ukazati na ovom mjestu.

Značenje prvog dijela hadisa je da će ljudi tražiti zauzimanje od Adema, a.s., i vjerovjesnika poslije njega, te da se oni zauzmu kod Gospodara da presudi među ljudima kako bi se odmorili od dugog stajanja, na što upućuju i druge predaje ovoga hadisa. Kad dođu do dijela u kome se spominje nagrađivanje, učenjaci spominju samo dio koji govori o šefa'atu za velike grješnike ovog ummeta i njihovom izlasku iz vatre, kao da na taj način žele uputiti odgovor haridžijama i onima koji ih slijede od Mu'tezila, a koji smatraju da niko neće izići iz vatre nakon što u nju uđe. Zato učenjaci spominju ovaj

dio hadisa koji nedvosmisleno dokazuje prethodnu tvrdnju i pobija mišljenje ovih dviju sekti koje su, suprotstavljajući se jasnom hadisu, uvele mišljenja oprečna islamskom učenju.[124] A zatim je naveo hadis sličan hadisu o suru (puhanju u rog).

U govoru Muhammeda bin Muhammeda bin ebi Izza el-Hanefija možemo primijetiti slijedeće:

1) Da je potvrdio postojanje nejasnoće u ovom hadisu, a na to je ukazao i Ibn Hadžer el-Askalani prenoseći to od Ed-Deravurdija, koji je rekao: "Kao da je prenosilac hadisa postavio stvar na mjesto koje mu ne pripada zato što je na početku spomenuo šefa'at – zauzimanje za oslobađanje od nesnosnog stajanja na Sudnjem danu, a na kraju je spomenuo zauzimanje za izlazak iz vatre, a što će se dogoditi nakon što ljudi pređu preko Sirat-ćuprije i padnu oni kojima je presuđeno da padnu u vatru. Tek nakon toga će se dogoditi zauzimanje za izlazak velikih grješnika iz vatre".[125] Nakon što je naveo Deravurdijeve riječi, Ibn Hadžer veli: "To je, uistinu, velika nejasnoća".[126]

2) Komentator Tahavijeve poslanice, pokušavajući objasniti ovaj problem, kaže da se to dogodilo zato što oni koji su prenosili ove hadise nisu ih prenijeli u cijelosti jer su se ograničili samo na onaj dio hadisa u kome je sadržan odgovor haridžijama, koji poriču da će iko izići iz vatre nakon što u nju uđe i koji smatraju da će svako ko uđe u vatru u njoj vječno boraviti. Kao potvrdu svojoj tvrdnji, on navodi hadis koji govori o puhanju u rog koji nedvosmisleno ukazuje na to da će se Allahov Poslanik, s.a.v.s., prvo zauzimati kod Allaha, dž.š., da presudi među ljudima, a zatim će se, po drugi put, zauzimati za ulazak u Džennet. Da je hadis o puhanju u rog vjerodostojan, to bi riješilo problem, ali je daif (slab hadis), kao što je na to ukazao šejh Nasiruddin el-Albani u recenziji hadisa koje navodi Tahavija u svojoj poslanici.

124 Šerhu Tahavije, str. 255
125 Fethu-l-Bari, 11/437
126 Fethu-l-Bari, 11/438

Možda je mišljenje koje zastupa Kadi 'Ijad, a koje podržavaju i imam Nevevi, Ibn Hadžer i drugi, preciznije i prihvaćenije od onoga što smatra komentator Tahavijeve poslanice. Ibn Hadžer veli: "Na ovaj problem je odgovorio Kadi 'Ijad – a u tome ga je podržao imam Nevevi – da se u hadisu koji prenosi Huzejfe dogodila sličnost sa hadisom koji prenosi Ebu Hurejre nakon riječi: "Zatim će doći Muhammedu, pa će on ustati i bit će mu dozvoljeno...", tj. da se zauzima, "a zatim će biti poslano povjerenje i spajanje rodbinskih veza, pa će stati sa desne i lijeve strane Sirat-ćuprije. Prvi od vas će proći poput munje..." (hadis).

'Ijad kaže: "Na ovom mjestu se spajaju hadisi jer će zauzimanje koje će ljudi tražiti biti u molbi da se oslobode nesnosnoga stajanja na Sudnjem danu, a nakon toga će se dogoditi zauzimanje, tj. šefa'at za izlazak iz vatre. U hadisu koji prenosi Ebu Hurejre je i naredba da svaki ummet slijedi na Sudnjem danu ono što je obožavao na ovom svijetu. Zatim će se iskreni vjernici odvojiti od munafika, a nakon što se postavi Sirat-ćuprija i ljudi budu prelazili preko nje, dogodit će se zauzimanje – šefa'at.

"Naredba da svaki narod slijedi ono što je obožavao na ovom svijetu je prvi dio presude i oslobađanje od napornog stajanja na Sudnjem danu." 'Ijad dalje veli: "Na ovome mjestu se podudaraju tekstovi hadisa i slažu njihova značenja".[127]

Hafiz Ibn Hadžer nam daje više objašnjenja o ovome i navodi neke hadise u skraćenoj verziji, pa kaže: "Mislim da su neki prenosioci zapamtili ono što nisu zapamtili drugi". Ostatak objašnjenja će doći u komentaru hadisa iz slijedećeg poglavlja, u kome stoji: "Sve dok ne dođe čovjek koji se neće biti u stanju kretati osim puzajući, a na stranama Sirat-ćuprije će biti kuke kojima će biti naređeno da hvataju one za koje su određene. Onaj koga kuke propuste, bit će spašen, a onaj koga uhvate će

127 Fethu-l-Bari, 11/438

pasti u vatru". Iz hadisa se da zaključiti da će se Allahov Poslanik, s.a.v.s., prvo zauzimati kod Allaha, dž.š., da presudi među ljudima, a da će se poslije toga dogoditi zauzimanje za one grješnike koji su ušli u vatru. To se nedvosmisleno spominje u hadisu od Ibn 'Umera, koji on navodi u skraćenoj verziji, dok ga Enes i Ebu Hurejre navode u nešto dužem obliku.

U poglavlju o zekatu naveli smo hadis od Hamze bin Abdullaha bin 'Umera, a on od svoga oca, u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Sunce će se toliko nisko spustiti da će znoj nekima dopirati do polovine ušiju. I, kad zapadnu u takvo stanje, ljudi će zatražiti pomoć od Adema, zatim od Musaa, a.s., a nakon njega od Muhammeda, s.a.v.s., pa će se on zauzeti kod Allaha, dž.š., da presudi među ljudima i krenut će sve dok ne dođe do dženetskih vrata i uzme za halku na njima. Tada će mu Allah, dž.š., darovati hvale dostojno mjesto, na kome će ga hvaliti svi ljudi". U hadisu od Ubejja bin Ka'ba, a koji bilježi Ebu Ja'la, stoji: "Zatim ću Mu se zahvaliti zahvalama zbog kojih će biti sa mnom zadovoljan, pa će mi biti dozvoljeno da govorim, a moj će ummet prolaziti iznad Sirat-ćuprije, koja je postavljena između dva džehenemska kraja".

U hadisu od Ibn Abbasa, u predaji od Abdullaha bin el-Harisa, u Ahmedovoj zbirci stoji: "Uzvišeni će reći: 'Muhammede, šta želiš da uradim sa tvojim sljedbenicima?' A ja ću reći: 'Gospodaru, ubrzaj njihovo polaganje računa'".

U predaji Ibn Abbasa kod Ahmeda i Ebi Ja'la stoji: "Ja ću reći: 'Ja sam određen za to, dok Allah ne dozvoli da se zauzimaju svi oni koje On želi i s kojima je zadovoljan'. Kad Allah, dž.š., htjedne da završi sa polaganjem računa, glasnik će povikati: 'Gdje je Muhammed i njegovi sljedbenici?'"

Et-Tajjibi pokušava objasniti problem na slijedeći način, pa kaže: "Moguće je da se pod vatrom misli na zadržavanje, nevolje i nedaće kojima će ljudi biti izloženi prilikom stajanja na Sudnjem danu u trenutku kad se Sunce spusti nisko iznad njihovih glava i sprži ih svojom vrelinom tako da će im znoj doprijeti do usta, a da se pod izlaskom iz vatre podrazumijeva prestajanje tog nesnosnog stanja u kome su bili".

Ibn Hadžer kaže: "Ova pretpostavka je daleko od istine, osim ako kažemo da će se dogoditi dva izlaska iz vatre i da je u jednom od hadisa, u njegovim raznovrsnim predajama, spomenuto da se pod izlaskom misli na prestajanje nevolja stajanja na Sudnjem dana, a da je drugo izlaženje iz vatre u hadisu spomenutom u ovom poglavlju: "Pa će reći: 'Ko je obožavao nešto drugo mimo Allaha, dž.š., neka ga slijedi', nakon što bude gotovo sa stajanjem na Sudnjem danu, bude postavljena Sirat-ćuprija i bude dozvoljen prelazak preko nje, tako da će se drugo izlaženje iz vatre dogoditi onima koji su pali u nju prilikom prelaska Sirat-ćuprije".

Kurtubi smatra da zadnji dio hadisa Ebu Zur'e, koji prenosi od Ebu Hurejre, nakon riječi Poslanika, s.a.v.s.: "Pa ću ja reći: 'Gospodaru, moj ummet, moj ummet!', pa će mi biti rečeno: 'Uvedi od svog ummeta na desna dženetska vrata one koji neće polagati računa, niti će biti kažnjavani'", ne ukazuje na to da će se Poslanik, s.a.v.s., zauzimati u svojoj dovi za ubrzavanje polaganja računa. Dozvola da uvede u Džennet one koji neće polagati račun ukazuje na to da će oni koji će polagati račun zaostati radi polaganja računa.

U podugačkom hadisu koji govori o puhanju u rog, u predaji od Ebu Ja'le, stoji: "... Ja ću reći: 'Obećao si mi da ću se moći zauzimati, pa se ja sada zauzimam za stanovnike Dženneta da uđu u njega', a Allah, dž.š., će reći: 'Primio sam tvoje zauzimanje i Ja im dozvoljavam da uđu u Džennet'".

Inb Hadžer dalje veli: "Ovo ukazuje na to da će se polaganje računa, vaganje djela na Mizan-tereziji i razmotavanje listova na kojima su zapisana djela dogoditi na ovom mjestu, a zatim će glasnik povikati: 'Neka svaki narod slijedi ono što je obožavao na Dunjaluku', pa će nevjernici pasti u vatru. Zatim će vjernici biti odvojeni od licemjera tako što će im biti

naređeno da učine Allahu, dž.š., sedždu nakon što On, Uzvišeni, počne otkrivati Sebe. Zatim će biti dozvoljen prelazak preko Sirat-ćuprije. Svjetlo munafika će se ugasiti i oni će popadati u vatru. Vjernici će proći do Dženneta, neki grješnici će pasti u vatru, dok će neki biti zaustavljeni pred vratima, a zatim će ući u Džennet".[128]

Ovaj hadis, da je vjerodostojan, riješio bi problem, ali je Kelbi, koji je u lancu prenosilaca ovog hadisa, nepouzdan. Također se suprotstavlja nekim vjerodostojnim hadisima u kojima se nedvosmisleno kaže da će se traženje vjernika, da se poslanici za njih zauzimaju, dogoditi prilikom stajanja na Sudnjem danu prije ulaska u Džennet. A Allah najbolje zna.

Šefa'at koji će biti primljen i šefa'at koji će biti odbijen

Hadisi koje smo naveli ukazuju na dvije vrste šefa'ata koje će se dogoditi toga dana.

Prvo: Šefa'atu-l-'uzma (veliki šefa'at), i to je hvale dostojno mjesto koje će pripasti Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., kad će prijašnji i kasniji narodi tražiti od njega da se zauzme kod svoga Gospodara kako bi riješio ljude patnje stajanja na Sudnjem danu.

Drugo: Zauzimanje za grješnike muslimane koji su ušli u vatru, a o čemu ćemo opširnije govoriti u poglavlju o ulasku u Džennet, inšallah.

Ostale vrste šefa'ata spomenute su u nekim hadisima, a mi ćemo ih ovdje samo nabrojati:

Prva i druga vrsta: Zauzimanje Poslanika, s.a.v.s., za one koji će imati podjednako dobrih i loših djela, te će se zauzimati za njih da uđu u Džennet, kao što će se zauzimati i za one kojima je naređeno da uđu u vatru da budu pošteđeni toga.

128 Fethu-l-Bari, 11/438

Treća: Zauzimanje za podizanje stepena onima koji će ući u Džennet iznad onoga što zaslužuju svojim djelima.

Četvrta: Zauzimanje za neke da uđu u Džennet bez polaganja računa. Dokaz za to je hadis o 'Ukašu bin Mihsanu kad je Poslanik, s.a.v.s., zamolio Allaha, dž.š., da ga uvrsti među sedamdeset hiljada onih koji će ući u Džennet bez polaganja računa, a hadis se nalazi u Buharijinoj i Muslimovoj zbirci.

Peta: Poslanikovo, s.a.v.s., zauzimanje za svog amidžu Ebu Taliba, koji će imati najblažu džehenemsku kaznu, a bit će kažnjen tako da će mu na noge biti stavljene papuče od vatre, od čega će mu vriti mozak.

Šesta: Zauzimanje za vjernike da im se dozvoli ulazak u Džennet, a o ovome ćemo opširnije govoriti u poglavlju o Džennetu, inšallah.

Zauzimanje za velike grješnike nije ograničeno samo na Allahovog Poslanika, s.a.v.s., Za njih će se zauzimati vjerovjesnici, šehidi i učenjaci kao što će se za čovjeka zauzimati i njegova dobra djela. Međutim, naš Poslanik, s.a.v.s., će imati najviši udio u tome. Za podizanje stepena kod vjernika u Džennetu će se zauzimati još neki dok su ostale vrste šefa'ata ograničene samo na Poslanika, s.a.v.s.

Ovo su vrste šefa'ata koje će biti primljene na Sudnjem danu. Što se tiče šefa'ata koji neće biti primljen, to su ovodunjalučka zauzimanja kad se neko zauzima, a onaj kod koga se zauzima nije zadovoljan sa njim nego prihvata njegovo zauzimanje radi njegovog uticaja, moći i snage. Također, zauzimanje koje smatraju kršćani i jevreji kod svojih božanstava, kao i ono što smatraju novotari u islamu kod svojih šejhova, neće biti primljeno na Sudnjem danu. Allah, dž.š., sve ih je utjerao u laž i ukazao na to da se toga dana niko neće moći zauzimati osim sa Njegovom dozvolom i zauzimat će se samo onda kad Allah, dž.š., bude zadovoljan i sa onim koji se zauzima i sa onim za koga se zauzima. Kaže Uzvišeni:

"Ko se može pred Njim zauzimati za nekoga bez dopuštenja Njegova?" (El-Bekare, 255.). I kaže:

"I oni će se samo za onoga kojim On bude zadovoljan zauzimati" (El-Enbija, 28.).

Zato Allah, dž.š., neće primiti zauzimanje Svoga prijatelja Ibrahima, a.s., za oca Azera nakon što je umro kao nevjernik. Buharija u svom «Sahihu» bilježi hadis od Ebu Hurejre u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ibrahim, a.s., srest će svoga oca Azera na Sudnjem danu, a na Azerovom licu će biti tuga i potištenost. Ibrahim, a.s., će mu reći: 'Zar ti nisam rekao: što mi nisi vjerovao?' A otac će mu odgovoriti: 'Danas ti vjerujem'. Ibrahim, a.s., će reći: 'Gospodaru, obećao si mi da me nećeš poniziti na Sudnjem danu, a koje je poniženje veće od toga da mi otac bude bačen u vatru?' Allah, dž.š., će mu odgovoriti: 'Ja sam zabranio Džennet nevjernicima'. Zatim će biti rečeno Ibrahimu, a.s.: 'Šta ti je to pod nogama?' Ibrahim, a.s., pogledat će i vidjeti prašnjave noge, i dok bude time zauzet, njegov otac će biti zgrabljen za ruke i noge i bačen u vatru'".[129]

[129] Miškatu-l-Mesabih, 3/58

DESETO POGLAVLJE

Polaganje računa i nagrađivanje

Prikaz polaganja računa

Hoće li nevjernici biti ispitivani, i o čemu će biti ispitivani

Ukazivanje na tekstove koji govore da će nevjernici biti pitani

Pravila prema kojima će ljudi polagati račune

Oni kojima će biti dodani i grijesi drugih

Ljudi će na Sudnjem danu vidjeti svoja dunjalučka djela

Dobra djela će biti umnogostručena, a loša djela biti upisana kakva jesu

Mijenjanje loših u dobra djela

Pozivanje svjedoka protiv nevjernika i munafika

Stvari o kojima će čovjek biti pitan

Prvo za šta će čovjek biti pitan od svojih djela

Vrste i primjeri polaganja računa

Pokazivanje robu njegovih djela

Gospodarevo korenje roba na Sudnjem danu

Podjela knjiga sa djelima na Sudnjem danu

Kurtubijev opis Sudnjeg dana

Polaganje računa i nagrađivanje

Pod polaganjem računa i nagrađivanjem se podrazumijeva to da će Allah, dž.š., sakupiti sve ljude pred Sobom, predočiti im djela koja su učinili, riječi koje su izgovorili, jesu li bili vjernici ili nevjernici, ustrajni u dobru ili stranputici, bili pokorni ili neposlušni, kao i to šta na osnovu svega toga zaslužuju od nagrade ili kazne. Dobit će sa desne strane knjigu u kojoj su zapisana njihova djela – ako su bili dobri, a sa lijeve strane ukoliko su bili suprotno od toga.

Polaganje računa obuhvata sve što će Allah, dž.š., reći Svojim robovima i ono što će oni reći Njemu, kao i dokaze koje će Allah, dž.š., izložiti pred njih, svjedočenje svjedoka i vaganje djela na Mizanu. Nekome će polaganje računa biti teško, nekome lahko, nekome će to biti ukazivanje počasti, a nekome korenje i poniženje. Nekome će to biti odlikovanje i oprost, a Gospodar svega toga će biti Najplemenitiji i Najuzvišeniji.

Prikaz polaganja računa

Uzvišeni nam opisuje prizor polaganja računa i nagrađivanja, pa kaže:

"I Zemlje će svjetlošću Gospodara svoga zasjati i Knjiga će se postaviti, vjerovjesnici i svjedoci će se dovesti, i po pravdi će im se svima presuditi, nikome se neće nepravda učiniti" (Ez-Zumer, 69.).

Dovoljno nam je da znamo da će sudija toga dana biti Pravedni Vladar i Održavalac nebesa i Zemlje, pa da shvatimo veličinu i strahovitost toga suđenja. Obasjavanje svjetlošću koje se spominje u ajetu bit će onoga trenutka kad Veličanstveni Vladar dođe da dadne konačnu presudu. Kaže Uzvišeni:

"Čekaju li oni da im Allahova kazna dođe iz vedra neba, i meleki, i da bude svemu kraj?! – A Allahu se sve vraća" (El-Bekare, 210.).

Suštinu Allahovog dolaska zna samo On, Uzvišeni. Mi vjerujemo u to i znamo da je istina i ne tumačimo to na način koji nije u skladu sa islamskim učenjem, niti mijenjamo njegovo značenje.

Ajet, također, govori o dolasku meleka. To je veličanstven prizor kome će prisustvovati meleki Milostivog sa knjigama u kojima su zapisana sva djela koja su počinili Allahovi, dž.š., robovi, svaki pokret koji su učinili i riječ koju su izgovorili. To je knjiga koja neće ništa izostaviti, ni malo, ni veliko:

"I Knjiga će biti postavljena i vidjet ćete grješnike prestravljene zbog onog što je u njoj. 'Teško nama!', govorit će, 'kakva je ovo knjiga, ni mali, ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala!', i naći će upisano ono što su radili. Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti" (El-Kehf, 49.).

Na mjesto obračunavanja će biti dovedeni i poslanici te će biti pitani jesu li ljudima kojima su poslani vjerno dostavili Objavu koja im je bila povjerena. Poslanici će svjedočiti o svome narodu ono što budu znali o njima.

Tog Veličanstvenog dana će biti pozvani svjedoci te će svjedočiti protiv Allahovih, dž.š., robova u onome što su radili. A ti svjedoci su meleki koji su zapisivali čovjekova djela. Svjedočit će, također, vjerovjesnici, učenjaci, kao što će protiv čovjeka svjedočiti Zemlja, nebesa, noć i dan. Allahovi, dž.š., robovi zbog kojih je On i uspostavio ovaj veličanstveni sud, stajat će poredani u redovima radi Gospodara svih svjetova:

"Pred Gospodarom tvojim bit će oni u redove poredani" (El-Kehf, 48.).

Zločinci, a to su oni koji su u laž utjerivali poslanike, odmetnuli se od svoga Gospodara i oholili se na Zemlji, doći će okovani u lance, obučeni u košulje od katrana:

"Toga dana ćeš vidjeti grješnike povezane u zajedničke okove; košulje će im od katrana biti, a vatra će lica njihova obavijati – da Allah kazni svakoga prema zasluzi – Allah će zaista brzo račun svidjeti" (Ibrahim, 49.-51.).

Zbog veličine strahota narodi će klečati na koljenima kad ljudi budu prozivani da polažu račune i kad vide u šta su zapali:

"I vidjet ćeš sve narode kako na koljenima kleče; svaki narod bit će prozvan prema svojoj Knjizi: 'Danas ćete biti nagrađeni ili kažnjeni prema tome kako ste postupali!" (El-Džasije, 27.).

To je zaista zastrašujući prizor. Molimo Allaha, dž.š., da nas sa Svojom dobrotom, milošću i plemenitošću spasi na taj Dan.

Hoće li nevjernici biti ispitivani, i o čemu će biti ispitivani

Učenjaci se razilaze o pitanju nevjernika. Hoće li polagati račun i biti ispitivani? Ili će biti naređeno da se odmah bace u vatru, bez ispitivanja, jer su njihova djela ništavna i poništena, tako da nema nikakve koristi od njihovog ispitivanja i polaganja računa? A ako budu ispitivani, kakva je onda svrha njihovog ispitivanja i polaganja računa?

Šejhu-l-islam Ibn Tejmijje veli: "O ovome pitanju su raspravljali kasniji učenjaci hanbelijskog mezheba i drugi. Ebu Bekr Abdulaziz, Ebu Hasen et-Temimi, Kadi ebu Ja'la i mnogi drugi smatraju da nevjernici neće polagati račun. Ebu Hafs el-Bermeki, prijatelj Ahmeda ibn Hanbela, Ebu Sulejmen ed-Dimiški i Ebu Talib smatraju da će polagati račun".[130]

Ispravno je mišljenje da će nevjernici biti pitani i da će polagati račun, te da će im se djela vagati na Mizan-tereziji,

[130] Medžmu'u Fetava, Šejhu-l-islam, 4/305

kao što na to upućuju brojni tekstovi iz Kur'ana, naprimjer, riječi Uzvišenog:

"A na Dan kad ih On pozove i upita: 'Gdje su oni koje ste Meni ravnim smatrali?'" (El-Kasas, 62.). I kaže:

"A na Dan kad ih On pozove i upita: 'Šta ste poslanicima odgovorili?'" (El-Kasas, 65.). I kaže:

"Onaj u koga njegova djela budu teška – u ugodnu životu će živjeti, a onaj u koga njegova djela budu lahka – boravište će mu bezdan biti. A znaš li ti šta će to biti? Vatra užarena!" (El-Kari'a, 6.-11.). I kaže:

"A oni čija dobra djela budu lahka, oni će posve izgubljeni biti, u Džehennemu će vječno boraviti, vatra će im lica pržiti i iskešenih zuba će u njemu ostati. 'Zar vam ajeti Moji nisu kazivani, a vi ste ih poricali?'" (El-Mu'minun, 103.-105.).

Radi čega će polagati račun i zašto će biti vagana njihova djela kad će im biti poništena i odbijena?

1) Radi iznošenja dokaza protiv njih i kako bi se pokazala Allahova, dž.š., pravednost prema njima, jer nema niko kome je draže opravdanje od Allaha, dž.š. On je Sveopći Pravednik te će ih zato ispitivati i tražiti od njih da polože račune. Pokazat će im knjigu u kojoj su zapisana sva njihova djela, a vaganje njihovih djela će pokazati veličinu njihovih grijeha i prijestupa koje su počinili:

"Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne terezije postaviti, pa se nikome krivo neće učiniti; ako nešto bude teško koliko zrno gorušice, Mi ćemo za to kazniti ili nagraditi. A dosta je to što ćemo Mi račune ispitivati" (El-Enbija, 47.).

"I Knjiga će biti postavljena i vidjet ćete grješnike prestravljene zbog onog što je u njoj. 'Teško nama!', govorit će, 'kakva je ovo knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala!', i naći će upisano ono što su radili. Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti" (El-Kehf, 49.).

Kurtubi kaže: "Stvoritelj, slavljen neka je, podvrgava ispitu

Svoje robove i na ovom i na onom svijetu kako bi uspostavio dokaz protiv njih i kako bi Njegova mudrost postala očita".[131]

2) Allah, dž.š., ispitivat će ih da bi ih ponizio i ukorio. Šejhu-l-islam veli: "Pod obračunavanjem se misli na izlaganje djela nevjernika i njihovo korenje zbog takvih djela, kao što može i značiti odmjeravanje između dobrih i loših djela. Ako se pod obračunavanjem nevjernika misli na prvo značenje, onda nema sumnje da će i biti obračunavani. A ako se pod tim misli na drugu definiciju polaganja računa, onda bi to značilo da će nevjernicima ostati njihova dobra djela zbog kojih zaslužuju ulazak u Džennet, što je očita greška".[132]

Korenje, poniženje i prezir se jasno ogledaju u slijedećim Allahovim, dž.š., riječima:

"A da ti je vidjeti kako će, kad pred Gospodarom svojim budu zaustavljeni i kad ih On upita: 'Zar ovo nije istina?', odgovoriti: 'Jeste, tako nam Gospodara našeg!', a i kako će On reći: 'E, pa iskusite onda patnju zbog toga što niste vjerovali!'" (El-En'am, 30.). I kaže:

"O skupe džinski i ljudski, zar vam iz redova vas samih poslanici nisu dolazili koji su vam ajete Moje kazivali i upozoravali vas da ćete ovaj vaš dan dočekati?' Njih je život na Zemlji bio obmanuo i oni će sami protiv sebe posvjedočiti da su bili nevjernici" (El-En'am, 130.). I kaže:

"A Džehennem zalutalima ukazati, i reći će im se: 'Gdje su oni kojima ste se klanjali?' I kaže: 'Pozovite božanstva vaša!', reći će im se, pa će ih oni pozivati, ali im se ona neće odazvati, i patnju će doživjeti i zažalit će što na pravom putu nisu bili" (El-Kasas, 64.).

Ibn Kesir kaže: "Djela nevjernika će biti stavljena na vagu. Iako ne budu imali dobrih djela koja će im koristiti, bit će

131 Et-Tezkire, Kurtbi, 225
132 Medžmu'u Fetava, Šejhu-l-islam, 4/305

vagano njihovo nevjerstvo kako bi se pokazala veličina njihove nesreće i kako bi se osramotili pred ostalim stvorenjima".[133]

3) I nevjernicima je naređeno da slijede osnove Šerijata, kao što im je neređeno da slijede njegove ogranke. Na Sudnjem danu će biti pitani o svemu što su izostavili i u čemu su postupali suprotno tome. Kurtubi kaže: "U Kur'anu se nalaze dokazi koji potvrđuju da je nevjernicima naređeno da slijede naredbe Šerijata. Bit će pitani o tome i za to će polagati račune i nagrađeni će biti shodno njihovom odnosu prema tim naredbama, jer Uzvišeni Allah kaže:

'A teško onima koji Njemu druge ravnim smatraju, koji zekat ne daju i koji u onaj svijet ne vjeruju!' (Fussilet, 6.-7.), te im je zaprijetio za to što ne daju zekat. Također nas je obavijestio da će se nevjernicima reći:

'Šta vas je u Sekar dovelo?'. 'Nismo', reći će, 'bili od onih koji su molitvu obavljali, i od onih koji su siromahe hranili, i u besposlice smo se sa besposlenjacima upuštali, i Sudnji dan smo poricali' (El-Muddessir, 42.-46.). Iz ovih ajeta se jasno zaključuje da se od nevjernika traži da vjeruju, da obavljaju namaz, udjeljuju zekat te da će za to biti pitani i – shodno njihovom odnosu prema tim naredbama – nagrađeni".[134]

4) Nevjernici se razlikuju u svom nevjerstvu, grijesima i nepokornosti, tako da će u vatri biti kažnjavani prema veličini tih grijeha. U Džehennemu postoje nivoi, jedan ispod drugog, kao što u Džennetu imaju stepeni jedan iznad drugog. Što čovjek bude veći nevjernik i u većoj zabludi, imat će veću kaznu u vatri. Neki nevjernici će biti na najnižem nivou Džehennema, a među njima će biti i munafici:

"Licemjeri će na samom dnu Džehennema biti i ti im nećeš zaštitnika naći" (En-Nisa', 145.)

Šejhu-l-islam Ibn Tejmijje veli: "Kazna onog ko bude imao mnogo loših djela bit će teža od onog ko bude imao

133 En-Nihaje, Ibn Kesir, 2/35
134 Et-Tezkire, Kurtubi, str. 309

manje loših djela. Kazna onog ko bude imao dobrih djela će biti smanjena, kao što će Ebu Talib imati manju kaznu od Ebu Leheba... Svrha obračuna je da bi se pokazali stepeni kazne, a ne poradi ulaska nevjernika u Džennet".[135]

Kurtubi spominje dva načina kad je u pitanju vaganje djela:

1) Da će se na jedan tas vage staviti nevjerstvo i loša djela. Nevjernik neće imati dobrih djela koja bi bila stavljena na drugi tas, tako da će loša djela prevagnuti.

2) Da će se dobra djela nevjernika, kao što su spajanje rodbinskih veza, udjeljivanje milostinje, potpomaganje ljudi, staviti na tas dobrih djela, ali će tas sa lošim djelima prevagnuti zbog nevjerstva i širka".[136]

Ispravno je prvo mišljenje, jer širk poništava sva dobra djela:

"Ako budeš druge Allahu ravnim smatrao, tvoja djela će sigurno propasti, a ti ćeš izgubljen biti" (Ez-Zumer, 65.).

"A oni među vama koji od svoje vjere otpadnu i kao nevjernici umru, njihova djela bit će poništena i na ovom i na onom svijetu, i oni će stanovnici Džehennema biti, u njemu će vječno ostati" (El-Bekare, 217.). A u hadisu stoji: "Allah, dž.š., ne prima nijedno djelo ukoliko nije urađeno isključivo u ime Njega i radi Njegovog lica".[137]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., obavijestio nas je da se nagrada za dobra djela koja počini kafir požuruje na ovom svijetu, tako da će doći na Sudnjem danu bez ijednog dobrog djela za koje bi mogao biti nagrađen. U Muslimovom «Sahihu» i «Musnedu» imama Ahmeda se bilježi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Allah, dž.š., neće poništiti nijedno dobro djelo vjernika. Zbog njega će mu se dati (a u drugoj predaji: zbog njega će biti nagrađen) opskrbom na Dunjaluku, a, također, će biti nagrađen i na Ahiretu. Što se tiče nevjernika, on će biti nagrađen za dobra

135 Medžmu'u Fetava, Šejhu-l-islam, 4/305
136 Et-Tezkire, Kurtubi, 312
137 Bilježi ga Nesai u poglavlju o džihadu

djela na ovom svijetu, a kad dođe na Sudnjem danu – neće imati nijedno dobro djelo zbog kojeg će biti nagrađen".[138]

Ukazivanje na tekstove koji govore da će nevjernici biti pitani

Ako neko kaže: "Prethodno ste ustvrdili da će nevjernici biti pitani, da će raspravljati, razgovarati i pravdati se, kako, onda, to uskladiti sa ajetima koji govore suprotno Vašem mišljenju, naprimjer, riječi Uzvišenog:

"A zločinci neće o grijesima svojim ni ispitivani biti" (El-Kasas, 78.), i riječi:

"Toga Dana ljudi i džinni za grijehe svoje neće biti pitani" (Er-Rahman, 39.), i riječi:

"Ovo je Dan u kome oni neće ni prozboriti, pravdanje im neće dozvoljeno biti" (El-Murselat, 35.)?!

Odgovorit ćemo: Između tekstova nema nikakve kontradiktornosti. Učenjaci usklađuju ove ajete na više načina:

1) Nevjernici neće biti pitani na način koji će im olakšati muke i koji će ih odmoriti, nego će biti pitani na način koji će ih ukoriti i poniziti: Zašto ste radili to i to?[139] Na isti način će biti oslovljeni kad se budu pravdali, tj. bit će oslovljeni onako kako im se neće svidjeti nego će biti ukoreni i poniženi".[140]

2) Neće biti pitani na način koji će značiti pitanje, jer Allah, dž.š., zna svako djelo koje su oni uradili, nego će biti pitani na način koji će značiti potvrdu, pa će im se reći: Zašto ste postupali tako i tako? Hasan i Katade kažu: "Neće biti pitani o njihovim grijesima, jer ih je Allah, dž.š., sve zapamtio, a meleki koji su bili zaduženi za njih su ih zapisali u svoje knjige".[141]

138 Silsiletu Ehadisi Sahiha, 1/82, br. 53
139 Et-Tezkire, Kurtubi, 286
140 Et-Tezkire, Kurtubi, 287
141 Levami'u Envari-l-Behijje, 2/174

3) Bit će ispitivani na Sudnjem danu na jednom mjestu, dok na drugom mjestu neće biti pitani. Kurtubi kaže: "Sudnji dan će biti na različitim mjestima. Na jednom mjestu će biti ispitivani i razgovarat će, dok na drugom mjestu neće biti ispitivani".[142]

Sefarini kaže: "Neki kažu da će biti ispitivani na jednom mjestu, dok na drugom mjestu neće biti ispitivani. Ovo mišljenje prenosi 'Ikrime od Ibn Abbasa, r.a.

Ljudi će biti u različitim stanjima na Sudnjem danu i kur'anski ajeti su objavljivani shodno tim stanjima. U tom smislu, imam Ahmed u svojim odgovorima potkrijepljenim Kur'anom kaže: *"Kad ljudi budu proživljeni, prvih šezdeset godina neće moći pričati, niti će im biti dozvoljeno da se pravdaju. Zatim će im biti dozvoljeno da govore, pa će, kako nam Kur'an, prenosi reći: 'Gospodaru naš, vidjeli smo i čuli smo, pa nas povrati da dobra djela činimo'"* (Es-Sedžde, 12.).

Kad im bude dozvoljeno da govore, govorit će i prepirat će se. U tom smislu, Allah, dž.š., kaže:

"I poslije, na Sudnjem danu, pred Gospodarom svojim ćete se jedan s drugim prepirati" (Ez-Zumer, 31.), a to će biti u trenutku kada budu polagali račun i kada se sukobe sa onima kojima su nepravdu učinili. Tada će im Allah, dž.š., reći:

"'Ne prepirite se preda Mnom!', reći će On, 'još davno sam vam zaprijetio'" (Kaf, 28.), tj. na Dunjaluku, jer zaista će se kazna ovim riječima ostvariti.[143]

4) Kurtubi kaže: "Značenje riječi Uzvišenog: 'A zločinci neće o grijesima svojim ni ispitivani biti' u tome je da neće biti pitanja koje će biti radi prepoznavanja vjernika od nevjernika, tj. melekima neće biti potrebno da na Sudnjem danu ikoga pitaju: Koja ti je vjera, šta si radio na Dunjaluku, kako bi kroz odgovor saznali je li bio vjernik ili nevjernik. Vjernici će biti svijetlih lica, radosni, dok će mnogobošci biti crnih lica, modri i potišteni, i oni će - kad im bude

142 Et-Tezkire, Kurtubi, 286
143 Levami'u Envari-l-Behijje, 2/174

naređeno - potjerati nevjernike u vatru. Dovoljno će biti na Sudnjem danu da se pogleda, pa da se zna ko je kakvu vjeru ispovijedao".[144]

Pravila prema kojima će ljudi polagati račune

Allah, dž.š., ne bi bio nepravedan kad bi kaznio sva stvorenja, jer su oni Njegovi robovi i u Njegovom posjedu. A vlasnik raspolaže svojom imovinom onako kako on želi. Uzvišeni Allah, dž.š., sudit će Svojim robovima pravednim suđenjem kakvo čovječanstvo nikad prije toga nije vidjelo. U mnogobrojnim ajetima, Allah, dž.š., pojašnjava pravila na kojima će počivati suđenje i polaganje računa toga Dana. Mi ćemo na ovom mjestu spomenuti one temelje koje smo bili u mogućnosti spoznati.

1) Potpuna pravda u kojoj neće biti ni trunke nepravednosti.

Allah, dž.š., na Sudnjem danu će Svojim robovima isplatiti njihove nagrade u potpunosti i ništa neće nedostajati. Nikome toga Dana neće biti počinjena nepravda ni koliko trun gorušice:

"Kad će se svakome ono što je zaslužio isplatiti, nikome krivo neće učinjeno biti" (El-Bekare, 281.).

Savjetujući svome sinu i upoznavajući ga sa Allahovom pravednošću, mudri Lukman je rekao:

"Sinko moj, dobro ili zlo, teško koliko zrno gorušice, bilo u stijeni ili na nebesima ili u zemlji, Allah će na vidjelo iznijeti, jer Allah zna najskrivenije stvari, On je sveznajući" (Lukman, 16.).

Na drugom mjestu, Allah, dž.š., kaže: *"Allah neće nikome ni trunku nepravde učiniti"* (En-Nisa', 40.). I kaže:

"A onaj svijet je bolji za one koji se grijeha klone; i nikome se od vas ni koliko trun jedan neće učiniti nepravda" (En-Nisa', 77.).

"A onaj ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, ući će u Džennet i neće mu se učiniti ni koliko trun jedan nepravda" (En-Nisa', 124.). I kaže Uzvišeni:

144 Et-Tezkire, Kurtubi, 287

"Onaj ko bude uradio koliko trun dobra – vidjet će ga, a onaj ko bude uradio koliko trun zla – vidjet će ga" (Ez-Zilzal, 7.-8.).

Allah, dž.š., u ovim ajetima obavještava nas da će za svako dobro djelo koje vjernik uradi dati adekvatnu nagradu, neće pustiti da mu trud uzalud propadne, niti će od njega oduzeti ni koliko jedan trun prašine koja se vidi na sunčevoj svjetlosti, niti koliko za veličinu fitilja, niti koliko jedna tačkica.

2) Niko neće biti kažnjavan zbog tuđih grijeha.

Jedan od temelja polaganja računa i nagrađivanja, a u čemu se ogleda vrhunac pravde, jeste i to što će Allah, dž.š., nagrađivati Svoje robove shodno njihovim djelima: ako budu radili dobro – dobrim, a ako budu radili loše – lošim. Allah, dž.š., neće nikoga teretiti radi tuđih grijeha, kao što kaže Uzvišeni:

"Što god ko uradi, sebi uradi, i svaki grješnik će samo svoje breme nositi. Na kraju Gospodaru svome ćete se vratiti i On će vas o onome u čemu ste se razilazili obavijestiti" (El-En'am, 164.). Ovo je vrhunac pravde – onaj koji bude na uputi, pobrat će plodove te upute, a onaj koji bude u zabludi, to će biti samo na njegovu štetu:

"Onaj koji ide pravim putem, od toga će samo on koristi imati, a onaj ko luta – na svoju štetu luta, i nijedan grješnik neće tuđe grijehe nositi. A Mi nijedan narod nismo kaznili dok poslanika nismo poslali!" (El-Isra, 15.). Na ovom veličanstvenom pravilu su se složile sve prijašnje objave. Kaže Uzvišeni:

"Zar on nije obaviješten o onome šta se nalazi u listovima Musaovim i Ibrahimovim, koji je obaveze potpuno ispunjavao, da nijedan grješnik tuđe grijehe neće nositi, i da je čovjekovo samo ono što sam uradi, i da će se trud njegov sigurno iskazati, i da će prema njemu u potpunosti nagrađen ili kažnjen biti" (En-Nedžm, 36.-41.).

Komentirajući riječi Uzvišenog: *"I svaki grješnik će samo svoje breme nositi"*, Kurtubi kaže: "Niko neće snositi posljedice za tuđe grijehe, niti će iko biti kažnjavan zbog tuđih

grijeha, nego će svako biti kažnjen za svoje greške i nedjela koja je počinio". Riječ «'vizr» spomenuta u ajetu označava teret, breme, kao što kaže Allah dž.š.:

"I breme tvoje s tebe skinuli" (El-Inširah, 2.), tj. grijehe...

Ajet: *"I svaki grješnik će samo svoje breme nositi"* je objavljen o Velidu bin el-Mugiri, koji je govorio: "Slijedite moj put, ja ću nositi vaše grijehe", a ovo je mišljenje Ibn Abbasa. Neki, pak, smatraju da je objavljen kao odgovor predislamskim Arapima koji su se osvećivali čovjeku zbog greške koju je učinio njegov otac, sin ili saveznik".[145]

Oni kojima će biti dodani i grijesi drugih

Neki učenjaci se suprotstavljaju mišljenju da čovjek neće snositi posljedice tuđih grijeha i navode ajet:

"Ali će, sigurno, vlastito breme i breme onih koje su u zabludu odveli nositi" (El-'Ankebut, 13.) i riječi Uzvišenog:

"Da bi na Sudnjem danu nosili čitavo breme svoje i dio bremena onih koje su, a da oni nisu bili svjesni, u zabludu doveli" (En-Nahl, 25.). Ono što oni spominju slaže se sa onim što smo mi spomenuli i nije u kontradiktornosti sa tim. Ovi ajeti ukazuju na to da će čovjek nositi grijehe koje je sam počinio, kao i grijehe onih koje je zaveo riječima ili djelima, kao što će oni koji su pozivali na uputu imati nagradu za ono što su radili i nagradu onih koji su ih slijedili u uputi. Zavođenje ljudi je grijeh za koji će oni biti kažnjeni.

Ljudi će na Sudnjem danu vidjeti svoja dunjalučka djela

Ono što će opravdati Allahovu, dž.š., kaznu ili nagradu i što upućuje na Njegovu pravednost jeste i to što će On na Sudnjem danu pokazati ljudima dobra i loša djela koja su

145 Tefsir, Kurtubi, 4/157

počinili, kako bi oni sami presudili protiv sebe i kako poslije toga ne bi imali nikakva opravdanja. Kaže Uzvišeni:

"Allahu ćete se svi vratiti i On će vas obavijestiti o onome šta ste radili" (El-Ma'ide, 105.). I kaže:

"Onoga dana kad svaki čovjek pred sobom nađe dobro djelo koje je uradio i hrđavo djelo koje je učinio – poželjet će da se između njih i njega nalazi udaljenost velika" (Ali 'Imran, 30.).

I kaže: *"Svako će saznati šta je pripremio, a šta je propustio"* (El-Infitar, 5.). I kaže:

"I naći će upisano ono što su radili. Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti" (El-Kehf, 49.).

Pokazivanje ljudima njihovih djela bit će tako što će im biti dani listovi na kojima su ispisana sva njihova djela i svako će čitati svoju knjigu. Uzvišeni Allah nas je obavijestio da je On za svakog čovjeka zadužio dva meleka koji pišu svako njegovo dobro i loše djelo. Kad čovjek umre njegova knjiga biva zapečaćena. Na Sudnjem danu će svako dobiti svoju knjigu i bit će mu rečeno:

"Čitaj knjigu svoju, dosta ti je danas što ćeš svoj račun polagati!" Kaže uzvišeni: "I svakom čovjeku ćemo ono što uradi o vrat privezati, a na Sudnjem danu ćemo mu knjigu otvorenu pokazati: 'Čitaj knjigu svoju, dosta ti je danas što ćeš svoj račun polagati!'" (El-Isra, 13.-14.). To je knjiga koja će obuhvatiti svako djelo, bilo veliko ili malo:

"I Knjiga će biti postavljena i vidjet ćete grješnike prestravljene zbog onog što je u njoj. 'Teško nama!', govorit će, 'kakva je ovo knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala!', i naći će upisano ono što su radili. Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti" (El-Kehf, 49.).

Dobra djela će biti umnogostručena, a loša djela će biti upisana kakva jesu

Od Allahove, dž.š., milosti je i to što će On povećati nagradu za dobra djela:

"Ako Allahu drage volje zajam date, On će vam ga mnogostruko vratiti i oprostit će vam, jer Allah je blagodaran i blag" (Et-Tegabun, 17.). Svako dobro djelo će biti uvećano najmanje deset puta:

"Ko uradi dobro djelo, bit će deseterostruko nagrađen" (El-En'am, 160.). Što se tiče loših djela, svako će biti nagrađen samo prema zasluzi:

"A ko uradi rđavo djelo, bit će samo prema zasluzi kažnjen" (El-En'am, 160.).

Hakim u svom «Mustedreku» i imam Ahmed u svom «Musnedu» bilježe hadis sa dobrim lancem prenosilaca od Ebu Zerra, r.a., koji kaže: "Prenio nam je istinoljubivi i iskreni od svoga Gospodara da je rekao: 'Za svako dobro djelo ću nagraditi deseterostruko ili još više, a za loše djelo prema zasluzi ili ću ga oprostiti. Kad bi Me sreo sa grijesima veličine Zemlje, a ne budeš Mi pripisivao druga, srest ću te sa isto toliko oprosta".[146]

U djela o kojim nas je Poslanik, s.a.v.s., obavijestio da će biti deseterostruko više nagrađena spada i učenje Kur'ana. U hadisu koji bilježe Tirmizi i Darimi, sa vjerodostojnim lancem prenosilaca, a koji prenosi Ibn Mes'ud, Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ko prouči jedan harf iz Allahove, dž.š., Knjige bit će mu upisano jedno dobro djelo, a svako dobro djelo će biti deseterostruko nagrađeno. Ne kažem da je Elif-Lam-Mim harf, nego je Elif harf i Lam je harf i Mim je harf". Tirmizi kaže: "Ovaj hadis je sahih".

Poslanik, s.a.v.s., nas je obavijestio da se nagrada za zikr, spominjanje Allaha, dž.š., povećava za deset puta. U Tirmizijinom, Nesaijevom i Ebu Davudovom «Sunenu» se bilježi hadis od Abdullaha bin 'Amra bin el-'Asa, r.a., u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Dva svojstva ili dvije osobine neće posjedovati čovjek musliman, a da neće ući u Džennet; njih je lahko postići, ali su ipak oni koji po njima rade malobrojni: da slavi Allaha poslije svakog namaza deset puta, zahvali mu se deset i veliča ga deset puta".

146 Silsiletu Ehadisi Sahiha, br. 128

Prenosilac hadisa kaže: "Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako to pokazuje svojom rukom i kako kaže: 'To je da stotinu i pedeset puta kaže jezikom, a na vagi će biti upisano hiljadu i pet stotina dobrih djela. Zatim, da kad legne u postelju da slavi, hvali i veliča Allaha stotinu puta. To je stotinu puta jezikom, a na vagi će biti upisano hiljadu dobrih djela. Ko od vas u jednom danu i noći uradi dvije hiljade i pet stotina loših djela?' Ashabi rekoše: 'Zašto, onda, da to ne činimo?' Poslanik, s.a.v.s., odgovori: 'Nekom od vas dođe šejtan dok je u namazu i počne mu došaptavati: 'Sjeti se toga i toga', sve dok on ne postane nemaran i zaboravi da to uradi. I dođe mu kad legne da spava i učini da zadrijema i on zaspi prije nego što to uradi'".

U predaji od Ebu Davuda, nakon spominjanja prvi put riječi "na vagi", stoji: "Veliča ga trideset četiri puta kad legne da spava, hvali ga trideset tri i slavi ga trideset tri puta. To je stotinu puta da izgovori jezikom, a na vagi će biti upisano hiljadu dobrih djela". Prenosilac kaže: "Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako to pokazuje svojom rukom". Ashabi upitaše: 'Allahov Poslaniče, kako to da su to dvije lahke stvari, a ipak ih malo ljudi radi?' Poslanik, s.a.v.s., odgovori: 'Nekom od vas dođe šejtan kad legne da spava i uspava ga prije nego što to izgovori i dođe mu u namazu i počne mu spominjati neke njegove potrebe i s tim mu skrene misli prije nego što to izgovori'".

U hadisu o Israu i Mi'radžu koji bilježe Buharija i drugi, Poslanik, s.a.v.s., govori o tome kako je išao od svog Gospodara do Musaa, a.s., kad mu je Musa, a.s., svaki put savjetovao da se vrati do Gospodara i da ga moli da mu smanji broj namaza, sve dok nije smanjeno na pet, nakon što je bilo pedeset. Na kraju toga, Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Uzvišeni Allah je tada rekao: 'Moj govor se ne mijenja. Kao što sam odredio, svako dobro djelo će deseterostruko biti nagrađeno. Odredio sam pedeset namaza, a tebi je naređeno pet'". Poslanik, s.a.v.s., vratio se do Musaa, a.s., koji ga je upitao: "Šta je bilo?", a Poslanik, s.a.v.s., odgovori: "Olakšano nam je. Gospodar nam

je za svako dobro djelo dao deseterostruku nagradu". Bit će povećavana i više od toga. Povećanje dobrih djela će dosezati i do sedam stotina puta, pa i više od toga. U to spada i nagrada za onog koji dijeli na Allahovom putu. Uzvišeni kaže:

"Oni koji imanja svoja troše na Allahovom putu sliče na onoga koji posije zrno iz kojeg nikne sedam klasova i u svakom klasu po stotinu zrna. A Allah će onome kome hoće dati i više; Allah je neizmjerno dobar i sve zna" (El-Bekare, 261.).

Ibn Kesir kaže: "Ovo je primjer Allahove, dž.š., dobrote u kojem nam pokazuje kako On povećava nagradu onome koji dijeli na Allahovom putu nastojeći steći Njegovo zadovoljstvo, kao i to da se dobro djelo povećava od deset do sedam stotina puta".

Kaže Uzvišeni: *"Oni koji imanja svoja troše na Allahovom putu..."* Se'id bin Džubejr kaže: "Znači, u Allahovoj, dž.š., pokornosti". Mekhul veli: "Dijeli za potrebe džihada, za opremanje konjice i nabavku oružja i za slične potrebe". Od Ibn Abbasa se prenosi da je rekao: "Na hadždžu i u džihadu se nagrada za udijeljeni dirhem povećava za sedam stotina puta". U komentaru ovog ajeta Ibn Kesir navodi hadis koji bilježe Muslim, Nesai i Ahmed od Abdullaha bin Mesuda da je neki čovjek poklonio na Allahovom putu devu sa biljegom. Poslanik, s.a.v.s., reče: "Na Sudnjem danu ćeš dobiti sedam stotina deva". U predaji od Muslima stoji: "Neki čovjek je doveo devu sa biljegom i rekao: 'Allahov Poslaniče, poklanjam ovu devu na Allahovom putu". Poslanik, s.a.v.s., reče: "Na Sudnjem danu ćeš za nju dobiti sedam stotina deva".[147]

Post se ubraja u djela koja će se neizmjerno povećati i čiju nagradu ne zna niko drugi osim Onaj Koji nagrađuje. U hadisu koji bilježe Buhari, Muslim i Ahmed od Ebu Hurejre, Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Svako dobro djelo koje uradi sin Ademov se povećava od deset do sedam stotina puta", a Allah Uzvišeni kaže: *"Osim posta, jer je on radi Mene i Ja ću*

147 Tefsir, Ibn Kesir, 1/562

za njega posebno nagraditi".[148] Tajna što će postač dobiti neizmjernu nagradu krije se u tome što post spada u djela za koja je potrebno mnogo strpljivosti, a strpljivi će dobiti svoje nagrade bez obračuna. Uzvišeni kaže:

"Samo oni koji budu strpljivi bit će bez računa nagrađeni" (Ez-Zumer, 10.). Kurtubi nam prenosi govor učenjaka koji su rekli: "Svaka nagrada se mjeri i vaga osim nagrade za post jer je ona neizmjerna".[149]

U strpljivost spada i strpljivo podnošenje nedaća i problema na Dunjaluku, tuge i drugih problema kojima Allah, dž.š., iskušava svoje robove:

"Mi ćemo vas dovoditi u iskušenje malo sa strahom i gladovanjem, i time što ćete gubiti imanja i živote, i ljetine. A ti obraduj izdržljive, one koji, kad ih kakva nevolja zadesi, samo kažu: 'Mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti!' Njih čeka oprost od Gospodara njihova i milost; oni su na pravom putu!" (El-Bekare, 155.-157.).

Kad oni koji su bili zdravi vide nagradu onih koji su strpljivo podnosili bolest poželjet će da im se koža cijepa željeznim makazama ne bi li postigli nagradu strpljivih. U Tirmizijinom «Sunenu» od Džabira i Teberanijinom «Muadžemu» od Ibn Abbasa se bilježi hadis sa dobrim senedom u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Oni koji su bili zdravi će, kad vide nagradu onih koji su bili iskušavani, zaželjeti da im se koža cijepa željeznim makazama".[150]

Allahova, dž.š., dobrota je i to što vjerniku koji ima namjeru uraditi dobro djelo, ali ga nešto u tome omete i ne uradi to, piše potpuna nagrada kao da je to i uradio. Onaj ko ima namjeru uraditi loše djelo, ali ga u tome spriječi strah od Allaha, dž.š., pa to ne uradi, piše mu se dobro djelo. U Buharijinom «Sahihu» se

148 Miškatu-l-Mesabih, 1/613, br. 1959
149 Tefsir, Kurtubi, 15/240
150 Sahihu-l-Džamiu-es-Sagir, 5/111, br. 5.360

bilježi hadis od Ibn Abbasa u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Allah, dž.š., ukazao je na to šta je dobro, a šta loše, a zatim je to pojasnio. Pa ko odluči da uradi dobro djelo, ali ga ne uradi Allah, dž.š., kod Sebe mu upiše potpunu nagradu. A ako ima namjeru da uradi dobro djelo, pa ga i uradi, Allah, dž.š., upiše mu kod Sebe deset do sedam stotina dobrih djela, pa i više od toga. Ko odluči da uradi loše djelo, pa ga ne uradi, Allah, dž.š., upiše mu jedno dobro djelo. A ako ima namjeru da uradi loše djelo, pa ga i uradi Allah, dž.š., upiše mu samo jedno loše djelo".

Mijenjanje loših u dobra djela

Allahova, dž.š., milost i dobrota će biti tolika da će nekim Svojim robovima promijeniti loša u dobra djela. U hadisu koji bilježi Muslim u svom «Sahihu» od Ebu Zerra, Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Poznajem ljude koji će posljednji ući u Džennet i koji će posljednji izići iz vatre. Doći će se sa čovjekom na Sudnjem danu, pa će biti rečeno: 'Pokažite mu njegove male grijehe'. Reći će mu se: 'Uradio si tada i tada to i to', a on će odgovoriti: 'Da', jer neće moći poreći. Uz to će se bojati da mu ne pokažu i njegove velike grijehe, pa će mu se reći: 'Umjesto svakog lošeg djela bit će ti upisano dobro djelo'. Čovjek će reći: 'Gospodaru, uradio sam neka loša djela koja sada ne vidim'". Prenosilac hadisa kaže: "Vidio sam Allahovog Poslanika kako se osmjehuje tako da su mu se vidjeli kutnjaci".[151]

Pozivanje svjedoka protiv nevjernika i munafika

Najveći svjedok protiv ljudi na Sudnjem danu bit će njihov Gospodar i Stvoritelj, Kojem ništa od njihovih djela nije skriveno. Uzvišeni kaže:

151 Sahihu-l-Muslim, 1/177, br. 190

"I kakav god vi posao radili, Mi nad vama bdijemo dok god se time zanimate" (Junus, 61.). I kaže:

"Allah je, zaista, svemu svjedok" (En-Nisa', 33.).

Međutim, Allah, dž.š., voli da ima opravdanje pred Svojim robovima, pa će protiv onih koji su nijekali i poricali pozvati svjedoke između Svojih stvorenja kako ne bi imali nikakva opravdanja. O svjedocima koji će svjedočiti protiv ljudi na Sudnjem danu govori više ajeta:

"Mi ćemo, doista, pomoći poslanike Naše i vjernike u životu na ovom svijetu, a i na Dan kad se dignu svjedoci" (El-Mu'min, 51.) i riječi Uzvišenog:

"Vjerovjesnici i svjedoci će se dovesti" (Ez-Zumer, 69.). Prvi koji će svjedočiti protiv naroda su poslanici. Svaki poslanik će svjedočiti da je dostavio svome narodu objavu kojom je bio zadužen:

"A šta će, tek, biti kad dovedemo svjedoka iz svakog naroda, a tebe dovedemo kao svjedoka protiv ovih?" (En-Nisa', 41.).

"A šta će biti onog Dana kad protiv svakog naroda dovedemo po jednog svjedoka, od njega samog, i tebe dovedemo kao svjedoka protiv ovih!" (En-Nahl, 89.). Riječi Uzvišenog:

"Kad protiv svakog naroda dovedemo po jednog svjedoka od njega samog", odnose se na poslanike jer je svaki poslanik bio iz naroda kojem je poslan, kao što kaže Uzvišeni:

"Došao vam je Poslanik, jedan od vas..." (Et-Tevbe, 128.). I kaže Uzvišeni:

"Iz svakog naroda dovest ćemo svjedoka i reći: "Dajte svoj dokaz!" (El-Kasas, 75.). Kao što će svjedočiti da su dostavili objavu, vjerovjesnici će svjedočiti protiv svoga naroda da su ih u laž utjerivali:

"Na Dan kad Allah sakupi poslanike i upita: 'Da li su vam se odazvali?', oni će reći: 'Mi ne znamo, jer samo Ti znaš sve tajne'" (El-Ma'ide, 109.).

"I sigurno ćemo pitati one kojima smo poslanike slali, a pitat ćemo, doista, i poslanike, i izložit ćemo im pouzdano, sve

što o njima znamo, jer Mi nismo odsutni bili" (El-A'raf, 6.-7.). Komentirajući prvi ajet, Ibn Kesir veli: "Ovo je obavještenje o onome o čemu će vjerovjesnici biti pitani na Sudnjem danu i o tome šta su odgovorili o svom narodu kojem su poslani".

Za riječi poslanika: "Mi ne znamo..." Mudžahid, Hasan el-Basri i Sudii kažu: "Rekli su to zbog veličine strahota na Sudnjem danu". Ibn Abbas veli: "Mi ne znamo osim ono što i Ti znaš o nama". Ove riječi prenosi Ibn Džerir i odabire kao najispravnije mišljenje. Nema sumnje da je ovo lijep govor, koji pokazuje lijep odnos prema Allahu, dž.š., tj. "mi ništa ne znamo u odnosu na veličinu Tvog znanja koje obuhvata svaku stvar. Mi iako smo odgovorili i znamo šta smo odgovorili, ipak smo o nekima od njih sudili po spoljašnjosti, dok njihove tajne nismo znali. Ti sve znaš i svaku stvar vidiš. Naše znanje u odnosu na Tvoje znanje ne znači ništa".[152]

Narodi će pokušati u laž utjerati svoje poslanike. Svaki narod će reći: "Nije došao niko da nas opominje", pa će ovaj ummet, ummet Muhammeda, s.a.v.s., svjedočiti poslanicima da su vjerno dostavili Objavu, kao što kaže Uzvišeni:

"I tako smo od vas stvorili pravednu zajednicu da budete svjedoci protiv ostalih ljudi, i da poslanik bude protiv vas svjedok" (El-Bekare, 143.).

Buharija u svom «Sahihu», u poglavlju o tefsiru, navodi hadis koji prenosi Ebu Sei'd el-Hudri, u kome Allahov poslanik kaže: "Nuh, a.s., bit će prozvan na Sudnjem danu, pa će reći: 'Odazivam Ti se i pokoravam Gospodaru'. Gospodar će ga upitati: 'Jesi li potpuno dostavio svoju Objavu?' A on će odgovoriti: 'Da'. Njegov narod će zatim biti upitan: 'Je li vam dostavio Objavu?' Pa će odgovoriti: "Nije došao niko da nas opominje'. Gospodar će upitati Nuha: 'Ima li iko ko će posvjedočiti u tvoju korist?', a Nuh će reći: 'Muhammed i njegovi sljedbenici'. Oni će posvjedočit da je Nuh, a.s., dostavio

152 Tefsir, Ibn Kesir, 2/676

Objavu, a Poslanik, s.a.v.s., bit će svjedok protiv vas. Na to se odnose riječi Uzvišenog: *'I tako smo od vas stvorili pravednu zajednicu da budete svjedoci protiv ostalih ljudi, i da poslanik bude protiv vas svjedok'"*.[153]

Ibn Hadžer navodi hadis koji bilježe Ahmed, Nesai i Ibn Madže u slijedećem obliku: "Doći će vjerovjesnik na Sudnjem danu, a sa njim jedan čovjek, doći će vjerovjesnik, a sa njim će biti dva čovjeka i doći će vjerovjesnik, a sa njim će biti više ljudi. Pa će biti upitani: 'Je li vam to dostavljeno?' A oni će odgovoriti: 'Nije'. Vjerovjesnik će biti upitan: 'Jesi li im vjerno dostavio Objavu', a on će odgovoriti: 'Jesam'. Zatim će biti upitan: 'Ko će ti posvjedočiti'..."

Ibn Hadžer navodi još neke predaje u kojima se još dodaje: "Zatim će biti upitani: 'Šta vas je podučio vaš vjerovjesnik?' Oni će odgovoriti: 'Vjerovjesnik nas je obavijestio da su poslanici dostavili Objavu i mi smo mu vjerovali'".[154]

Na Sudnjem danu će svjedočiti Zemlja, dani i noći, svjedočit će šta je urađeno u njima i na Zemlji. Imetak će svjedočiti protiv svog vlasnika.

Kurtubi u svom djelu «Tezkire» je posvetio ovoj temi čitavo poglavlje i u njemu navodi hadis koji bilježi Tirmizi od Ebu Hurejre, koji kaže: "Poslanik, s.a.v.s., proučio je slijedeći ajet: *'Toga Dana će ona vijesti svoje kazivati'* (Ez-Zilzal, 4.), a zatim nas je upitao: 'Znate li šta su njezine vijesti?' Ashabi odgovoriše: 'Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju'. Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Njezine vijesti su da svjedoči protiv svakog roba i ropkinje šta su uradili na njezinim plećima. Reći će: 'Tog i tog dana je uradio to i to'. To su njezine vijesti'". Tirmizi kaže: "Ovaj hadis je sahih".

Protiv čovjeka će, također, svjedočiti i meleki Milostivog koji su zapisivali dobra i loša djela, kao što kaže Uzvišeni:

"I svako će doći, a s njim i vodič i svjedok" (Kaf, 21.).

153 Sahihu-l-Buhari, 13. poglavlje o tefsiru, 8/172
154 Fethu-l-Bari, 8/171

Vodič i svjedok su dva meleka koji su bili zaduženi za čovjeka. Meleki će svjedočiti protiv ljudi o onome što su radili:

"A svjedoci će reći: 'Ovi su izmišljali laži o Gospodaru svome'" (Hud, 18.). Ako se čovjek upusti u prepirku i pokuša utjerati u laž svoga Gospodara i porekne ono što svjedoci tvrde, Allah, dž.š., pozvat će za svjedoka njegove dijelove tijela, pa će protiv čovjeka svjedočiti njegovi organi, o čemu smo već opširnije govorili.

Stvari o kojima će čovjek biti pitan

Ljudi će biti pitani o onome šta su obožavali, o tome šta su odgovorili svojim vjerovjesnicima, a i o tome smo govorili u prethodnim poglavljima. Bit će pitani o djelima koja su počinili, o blagodatima u kojima su uživali na ovom svijetu, kao što će biti pitani o ugovorima i obećanjima koja su dali, o sluhu, vidu i razumu, a o ovome ćemo govoriti u ovome poglavlju.

1. Nevjerstvo i mnogoboštvo

Najveće za šta će ljudi biti pitani jeste njihovo nevjersto i mnogoboštvo. Gospodar će ih pitati o njihovim božanstvima i kipovima koje su obožavali mimo Allaha, dž.š., kao što kaže Uzvišeni:

"I reći će im se: 'Gdje su oni kojima ste se klanjali, a niste Allahu; mogu li vam oni pomoći, a mogu li i sebi pomoći?'" (Eš-Šu'ara, 92.-93.),

"A na Dan kad ih On pozove i upita: 'Gdje su oni koje ste Meni ravnim smatrali?'" (El-Kasas, 62.). Pitat će ih o obožavanju drugih mimo Allaha, prinošenju žrtava njima i klanju kurbana u njihovo ime:

"Mnogobošci onima koji ništa ne znaju ostavljaju dio hrane koju im Mi dajemo. Allaha mi, bit ćete sigurno pitani zato što stalno laži izmišljate" (En-Nahl, 56.). Također će biti pitani o utjerivanju u laž poslanika:

"A na Dan kad ih On pozove i upita: 'Šta ste poslanicima odgovorili?', toga Dana oni neće znati šta će odgovoriti, pa ni jedan drugog neće ništa pitati" (El-Kasas, 65.-66.).

2. O onome šta su radili na Dunjaluku

Čovjek će na Sudnjem danu biti pitan o svakom djelu koje je počinio na Dunjaluku, kao što kaže Uzvišeni:

"I tako Mi Gospodara tvoga, njih ćemo sve na odgovornost pozvati za ono što su radili!" (El-Hidžr, 92.). I kaže:

"I sigurno ćemo pitati one kojima smo poslanike slali, a pitat ćemo, doista, i poslanike" (El-A'raf, 6.).

U Tirmizijinom «Sunenu» se bilježi hadis od Ebu Berze el-Eslemija u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Na Sudnjem danu se neće pomaći noge čovjeka sve dok ne bude pitan za četiri stvari: o životu – kako ga je proveo, o znanju – je li postupao prema njemu, o imetku – kako ga je zaradio i u šta ga je trošio, i o tijelu – kako ga je koristio". U Tirmizijinom «Sunenu» se, također, bilježi hadis od Abdullaha bin Mes'uda, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Na Sudnjem danu se neće pomaći noge čovjeka dok ne bude pitan za pet stvari: o životu – u šta ga je iskoristio, o mladosti – kako ju je proveo, o imetku – kako ga je zaradio i u šta ga je trošio, i kako je postupao po onome što je znao".

Onaj ko razmisli o ovome i sličnim hadisima shvatit će tajnu zbog koje je Poslanik, s.a.v.s., preporučivao muslimanu da se riješi imetka koji mu je nepotreban. Jer, što imetak bude veći, i polaganje računa će biti duže. Ako imetak bude manji, polaganje računa će biti lahko i prije će ući u Džennet. Poslanik, s.a.v.s., obavijestio nas je da će siromašni muhadžiri preteći imućne muhadžire u ulasku u Džennet za četrdeset godina.

U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Abdurahmana el-Hubelija koji kaže: "Došla su trojica ljudi Abdullahu bin 'Amru bin el-'Asu dok sam bio kod njega te mu

rekoše: 'Ebu Muhammede, mi, tako nam Allaha, ne posjedujemo ništa, ni imetak, ni jahalicu, niti pokućstvo'. On im reče: 'Ako hoćete, dođite kod nas, pa ćemo vam mi dati ono što budemo mogli. Ako hoćete, spomenut ću vašu situaciju vladaru, a ako hoćete – strpite se, jer sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: 'Siromašni muhadžiri će na Sudnjem danu ući četrdeset godina u Džennet prije imućnih muhadžira'".

3. O blagodatima u kojima su uživali

Allah, dž.š., na Sudnjem danu će pitati Svoje robove o blagodatima koje im je podario na Dunjaluku, kao što kaže Uzvišeni:

"Zatim ćete toga Dana za sladak život biti pitani sigurno" (Et-Tekasur, 8.).

Pod blagodatima se podrazumijeva: sitost stomaka, hladna i pitka voda, ugodan boravak u stanovima, skladnost stvaranja čovjeka, slast sna... Sei'd bin Džubejr kaže: "Bit će pitan i za med koji je pio". Mudžahid je rekao: "Bit će pitan za svaki ovodunjalučki užitak". Hasan el-Basri veli: "U blagodati spadaju ručak i večera". Ebu Kalabe kaže: "U blagodati spadaju jedenje masla i meda sa ukusnim kruhom". Ibn Abbas kaže: "Blagodat je zdravlje tijela, sluh i vid". Ovo što su oni rekli ukazuje na raznovrsnost i mnoštvo blagodati, jer nas je Allah, dž.š., obdario mnogobrojnim blagodatima koje nije moguće ograničiti i prebrojati:

"I ako biste Allahove blagodati brojali, ne biste ih nabrojali" (Ibrahim, 34.). Neke od tih blagodati su neophodne, a neke upotpunjuju čovjekov život. Ljudi se razlikuju u veličini tih blagodati. Nekada u jednom vremenskom periodu ima ono što nema u drugom vremenskom periodu i na jednom mjestu ima ono što nema na drugom mjestu. A shodno veličini tih blagodati, ljudi će i biti pitani.

Tirmizi u jednoj svojoj predaji bilježi hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Prvo za što

će rob biti pitan na Sudnjem danu je to što će mu biti rečeno: 'Zar ti nismo učinili tijelo zdravim? Zar te nismo pojili hladnom vodom?'". Većina ljudi ne osjeća ove velike blagodati koje im je Allah, dž.š., podario, ne shvaća kakva se blagodat krije u pijenju hladne vode, u zalogaju koji jede, u stanu koji mu je Allah podario, u supružniku i djeci. Mnogi misle da se blagodati ogledaju samo u dvorcima, vrtovima i ugodnim jahalicama.

Neki čovjek je upitao Abdullaha bin 'Amra bin el-'Asa: "Zar mi nismo siromašni muhadžiri?" Abdullah mu odgovori: "Imaš li ženu s kojom živiš? Čovjek odgovori: "Da". Zatim ga ponovo upita: "Imaš li kuću u kojoj stanuješ? Čovjek odgovori: "Da". Abdullah mu reče: "Ti si onda bogat". Čovjek mu još reče: "Ja imam i slugu". Abdullah mu na to reče: "Ti si onda poput kralja".[155]

U Buharijinom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Dvije blagodati neiskorištene kod većine ljudi su zdravlje i slobodno vrijeme". Značenje ovoga hadisa je u tome da se ljudi nedovljno zahvaljuju na ovim blagodatima, ne iskorištavaju ih onako kako im je naređeno, a ko ne radi onako kako mu je Allah naredio, on je nemaran.

U Ahmedovom «Musnedu» se bilježi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ne smeta ako neko ima dosta imetka ukoliko se boji Allaha, a zdravlje je bogobojaznom bolje od imetka. Smirenost duše je blagodat".

U nekim svojim hadisima Poslanik, s.a.v.s., opisuje nam neke od načina na koje će Allah, dž.š., ispitivati čovjeka o blagodatima koje su mu podarene. U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Gospodar će na Sudnjem danu upitati čovjeka: 'Čovječe, zar te nisam počastio i učinio vođom, omogućio ti da se ženiš, i potčinio ti konje i deve, i dao ti sposobnost da zarađuješ i povećavaš svoj imetak?' Čovjek će odgovoriti: 'Da, Gospodaru'. Gospodar će ga upitati: 'Jesi li vjerovao da ćeš Me sresti?' On će reći: 'Ne, Gospodaru'. Gospodar će mu tada

155 Sahihu-l-Muslim, 4/2285, br. 2979

reći: 'I ja ću danas tebe zaboraviti kao što si ti Mene zaboravio'. Zatim će drugog upitati i reći: 'Čovječe, zar te nisam počastio i učinio vođom, omogućio ti da se ženiš, i potčinio ti konje i deve, i dao ti sposobnost da zarađuješ i povećavaš svoj imetak?' Čovjek će odgovoriti: 'Da, Gospodaru'. Gospodar će ga upitati: 'Jesi li vjerovao da ćeš Me sresti?' On će reći: 'Ne, Gospodaru'. Gospodar će mu tada reći: 'I ja ću danas tebe zaboraviti kao što si ti Mene zaboravio'. Zatim će upitati trećeg i reći će mu isto kao i prethodnoj dvojici, a on će odgovoriti: 'Gospodaru, vjerovao sam u Tebe, u Tvoje knjige i poslanike, klanjao sam, postio i sadaku udjeljivao' te će nabrojati dobrih djela što bude više mogao. Gospodar će mu tada reći: 'Stani onda ovdje'. Zatim će mu biti rečeno: 'Sada ćemo pozvati svjedoka protiv tebe'. Čovjek će razmišljati o tome ko bi mogao svjedočiti protiv njega. Allah, dž.š., zapečatit će mu usta i bit će rečeno njegovim udovima, mesu i kostima: 'Govorite!', i oni će govoriti o djelima koja je on činio... To je zato da ne bi imao opravdanja pred sobom, jer je ovaj čovjek munafik i na njeg se Allah, dž.š., rasrdio".

Pitanje o blagodatima je, zapravo, pitanje o zahvalnosti na te blagodati koje su čovjeku podarene. Ukoliko čovjek bude zahvalan na blagodatima koje ima, odužio se za njih. A ako odbije biti zahvalan i porekne blagodati, Allah, dž.š., bit će srdit na njega. U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Enesa u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Allah je zadovoljan sa robom koji Mu se zahvali na tome kad pojede zalogaj ili kad popije gutljaj vode i zahvali Mu se na tome".

4. Ugovori i obećanja

Allah, dž.š., će pitati Svoje robove za obećanje koje su Mu dali: *"A bili su se još prije Allahu obavezali da neće uzmicati, a za Allahu datu obavezu će se odgovarati!"* (El-Ahzab, 15.). I za sve ugovore koje su ljudi međusobno sklopili, Allah, dž.š., pitat će ih jesu li to ispunili: *"I ispunjavajte obavezu, jer će se za obavezu, zaista odgovarati!"* (El-Isra, 34.).

5. Sluh, vid i razum

Allah, dž.š., pitat će ljude za svaku riječ koju su izgovorili, pa ih je zato i upozorio da bez znanja ne pričaju ni o čemu: *"Ne povodi se za onim što ne znaš! I sluh, i vid, i razum, za sve to će se, zaista, odgovarati"* (El-Isra, 36.).

Katade veli: "Nemoj reći: vidio sam – a nisi vidio, i čuo sam – a nisi čuo, i znam – a, ustvari, ne znaš, jer će te za sve to Allah, dž.š., pitati".[156]

Ibn Kesir veli: "Suština onoga što je spomenuto o ovom ajetu je u tome da je Allah, dž.š., zabranio da se govori bez znanja, čak ni sa pretpostavkom koja može biti sumnja ili izmišljotina, kao što kaže Uzvišeni: *"O vjernici, klonite se mnogih sumnjičenja, neka sumnjičenja su, zaista, grijeh"* (El-Hudžurat, 12.).

U hadisu stoji: "Zabranjuje vam se sumnjičenje jer je sumnjičenje najneistinitiji govor". U «Sunenu» Ebu Davuda se bilježi: "Ružne li su riječi čovjeka koji govori: Oni smatraju, misle". A u drugom hadisu: "Najogavnija je laž da čovjek kaže da je vidio svojim očima ono što nije vidio". U Buharijinom «Sahihu» je zabilježen slijedeći hadis: "Ko slaže da je vidio u snu ono što nije vidio, bit će zadužen na Sudnjem danu da sveže dvije dlake jednu za drugu, a to mu nikada neće uspjeti".[157]

Prvo za šta će čovjek biti pitan od svojih djela

Prvo za šta će čovjek biti pitan od djela koja su Allahovo pravo nad čovjekom jeste namaz. Ako mu namaz bude ispravan, uspio je i spasio se, a ako ne bude – propao je. U Tirmizijinom i Nesaijinom «Sunenu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre, koji je čuo da Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Prvo za što će čovjek polagati račun na Sudnjem danu od djela jeste

156 Tefsir, Ibn Kesir, 4/308
157 Tefsir, Ibn Kesir, 4/308

namaz. Ako mu namaz bude ispravan, uspio je i spašen je, a ako ne bude ispravan – propao je. Ako ne bude obavio sve propisane namaze, Uzvišeni Gospodar će reći: 'Pogledajte, ima li kod Moga roba nafila' (dobrovoljnih namaza), pa će njima upotpuniti ono što mu nedostaje od farz-namaza. Zatim će, na osnovu toga, polagati račun za ostala djela".

U Ebu Davudovom «Sunenu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre u kojem Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Prvo za šta će ljudi polagati račun od svojih djela na Sudnjem danu jeste namaz. Naš Gospodar će reći melekima: 'Pogledajte u namaz Moga roba. Je li ga potpuno obavio ili nije?' Ako bude potpuno obavio, bit će mu tako i napisano, a ako namaz bude nepotpun – Gospodar će reći: 'Pogledajte ima li Moj rob dobrovoljnih namaza'. Ako bude imao dobrovoljnih namaza, Gospodar će reći: 'Upotpunite njima farz-namaze koje je propustio'. Zatim će polagati račun za ostala djela".

Vrste i primjeri polaganja računa

Polaganje računa će se razlikovati. Nekima će to biti teško, i to su nevjernici i zločinci koji su Allahu, dž.š., druga pripisivali, o čemu im On nikakav dokaz nije objavio. Oni su se odmetali od Allahove, dž.š., vjere i utjerivali u laž poslanike koji su im dolazili.

Nekim grješnicima muslimanima polaganje računa će dugo potrajati i bit će teško zbog mnoštva i veličine grijeha. Neki Allahovi, dž.š., robovi će ući u Džennet bez polaganja računa, i to je mala skupina, čiji broj ne prelazi sedamdeset hiljada. Oni su odabranici ovoga ummeta i veliki uzori u vjerovanju, bogobojaznosti, dobroti i trudu koji su uložili. O njima ćemo posebno govoriti u poglavlju o stanovnicima Dženneta. Nekima će polaganje računa biti lahko. Njima Allah, dž.š., neće tražiti da polože račun za svoja djela, nego će im biti pokazani njihovi grijesi, a zatim će im biti oprošteno. To je značenje riječi Uzvišenog:

"Onaj kome bude knjiga njegova u desnu ruku njegovu data, lahko će račun položiti" (El-Inšikak, 7.-8.).

Buharija i Muslim bilježe hadis koji prenosi 'Aiša u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Niko neće na Sudnjem danu polagati račun, a da neće propasti". 'Aiša reče: "Allahov Poslaniče, zar Allah, dž.š., nije u Kur'anu rekao: 'Onaj kome bude knjiga njegova u desnu ruku njegovu data, lahko će račun položiti'". Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovori: "Značenje ovog ajeta je u tome da će im biti pokazana njihova djela i ni od kog neće na Sudnjem danu biti traženo da položi tačan račun a da neće propasti". U komentaru ovog hadisa imam Nevevi kaže: "Značenje riječi 'tražiti da položi tačan račun' u tome je da će biti dobro i detaljno ispitan".

Riječi "bit će kažnjen" imaju dva značenja; prvo, da će osoba koja će biti ispitivana i kojoj će biti izložena njezina djela biti kažnjena samim tim činom, jer će biti ukorena i ponižena; drugo, da će biti kažnjen vatrom, a ovo mišljenje potvrđuje i predaja u kojoj se kaže: "Propao je" umjesto: "Bit će kažnjen". Ovo su Kadijeve riječi. Nevevi kaže: "Drugo mišljenje je ispravnije, a znači da je nedovoljno izvršavanje ibadeta većinom prisutno kod Allahovih, dž.š., robova, pa od koga bude traženo da tačno i detaljno položi račun – propast će i ući u vatru. Međutim, Allah, dž.š., oprostit će sve osim širka onome kome On htjedne".[158]

Ibn Hadžer prenosi od Kurtubija komentar Poslanikovih, s.a.v.s., riječi "to je samo izlaganje djela": "Polaganje računa spomenuto u ajetu označava izlaganje vjernikovih djela kako bi spoznao Allahovu, dž.š., blagodat prema njemu, koja se ogleda u tome što mu je loša djela sakrio od ostalih ljudi i u oprostu tih grijeha na Sudnjem danu".[159] Pod 'izlaganjem djela', prema onome što se može zaključiti iz hadisa o toj temi, podrazumijeva se pokazivanje vjerniku njegovih loših djela da bi spoznao veličinu Allahove, dž.š., blagodati prema njemu kad mu je oprostio te grijehe.

158 Nevevijev komentar Muslima, 17/208
159 Fethu-l-Bari, 11/402

U Poslanikovim, s.a.v.s., hadisima se nalaze opisi dijaloga izlaganja djela i ukora koji će Allah, dž.š., uputiti Svojim robovima. Mi ćemo za svaku vrstu polaganja računa navesti po tri primjera iz vjerodostojnih Poslanikovih, s.a.v.s., hadisa.

Rasprava sa licemjerima:

Muslim, Tirmizi i Nesai bilježe hadis od Šefijja bin Mati'a el-Asbehija, r.a., koji prenosi da je jednom posjetio Medinu i tu zatekao ljude okupljene oko nekog čovjeka. On upita: "Ko je ovaj čovjek?" A ljudi mu odgovoriše da je to Ebu Hurejre. On dalje pripovijeda: "Ja dođoh i sjedoh ispred njega dok je on držao govor ljudima. Kad ušuti i ostade sam, ja mu rekoh: 'Tražim od tebe tim i tim pravom da mi ispričaš hadis koji si čuo od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a koji si shvatio i razumio'. Ebu Hurejre reče: 'Uradit ću to. Prenijet ću ti hadis koji mi je ispričao Allahov Poslanik, s.a.v.s., a koji sam razumio i shvatio'. Ebu Hurejre se potom zakašlja i zagrcnu i, kad se smiri, reče: 'Prenijet ću ti hadis koji mi je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ispričao u ovoj kući kad nije bilo nikog drugog osim mene i njega'. Zatim se ponovo zagrcnu i zakašlja i, kad se smiri, potra se po licu i reče: 'Uradit ću to. Prenijet ću ti hadis koji mi je ispričao Allahov Poslanik, s.a.v.s., kad smo on i ja bili u ovoj kući i kad nikog drugog osim nas nije bilo tu'. Ebu Hurejre se ponovo žestoko zakašlja i pođe da padne, pa sam ga ja držao dugo na svom krilu. Kad se smiri, reče: 'Allahov Poslanik, s.a.v.s., ispričao mi je da će se Allah, dž.š., kad nastupi Sudnji dan spustiti među Svoje robove kako bi presudio među njima i svaki narod će klečati. Prvi koji će biti pozvan da mu se presudi bit će čovjek koji učio Kur'an, zatim onaj koji je poginuo na Allahovom putu i onaj koji je bio imućan. Allah, dž.š., reći će učaču Kur'ana: 'Zar te nisam podučio onome što sam objavio svome Poslaniku?' On će odgovoriti: 'Da, moj Gospodaru'. Gospodar će ga zatim upitati: 'Pa kako si postupao po znanju koje si imao?' On će odgovoriti: 'Učio sam Kur'an i danju i noću', a Allah, dž.š., će reći: 'Lažeš!', a i meleki će reći: 'Lažeš!' Zatim će mu Allah, dž.š., reći: 'S time si želio da se kaže: 'Taj i taj mnogo uči Kur'an', i to je i rečeno o tebi'. Zatim će biti doveden onaj koji je imao mnogo imetka, pa će mu Allah, dž.š., reći: 'Zar ti nisam podario mnogo imetka tako da si bio neovisan od drugih ljudi?' On će reći: 'Svakako, moj Gospodaru'. Gospodar će ga zatim upitati: 'Pa šta si uradio sa imetkom koji sam ti podario?' A on će odgovoriti: 'Pomagao sam rodbinu i udjeljivao sadaku'. Allah, dž.š., će reći: 'Lažeš!', a i meleki će reći: 'Lažeš!' 'Htio si da se za tebe kaže da si darežljiv, i to je rečeno o tebi', reći će mu Allah, dž.š. Zatim će biti doveden onaj koji je poginuo na Allahovom putu. Reći će mu Allah, dž.š.: 'U ime koga si poginuo?' On će reći: 'Naredio si da se borimo na Tvom putu i ja sam se borio dok nisam poginuo'. Allah, dž.š., će reći: 'Lažeš!', a i meleki će mu reći: 'Lažeš!' Zatim će Allah, dž.š., reći: 'Htio si samo da se za tebe kaže da si hrabar, i to je rečeno o tebi'. Allahov Poslanik, s.a.v.s., zatim me potapšao po ramenu i rekao: 'Ebu Hurejre, ova trojica su prvi od Allahovih, dž.š., stvorenja s kojima će se potpaliti vatra na Sudnjem danu'".

El-Velid Ebu 'Usman el-Medaini kaže: "Ukbe bin Muslim mi je pripovijedao da je Šefijj došao kod Muavije i ispričao mu hadis od Ebu Hurejre". Ebu 'Usman dalje kaže: "'Ala bin ebi Hakem mi je pripovijedao da se brinuo za Muavijino naoružanje, a da je bio prisutan kad je jednog dana kod Muavije došao neki čovjek i ispričao mu hadis od Ebu Hurejre. Muavija reče: 'Sa ovom trojicom će se ovako postupiti, pa kako će onda biti sa ostalim ljudima?' Muavija zatim žestoko zaplaka, tako da smo pomislili da će umrijeti, te rekosmo: 'Ovaj čovjek je sigurno donio neku ružnu vijest'. Kad se Muavija smiri, potra se po licu i reče: 'Istinu je rekao Allah i Njegov Poslanik: *'Onima koji žele život na ovom svijetu i ljepote njegove – Mi ćemo dati plodove truda njihova i neće im se u njemu ništa prikratiti. Njih će na onom svijetu samo vatra peći; tamo neće imati nikakve nagrade za ono što su na Zemlji radili i bit će uzaludno sve što su učinili*" (Hud, 15.-16.; bilježi Tirmizi).

U predaji od Muslima i Nesaija, od Sulejmana bin Jesara se kaže: "Prva skupina ljudi kojima će biti presuđeno su: čovjek koji

je poginuo kao šehid. Bit će doveden, pa će mu Allah predočiti blagodati koje mu je podario, a on će ih priznati, pa će ga Allah upitati: 'Šta si uradio sa mojim blagodatima?' On će odgovoriti: 'Borio sam se u ime Tebe sve dok nisam poginuo'. Allah će mu reći 'Lažeš, već si se borio da bi ljudi za tebe rekli da si hrabar, i rečeno je'. Zatim će biti naređeno da ga odvuku na licu u vatru, pa će biti bačen u nju. Zatim, čovjek koji je sticao znanje i druge podučavao i učio Kur'an. Bit će doveden, pa će mu Allah predočiti blagodati koje mu je podario, a on će ih priznati, pa će ga Allah upitati: 'Šta si uradio sa Mojim blagodatima?' On će odgovoriti: 'Sticao sam znanje i druge podučavao i u Tvoje sam ime Kur'an učio'. Allah će mu reći: 'Lažeš, nego si sticao znanje da bi ljudi za tebe rekli da si alim i učio si Kur'an samo da bi se pročuo kao vrstan učač, i to je rečeno o tebi'. Zatim će biti naređeno da ga odvuku, licem okrenutim prema zemlji, u vatru i bit će bačen u nju".

Pokazivanje robu njegovih djela

Od Abdullaha bin 'Umera, r.a., prenosi se da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: 'Allah, dž.š., približit će se vjerniku, zastrt će ga Svojim zastorom i reći će mu: 'Sjećaš li se kad si počinio taj i taj grijeh, sjećaš li se kad si počinio taj i taj grijeh?' A on će odgovoriti: 'Da, Gospodaru'. Kad on prizna svoje grijehe i pomisli da je zbog njih propao, reći će mu Allah, dž.š.: 'Skrio sam ti grijehe na Dunjaluku, a sada ću ti ih oprostiti'. Tada će vjernik dobiti svoju knjigu sa dobrim djelima".

Što se tiče nevjernika i munafika, svjedoci će o njima reći: *"Ovi su izmišljali laži o Gospodaru svome! Neka Allahovo prokletstvo stigne mnogobošce"* (Hud, 18.)

Komentirajući Poslanikove, s.a.v.s., riječi: "Zastrt će ga svojim zastorom...", Kurtubi kaže: "Svoj pokrivač, blagost i počasti i blago će mu se obratiti i tiho mu reći: 'Priznaješ li svoje grijehe?' A on će reći: 'Priznajem, Gospodaru'. Poklanjajući mu Svoju milost i ukazujući na Svoju dobrotu, reći će mu Allah, dž.š.: 'Sakrio sam ti grijehe na Dunjaluku' (tj., nisam te osramotio s njima), 'a danas ću ti ih sve oprostiti'".[160]

Gospodarevo korenje roba na Sudnjem danu

Poslanik, s.a.v.s., prenosi nam način na koji će Gospodar koriti Svoga roba na Sudnjem danu. U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Svemogući i Uzvišeni Allah će na Sudnjem danu reći: 'O sine Ademov, razbolio sam se, pa Me nisi obišao!' 'Gospodaru, kako ću Te obići, a Ti si Gospodar svjetova?!', reći će on, a Allah će mu odgovoriti: 'Zar nisi znao da se Moj rob, taj i taj razbolio, pa ga nisi obišao? Zar nisi znao, da si ga obišao Mene bi našao kod njega? O sine Ademov, tražio sam od tebe da Me nahraniš, pa Me nisi nahranio!' 'Gospodaru, kako ću Te nahraniti, a Ti si Gospodar svjetova?!', reći će on, a odgovorit će mu Allah, dž.š.: 'Zar nisi znao da je Moj rob taj i taj tražio da ga nahraniš, pa ga nisi nahranio? Zar nisi znao, da si ga nahranio, da bi to našao kod Mene? O sine Ademov, tražio sam od tebe da Me napojiš, pa Me nisi napojio!' 'Gospodaru, kako ću Te napojiti, a Ti si Gospodar svjetova?!', reći će on, a Allah će mu odgovoriti: 'Moj rob, taj i taj, tražio je da ga napojiš, pa ga nisi napojio! Zar nisi znao, da si ga napojio, da bi to kod Mene našao?'"

Dodjela knjiga sa djelima na Sudnjem danu

Pred kraj polaganja računa će svaki čovjek dobiti svoju knjigu koja će u sebi sadržavati sva djela koja je počinio na ovome svijetu. Međutim, razlikuje se način na koji će ljudi

160 Et-Tezkire, Kurtubi, 263

dobiti te knjige. Vjernici će dobiti knjige sa desne svoje strane ili ispred sebe, lahko će račun položiti i svojoj porodici u Džennetu će se radosni vratiti:

"Onaj kome bude knjiga njegova u desnu ruku njegovu data, lahko će račun položiti i svojima će se radostan vratiti" (El-Inšikak, 7.-9.). Kad vjernik vidi sadržinu svoje knjige, obožavanje samo Jednog Boga, dobra djela, mnogo će se obradovati i razveseliti, glasno će ispoljiti svoju sreću i povikati:

"Onaj kome se knjiga njegova u desnu ruku njegovu da, reći će: 'Evo vam, čitajte knjigu moju, ja sam čvrsto vjerovao da ću račun svoj polagati'. I on će biti u životu zadovoljnom, u Džennetu predivnom, čiji će plodovi na dohvat ruke biti. 'Jedite i pijte radosni za ono što ste u danima minulim zaradili!'" (El-Hakka, 19.-24.).

Što se tiče nevjernika i munafika i onih koji su bili u zabludi, dobit će knjige s lijeve njihove strane ili iza leđa. Tada će sebi prizivati propast i prokletstvo:

"A onaj kome se da knjiga u lijevu ruku njegovu, reći će: 'Kamo sreće da mi knjiga moja ni data nije i da ni saznao nisam za obračun svoj! Kamo sreće da me je smrt dokrajčila – bogatstvo moje mi nije od koristi, snage moje nema više!' 'Držite ga i u okove okujte, zatim ga samo u vatri pržite'" (El-Hakka, 25.-31.).

Kad svi uzmu svoje knjige, reći će im se:

"Ova knjiga Naša o vama će samo istinu reći, jer smo naredili da se zapiše sve što ste radili" (El-Džasije, 29.).

Kurtubijev opis Sudnjeg dana

Opisujući polaganje računa, Kurtubi kaže: "Kad ljudi budu sabrani iz svojih kaburova na mjestu okupljanja i tu proborave koliko Allah bude htio, goli i bosi, bit će naređeno da im se podijele knjige u kojima su zapisana njihova djela, pa će ih dobiti. Neki će knjigu dobiti u desnu ruku, i to su oni sretni. Neki će, pak, dobiti knjigu u lijevu ruku ili iza leđa, i to su nesretnici. Tada će svi čitati svoju knjigu.

Neko je lijepo izrecitirao:

"Zamisli sebe kako stojiš na Sudnjem danu bez odjeće,
sam, uznemiren i začuđen,
A vatra bukti i plamti sa svih strana prema nevjernicima,
A Gospodar 'Arša naljućen:
'Čitaj knjigu svoju polahko, robe Moj!
Vidiš li išta drugo u njoj osim što si uradio?'
Kad pročitaš, nećeš ništa moći poreći,
Jer će protiv tebe svjedočiti
Onaj Koji je u svaku stvar dobro upućen.
Uzvišeni će narediti:
'Uzmite ga, o meleki Moji, i Mog nepokornog roba
Žednog u vatru bacite!'
Mnogobošci će se sutra u vatri pržiti,
A vjernici Kuću vječnosti nastanjivati".

Zamisli sebe, brate moj, u trenutku kad se listovi raspršе, terezije postave, a ti budeš prozvan po svom imenu pred ostalim stvorenjima: "Gdje je taj i taj? Požuri da staneš pred Allaha Uzvišenog!" Meleki će biti zaduženi da te uzmu i dovedu pred Allaha. Neće ih zbuniti sličnost tvog imena i imena tvog oca sa ostalim imenima. Kad shvatiš da si ti taj koji je prozvan, kad poziv potrese tvoje srce, prsa ti se stegnu, ruke i noge zadrhte, boja lica ti se promijeni, srce do grkljana dopre, redovi će se razmaknuti kako bi mogao proći i stati pred Gospodara. Sva stvorenja će u tom trenutku gledati u tebe dok budeš stajao pred njima uzdrhtalog srca, ispunjen strahom, znajući gdje ideš.

Zamisli se kako stojiš pred Uzvišenim Gospodarom držeći u rukama list koji te obavještava o tvojim djelima. Nećeš moći ništa sakriti, niti šta zatajiti. Ukočenog ćeš jezika čitati i slomljenog srca biti. Užas će te okruživati sa svih strana. Koliko je samo grijeha koje si počinio i zaboravio, a knjiga te je na njih podsjetila! Koliko

je samo loših djela koja si skrivao, a koja je ona sada na vidjelo iznijela! Koliko li je samo djela za koja si mislio da su te spasila i da su primljena, a koja su ti odbijena i poništena? Kako će ti se srce tada ražalostiti i kako ćeš se samo kajati nad propuštenim djelima koja nisi uradio iz nepokornosti prema Allahu!

A ko dobije knjigu svoju u desnu ruku i sazna da je od stanovnika Dženneta, reći će: "Evo vam, čitajte moju knjigu!" To će reći onda kad mu Allah dozvoli da čita svoju knjigu. Ako je bio vođa u dobru i bude njemu pozivao i drugima bude naređivao da po tome postupaju i imao mnogo pristalica, bit će prozvan po svom imenu i imenu svoga oca i istupit će naprijed. Kad dođe, dat će mu se bijela knjiga. U njezinoj unutrašnjosti su loša djela, a sa njezine vanjske strane su dobra djela. Prvo će čitati loša djela. Zabrinut će se i lice će mu od straha požutjeti. Kad dođe na kraj knjige, vidjet će da je tu napisano: "Ovo su tvoja loša djela i Ja sam ti ih već oprostio!" Tada će se veoma razveseliti. Zatim će okrenuti knjigu sa druge strane i čitat će svoja dobra djela, i to će mu samo povećavati radost i veselje. Kad dođe na kraj knjige, pročitat će: "Ovo su tvoja dobra djela i Ja sam ti ih povećao!" Tada će njegovo lice pobijeliti. Na glavu će mu staviti krunu i obući će dva ogrtača. Ukrasit će se svakovrsnim ukrasima. Njegova visina će se povećati na šezdeset lakata, kao što je i visina Adema, a.s. Reći će mu se: "Idi svojim pristalicama i obraduj ih da će svako od njih imati nagradu poput tvoje nagrade!"

Kad krene, reći će: "Evo vam, čitajte knjigu moju! Ja sam čvrsto vjerovao da ću račun svoj polagati!" Reći će Allah, dž.š.: "I on će biti u životu zadovoljnom, u Džennetu predivnom, čiji će plodovi nadohvat ruke biti!" On će reći svojim pristalicama: "Poznajete li me?" A oni će odgovoriti: "Prekrila te je i obasjala Allahova, dž.š., počast. Ko si ti?" On će odgovoriti: "Ja sam taj i taj. Neka se svako od vas raduje nagradi poput moje nagrade: 'Jedite i pijte radosni za ono što ste u danima minulim zaradili!'". A ako bude kolovođa u lošim djelima, bude pozivao

tome, naređivao drugima da to rade i imao mnogo pristalica, bit će prozvan po svom imenu i imenu svog oca, pa će pristupiti polaganju računa. Dat će mu se crna knjiga, pisana crnim rukopisom. U njezinoj unutrašnjosti su dobra djela, a sa spoljašnje strane loša djela. Prvo će čitati dobra djela, pa će pomisliti da se spasio, ali kad dođe na kraj, pročitat će: "Ovo su tvoja dobra djela. Odbijena su ti!" Lice će mu pocrniti i pokazat će svoju tugu. Izgubit će svaku nadu da će ga zadesiti bilo kakvo dobro. Zatim će prevrnuti knjigu i čitat će svoja loša djela, i to će mu samo povećavati tugu i crnilo na licu. Kad dođe na kraj knjige, pročitat će: "Ovo su tvoja loša djela i kazna ti je uvećana", ali to ne znači da će biti kažnjen za ono što nije radio.

Zatim će biti poveden prema vatri. Oči će mu pomodriti, lice pocrniti i obući će košulju od vatre. Reći će mu se: "Idi svojim pristalicama i obavijesti ih da će svako od njih imati istu kaznu kao i ti!" On će krenuti govoreći: "Kamo sreće da mi knjiga moja ni data nije i da ni saznao nisam za obračun svoj! Kamo sreće da me je smrt dokrajčila, bogatstvo moje mi nije od koristi".

Komentirajući ovaj ajet, Ibn Abbas kaže: "Uništeni su moji dokazi". Uzvišeni Allah će reći: "Držite ga i u okove okujte, zatim ga samo u vatri pržite, a onda ga u sindžire sedamdeset lakata duge vežite". Allah najbolje zna kojih lakata. Hasan i Ibn Abbas, r.a. kažu: "Sedamdeset lakata meleka". Neki kažu da će mu sa njima svezati vrat i da će ga tako voditi. Kad bi samo jedna halka sa tog sindžira bila stavljena na brdo, istopilo bi se. On će dozvati svoje drugove i reći: "Poznajete li me?" Oni će mu odgovoriti: "Ne, ali vidimo veličinu tvoje tuge i jada. Ko si ti?" Odgovorit će: "Ja sam taj i taj. Svakome od vas će pripasti kazna poput moje kazne".

Ko dobije knjigu svoju iza leđa, lijevo rame će mu se slomiti, proturit će lijevu ruku iza leđa i njome će uzeti knjigu. Mudžahid kaže: "Lice će mu se postaviti na mjesto potiljka i tako će čitati svoju knjigu".

Zamisli sebe da si među sretnicima. Izašao si pred ostali narod radosna lica, savršenog izgleda i ljepote. Nosiš knjigu u desnoj ruci, a za ruku te drži melek i pred ostalim stvorenjima govori: "Ovo je taj i taj. Doživio je sreću poslije koje nikad više neće biti nesretan!"

A ako budeš od onih nesretnih, lice će ti biti crno. Ostali će ti vidjeti knjigu u lijevoj ruci ili iza tvojih leđa. Prizivat ćeš na sebe propast i prokletstvo, a melek će ti držati ruku i govorit će: "Ovaj čovjek je danas doživio nesreću poslije koje nikad neće biti sretan".[161]

Buhari, Nesai i imam Ahmed bilježe hadis od Ebu Hurejre u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ko pokloni konja za borbu na Allahovom putu vjerujući u Allaha i potvrđujući Njegovo obećanje, njegova sitost i glad, izmet i mokraća će mu se upisati kao dobra djela na Sudnjem danu".

[161] Et-Tezkire, Kurtubi, 255

JEDANAESTO POGLAVLJE

Odmazda za učinjenu nepravdu među stvorenjima

Na koji način će se vršiti odmazda na Sudnjem danu

Veličina grijeha prolijevanja nedužne krvi

Odmazda za učinjenu nepravdu među životinjama

Odmazda za učinjenu nepravdu među stvorenjima

Pravedno suđenje na Sudnjem danu će omogućiti onome kome je učinjena nepravda da se osveti nasilniku kako ne bi ni između koga ostali neizmireni računi. Čak će i životinje vršiti odmazdu jedna drugoj. Ako su se dvije ovce – jedna šukava, a druga rogata – potukle, šukava će se osvetiti onoj sa rogovima.

U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Prava će se izmiriti na Sudnjem danu. Čak će se šukava ovca osvetiti rogatoj ovci koja ju je udarala".

Ko nepravedno nekoga udari, na Sudnjem danu će mu biti uzvraćeno istim udarcem. U vjerodostojnom hadisu koji bilježi Buharija u djelu «Edebu-l-Mufred» i Bejheki u svom «Sunenu» od Ebu Hurejre, r.a., Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ko udari nekoga nepravedno bičem, na Sudnjem danu će mu se taj za to osvetiti". U «Mu'džemu el-Kebir» od Taberanija se bilježi hadis od 'Ammara, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko nepravedno udari svoga roba, na Sudnjem danu će biti stavljen u okove". Ko potvori svoga roba za blud, na Sudnjem danu će, ako bude slagao, nad njim biti izvršena kazna za potvoru.

U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ko potvori svoga roba za blud, na Sudnjem danu će nad njim biti izvršena kazna za potvoru, osim ako bude onako kako je rekao".

Na koji način će se vršiti odmazda na Sudnjem danu

Kad nastupi Sudnji dan, čovjekov kapital će biti njegova dobra djela. Ako bude činio nepravdu drugim Allahovim, dž.š., robovima, oni će uzimati od njegovih dobrih djela u veličini nepravde koju im je nanio, a ako ne bude imao dobrih djela ili mu ih nestane, onda će on uzimati od njihovih loših djela i naprtit će mu se na leđa.

U Buharijinom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ko nanese neku nepravdu svome bratu, uvrijedi mu čast ili slično, neka traži halala još danas prije nego što ne bude više ni dinara ni dirhema. Ako bude imao dobrih djela, uzet će se od njega u veličini nepravde koju mu je nanio, a ako ne bude imao dobrih djela, onda će on uzimati loša djela od onoga kome je nepravdu učinio i naprtit će ih na svoja pleća". Ovaj od koga će ljudi uzimati njegova dobra djela i kome će naprtiti svoja loša djela je, uistinu, propao (u smislu bankrota – op. pr.), kao što se izrazio Poslanik, s.a.v.s.

U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Znate li ko je onaj koji je propao?" Ashabi odgovoriše: "To je onaj ko nema ni novca, niti ikakvog drugog imetka". Poslanik, s.a.v.s., reče: "To je u mome ummetu onaj koji dođe na Sudnjem danu sa namazom, postom i zekatom, ali je psovao ovome, potvorio na onog, jeo nepravedno imetak drugih ljudi, prolivao nedužnu krv i bespravno udarao druge. Svako od njih će uzeti od njegovih dobrih djela, a ako mu nestane dobrih djela prije nego što izmiri nepravdu koju je činio, dat će mu se njihova loša djela, a zatim će biti bačen u vatru".

Ko umre pod dugom, oni kojima je bio dužan će uzeti od njegovih dobrih djela u veličini imetka koji im je dužan.

U «Sunenu» Ibn Madžea sa vjerodostojnim lancem prenosilaca se bilježi hadis od Ibn 'Umera, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko umre a bude dužan dinar ili dirhem, oduzet će mu se od dobrih djela, jer na Sudnjem danu neće biti ni dinara ni dirhema".

Ako među ljudima bude međusobne nepravde, osvetit će se jedni drugima. Ako nepravda bude u istoj mjeri sa obje strane, samim tim će računi biti poravnani. Ako neko bude činio nepravdu više nego što je njemu učinjena, drugi će od njega uzeti svoja prava.

U Tirmizijinom «Sunenu» se bilježi od 'Aiše, r.a., da je rekla: "Došao je neki čovjek i sjeo pred Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te rekao: "Allahov Poslaniče, imam dva roba koji mi lažu, varaju me i nepokorni su mi, a ja ih grdim i tučem, pa kakav je moj postupak prema njima?" Reče mu Allahov Poslanik, s.a.v.s.: "Kad nastupi Sudnji dan, izvagat će se to što su te varali, bili ti nepokorni i što su ti lagali sa tvojom kaznom prema njima. Ako tvoja kazna bude u veličini njihove nepokornosti prema tebi, niti ćeš ti biti dužan njima, niti oni tebi. Ako kazna bude manja od njihovih grešaka, tebi će biti upisana dobra djela. A ako ih budeš kažnjavao više nego što su ti bili nepokorni, oni će ti se osvetiti za nepravdu koju si im učinio". Čovjek se odmaknu ustranu i poče jecati i plakati. Reče mu Allahov Poslanik, s.a.v.s.:

"Zar nisi čuo za riječi Uzvišenog Allaha: 'Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne terezije postaviti, pa se nikome krivo neće učiniti; ako nešto bude teško koliko zrno gorušice, Mi ćemo za to kazniti ili nagraditi. A dosta je to što ćemo Mi račune ispitivati" (El-Enbija, 47.).

Ako će se ovako postupati sa nasiljem i nasilnicima, bolje je onda vjernicima da se toga potpuno klone, jer nas je Poslanik, s.a.v.s., obavijestio da će nasilje biti tmina svoga počinioca na Sudnjem danu.

U «Sahihu» Buharije i Muslima se bilježi hadis od Abdullaha bin 'Umera, r.a., koji prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Nasilje će biti tmina za njegovog počinioca na Sudnjem danu".

U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Džabira bin Abdullaha, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Čuvajte se nasilja i nepravde jer će nepravda biti poput tmina na Sudnjem danu".

Veličina grijeha prolijevanja nedužne krvi

Prolijevanje krvi na način kako to nije propisao Allah, dž.š., jedan je od najvećih grijeha kod Allaha, dž.š. U hadisu koji bilježi Tirmizi od Ibn Mes'uda, Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Doći će čovjek na Sudnjem danu vodeći drugog čovjeka za ruku. Reći će: 'Gospodaru, ovaj je mene ubio'. Gospodar će reći: 'Zbog čega si ga ubio?' On će odgovoriti: 'Ubio sam ga da bi Tebi pripala sva veličina'. Reći će Allah, dž.š.: 'Sva veličina i pripada samo Meni'. Doći će i drugi čovjek vodeći drugog čovjeka za ruku, pa će reći: 'Gospodaru, ovaj me je ubio'. Allah, dž.š., će ga upitati: 'Zbog čega si ga ubio?' On će odgovoriti: 'Da bi veličina i slava pripala tom i tom'. Reći će Allah, dž.š: 'Ona mu ne pripada', pa će ubica natovariti na sebe grijeh za ubistvo".

U «Sunenu» Tirmizije, Ebu Davuda i Ibn Madžea se bilježi hadis od Ibn Abbasa u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ubijeni će na Sudnjem danu dovesti svoga ubicu držeći ga za perčin i glavu, dok će mu iz vrata liti krv. Govorit će: 'Gospodaru, pitaj ovoga zbog čega me je ubio', sve dok ga ne dovede do 'Arša".

Zbog veličine prolivanja nedužne krvi za to će se prvo presuditi na Sudnjem danu među Allahovim, dž.š., robovima.

Buharija, Muslim, Tirmizi i Nesai bilježe hadis od Abdullaha bin Mes'uda, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Prvo za šta će se na Sudnjem danu presuditi među ljudima jeste prolijevanje krvi". Komentirajući ovaj hadis, Ibn Hadžer kaže: "Hadis ukazuje na veličinu grijeha prolijevanja nedužne krvi jer se uvijek počinje sa onim što je preče. Veličina grijeha se mjeri prema veličini negativnih posljedica koje iza sebe ostavlja u neutraliziranju pozitivnih stvari, a ubistvo čovjeka je vrhunac toga grijeha". Nema kontradiktornosti između ovoga hadisa i hadisa koji govori o tome da je namaz prvo za šta će čovjek polagati račun, a koji prenosi Ebu Hurejre: "Prvo za šta će čovjek polagati račun jeste namaz" (hadis bilježe autori «Sunena»), jer se prvi hadis odnosi na međusobne odnose

među ljudima, a drugi hadis govori o odnosu između roba i njegovog Stvoritelja. Nesai u jednoj predaji navodi oba ova mišljenja u hadisu koji prenosi Ibn Mes'ud u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Prvo za šta će čovjek polagati račun jest namaz, a prvo za šta će se presuditi među ljudima jeste prolivena krv".[162]

Odmazda za učinjenu nepravdu među životinjama

Allah, dž.š., presudit će među Svojim stvorenjima džinnima, ljudima i životinjama. Toga dana će se šukava ovca osvetiti rogatoj ovci koja ju je udarala. Kad više ne ostane ni između koga neraziješenih računa, naredit će Allah, dž.š.:

"Postanite prašina!" Tada će nevjernik povikati: "Da sam, bogdo, zemlja ostao!" (En-Nebe', 40.). Ovaj hadis bilježi Ibn Džerir sa svojim lancem prenosilaca od Ebu Hurejre. U drugoj predaji, koju, također, bilježi Ibn Džerir od Ebu Hurejre, Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Allah, dž.š., sakupit će sva svoja stvorenja, svaku životinju, pticu i čovjeka. Životinjama i pticama će reći: 'Postanite prašina!' Tada će nevjernik uzviknuti: 'Da sam, bogdo, zemlja ostao!'".

Ibn Džerir, također, bilježi hadis od Abdullaha bin' Amra, koji je rekao: "Kad nastupi Sudnji dan, zemlja će se opružiti i sakupit će se stvorenja, životinje i zvijeri. Zatim će nastupiti odmazda među životinjama za učinjenu nepravdu. Šukava ovca će se osvetiti rogatoj koja ju je udarala. Kad se završi sa odmazdom među životinjama, reći će im Allah, dž.š.: 'Postanite prašina!' Tada će nevjernik uzviknuti: 'Da sam, bogdo, zemlja ostao!'"

Muslim u svom «Sahihu» bilježi hadis od Ebu Hurejre u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Izmirit će se prava na Sudnjem danu sve dok se šukava ovca ne osveti rogatoj ovci".

Imam Ahmed bilježi u svom «Musnedu» hadis sa vjerodostojnim lancem prenosilaca od Ebu Hurejre u kojem

162 Fethu-l-Bari, 11/396

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Stvorenja će međusobno izmirivati račune. Čak će se šukava ovca osvetiti rogatoj ovci i mrav drugom mravu".

U «Musnedu» se, također, bilježi hadis od Ebu Hurejre u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Tako mi Onog u Čijoj je ruci moja duša, sve stvari će biti ispitivane na Sudnjem danu. Čak i dvije ovce zbog čega su se potukle". Ahmed, također, bilježi sa vjerodostojnim lancem prenosilaca od Ebu Zerra, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., vidio dvije ovce kako se tuku, pa je rekao: "Ebu Zerre, znaš li zbog čega se tuku?" Ebu Zerr odgovori: "Ne znam". Poslanik, s.a.v.s., reče: "Ali, Allah, dž.š., zna i On će presuditi među njima".

Mnogim učenjacima izgleda nejasan ovaj hadis u kome je Poslanik, s.a.v.s., spomenuo proživljavanje životinja ne Sudnjem danu i poravnavanje računa među njima. Problem pojašnjava imam Nevevi u komentaru Muslimove zbirke, pa kaže: "U hadisu se spominje proživljenje životinja na Sudnjem danu, kao što će biti proživljeni ljudi, djeca i mentalno poremećeni i oni do kojih nije doprla Objava. O ovome imamo jasne tekstove iz Kur'ana i Sunneta. Uzvišeni kaže: *'I kad se divlje životinje saberu'* (Et-Tekvir, 5.). Ako dođe neki tekst iz Šerijata čijem vanjskom tumačenju se ne suprotstavlja razum niti drugi šerijatski tekst, dužnost nam ga je protumačiti prema njegovom vanjskom značenju. Učenjaci kažu: 'Nije uvjet proživljenja na Sudnjem danu polaganje računa, kažnjavanje i nagrađivanje'. Što se tiče odmazde šukave ovce rogatoj, to ne spada u odmazdu koja će se vršiti među onima koji su odgovorni za svoje postupke, jer životinje nisu odgovorne za svoja djela, nego je to odmazda radi poravnavanja računa".

Nakon što je naveo ove riječi imama Nevevija, šejh Nasiruddin el-Albani kaže: "Slično mišljenje navodi i Ibn Melik u djelu «Mebariku-l-Ezhar» (2/293), u skraćenoj verziji. Šejh 'Ali el-Kari' u djelu «El-Mirkat» prenosi od njega da je rekao: "Ako neko kaže: 'Ovca nije odgovorna za svoje postupke, pa kako će onda biti kažnjavana za svoja djela?' Odgovorit ćemo mu: Allah, dž.š., čini ono što On hoće i nikome neće odgovarati za Svoje postupke. Cilj je da se ukaže robovima da ničije pravo neće propasti, nego će se omogućiti onome kome je nepravda učinjena da se osveti svome nasilniku". El-Kari' veli: "Ovo je dobro objašnjenje. Suština se krije u tome da je Allahova, dž.š., pravednost potpuna među svim Njegovim stvorenjima. Jer, ako će se na ovaj način postupati sa životinjama, šta je tek sa onima koji imaju razum, sa poniženim i počašćenim, jakim i slabim?"

Na kraju, šejh Nasiruddin kaže: "Žalosno je to što neki učenjaci odbacuju ove hadise samo na osnovu svog mišljenja i još čudnije je to što ovo mišljenje zastupa i veliki učenjak El-Alusi. Nakon što je naveo hadis koji prenosi Ebu Hurejre, kojeg bilježi Muslim, Alusi u svom tefsiru «Ruhu-l-Me'ani», kaže: "Hudžetu-l-islam El-Gazali i jedna skupina učenjaka naginju mišljenju da neće na Sudnjem danu biti proživljen niko drugi osim ljudi i džinna, jer ostali, tj. životinje, nisu ni odgovorni ze svoje postupke, niti na bilo koji način posjeduju počasti. O ovoj temi ne postoji nijedan tekst iz Kur'ana i Sunneta koji ukazuje na to da će zvijeri biti proživljene. Hadis koji bilježe Muslim i Tirmizi, iako je vjerodostojan, nije došao kao komentar ajeta. Moguće je da je to samo sinonim za potpunu pravdu. Ja zastupam ovo mišljenje, ali ne smatram da je i prvo mišljenje neispravno, jer njegovi nosioci imaju dokaz na koji se oslanjaju, a Allah najbolje zna".

Šejh Nasiruddin veli: "Ove njegove riječi – da mu Allah, dž.š., oprosti – nešto su što nas čudi kod njega, jer su u suprotnosti sa onim što smo navikli u njegovoj spomenutoj knjizi u kojoj na izvrstan način komentira kur'anske ajete slijedeći u tome ispravne prethodnike bez ikakvog pogrešnog tumačenja i mijenjanja značenja. Šta ga je navelo da ovaj hadis protumači suprotno njegovom vanjskom značenju i da kaže da je to samo sinonim za potpunu pravdu? Zar ovo nije nijekanje jasnog hadisa koji kaže da će se šukava ovca osvetiti rogatoj ovci. On, slijedeći u tome skolastičare, kaže: 'To je samo sinonim', tj.

šukava ovca se neće osvetiti rogatoj. Ovo bi sve i imalo neku osnovu ukoliko bismo rekli za Muslimovu predaju da je slaba. Ako pogledamo druge predaje, naprimjer, hadis koji smo naveli u ovom poglavlju, hadis od Ebu Zerra i druge, vidjeli bismo da oni nedvosmisleno ukazuju na to da je spomenuta odmazda među životinjama stvarnost i da nije sinonim. Neka se Allah, dž.š., smiluje imamu Neveviju koji je u svom prethodnom govoru rekao: 'Ako dođe neki tekst iz Šerijata čijem vanjskom tumačenju se ne suprotstavlja razum niti drugi šerijatski tekst, dužnost nam ga je protumačiti prema njegovom vanjskom značenju'. Smatram da je imam Nevevi ovim riječima želio uputiti odgovor na prethodno El-Alusijevo tumačenje i tumačenja poput ovoga kod nekih filozofa, većine skolastičara i mu'tezila koji negiraju da će vjernici na Ahiretu vidjeti svoga Gospodara, Allahovo uzdizanje iznad 'Arša, spuštanje svake zadnje trećine noći na zemaljsko nebo i Njegov dolazak na Sudnjem danu, i mnoga druga Allahova svojstva i hadise koji su preneseni o toj temi.

Uopćeno gledano, mišljenje koje govori da će životinje biti proživljene na Sudnjem danu je ispravno. Nema sumnje da ovo mišljenje zastupa većina učenjaka, kao što je to spomenuo i sam El-Alusi na drugom mjestu, u svom tefsiru (9/281), i kao što je ustvrdio imam Ševkani u svom tefsiru «Fethu-l-Kadir» (5/377), rekavši: 'Zvijeri su životinje koje žive daleko od ljudi', a riječ 'okupljene' znači proživljene, kako bi se jedna drugoj mogle osvetiti i kako bi se šukava ovca mogla osvetiti rogatoj".

U Buharijinom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Se'ida el-Hudrija u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Kad se vjernici oslobode vatre, zaustavit će se na mostu između Dženneta i Džehennema, pa će izmiriti račune za učinjene nepravde jednih prema drugima na Dunjaluku. Kad se očiste i riješe grijeha, bit će im dozvoljeno da uđu u Džennet. Tako mi Onoga u Čijoj ruci je Muhammedov život, svako od njih će u Džennetu imati više od najimućnijeg čovjeka na Dunjaluku".

DVANAESTO POGLAVLJE

Mizan (terezija)

Stav ehli-sunneta o pitanju Mizana

Šta će se vagati na Mizanu

Djela koja će biti teška na vagi

Mizan (terezija)

Pred kraj toga Dana bit će postavljen Mizan, terezija koja će izvagati djela Allahovih, dž.š., robova.

Kurtubi kaže: "Kad se završi sa polaganjem računa, vagat će se djela, jer je svrha vaganja djela nagrađivanje te će zato i doći poslije polaganja računa. Polaganje računa je radi vrjednovanja djela, a vaganje djela je radi određivanja njihove veličine kako bi nagrada bila shodno tome".[163]

Tekstovi iz Kur'ana i Sunneta ukazuju na to da je Mizan stvarna vaga, čiju veličinu i suštinu ne poznaje niko drugi osim Allaha, dž.š. Hakim bilježi hadis od Selmana u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Na Sudnjem danu će se postaviti Mizan. Kad bi se na njemu vagala nebesa i Zemlja, bilo bi mjesta. Meleki će reći: 'Za koga je postavljena ova vaga?' A reći će Allah, dž.š.: "Za koga Ja htjednem od Svojih robova'. Meleki će reći: 'Slavljen neka si, Gospodaru! Ti zaslužuješ još više da Ti robujemo!"

To je tačna terezija, koja neće ništa ni dodati, ni oduzeti:

"Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne terezije postaviti, pa se nikome krivo neće učiniti; ako nešto bude teško koliko zrno gorušice, Mi ćemo za to kazniti ili nagraditi. A dosta je to što ćemo Mi račune ispitivati" (El-Enbija, 47.).

Učenjaci se razilaze hoće li to biti jedna ili više terezija. Neki smatraju da će svaki čovjek imati posebnu tereziju ili čak za svako djelo posebnu, na osnovu riječi Uzvišenog: "Mi ćemo na

163 Et-Tezkire, Kurtubi, 309

Sudnjem danu ispravne terezije postaviti". Drugi, pak, smatraju da je Mizan jednina, a da se množina spomenuta u ajetu odnosi na mnoštvo djela ili ljudi. Ibn Hadžer, nakon što je prenio razilaženje uleme, iznosi svoje mišljenje da je terezija jedna. On kaže: "Mnoštvo onih kojima će se vagati djela uopće ne predstavlja problem, jer se stanje na Sudnjem danu ne mjeri stanjem na ovom svijetu".[164] Sefarini prenosi riječi Hasana el-Basrija, koji kaže: "Svaki će čovjek imati posebnu vagu za sebe". Neki kažu: "Može se zaključiti da će na Sudnjem danu biti više, a ne jedna terezija, na osnovu riječi Uzvišenog: *'Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne terezije postaviti'*. I riječi: *'Onaj u koga njegove terezije budu teške'*. Na osnovu ovoga se može zaključiti da će terezija biti za djela srca, da će biti terezija za djela organa i terezija za riječi koje smo izgovorili". Ovo mišljenje navodi Ibn 'Atijje, pa kaže: "Ljudi se razlikuju, pa će svako imati posebno vaganje na osnovu svojih djela, ali je Mizan jedna terezija. Neki kažu da je množina spomenuta u ajetu upotrijebljena zbog mnoštva onih kojima će se mjeriti djela, i to je lijepo objašnjenje".

Stav ehli-sunneta o pitanju Mizana

Stav ehli-sunneta o Mizanu je da je to stvarna terezija na kojoj će se vagati djela ljudi, a sa ovim mišljenjem se razilaze Mu'tezile i mala skupina ehli-sunneta. Ibn Hadžer kaže: "Ebu Ishak ez-Zudžadž veli: 'Ehli-sunnet se složio u vjerovanju u Mizan i u tome da će se na njemu mjeriti djela na Sudnjem danu. Mizan će imati jezik i dva tasa i prevagnjivat će djelima' (dobrim ili lošim)".

Mu'tezile niječu postojanje Mizana, pa kažu: "To je samo sinonim za pravednost" i ovim riječima se suprotstavljaju Kur'anu i Sunnetu, jer nas je Allah, dž.š., obavijestio da će postaviti tereziju radi vaganja djela da bi ljudi mogli vidjeti svoja djela kako bi bili svjedoci sami protiv sebe.

164 Fethu-l-Bari, 3/537

Ibn Fevrek kaže: "Mu'tezile niječu postojanje Mizana temeljeći svoje mišljenje na pretpostavci da je nemoguće vagati časti ukoliko ne budu sa svojim nosiocima". Neki skolastičari prenose od Ibn 'Abbasa da je rekao da će ih Allah, dž.š., pretvoriti u tijela i da će ih kao takve izvagati. Neki ispravni prethodnici smatraju da Mizan označava pravednost i suđenje, a ovo mišljenje Et-Taberi pripisuje Mudžahidu. Međutim, ispravno je mišljenje većine učenjaka. Neko je spomenuo Mizan kod Hasana el-Basrija, pa je on rekao: "Mizan će imati jezik i dva tasa".[165] Kurtubi tumačenje Mizana pravednošću pripisuje Mudžahidu, Dahhaku i El-'Amešu.[166] Vjerovatno su ovi učenjaci protumačili Mizan pravednošću u riječima Uzvišenog:

"A nebo je digao. I postavio je terezije da ne prelazite granice u mjerenju – i pravo mjerite i na tereziji ne zakidajte!" (Er-Rahman, 7.-9.). Riječ "mizan" u ovom ajetu označava pravednost po kojoj je Allah, dž.š., naredio vjernicima da postupaju po njoj u svojim međusobnim poslovima.

Što se tiče Mizana koji će se postaviti na Sudnjem danu, o njemu je prenesen veliki broj hadisa koji ukazuju da je to stvarna vaga, a što se može zaključiti iz vanjskog značenja Kur'ana".[167]

Imam Ahmed upućuje odgovor onima koji niječu Mizan činjenicom da je Allah, dž.š., spomenuo Mizan u ajetu: *"Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne terezije postaviti"*, a i Poslanik, s.a.v.s., spomenuo ga je u svojim hadisima, pa ko se suprotstavi Poslaniku, s.a.v.s., suprotstavio se Allahu, dž.š."[168]

Šejhu-l-islam Ibn Tejmijje dokazuje da Mizan ne označava pravednost: "Mizan je ono na čemu će se vagati djela i ne označava pravednost, kao što se može zaključiti iz Kur'ana i Sunneta, naprimjer u riječima Uzvišenog: 'Onaj u koga njegove terezije budu teške'; 'Onaj u koga njegove terezije budu lahke'; 'Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne terezije postaviti'".

165 Fethu-l-Bari, 13/538
166 Et-Tezkire, Kurtubi, 313
167 En-Nihaje, Ibn Kesir, 2/34
168 Fethu-l-Bari, 13/538

U Buharijinom i Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis u kome Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Dvije riječi su lahke za jezik, teške na vagi, drage Milostivom: Subhanallahi ve bi hamdihi, Subhanallahil-l-azim (Neka je slavljen i hvaljen Uzvišeni Allah. Neka je slavljen Allah Veličanstveni)". A o potkoljenicama Abdullah bin Mes'uda je rekao: "One su na vagi teže od brda Uhud".

U Tirmizijinoj zbirci i u drugim zbirkama se bilježi hadis koji govori o "listiću" za koji Tirmizi i Hakim kažu da je vjerodostojan, a koji govori o čovjeku koji će biti doveden na Sudnji dan i raširit će se pred njim devedeset devet listova, svaki list će biti velik dokle pogled može doprijeti. Ti listovi će se staviti na jedan tas, a na drugi, listić na kome su ispisane riječi: La ilahe illallah. Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Pa će taj listić prevagnuti nad ostalim listovima". Ovaj hadis nam objašnjavaju da će na Sudnjem danu dobra djela prevagnjivati nad lošim djelima i obrnuto. To je ono u čemu će se ispoljiti Allahova, dž.š., pravednost.

Što se tiče suštine tih terezija, one su na stepenu gajba, za nas skrivenog svijeta o kojem smo obaviješteni".[169] Kurtubi, također, upućuje odgovor onima koji niječu postojanje Mizana i pogrešno tumače tekstove o njemu, pa nam prenosi govor učenjaka koji kažu: "Da je dozvoljeno protumačiti Mizan na način kako su ga oni protumačili, onda bi bilo dozvoljeno protumačiti Sirat-ćupriju kao istinsku vjeru, Džennet i Džehennem kao nešto u čemu će duše a ne tijela doživljavati radost ili tugu, šejtane i džinne kao pokuđene osobine, meleke kao pozitivnu i pohvalnu snagu, a sve ovo je pogrešno i netačno jer je u suprotnosti sa onim sa čime je došao iskreni i istinoljubivi Poslanik, s.a.v.s."

U «Sahihu» Buharije i Muslima se kaže: "Pa će dobiti knjigu sa dobrim djelima" I kaže se: "Pa će mu se dati listić". Sve ovo ukazuje na to da je Mizan stvarna terezija i da će biti vagani listovi sa dobrim djelima, kao što smo to prethodno objasnili.[170]

169 Medžmu'u Fetava, Šejhu-l-islam, 4/302
170 Et-Tezkire, 314

Šta će se vagati na Mizanu

Učenjaci se razilaze u tome šta je to što će biti vagano toga Dana. Ima više mišljenja o tome:

Prvo: Da će sama djela biti vagana toga Dana. Pretvorit će se u tijela i kao takva će biti stavljena na Mizan. Na to upućuje hadis koji prenosi Ebu Hurejre, a bilježi ga Buharija u «Sahihu» u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Dvije riječi su lahke za jezik, teške na vagi, drage Milostivom: Subhanallahi ve bi hamdihi, Subhanallahil-l-azim (Neka je slavljen i hvaljen Uzvišeni Allah, Neka je slavljen Allah Veličanstveni)". Tekstovi ukazuju na to da će djela na Sudnjem danu doći u obliku koji poznaje samo Allah, dž.š. Primjer je dolazak Kur'ana na Sudnjem danu da se zauzima za onoga ko ga je učio i postupao prema njemu, kao i dolazak sure El-Bekare i Ali 'Imran u obliku bijelog oblaka ili zastora, ili dviju skupina ptica poredanih u redove, da bi se zauzimale za one koji su ih učili.

U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Umame, koji prenosi da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Učite Kur'an jer će on doći na Sudnjem danu da se zauzima za one koji su ga učili, i učite sure zehravejni (dva cvijeta), El-Bekare i Ali 'Imran, jer će one doći na Sudnjem danu kao da su dva svijetla oblaka ili zastora ili dvije skupine ptica poredanih u redove, da se zauzimaju za one koji su ih učili".

Muslim, također, bilježi hadis od Nuvasa bin Sem'ana, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Na Sudnjem danu će se doći sa Kur'anom i onima koji su postupali po njemu. Ispred će biti sura El-Bekare i Ali 'Imran, koje će izgledati kao da su dva svijetla oblaka ili zastora, ispred kojih će biti svjetlo, ili kao da su dvije skupine ptica poredanih u redove, pa će se zauzimati za one koji su ih učili". Ovo mišljenje zastupa i Ibn Hadžer el-Askalani, pa kaže: "Tačno je to da su djela ta koja će se vagati". Ebu Davud i Tirmizi navode hadis koji vjerodostojnim ocjenjuje Ibn Hibban od

Ebu Derda'a u kome Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Neće se ništa teže na Sudnjem danu staviti na Mizan od lijepog odgoja i ponašanja".

Drugo: Da će se vagati na Mizanu počinilac tih djela. Drugi tekstovi ukazuju na to da će se i Allahovi, dž.š., robovi vagati na Sudnjem danu, pa će biti teški ili lahki, shodno njihovom imanu, a ne zbog veličine tijela i mnoštva mesa i sala. U Buharijinom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Doći će na Sudnjem danu ogromni čovjek, a kod Allaha neće biti težak ni koliko krilo mušice". Poslanik, s.a.v.s., dalje kaže: "Proučite riječi Allaha, dž.š.: *'I na Sudnjem danu im nikakva značaja nećemo dati'*" (El-Kehf, 105.). Bit će doveden, isto tako, i mršav čovjek, tankih nogu, ali će biti težak poput brda. Ahmed bilježi u svom «Musnedu» od Zerra bin Hubejša, koji prenosi da je Ibn Mes'ud bio tankih nogu. Jednog dana je puhnuo vjetar, pa mu je otkrio potkoljenice i prisutni mu se nasmijaše. Allahov Poslanik, s.a.v.s., upita ih: "Čemu se smijete?" A oni odgovoriše: "Allahov Poslaniče, mršavosti njegovih nogu". Poslanik, s.a.v.s., reče: "Tako mi Onog u Čijoj je ruci moj život, njegove noge su teže na Mizanu od brda Uhud".

Kako li je lijepo pjesnik rekao:

"Vidiš mršavog čovjeka, pa ga omalovažiš,
A u odjeći njegovoj se ljuti lav krije.
I vidiš zgodnog i pristalog pa te zadivi,
Ali kad ga iskušaš, ne misliš o čovjeku šta si mislio prije".

Treće: Da će se, ustvari, vagati listovi na kojima su ispisana djela. Bilježi Tirmizi od Abdullaha bin 'Amra bin el-'Asa, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Allah, dž.š., izvest će jednoga čovjeka iz mog ummeta pred ostala stvorenja na Sudnjem danu i pokazat će mu devedeset devet listova. Svaki list će biti velik toliko koliko oko može doprijeti. Zatim će biti upitan: 'Niječeš li išta od ovog? Jesu li ti Moji plemeniti pisari i čuvari nanijeli ikakvu nepravdu?' On će reći: 'Ne, Gospodaru'. Gospodar će reći: 'Imaš li ikakvo opravdanje za svoje grijehe?' On će odgovoriti: 'Ne, Gospodaru". Reći će Allah, dž.š.: 'Svakako, ti imaš kod nas jedno dobro djelo, a danas se neće nikome nepravda nanijeti'. Zatim će se donijeti listić na kome će pisati: Ešhedu en la ilahe illallah, ve ešhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluhu. Gospodar će reći: 'Sada ćemo ti izvagati djela', a čovjek će reći: 'Gospodaru, šta je ovaj listić u odnosu na ove ogromne listove?' Gospodar će reći: 'Ne želimo da ti nanesemo nepravdu'. Listovi će biti stavljeni na jedan tas, a listić na drugi tas, pa će prevagnuti listić nad ostalim listovima, a ništa se ne može mjeriti sa Allahovim dž.š. imenom".

Ibn 'Umer veli: "Mjerit će se listovi na kojima su ispisana djela, a listovi su u obliku tijela. Allah će prevagu jednog tasa nad drugim učiniti dokazom mnoštva djela zbog kojih će čovjek biti uveden u Džennet ili u vatru".[171]

Sefarini kaže: "Istina je to da će se vagati listovi na kojima su ispisana djela". Ovo mišljenje kao tačno uzimaju Ibn Abdulberr, Kurtubi i drugi, kao i šejh Mer'i u djelu «Behdže». Također, ovo mišljenje zastupa i većina komentatora Kur'ana i prenosi ga Ibn 'Atijje od Ebu Me'alija.[172]

Istina je da će se na vagi mjeriti počinilac djela, njegova djela i listovi na kojima su ispisana djela. Hadisi koje smo naveli ukazuju da će se sve tri ove vrste vagati i nijedan od ovih hadisa koji potvrđuju vaganje jedne od ovih triju stvari ne isključuje ostale dvije, tako da je mišljenje koje objedinjuje sva tri mišljenja to da će sve tri stvari biti vagane. Ovo mišljenje zastupa šejh Hafiz el-Hakemi, pa kaže: "Ono što se može zaključiti iz hadisa, a Allah najbolje zna, jeste da će i počinilac djela, i njegova djela, i listovi na kojima su ispisana djela, biti vagani na Mizanu, jer hadisi koji su došli u objašnjenju kur'anskih ajeta obuhvataju sve ovo i nema isključivosti među njima". Na to upućuje i hadis koji bilježi imam Ahmed od Abdullaha bin 'Amra u priči o onome kome će se dati listić:

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Na Sudnjem danu će se postaviti terezije, pa će se dovesti čovjek i staviti na vagu zajed-

171 Et-Tezkire, Kurtubi, 313
172 Levami'u Envari-l-Behijje, 2/187

no sa djelima koja su mu pomno zapisana te će biti izvagani na tereziji. Pa će se krenuti sa njim prema Džehennemu. Kad krenu sa njim, jedan glasnik Milostivog će povikati: 'Nemojte požurivati sa njim, jer on ima još djela. Zatim će se donijeti listić na kome će pisati La ilahe illallah i stavit će se sa tim čovjekom na jedan tas, tako da će sa tim prevagnuti".

Ovaj hadis ukazuje na to da će čovjek biti stavljen sa svojim dobrim djelima i listovima na kojima su ona ispisana na jedan tas, a loša djela sa listovima na kojima su ispisana na drugi tas. Ovo je najbolji mogući spoj između različitih stvari koje su spomenute u drugim hadisima o Mizanu, a Allahu pripada svaka zahvala i blagodat.[173]

Djela koja će biti teška na vagi

Lijep odgoj i ponašanje je ono najteže što će biti stavljeno na vagu na Sudnjem danu. Ebu Derda' prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Najteže što će se staviti na Sudnjem danu na vagi je lijep odgoj i ponašanje, a Allah, dž.š., ne voli razvratnika i prostaka". Tirmizi kaže: "Ovaj hadis je hasenun-sahih". U Buharijinom i Muslimovom «Sahihu» i Tirmizijinom «Sunenu» se bilježi hadis od Ebu Hurejre, koji prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dvije riječi su lahke za jezik, teške na vagi, drage Milostivom: Subhanallahi ve bi hamdihi, Subhanallahil-l-azim (Neka je slavljen i hvaljen Uzvišeni Allah, Neka je slavljen Allah Veličanstveni)". U Muslimovom «Sahihu» se bilježi hadis od Ebu Malika el-Eš'arija, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Čistoća je pola vjere. Izgovaranjem riječi Elhamdulillahi (Neka je hvala Allahu) puni se vaga. Izgovaranjem Subhanallah ve-l-hamdulillahi (Neka je slavljen Allah i neka je svaka hvala Allahu) ispunjava se prostor između nebesa i Zemlje".

173 Me'aridžu-l-Kabuli, 2/272

TRINAESTO POGLAVLJE

Havd - vrelo Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Hadisi koji se prenose o Havdu

Oni koji će stići do Havda i oni koji će biti spriječeni u tome

Havd – vrelo Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Allah, dž.š., će Svog poslanika Muhammeda, s.a.v.s., na Sudnjem danu počastiti time što će mu dati ogromno i prostrano jezero čija je voda bjelja od mlijeka i slađa od meda, miris ugodniji od miska, a posude na njemu su poput zvijezda. Voda u njega dolazi iz rijeke Kevser, koju je Allah, dž.š., također, poklonio svome Poslaniku, s.a.v.s., u Džennetu. Do njega će doći ummet Muhammeda, s.a.v.s., i ko se sa tog vrela napije samo jednom, nikad više neće ožednjeti.

Učenjaci se razilaze kad je u pitanju mjesto gdje se to vrelo nalazi. Gazali i Kurtubi smatraju da se ono nalazi prije prelaska preko Sirat-ćuprije. Ovo dokazuju time da će neki koji budu pili sa njega, ipak, određen vremenski period proboraviti u vatri, a da se nalazi poslije Sirat-ćuprije ne bi mogli stići do njega".[174]

Ibn Hadžer prenosi Buharijev stav da se vrelo Havd nalazi poslije Sirat-ćuprije, jer je Buharija naveo hadise o Havdu poslije hadisa o šefa'atu i poslije hadisa o postavljenju Sirat-ćuprije. Mišljenje koje zastupa Kurtubi je ispravnije, a Ibn Hadžer izlaže dokaze o ova dva mišljenja u svom vrijednom djelu «Fethu-l-Bari».

174 Et-Tezkire, Kurtubi, 302

Hadisi koji se prenose o Havdu

Hadisi koji se prenose o Havdu su mutevatir hadisi, tj. na najvećem stepenu vjerodostojnosti i kod učenjaka u hadisu o njihovoj vjerodostojnosti nema nikakve sumnje, jer ih od Poslanika, s.a.v.s., prenosi više od pedeset ashaba, a njihova imena navodi Ibn Hadžer el-Askalani.[175]

Ovdje ćemo spomenuti neke od tih hadisa, koje navodi Hatib et-Tibrizi u svom djelu «Miškat».

1) Abdullah bin 'Amr prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Moj Havd je vrelo veliko koliko mjesec putovanja i okruglo je. Njegova voda je bjelja od mlijeka, a miris ugodniji od miska, posude na njemu su poput zvijezda na nebu. Ko se sa njega jednom napije, nikad više neće ožednjeti" (mutefeku 'alejhi).

2) Ebu Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Moj Havd je veći nego što je udaljenost Ejle (grad u Jordanu) od Adene. Bjelji je od snijega i slađi od meda pomiješanog sa mlijekom. Posude na njemu su brojnije od zvijezda na nebu. Ja ću odvraćati neke ljude od njega kao što čovjek odvraća tuđe deve od svoga vrela". Ashabi upitaše: "Poslaniče, hoćeš li nas tada moći prepoznati? Poslanik, s.a.v.s., odgovori: "Da. Imat ćete obilježje koje neće posjedovati nijedan drugi narod. Doći ćete mi lica bijelih i svijetlih od tragova abdesta" (bilježi Muslim).

3) U jednoj drugoj njegovoj predaji od Enesa, Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Vidjet ćeš na njemu ibrike od zlata i srebra poput broja zvijezda ne nebu".

4) U još jednoj njegovoj predaji od Sevbana se prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., upitan o vodi njegovog vrela, pa je rekao: "Bjelja je od mlijeka i slađa od tekućeg meda".

175 Fethu-l-Bari, 11/468

Oni koji će stići do Havda i oni koji će biti spriječeni u tome

Preneseni su brojni hadis u kojima nam Allahov Poslanik, s.a.v.s., pojašnjava kome će se omogućiti da dođe do Havda, a ko će biti spriječen da se napije iz njega. Nevest ćemo neke od tih hadisa koje spominje Ibn Esir u djelu «Džami'u-l-Usul»:

1) Bilježe Buharija i Muslim od Abdullaha bin Mes'uda, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ja ću prije vas doći na Havd. Pokazat će mi se jedna skupina vas i, kad krenem prema njima da ih preuzmem i povedem sa sobom, bit će istrgnuti od mene. Ja ću reći: 'Gospodaru, to su moji drugovi', pa će se reći: 'Ti ne znaš šta su oni radili poslije tebe'".

2) Buharija i Muslim, također, prenose od Enesa bin Malika da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Do Havda će doći neki od mojih ashaba. Kad ih ugledam i kad mi se približe, bit će otrgnuti od mene, pa ću ja reći: 'Gospodaru, moji drugovi, moji drugovi', pa će mi se reći: 'Ti ne znaš šta su oni poslije tebe radili'". U drugoj predaji stoji: "Doći će neki ljudi iz mog ummeta...", a na kraju tog hadisa: "...pa ću ja reći: 'Daleko bio onaj ko je mijenjao vjeru poslije mene'" (bilježe Buharija i Muslim).

3) Njih dvojica prenose i od Ebu Hazima, a on od Sehla bin Sa'da, koji prenosi da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Ja ću prije vas stići do Havda. Ko do njega stigne i napit će se njegove vode, a ko se napije njegove vode – nikad više neće ožednjeti. Doći će i neki koje ja poznajem, i oni mene poznaju, a zatim će se staviti prepreka između mene i njih". Ebu Hazim veli: "Nu'man bin ebi 'Ajjaš je čuo kako ljudima pripovijedam ovaj hadis pa me upitao: 'Jesi li čuo Sehla da baš tako kaže? Ja mu odgovorih: 'Da'. On reče: 'Ja sam čuo Ebu Se'da el-Hudrija kako na tvoju predaju dodaje da je Poslanik, s.a.v.s., rekao još: 'Oni su moji drugovi', pa će mu se reći: 'Ti ne

znaš šta su oni poslije tebe radili', a on će reći: 'Daleko, daleko bio onaj ko je mijenjao moju vjeru'" (bilježe Buharija i Muslim).

4) Buharija i Muslim bilježe od Ebu Hurejre da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Doći će do mene na Sudnjem danu jedna skupina mojih ashaba (ili je rekao: jedna skupina iz mog ummeta), pa će biti otjerani od Havda. Ja ću reći: 'Gospodaru, to su moji ashabi', a On će reći: 'Ti ne znaš šta su oni poslije tebe radili. Odmetnuli su se od vjere'". U drugoj predaji stoji: "pa će se prepasti" (bilježe Buhari i Muslim).

U Buharijinoj predaji je zabilježeno da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dok budem stajao pokraj Havda doći će jedna skupina i, kad ih prepoznam, stat će jedan čovjek između mene i njih, pa će reći: 'Krenite'. Ja ću ga upitati: 'Gdje?', a on će reći: 'Tako mi Allaha, u vatru'. Ja ću ga upitati: 'Šta je bilo sa njima?' A on će odgovoriti: 'Odmetnuli su se od vjere'. Zatim će doći druga skupina i, kad ih prepoznam, stat će jedan čovjek između mene i njih, pa će reći: 'Krenite'. Ja ću ga upitati: 'Gdje?', a on će reći: 'Tako mi Allaha, u vatru'. Ja ću ga upitati: 'Šta je bilo sa njima?', a on će odgovoriti: 'Odmetnuli su se od vjere. Ne mislim da će se od njih spasiti više osim mala skupina'".

U Muslimovoj predaji se bilježi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Moj ummet će doći do Havda, a je ću tjerati druge ljude kao što čovjek tjera tuđe deve od svojih deva". Ashabi upitaše: "Allahov Poslaniče, moći ćeš nas poznati?" On odgovori: "Imat ćete znak kakav neće imati niko drugi. Doći ćete bijelih i svijetlih lica od tragova abdesta. Jedna skupina od vas će biti odvraćena, pa mi neće moći prići. Ja ću reći: 'Gospodaru, ovo su moji ashabi'. Zatim će doći melek i reći mi: 'Znaš li šta su oni radili poslije tebe?'"

U drugoj predaji stoji: "Moj Havd je veći od udaljenosti Ejle od Adene. Bjelji je od snijega i slađi od meda pomješanog sa mlijekom. Posude na njemu su brojnije od zvijezda. Ja ću od njega tjerati druge ljude kao što čovjek tjera tuđe deve od

svog vrela". Ashabi rekoše: "Allahov Poslaniče, hoćeš li nas tada moći prepoznati?" Poslanik, s.a.v.s., odgovori: "Da. Imat ćete obilježje kakvo neće imati nijedan drugi narod mimo vas. Doći ćete mi bijelih i svijetlih lica".

Kurtubi u svom djelu «Tezkire» navodi neke od hadisa koje smo spomenuli, pa prenosi govor nekih učenjaka: "Svako ko se odmetne od Allahove, dž.š., vjere ili u nju ubaci nešto sa čime nije zadovoljan Allah, dž.š., i što On nije dozvolio, bit će otjeran i udaljen od Havda. Najžešće će biti otjeran onaj koji se suprotstavljao muslimanskom ummetu i slijedio druge puteve mimo njegovog puta, kao što su haridžije, sa svim sektama na koje su se podijelili, rafidije, uz očitost njihove zablude, mu'tezile, uz različitost njihovih slijeđenja strasti. Sve ove sekte su mijenjale Allahovu, dž.š., vjeru.

Također, i nasilnici koji su pretjerali svaku mjeru u nasilju i nepravdi i u pokušaju da utrnu Allahovo, dž.š., svjetlo i pobiju njegove sljedbenike i da ih ponize, kao i oni koji su javno činili velike grijehe i njima se potpuno odali, i oni koji su slijedili svoje prohtjeve i strasti i uvodili novotarije u vjeru. Neko od tih protjerivanja i onemogućavanja da dođu do Havda može biti samo u tom trenutku, a zatim će se, nakon što im bude oprošteno, približiti ukoliko budu činili greške u djelima, a ne u vjerovanju. Oni će se raspoznavati po tragovima i svjetlu od abdesta, a nakon toga će im se reći: 'Daleko bili'. Ako budu munafici koji su živjeli u vremenu Poslanika, s.a.v.s., i javno ispoljavali vjeru, a u grudima krili nevjerstvo, bit će postupano sa njima po njihovim spoljnjim djelima, a zatim će biti skinuta koprena sa njih, pa će im se reći: 'Daleko, daleko bili'. U vatri će vječno ostati samo oni koji su nijekali i poricali, u čijim srcima nije bilo imana ni koliko zrno gorušice".[176]

[176] Et-Tezkire, Kurtubi, 306

ČETRNAESTO POGLAVLJE

Sakupljanje u Kući vječnosti, Džennetu ili u Džehennemu

Sakupljanje nevjernika u vatri

Prelazak vjernika preko Sirat-ćuprije i odvajanje vjernika od munafika

Samo će vjernici, a ne i mnogobošci, prelaziti preko Sirat-ćuprije

Šta znači stići do vatre

Suština Sirat-ćuprije i stav ehli-sunneta o tome pitanju

Strahota prelaska preko Sirat-ćuprije

Sakupljanje u Kući vječnosti, Džennetu ili u Džehennemu

Na kraju ovog Dana ljudi će se sakupiti u Kući vječnosti: u Džennetu ili u Džehennemu. To je posljednja stanica kojoj idu svi Allahovi, dž.š., robovi. Poslanik, s.a.v.s., obavijestio nas je da će se od svakog naroda tražiti na kraju toga Dana da slijedi božanstvo koje je obožavao. Onaj ko je obožavao Sunce – slijedit će ga. Onaj ko je slijedio Mjesec – slijedit će Mjesec, onaj ko je obožavao kipove – učinit će se da vidi te kipove, a zatim će ih slijediti. Oni koji su obožavali faraona – krenut će za njim. Zatim će sva ova lažna božanstva popadati u vatru, a za njima će popadati i oni koji su ih obožavali, kao što kaže Uzvišeni o faraonu:

"Na Sudnjem danu on će svoj narod predvoditi i u vatru ga uvesti, a užasno je mjesto u koje će doveden biti!" (Hud, 98.). Nakon toga će ostati samo vjernici i sljedbenici Knjige. Među vjernicima će biti i licemjeri koji su se na ovom svijetu ubrajali u vjernike. Doći će im njihov Gospodar i pitat će ih: "Šta vi čekate?" Oni će odgovoriti: "Čekamo našeg Gospodara". Poznat će ga po Njegovoj nozi kad im je otkrije. Tada će Mu svi vjernici, osim munafika, jer oni neće moći, pasti na sedždu:

"Na Dan kad bude nepodnošljivo i kad budu pozvani da licem na tle padnu, pa ne budu mogli" (El-Kalem, 42.). Zatim će vjernici slijediti svoga Gospodara. Postavit će se Sirat-ćuprija, a vjernicima će biti poklonjeno njihovo svjetlo, dok će se svjetlo munafika ugasiti. Reći će im se: "Vratite se nazad, pa potražite svoje svjetlo". Zatim će se između njih i vjernika postaviti pregra-

da na kojoj će biti vrata. S unutarnje njezine strane će biti milost, a s vanjske strane kazna. Ljudi će preko Sirat-ćuprije prelaziti onoliko brzo koliko budu imali vjere i dobrih djela.

Muslim u svom «Sahihu» bilježi hadis od Ebu Se'ida el-Hudrija, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Kad nastupi Sudnji dan, jedan glasnik će povikati: 'Neka svaki narod slijedi ono što je obožavao na Dunjaluku'. Niko ko je obožavao nešto drugo mimo Allaha, dž.š., kao što su kipovi, kumiri, neće ostati, a da neće pasti u vatru. Kad ostanu samo oni koji su obožavali Allaha, dž.š., bili dobri ili loši i sljedbenici Knjige, pozvat će se jevreji i bit će im rečeno: 'Šta ste obožavali na Dunjaluku?' Oni će odgovoriti: 'Obožavali smo Uzejra, sina Allahovog'. Reći će im se: 'Lažete! Allah, dž.š., nije Sebi uzeo ni ženu ni dijete. Šta biste sada voljeli?' Oni će odgovoriti: 'Ožednjeli smo, Gospodaru naš, pa nas napoji'. Ali će im se reći: 'Zar niste tvrdili da nećete doći do vatre?', pa će biti potjerani prema vatri koja će izgledati kao fatamorgana koja će buktati i plamtjeti i oni će u nju popadati. Zatim će biti pozvani kršćani te će im se reći: 'Šta ste vi obožavali?' Oni će odgovoriti: 'Obožavali smo Isa'a, sina Božijeg'. Reći će im se: 'Lažete! Allah, dž.š., nije Sebi uzeo ni ženu ni dijete. Šta biste sada voljeli?' Oni će odgovoriti: 'Ožednjeli smo, Gospodaru naš, pa nas napoji'. Ali će im se reći: "Zar niste tvrdili da nećete doći do vatre?', pa će biti potjerani prema vatri koja će izgledati kao fatamorgana koja će buktati i plamtjeti i oni će u nju popadati. Kad ostanu samo oni koji su obožavali Allaha, dž.š., pa bili dobri ili loši, doći će im njihov Gospodar u najjasnijem obliku koji su do tada vidjeli, pa će im reći: 'Šta vi čekate? Svaki narod je krenuo za onim što je obožavao na Dunjaluku'. Oni će odgovoriti: 'Gospodaru, odrekli smo se onih koji su nam najviše trebali na Dunjaluku i nismo se sa njima družili'. On će reći: 'Ja sam vaš Gospodar', a oni će odgovoriti: 'Utječemo se Allahu od tebe, mi nikoga Allahu kao

druga ne pripisujemo' (to će ponoviti dva ili tri puta), a neki će gotovo krenuti odatle. On će reći: 'Imate li ikakav znak po kojem možete prepoznati svoga Gospodara?' Oni će odgovoriti: 'Da'. Zatim će On otkriti svoju nogu i niko ko je draga srca činio sedždu Allahu na Dunjaluku neće ostati, a da mu Allah neće dozvoliti da padne na sedždu. A onome ko je činio sedždu licemjerno i neiskreno, Allah, dž.š., učinit će da im se leđa ukoče. Kad htjednu učiniti sedždu, past će na potiljak. Kad podignu glavu, Allah, dž.š., bit će u obliku u kojem su ga prvi put vidjeli, pa će im reći: 'Ja sam vaš Gospodar!', a oni će reći: 'Ti si naš Gospodar!' Zatim će biti postavljen Džisr do Džehennema i bit će dozvoljeno da se poslanici zauzimaju. Oni će govoriti: 'Gospodaru, spasi, spasi!'"

Neko upita: "Allahov Poslaniče, šta je to Džisr?" Poslanik, s.a.v.s., odgovori: "To je klizav most, sa čijih strana će biti kuke, hvataljke i trnje. Na jednoj njegovoj visoravni će biti kuke koje se zovu sa'dan. Vjernici će prolaziti brzinom treptaja oka ili poput munje, vjetra, ptica, brzinom plemenitih konja i jahalica, a musliman će biti spašen. Onaj koga kuke propuste – preći će, a onaj koga kuke dohvate – past će u vatru".

Muslim, također, bilježi od Ebu Hurejre hadis koji opisuje prelazak preko Sirat-ćuprije, a u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Bit će poslano povjerenje i spajanje rodbinskih veza, pa će stati sa strana Sirat-ćuprije, sa lijeve i desne strane. Prvi od vas će proći poput munje". Ebu Hurejre kaže: "Rekao sam: Draži si mi od oca i majke, šta znači to poput munje?" Poslanik, s.a.v.s., reče: "Zar nisi vidio kako se munja pojavi i nestane u jednom treptaju oka?"

Oni poslije njih će proći poput vjetra, zatim poput ptica i jahaćih životinja, a njihova djela će ih nositi. Vaš Poslanik će stajati na Sirat-ćupriji i govoriti: "Gospodaru, spasi, spasi!" Neke će njihova djela učiniti nemoćnim, tako da će doći čovjek koji neće moći ići osim puzajući. Sa strane Sirat-ćuprije će biti kuke kojima

će biti naređeno da uzmu određenu skupinu ljudi. Onaj koga kuke puste, taj će biti spašen, a onaj koga dohvate će pasti u vatru".

Muslim, također, bilježi od Ebu Zubejra, koji je čuo da Džabir bin Abdullah pita Poslanika, s.a.v.s., o stizanju do vatre, pa mu je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Doći ćemo mi tako i tako, a ja ću gledati iznad glava ljudi. Svaki narod će bit prozvan po božanstvu koje je obožavao. Jedan poslije drugog. Zatim će nam doći naš Gospodar, pa će reći: 'Koga vi čekate?' A mi ćemo odgovoriti: 'Čekamo našeg Gospodara'. On će reći: 'Ja sam vaš Gospodar'. Ljudi će reći: 'Pokaži nam se da Te vidimo'. Gospodar će se tada otkriti, smijući se. On će krenuti, a oni će ga slijediti. Svakom od njih, bio vjernik ili munafik, dat će svjetlo i oni će ga slijediti. Na mostu pred Džehennemom će biti kuke i trnje koje će uzimati one koje Allah htjedne da ih uzmu. Zatim će Allah utrnuti svjetlo munafika, a vjernici će biti spašeni. Prva skupina će imati svijetla lica poput punog Mjeseca. Sedamdeset hiljada neće nikako polagati račune, a oni koji poslije njih budu dolazili će svijetliti poput zvijezda na nebu".

Buharija i Muslim bilježe hadis od Ebu Hurejre u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., u odgovorima ashabima koji su ga pitali o viđenju Allaha na onom svijetu, kaže: "'Osjećate li ikakvu neugodnost kad gledate u pun Mjesec kad je vedro nebo?' Oni odgovoriše: 'Allahov Poslaniče, ne osjećamo'. 'Vi ćete vidjeti Allaha na Sudnjem danu kao što gledate u pun Mjesec. Allah, dž..š., sakupit će ljude i reći im: 'Ko je obožavao nešto drugo mimo Mene, neka krene za njim'. Onaj ko je slijedio Sunce – krenut će za Suncem, oni koji su obožavali Mjesec – krenut će za njim, oni koji su obožavali tagute (sve što se obožava mimo Allaha), krenut će za njima. Ostat će samo ovaj ummet i u njemu njegovi munafici. Allah, dž.š., će im doći u liku koji ne poznaju, pa će im reći: 'Ja sam vaš Gospodar'. Oni će mu odgovoriti: 'Utječemo se Allahu od tebe. Ovdje ćemo ostati dok nam ne dođe naš Gospodar, a kad dođe, mi ćemo ga moći prepoznati'. Allah, dž.š., ukazat će im se tada u liku koji poznaju, pa će im reći: 'Ja sam vaš Gospodar!', a oni će reći: 'Ti si zaista naš Gospodar!' i krenut će za Njim. Tada će se postaviti most preko Džehennema'".

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ja ću biti prvi koji će preći". Dova Poslanika, s.a.v.s., tada će biti: "Gospodaru, spasi, spasi!" Sa strana toga mosta će biti kuke poput trnja sa'dan.

"Jeste li vidjeli trnje sa'dan?", a ashabi odgovoriše: "Da, Allahov Poslaniče". Poslanik, s.a.v.s., reče: "One će biti poput trnja sa'dan, osim što njihovu veličinu ne zna niko drugi osim Allaha, dž.š. Ljude će grabiti na osnovu njihovih djela. Neki će poradi svojih djela propasti, neki će pasti, ali će se na kraju ipak spasiti".

Ovi vjerodostojni, nedvosmisleni i jasni tekstovi ukazuju na mnogo bitnih pojedinosti. Spominju sakupljanje nevjernika u vatri, prelazak vjernika do Dženneta preko Sirat-ćuprije, razdvajanje iskrenih vjernika od dvoličnjaka i općenito govore o stizanju do vatre kako spominje Allah, dž.š., u ajetu:

"I svaki od vas će do njega stići! Gospodar tvoj se sigurno tako obavezao!" (Merjem, 71.). O ovoj temi ćemo detaljnije govoriti u slijedećem poglavlju.

Sakupljanje nevjernika u vatri

Mnogi tekstovi iz Kur'ana i Sunneta opisuju nam sakupljanje nevjernika u vatri sa božanstvima koja su obožavali.

1) Naprimjer, da će biti sakupljani poput stoke, stado po stado, grubo će se tjerati i sa svih strana će se na njih podvikivati, kao što to čini onaj ko čuva krave ili ovce:

"I reći će se: 'Ulazite na džehenemske kapije, vječno ćete u njima boraviti!' Grozna li prebivališta onima koji su se oholili!" (Ez-Zumer, 72.);

"Na Dan kad će grubo u vatru džehenemsku biti gurnuti" (Et-Tur, 13.);

"A na Dan kad Allahovi neprijatelji u vatru budu potjerani – oni prvi bit će zadržani da bi ih sustigli ostali" (Fussilet, 19.).

Riječ "juze'un" spomenuta u ajetu ima značenje sakupljanja. Sakupit će ih meleki zebanije (čuvari Džehennema) kao što ljudi sakupljaju svoju stoku.

2) Drugi ajet nam opisuje da će oni biti sakupljeni u vatru i odvučeni do nje na njihovim licima, ne na nogama, onako kako su na Dunjaluku hodali. Uzvišeni kaže:

"Oni koji budu lica okrenutih zemlji u Džehennem vučeni bit će u najgorem položaju i u najvećoj nevolji" (El-Furkan, 34.).

Buharija i Muslim bilježe hadis od Enesa bin Malika, koji prenosi da je neki čovjek rekao: "Allahov Poslaniče, kako će nevjernik na svom licu biti potjeran na Sudnjem danu prema vatri?" Poslanik, s.a.v.s., reče:

"Zar Onaj Koji ga je stvorio da hoda na nogama nije u stanju učiniti da na Sudnjem danu hoda na licu?" Katade veli: "Svakako, tako mi veličine našega Gospodara". Uz ovaj neugodan način proživljenja bit će proživljeni i slijepi – neće ništa vidjeti, nijemi – neće moći govoriti i gluhi – neće moći čuti: "Mi ćemo ih, na Sudnjem danu, sakupiti licem zemlji okrenute, slijepe, nijeme i gluhe; boravište njihovo bit će Džehennem; kad god mu plamen jenja, pojačat ćemo im oganj" (El-Isra, 97.).

3) Njihovu muku će povećavati i to što će biti proživljeni uz svoja lažna i ništavna božanstva, svoje pomagače i pristalice:

"Sakupite nevjernike i one koji su se s njima družili i one kojima su se klanjali, mimo Allaha, i pokažite im put koji u Džehennem vodi" (Es-Saffat, 22.-23.).

4) Tada će biti poniženi, potišteni i utučeni:

"Reci onima koji neće da vjeruju: 'Bit ćete pobijeđeni i u Džehennemu okupljeni, a on je grozno boravište!'" (Ali 'Imran, 12.).

5) Prije nego što stignu do vatre, do njihovih ušiju će doprijeti njezino pucketanje i plamtenje, što će njihova srca ispuniti strahom i užasom:

"Kad od njih bude udaljena toliko da je mognu vidjeti, čut će kako gnjevna ključa i od bijesa huči" (El-Furkan, 12.).

6) Kad stignu do vatre i vide njezine strahote, žestoko će se pokajati i poželjet će se vratiti na Dunjaluk kako bi vjerovali i dobra djela činili:

"A da ti je vidjeti kako će, kad pred vatrom budu zadržani, reći: 'Da nam je da povraćeni budemo, pa da dokaze Gospodara našeg ne poričemo i da vjernici postanemo!'" (El-En'am, 27.). Ali, neće uspjeti naći bilo kakvo utočište od vatre:

"I grješnici ugledat će vatru i uvjerit će se da će u nju pasti, i da im iz nje neće povratka biti" (El-Kehf, 53.).

7) Tada će im biti naređeno da uđu u vatru i osjete Allahovu, dž.š., srdžbu poniženi i izgubljeni:

"Zato ulazite na kapije Džehennema, u njemu ćete vječno ostati! O, kako će prebivalište onih koji su se oholili grozno biti!" (En-Nahl, 29.). Niko, ni od ljudi ni od džinna, neće se spasiti osim onih koji su bili bogobojazni i koji su vjerovali u Allaha, dž.š., smatrali istinitim Njegove poslanike, a.s., i slijedili ono što im je njihov Gospodar objavio:

"I tako mi Gospodara tvoga, mi ćemo i njih i šejtane sakupiti, zatim ćemo ih dovesti da oko Džehennema na koljenima kleče, a onda ćemo iz svake skupine izdvojiti one koji su prema Milostivome najdrskiji bili, jer mi dobro znamo one koji su najviše zaslužili da u njemu gore. I svaki od vas će do njega stići! Gospodar tvoj se sigurno tako obavezao! Zatim ćemo one koji su se grijeha klonili spasiti, a nevjernike ćemo da u njemu na koljenima kleče ostaviti" (Merjem, 68.-72.).

Sejjid Kutb, da mu se Allah, dž.š., smiluje, u komentaru ovog ajeta kaže: "Allah, dž.š., zaklinje se Sobom, a On je najveća i najveličanstvenija zakletva, da će biti proživljeni nakon smrti, i u to nema nikakve sumnje: 'I tako mi Gospodara tvoga, mi ćemo i njih i šejtane sakupiti'. Oni i šejtani će biti skupa. Šejtani su oni koji donose ružne misli i između njih i ljudi je veza vođe i sljedbenika, onog koji vodi i koji je vođen. Ovdje nam opisuje vrlo slikovit prizor kad će oni klečati oko Džehennema poniženi i prezreni: 'Zatim ćemo ih dovesti da oko Džehennema na koljeni-

ma kleče". To je zastrašujući prizor. Ove neprebrojne skupine koje će klečati oko Džehennema, gledat će u njegove strahote i pržit će ih njegova vrelina. Klečeći u poniženju i strahu, svakog trenutka će očekivati da budu potjerani i bačeni u vatru. Tada će biti poniženi oni koji su se oholili i uzdizali. Nakon toga će iz svake skupine biti izdvojeni oni koji su u svom nevjerstvu i oholosti prednjačili nad ostalima: 'A onda ćemo iz svake skupine izdvojiti one koji su prema Milostivome najdrskiji bili'. U ajetu se osjeća žestina kako bi na najbolji način bilo opisano to izdvajanje, nakon čega će slijediti bacanje u vatru, a samo možemo zamisliti šta će dalje biti. Allah, dž.š., najbolje zna ko su oni koji su najpreči da uđu u vatru. Niko iz ovoga neprebrojnog mnoštva, u kome Allah, dž.š., dobro poznaje svakog pojedinca, neće biti uzet nepravedno: 'Jer mi dobro znamo one koji su najviše zaslužili da u njemu gore'. Oni će biti izabrani da budu izvidnica onima koji će poslije njih biti bačeni".[177]

Ajet: "I svaki od vas će do njega stići!" promijenio je stanje onih koji su dobri. Mnoge noći nisu spavali, pomutio im je radost života, zaledio osmijeh na usnama, pokvario im uživanje u strastima. Ibn Kesir navodi da je Ebu Mejsere kad legne u postelju govorio: "Kamo sreće da me majka nije ni rodila", a zatim bi dugo plakao. Neko ga upita: "Šta te je rasplakalo, Ebu Mejsere?", a on odgovori: "Allah, dž.š., obavijestio nas je da ćemo svi do Džehennema stići, a nije nas obavijestio da ćemo se iz njega izbaviti".

Abdullah bin el-Mubarek prenosi da je Hasan el-Basri rekao: "Neki čovjek je rekao svome bratu: "Je li te iko obavijestio da ćeš stići do Džehennema?" On odgovori: "Da". On ga ponovo upita: "Je li te iko obavijestio da ćeš se izbaviti iz Džehennema?" On reče: "Ne". Brat mu reče: "Pa zašto se onda smiješ?" Kaže Hasan: "Poslije toga ga niko sve do njegove smrti nije vidio da se smije".

177 Fi zilali-l-Kur'an, 4/2317

Ibn Abbas je rekao nekom čovjeku s kojim se raspravljao: "Što se mene i tebe, Ebu Rašide, tiče, mi ćemo stići do Džehennema, pa pogledaj hoćemo li se izbaviti iz njega ili ne".[178]

Prelazak vjernika preko Sirat-ćuprije i odvajanje vjernika od munafika

Kad odu nevjernici i zalutali mnogobošci u Kuću njihove propasti, u Džehennem, u kome će se pržiti, a ružno li je to boravište, ostat će samo oni koji su slijedili poslanike i vjerovali u Jednoga Boga. Među njima će biti grješnici i munafici. Na njih će se spustiti tama, kao što, u svom «Sahihu», Muslim prenosi hadis koji bilježi od 'Aiše, koja je rekla: "Upitan je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'Gdje će biti ljudi na Dan kad se Zemlja zamijeni drugom zemljom, a i nebesa?' Poslanik, s.a.v.s., odgovori: 'Bit će u tmini ispod Sirat-ćuprije'". Komentator Tahavijeve poslanice kaže: "Na ovom mjestu će se odvojiti munafici od vjernika i izostat će iza njih, a vjernici će ih prestići. Između njih će biti stavljena pregrada koja će ih spriječiti da dođu do vjernika". Bejheki prenosi od Mesruka, a on od Abdullaha, koji je rekao: "Ljudi će se sakupiti na Sudnjem danu...", pa sve do riječi: "Neki od njih će dobiti svjetlo poput brda koje će ići ispred njega, a neki će dobiti svjetlo još veće od toga. Neki će dobiti u desnu ruku svjetlo u veličini palme, a neki će u desnu ruku dobiti manje svjetla od toga. Posljednjem koji će dobiti svjetlo poput stopala jednom će svijetliti, a jednom će biti ugašeno. Kad osvijetli njegove noge – krenut će, a kad se ugasi – stat će. Pa će prelaziti preko Sirat-ćuprije, koja će biti poput oštre sablje, klizava i kliska. Reći će im se: 'Idite shodno veličini vašeg svjetla'. Neki će preći poput svjetlice, neki brzinom vjetra, neki u treptaju oka, neki brzinom jahaćih životinja

178 Tefsir, Ibn Kesir, 4/476

i ići onoliko brzo koliko budu imali dobrih djela. Kad bude prolazio onaj čije je svjetlo u veličini stopala, pokliznut će se, pa će se pridržati, zatim će se pokliznuti, pa će se pridržati, tako da će neke njegove dijelove dohvatiti vatra, ali će se na kraju spasiti. Kad se spase, reći će: 'Hvala Allahu Koji nas je spasio od tebe nakon što nam te je pokazao. Podario nam je blagodat koju nije podario nikom drugom mimo nas'".

Allah, dž.š., opisuje nam prelazak vjernika preko Sirat-ćuprije: *"Na Dan kad budeš vidio kako se pred vjernicima i vjernicama, i sa desne strane njihove, svjetlo njihovo bude kretalo: 'Blago vama danas: dženetske bašče kroz koje teku rijeke u kojima ćete vječno boraviti – to je veliki uspjeh!', na Dan kad će licemjeri i licemjerke vjernicima govoriti: 'Pričekajte nas da se svjetlom vašim poslužimo!' 'Vratite se natrag, pa drugo svjetlo potražite!', reći će se. I između njih će se pregrada postaviti koja će vrata imati; unutar nje bit će milost, a izvan nje patnja. 'Zar nismo s vama bili?', dozivat će ih. 'Jeste', odgovarat će, 'ali ste se pretvornošću upropastili, i iščekivali ste, i sumnjali ste, i puste želje su vas zavaravale, dok nije došla Allahova odredba, a šejtan vas je o Allahu obmanuo. Nikakva otkupnina se danas od vas neće primiti, a ni od onih koji nisu vjerovali; vatra će biti prebivalište vaše, ona baš vama odgovara, a užasno je ona boravište!'"* (El-Hadid, 12.-15.).

Uzvišeni nas obavještava da će vjernici i vjernice osvijetliti svoj put na Dunjaluku veličanstvenom vjerom i živjeti u okrilju njenog svjetla, dobiti svjetlo koje će im osvijetliti put do prekrasnih dženneta. Munaficima, za koje se mislilo na ovom svjetu da su vjernici, da pripadaju njima, bit će uskraćeno to svjetlo jer se oni u suštini potpuno razlikuju od vjernika – ne slijede njihovu uputu, niti idu njihovim putem obasjanim svjetlom. Oni su na Dunjaluku uskratili sebi svjetlo veličanstvenog Kur'ana. Tražit će od vjernika da ih sačekaju kako bi ih obasjalo njihovo svjetlo, ali će se prevariti. Isto onako kako su oni varali vjernike na ovom svijetu, reći će im se: "Vratite se natrag, pa sebi svjetlo potražite". Tada će se munafici vratiti natrag, a vjernici će krenuti naprijed. Kad se dvije skupine potpuno odvoje, Allah, dž.š., među njih će staviti pregradu; unutar nje će biti milost, a izvan nje patnja. Konačno odredište vjernika i vjernica će biti Džennet, a konačno odredište licemjera i licemjerki će biti vatra.

Uzvišeni Allah nas obavještava da će dova vjernika, kad njihovo svjetlo bude išlo ispred njih biti: "Gospodaru, upotpuni nam naše svjetlo!" Uzvišeni kaže:

"Na Dan u kojem Allah neće osramotiti Poslanika i one koji su zajedno sa njim vjerovali; svjetlo njihovo će ići ispred njih i njihove desne strane. 'Gospodaru naš', govorit će oni, 'učini potpunim svjetlo naše i oprosti nam jer Ti, doista, sve možeš'" (Et-Tahrim, 8.). Mudžahid, Dahhak, Hasan el-Basri i drugi kažu da će vjernici ovu dovu proučiti kad vide da se svjetlo munafika ugasilo".[179]

Samo će vjernici, a ne i mnogobošci, prelaziti preko Sirat-ćuprije

Hadisi koje smo naveli ukazuju na to da će nevjernički narodi na Sudnjem danu krenuti za lažnim božanstvima koja su obožavali na ovom svijetu. Ta božanstva će krenuti sa njima sve dok ih ne uvedu u vatru. Nakon njih će ostati samo vjernici pomiješani sa licemjerima, grješnicima, i za njih će se postaviti Sirat-ćuprija.

Nisam primijetio da je iko od prijašnjih učenjaka, osim Ibn Redžeba el-Hanbelija, ukazao na ono što smo mi prethodno ustvrdili, a to je da će preko Sirat-ćuprije prelaziti samo vjernici, a ne i nevjernici i mnogobošci. On, u svojoj knjizi «Tahvif mine-n-Nari», navodi: "Znaj da se ljudi dijele na

179 Tefsir, Ibn Kesir, 7/61

vjernike, koji obožavaju samo Allaha, dž.š., i na mnogobošce, koji mimo Allaha obožavaju lažna božanstva. Što se tiče mnogobožaca, oni neće ni prelaziti preko Sirat-ćuprije, nego će pasti u vatru prije nego što se i postavi Sirat-ćuprija".[180] On navodi iste hadise koje smo i mi naveli; naprimjer, hadis od Ebu Sei'da el-Hudrija koji je zabilježen u Buharijinom i Muslimovom «Sahihu», a zatim kaže: "Ovo je jasan hadis, u kome se kaže da će svako od sljedbenika knjige ko je obožavao nešto drugo mimo Allaha, dž.š., naprimjer Isaa, a.s., ili Uzejra, a.s., biti priključen mnogobošcima kad budu padali u vatru prije nego što se i postavi Sirat-ćuprija. Međutim, mnogobošci, koji su obožavali kipove, Sunce, Mjesec i drugo, slijedit će ono što su obožavali na ovom svijetu i u vatru će stići zajedno sa tim božanstvom. Kur'an, također, ukazuje na ovo značenje kad govori o faraonu. Uzvišeni kaže:

"Na Sudnjem danu on će svoj narod predvoditi i u vatru ga uvesti, a užasno je mjesto u koje će doveden biti!" (Hud, 98.). Što se tiče sljedbenika Knjige koji su obožavali Isaa, a.s., i Uzejra, a.s., oni će biti u skupini onih za koje se kaže da su narod tog i tog poslanika, a nakon toga će biti bačeni u vatru. U drugom hadisu se navodi da će se onima koji su obožavali Isaa, a.s., šejtan prikazati u njegovom liku, pa će krenuti za njim, a isto tako onima koji su obožavali Uzejra, a.s. U hadisu koji govori o puhanju u rog se navodi da će im se melek ukazati u liku Isaa, a.s., a i u liku Uzejra, i tada će ostati samo oni koji su javno obožavali samo Allaha, dž.š., bez obzira bili iskreni ili munafici iz ovog ummeta i drugih naroda, a nakon toga će se munafici odvojiti od vjernika na taj način što će biti spriječeni da učine sedždu, kao što će se razlikovati i po svjetlu koje će biti darovano vjernicima".[181] Ovo mišljenje Ibn Redžeba, da mu se smiluje Allah, dž.š., jako je.

180 Tahvif mine-n-Nari, 187
181 Tahvif mine-n-Nari,. 188

Šta znači stići do vatre

Jedna skupina učenjaka smatra da riječi "stići do vatre" spomenute u ajetu: *"I svaki od vas će do njega stići!"* znače – ući u vatru. Ovo mišljenje zastupa Ibn Abbas i dokazuje riječima Uzvišenog koje govore o faraonu: *"Na Sudnjem danu on će svoj narod predvoditi i u vatru ga uvesti"* i ajetom:

"A kad u Džehennem žedne grješnike potjeramo" (Merjem, 86.) i riječima:

"Da su oni bogovi, ne bi u nj ušli, i svi će u njemu vječno boraviti" (El-Enbija, 99.).

Muslim el-Aver prenosi od Mudžahida da je o riječima Uzvišenog: *"I svaki od vas će do njega stići!"*, rekao: 'ući'. Drugi učenjaci smatraju da se pod 'stizanjem do vatre' misli na prelazak preko Sirat-ćuprije. Komentator Tahavijeve poslanice kaže: "Mufessiri se razilaze o značenju 'stizanja do Vatre' spomenutog u riječima Uzvišenog: 'I svaki od vas će do njega stići!' Međutim, ispravnije je i jače mišljenje da je to prelazak preko Sirat-ćuprije. Uzvišeni kaže: 'Zatim ćemo one koji su se grijeha klonili spasiti, a nevjernike ćemo, da u njemu na koljenima kleče, ostaviti'".

U Buharijinom «Sahihu» se bilježi hadis u kome Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Tako mi Onog u Čijoj je ruci moj život, u Džehennem neće ući niko od onih koji su mi dali prisegu pod drvetom". Hafsa kaže: "Rekla sam: Allahov Poslaniče, zar Allah, dž.š., nije rekao: 'I svaki od vas će do njega stići!'? Poslanik, s.a.v.s., reče: 'A zar nisi čula da je Allah, dž.š., rekao: 'Zatim ćemo one koji su se grijeha klonili spasiti, a nevjernike ćemo da u njemu na koljenima kleče ostaviti'?"

Poslanik, s.a.v.s., u ovome hadisu je ukazao na to da stizanje do vatre ne podrazumijeva ulazak u nju i da spasavanje od nekog zla ne znači da se ono moralo neminovno dogoditi. Za onog koga neprijatelj traži, ali ne uspije ga se domoći, kaže se: Allah ga spasio od njih. U tom smislu su i riječi Uzvišenog:

"Mi smo, milošću Našom, Huda i vjernike s njim spasili i patnje surove ih poštedjeli";

"I kad je došla kazna Naša, Mi smo, milošću Našom, Saliha i vjernike s njim spasili od sramote toga dana";

"I kad je pala naredba Naša, Mi smo, iz milosti Naše, Šuajba i vjernike s njim spasili".

Njih kazna nije zadesila, ali je zadesila druge mimo njih. Da ih Allah, dž.š., nije spasio kazne, zadesila bi ih kao što je zadesila i njihove sunarodnike. Isto je i sa onim koji stigne do vatre. Prelazit će preko nje na Sirat-ćupriji, a nakon toga će Allah, dž.š., spasiti bogobojazne i čestite, a nevjernike će ostaviti da oko nje kleče. U već spomenutom hadisu, koji prenosi Džabir, Allahov Poslanik, s.a.v.s., objasnio nam je da stizanje do vatre znači prelazak preko Sirat-ćuprije.[182]

Istina je, međutim, da će biti dvije vrste stizanja da vatre. Prvo, stizanje nevjernika, stanovnika vatre, i ovo njihovo stizanje, bez sumnje, znači ulazak u nju, kao što kaže Uzvišeni o faraonu: *"Na Sudnjem danu on će svoj narod predvoditi i u vatru ga uvesti, a užasno je mjesto u koje će doveden biti!"* Drugi način stizanja je stizanje vjernika, a ono znači prelazak preko Sirat-ćuprije na način kako je to opisano u hadisima.

Suština Sirat-ćuprije i stav ehli-sunneta o tom pitanju

Sefarini kaže: "Riječ 'sirat' u arapskom jeziku znači – jasan put. U šerijatskoj terminologiji 'sirat' je most koji će biti postavljen iznad Džehennema preko kojeg će prelaziti prijašnji i kasniji narodi, a to je most koji se nalazi između Dženneta i Džehennema".[183]

182 Šerhu Akideti Tahavije, 471
183 Levami'u Envari-l-Behijje, 2/189

Komentator Tahavijeve poslanice je objasnio svoje stanovište o pitanju Sirat-ćuprije spomenute u hadisima: "Mi vjerujemo da Sirat-ćuprija postoji i ona je most između Dženneta i Džehennema. Kad ljudi odu sa mjesta na kome su svi bili okupljeni na Sudnjem danu, doći će u tminu ispod Sirat-ćuprije, kao što prenosi 'Aiša, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitan: 'Gdje će ljudi biti na Dan kad se Zemlja zamijeni drugom zemljom, a i nebesa?' Poslanik, s.a.v.s., odgovorio je: 'Bit će u tmini ispod Sirat-ćuprije'".[184]

Sefarini nam navodi mišljenja različitih sekti o Sirat-ćupriji. Je li to metafora ili je to stvarna ćuprija? Zatim je naveo ispravno stanovište, na koje upućuju i hadisi: "Svi su se složili da Sirat-ćuprija postoji. Međutim, oni koji slijede istinu potvrđuju da je to pravi most postavljen iznad Džehennema, oštriji od sablje i tanji od dlake". Ovome mišljenju se suprotstavljaju Kadi Abduldžebbar el-Mu'tezili i većina njegovih sljedbenika, smatrajući da je ovakvu Sirat-ćupriju nemoguće preći, a kad bi bilo moguće, bilo bi to uz veliku poteškoću i mučenje, a na Sudnjem danu se vjernici i dobri neće kažnjavati i mučiti. Oni smatraju da se pod Sirat-ćuprijom misli na put koji vodi do Dženneta, a koji se spominje u riječima Uzvišenog:

"I On će, ih, sigurno, uputiti i prilike njihove poboljšati" (Muhammed, 5.), i na put do vatre spomenut u ajetu:

"Mimo Allaha, i pokažite im put koji u Džehennem vodi" (Es-Saffat, 23.). Drugi, pak, tumače Sirat-ćupriju kao jasne dokaze, dozvoljena i loša djela, za koja će čovjek biti pitan i kažnjavan. Sve je to netačno i suprotstavlja se jasnim dokazima. Prelazak preko Sirat-ćuprije nije ništa čudniji od hodanja po vodi ili letenja po zraku ili stajanja u njemu. Poslanik, s.a.v.s., je na pitanje kako će nevjernik na Sudnjem danu hodati na svom licu, odgovorio da je Allah, dž.š., svemoćan.

Učenjak El-Karafi, također, negira da je Sirat-ćuprija tanja od dlake i oštrija od sablje. Isto mišljenje je prije njega

184 Šerhu Akideti Tahavije, 469

zastupao i šejh El-Izz bin Abduselam. Međutim, činjenica je da je Sirat-ćuprija opisana u vjerodostojnim hadisima i dužnost ju je tako i opisati bez ikakvih tumačenja. Svi ovi opisi su zabilježeni u Buharijinom i Muslimovom «Sahihu», «Musnedima», «Sunenima» i drugim vjerodostojnim zbirkama, koje je nemoguće sve ovdje nabrojati. U njima se navodi da je to most postavljen između Dženneta i Džehennema iznad kojih će prelaziti ljudi i da će se razlikovati u načinu prelaska preko njega.[185]

Kurtubi navodi mišljenja onih koji smatraju da je Sirat-ćuprija samo metafora, koji mijenjaju značenje jasnih hadisa prenesenih o ovoj temi: "Neki učenjaci koji pogrešno tumače hadise koji opisuju Sirat-ćupriju da je ona tanja od dlake i oštrija od sablje kažu da se to odnosi na olakšice i poteškoće, shodno veličini dobrih djela ili grijeha, čije granice, zbog njihove skrivenosti i tajanstvenosti, poznaje samo Allah, dž.š., a običaj je da se ono što je skriveno i tajanstveno imenuje metaforičnim. Značenje riječi Poslanika, s.a.v.s., 'oštriji od sablje' jeste da će naredba Allaha, dž.š., koju će uputiti melekima da dozvole ljudima prelazak preko Sirat-ćuprije biti veoma precizno i brzo izvršena, pokoravajući se Allahovim, dž.š., naredbama. Naredba neće biti odbijena, kao što nema povratka ni oštrici sablje kad se zarije u nešto silinom udarca onog koji njome zamahuje. Ako kažemo: Sirat-ćuprija je uistinu oštrija od sablje i tanja od dlake, to je u kontradiktornosti sa opisom da će meleki stajati na krajevima Sirat-ćuprije, da će na njoj biti kuke i trnje. Neki od onih koji će prelaziti preko nje će pasti na stomak, neki će se pokliznuti, a zatim ustati, neki će dobiti svjetla u veličini njihovih stopala, što je dokaz da će oni koji budu prelazili preko nje imati prostora u veličini svojih stopala, a poznato je da tankost dlake ne može podnijeti sve ovo."[186]

185 Levami'u Envari-l-Behijje, 2/192
186 Et-Tezkire, Kurtubi, 332

Kurtubi zatim upućuje odgovor na ove njihove riječi: "Ovo što tvrdi ovaj učenjak je u suprotnosti sa hadisima koje smo naveli, a u koje smo dužni vjerovati. Onaj Koji je u stanju omogućiti ptici da leti po zraku, u stanju je to omogućiti i vjerniku – da mu da sposobnost da leti ili da ide. Zato ne možemo stvarnost objašnjavati metaforom, osim kad je to dozvoljeno. Međutim, to je ovdje zabranjeno zbog hadisa koji su preneseni o ovoj temi, a koje su prenijeli pouzdani učenjaci. A onaj kome Allah ne dadne svjetla, neće ni imati svjetla".[187]

Strahota prelaska preko Sirat-ćuprije

Kurtubi kaže: "Razmisli samo koliko će ti se srce ispuniti strahom kad ugledaš Sirat-ćupriju i njezinu tančinu. Zatim, kad pogledaš na crni džehenemski ponor ispod nje, a uši ti ispuni njegovo hučanje i plamtenje. Naređeno ti je da kreneš preko Sirat-ćuprije, a ti si slab i nemoćan, i srce ti jako kuca, a noge ti se poklizuju. Pleća su ti teška od mnoštva grijeha zbog kojih ne bi mogao hodati ni po zemlji, a kamoli po oštrini Sirat-ćuprije. Kako ćeš se osjećati kad na nju staviš jedno svoje stopalo i osjetiš njenu oštrinu? Zatim si prisiljen staviti i drugo stopalo dok se oni ispred tebe poklizuju i padaju. Čuvari vatre ih dobavljaju kukama na hvataljkama, a ti gledaš kako oni naglavce padaju prema vatri. Kako je to strašan prizor! Kako se teško uspraviti i kako je to tijesan prolaz".[188]

On, također, kaže:

"Zamisli sebe, brate moj, kako ideš iznad Sirat-ćuprije i budeš gledao u crni džehenemski ponor ispod sebe, koji se razbuktao i čiji je plamen liznuo gore, a ti malo ideš, pa posrneš".

On u stihovima, dalje, kaže:

187 Et-Tezkire, Kurtubi, 333
188 Et-Tezkire, Kurtubi, 332

"Duša mi odbija da se pokaje,
A ja izlaza nemam
na Dan kad robovi pred Veličanstvenog iziđu,
I iz grobova ustanu kao da su pijani,
noseći grijehe kao da su brda.
Sirat-ćuprija je postavljena da pređu,
ali neki će na lijevu stranu pasti,
Neki će prema Edenskim vrtovima krenuti,
Mlade će ih dočekati sa osmijehom krasnim,
Veličanstveni će mu reći:
'Štićeniče Moj, oprostio sam ti grijehe, zato se ne brini!'"

Jedan drugi pjesnik veli:

"Kad se pruži ćuprija preko ognja,
Koji će prema grješnicima buktati i plamen pružati,
Neke će u plamenu propast prizivati,
A neki u prekrasnim perivojima boraviti.
Istina se pokazala i zastor je skinut,
Muke će vječno trajati, a vapaji će dozivati".

SADRŽAJ

Sulejman el-Eškar
Sudnji dan

Izdavač:
Bookline d.o.o.
El-Kelimeh

Za izdavača:
Edin Bećirović
Malik Nurović

Redaktor i recenzent:
prof. dr. Izet Terzić

Lektor:
Isnam Taljić

DTP:
Fatima Zimić

Štampa:
Bemust, Sarajevo
Za štampariju:
Mustafa Bećirović

Tiraž:
1.000